2

TROÇKİ

Devrimin Kılıcı (1917-1923)

Tony Cliff

marx-21

Tony Cliff (1917-2000), İngiltere'de Socialist Workers Party'nin ve Uluslararası Sosyalist Akım'ın kurucu üyesiydi. Türkçe'ye de çevrilen bir dizi kitabın yazarıdır. Bu biyografinin birinci cildi, **Trotsky: Towards October 1879-1917**, Temmuz 1989'da Bookmarks tarafından yayımlanmıştır [Türkçe çeviri: **Troçki 1: Ekim'e Doğru (1879-1917)**, Tony Cliff, Marx-21 Yayınları, Türkçesi. Ali Çakıroğlu, İstanbul, Kasım 2013]. Diğer kitapları içinde klasikleşmiş **State Capitalism in Russia** (1974) [**Rusya'da Devlet Kapitalizmi**; Metis Yayınları; 1990] ve önceden yazdığı iki siyasi biyografi **Rosa Luxemburg** (1959) ve **Lenin** (1975-79'da üç cilt halinde yayımlandı – Türkçe'de dört cilt olarak yayımlandı) de yer alır.

TROÇKİ 2: Devrimin Kılıcı (1917-1923)
1.Baskı, Marx21 Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014

ISBN: 978-975-8442-14-0
TK : 978-975-8442-11-9

Çeviri: Ali Çakıroğlu
Kapak illüstrasyon ve tasarım: Dilan Gitmez
Baskı-Cilt: Yön Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. 75/2 B Blok 1. Kat
No: 366 Topkapı/İstanbul Tel: 212 544 66 34

Trotsky 2: The Sword of the Revolution (1917-1923)
Copyright © Bookmarks - 1990

Bütün yayın hakları Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir.

Adres: Şehit Muhtar Mahallesi Pelesenk Sokak.
No:2/2 Beyoğlu/ İstanbul
Tel/Faks: 0212 249 28 66
E-posta: iletisim@marx-21.net

TROÇKİ
2

Devrimin Kılıcı
(1917-1923)

Tony Cliff

Türkçesi: Ali Çakıroğlu

www.marx-21.net

Teşekkürler

Bir dizi insan bu kitabın yazılmasına yardım etti. Chris Bambery, Alex Callinicos, Donny Gluckstein ve Chris Harman'a çok teşekkürler. Materyalin yerleştirilmesine yardımları nedeniyle Linda Aitken ve Ahmed Shawki'ye şükran borçluyum. Özellikle uzmanca eleştirel yorumları ve en büyükdeğere sahip üslup önerileri için John Molyneux'a, baskıya hazırlama konusundaki tavsiyeleri için de Peter Marsden'a teşekkürler. Elyazmasını daktilo etmesi ve kitabın baskıya hazırlanmasında sunduğu katkılar nedeniyle Chanie Rosenberg özel olarak teşekkürü hak ediyor.

Tony Cliff, 20 Nisan 1990

İçindekiler

Önsöz - 1

1. Sovyet İktidarının Sağlamlaştırılması - 5
Sovyetler Kongresi - 6
Koalisyon hükümetine doğru? - 8
"Kızıl terör"ün başlangıcı - 18

2. Brest-Litovsk Barışı - 23
Bolşevik liderlik içindeki farklılıklar - 26
Barış antlaşmasının ağır koşulları - 38
Fransa ve İngiltere'yle müzakereler - 39
Troçki'nin "ne savaş ne barış" taktiği başarılı olabilir miydi? - 41

3. Kızıl Ordu'nun İnşası - 49
Troçki'nin askeri doktrin bilgisi - 50
Tarihten ders almak - 52
Siyasetin başatlığı - 54

4. Kızıl Ordu'nun Yapısı - 55
Subayların seçilmesi - 56
Zorunlu askerliğe geçiş - 57
Kitlesel firarlar - 59
İşçilerin ve komünistlerin rolü - 61
Eski Çarlık subaylarından yararlanma - 64
Eski Çarlık subayları ile Kızıl Ordu eratı arasındaki gerilimler - 66
Komiserler - 69

5. Kızıl Ordu'nun Ruhu - 71
Kızıl Ordu'nun enternasyonalist ruhu - 72
Devrimci disiplin - 74
Gerçek uğruna mücadele - 76
Kızıl Ordu içindeki gerilimler - 77

6. Çelikleşmiş Kızıl Ordu - 79
Sviiazhsk - 79
Troçki'nin zırhlı treni - 83
Ordu ve Toplum - 85

7. Kızıl Ordu İçinde Troçki'ye Muhalefet - 87
Gerillacılığa karşı savaş - 87
Parti içinde Troçki'ye karşı askeri muhalefetin başlaması - 92
Lenin ve askeri cephe - 105
Sekizinci Parti Kongresi - 108

8. Askeri Strateji Konusunda Anlaşmazlıklar - 113
Güney Cephesi - 117
Kızıl Süvariler - 121
Petrograd Savunması - 122
Varşova üzerine yürüyüş - 124

9. Askeri Doktrin Tartışması - 129
Askerlik; bilimi mi, sanatı mı? - 134
Tuhaçevski örneği - 137
Silahlı milis - 140

10. Kızıl Ordu ve Stalinist Bürokrasinin Doğuşu - 145

11. Çıkmaza Giren Savaş Komünizmi - 151
Açlık, salgınlar ve soğuk - 153
Troçki: Yeni Ekonomik Politika'nın savunucusu - 154
Emek orduları - 156
Tüm emeğin askerileştirilmesi - 158
Tsektran - 163
Sendikalar üzerine tartışma - 165
Troçki ve Buharin'in görüşleri - 168
İşçi Muhalefeti - 169
Onlar Platformu - 169
Sendikalar üzerine tartışmanın sonuçlanması - 172
Troçki'nin duruşunu nasıl açıklayabiliriz? - 173
Kitlesel hoşnutsuzluk - 176
Kronstadt silaha sarılıyor - 178
Köylülerin Brest-Litovsk'u - 180

12. Proletaryanın Düşüşü ve Bürokrasinin Yükselişi - 181
Mücadele içinde proletarya eriyor - 181
Bürokratik Leviathan - 183
Bolşevikler'in siyasal tekeli - 185
Partinin dönüşümü - 189
Parti içinde gücün merkezileşmesindeki artış - 190
Parti demokrasisini savunma mücadelesi - 192
Hiziplerin yasaklanması - 193

13. Komünist Enternasyonal'in İlk Adımları - 197
Komintern'in İkinci Kongresi - 206

14. Komintern: Troçki Strateji ve Taktik Öğretiyor - 211
Üçüncü Kongre - 211
Troçki ve Fransız Komünist Partisi - 221
Sonuçta - 229

15. Lenin ve Troçki Bürokrasiye Karşı Güçbirliği Yapıyor - 231
"Geri çekilmeyi durdur" - 231
Dış ticaret tekelini savunmak - 241
Büyük Rus şovenizmine karşı Lenin'in Troçki'yle ittifakı - 243
Rabkrin - 250
Lenin'in Vasiyeti - 252

16. Troçki ve Troyka - 257
Troçki işi ağırdan alıyor - 258
Troçki'nin sanayi üzerine raporu - 264
Gizem: Neden Troçki sessiz kaldı? - 268

Notlar - 277

Dizin - 295

Önsöz

Bu, Leon Troçki'nin siyasal biyografisinin ikinci cildi: 1917 Ekim Devrimi'nden sonra, Bolşevik iktidarın sağlamlaştırılmasıyla başlıyor; Troçki'yi Dışişleri Halk Komiseri olarak Brest-Litovsk'ta Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Türkiye'yle barış müzakerelerinde izliyor ve bu yıllardaki en büyük başarılarını (İç Savaş'ta Kızıl Ordu'yu yaratmasını ve ona liderlik etmesini) ele alıyor. Kitap, Lenin'in siyaset sahnesinden çekilmesi ve ardından Troçki'nin Politbüro içindeki tecridiyle sona eriyor.

Troçki'nin Kızıl Ordu'yu inşası haklı olarak dev bir başarı sayılmıştır. Kudretli bir orduyu, çelişkili unsurları bir araya getirerek sıfırdan yaratmıştı. İşçi devriminin savunulması, doğru bir askeri strateji gerektiriyordu; bunun bir anlamı da Troçki'nin eski Çarlık subaylarını kullanmak zorunda kalmasıydı. Oysa toplumsal bir uçurum, onları Kızıl Ordu'nun coşku ve özverilerine bel bağladığı asker kitlesinden ayırıyordu. Çarlık ordusunun askerleri aynı subaylara isyan etmişlerdi. Sıradan askerler ile subaylar arasındaki anlaşmazlık, köylüler ile toprak sahipleri arasındakinin izdüşümüydü. Yine de Troçki askerlerin tutkulu desteği ile profesyonellerin tekniği olmadan, Kızıl Ordu'nun muzaffer olamayacağını ısrarla vurguluyordu.

Kızıl Ordu askerlerinin heterojen niteliği (köylü denizi içindeki bir işçi azınlık) zorlukları artırıyordu. Proleter unsurlar Kızıl Ordu'nun belkemiğiyken, İç Savaş boyunca köylüler istikrarsızdı ve sallantı geçiriyordu. Kendilerine toprak verdiği için Bolşevikler'den yana olmalarına karşın, tahıla el koyan ve zorunlu askerliği getiren Sovyet hükümetine öfkeliydiler. Bu yüzden toplu firarlar yaygındı. Siyasal komiser, eski

Çarlık subaylarını kontrol altında tutarken, bir yandan da asker kitlesi üzerinde siyasal liderliği sürdürmekte hayati bir role sahipti.

Kızıl Ordu içinde en ciddi gelişmelerden biri, Troçki'ye karşı askeri muhalefetin doğuşuydu. Bu muhalefet, büyük oranda Kızıl Ordu kurulmadan önce Kızıl Muhafız birliklerinin komutanları olan ve şimdi eski Çarlık subaylarından emir almayı gururlarına yediremeyen eski Bolşevikler'den oluşuyordu. Onlar uzmanlardan öğrenmeye ihtiyaç duymadıklarını düşünüyorlardı. "*Proleter askeri strateji*" ve "*proleter askeri doktrin*"den söz ediyorlardı. Çoğunlukla yarı eğitimli, kaba saba ve kibirli olan bu kişiler Troçki'nin genelde kültüre, özelde askeri doktrine yönelik tutumunu eleştiriyorlardı.

Savaşta yenilgiler ortaya çıktığında, bu askeri muhalefet giderek agresifleşmiş, zaman zaman sahiden çok güçlenmişti. Sözgelimi Rus Komünist Partisi'nin Mart 1919'daki Sekizinci Kongresi'nde, Troçki'nin yazdığı ve Lenin'in desteklediği resmi askeri politika tezi, delegelerin yaygın bir direnişiyle karşılaştı: 174 evet, 85 hayır ve 32 çekimser.

Kızıl Ordu içinde gelecekteki stalinist hizbin embriyonu olan askeri muhalefetin varlığının tüm anlamı, ancak çok daha sonraki gelişmelerin ışığında belirginleşmişti. Böylece Kızıl Ordu'yu kuran ve liderlik eden Troçki, nihayetinde kendi felaketine sebep olan bir muhalefetin tohumlarını atmıştı.

Savaş, *Sovyet* hayatının her yönünü egemenliği altına almıştı ve Kızıl Ordu büyük ölçüde geleceğin bürokrasisinin temeliydi. Çoğunluğunu atomize olmuş köylülüğün oluşturduğu, toplumsal bakımdan heterojen bir tabandan yükselen Kızıl Ordu'nun hiyerarşik yapısı, kaçınılmaz olarak bürokratik eğilimleri güçlendiriyordu. Bir örgütte bürokrasinin gücü, tabanın gücüyle ters orantılıdır. Ordu içindeki parti örgütlenmesi askeri çizgiyi model almıştı. Askeri ve sivil idarecilerin acil durumlarla baş edebilmek için bir yerden başka bir yere gönderilmesini şart kılan İç Savaş koşulları, bu bürokrasiyi daha da güçlendirmişti. İç Savaş'ın sonunda, "*beş milyonluk Kızıl Ordu'nun gelişmesi, bürokrasinin oluşmasında hiç de az rol oynamadı*" diye yazan Troçki'nin kendisi de bunu kabul etmişti.

İç Savaş sırasında yaşanan sosyal ve siyasal değişiklikler de bü-

rokrasinin doğuşunda rol oynamıştı: Proletaryanın küçülmesi, dağılması ve atomize olması, *Sovyetler*'in (doğrudan seçilmiş işçi konseyleri) geri planda kalmaya başlaması, parti ve devletin birleşmesi; bu süreçte hepsinin payı vardır.

İç Savaş sonunda *savaş komünizmi* çıkmazı Troçki'yi (Lenin'in onayıyla) Kızıl Ordu birliklerini işçi orduları olarak kullanıp, genelde işçinin askerileştirilmesi yönünde hareket etmeye teşvik etti. Yeni oluşan *İşçi Muhalefeti* devletin sendikalaşmasını savunurken, Troçki'nin sendikaların devletleştirilmesini savunduğu 1920-21 kışında, sendikalarla ilgili tartışmanın perde arkasında yaşanan buydu. Lenin her iki uçtan da kaçınmıştı.

Bu ciltte Troçki'nin *Komünist Enternasyonal* yönetimindeki rolü ile Enternasyonal seksiyonlarına verdiği strateji ve taktik dersler de ele alınıyor.

Bu ciltte ele alınanlar arasında, ölüm döşeğindeki Lenin'in bürokrasiye, Büyük Rus şovenizmine ve Stalin'e karşı bir blok oluşturmak için Troçki'ye yaklaşması da yer alıyor. Son bölümler ise Troçki'nin, Stalin'e karşı mücadele etmek için Lenin'le yaptığı anlaşmayı yerine getirememesini ve bu hatasını açıklamaya çalıştığı partinin (Lenin'siz kongrelerin ilki olan) On İkinci Kongresi'ni irdeliyor.

Cilt, Nisan 1923'te sona eriyor. Bu tarih bir dizi büyük tarihsel olayın hemen öncesine denk gelir: Lenin'in aktif politikadan tamamen çekilmesi, 1918'de başlayan devrimci dalganın sona erdiğine işaret eden Alman Devrimi'nin Ekim-Kasım 1923'teki yenilgisi, Kasım 1923'te Bavyera'da başarısız bir darbeye liderlik eden Hitler'in ilk kez ortaya çıkışı ve Aralık 1923'te *Sol Muhalefet*'in oluşması.

Bu biyografinin ilk cildi **Trotsky: Towards October 1879-1917**[1], Troçki'nin hayatının doğumundan Ekim Devrimi'ne kadarki bölümünü kapsıyordu. Benim yazdığım Lenin'in siyasal biyografisinin[2] ilk iki cildi, aynı şekilde onun hayatının devrime kadarki bölümünü kapsıyordu. Uzun siyasal mücadeleleri boyunca, bu iki adamın yolları ancak arada sırada kesişmişti. Troçki, ilk kez 1902'de karşılaştığı Lenin'le bir yıl sonra siyasal olarak yolunu ayırmıştı. Ancak Mayıs 1917'de Bolşevikler'e katılmıştı. O yılın Mayıs ve Ekim ayları arasındaki dönemde Lenin ve

Troçki çok yakın bir ortaklık içinde, Bolşevik Partisi ve proletaryayı devrime götürmüşlerdi. Ne var ki bu aylar dışında Troçki'nin biyografisinde anlatılan öykü Lenin'inkine uymaz.

Ama Troçki'nin hayatının bu ciltte anlatılan (Ekim Devrimi'nden Lenin'in siyasal hayattan çekildiği 1923'e kadarki) bölümüne gelince, öykü tamamen iç içe geçer. Bu beş buçuk yıl içinde, Lenin ve Troçki omuz omuza çalışmıştı: O zaman genelde partiye *Lenin ve Troçki'nin Partisi* denilirken, aynı şey hükümet ve Komünist Enternasyonal için de geçerliydi. Dolayısıyla bu ciltte, yer yer Lenin biyografimin üçüncü cildinden epey ödünç aldığımı belirtmeden geçemem.

1

Sovyet İktidarının Sağlamlaştırılması

25 Ekim (7 Kasım)* 1917'de, Bolşevikler, Petrograd'da kontrolü ele geçirdi. Lenin yaklaşık dört ay gizlendikten sonra ortaya çıktığında Troçki'ye şöyle demişti: "*Yani takip ve yer altı hayatından çıkıp bir anda iktidara gelmek - doğru kelimeyi bulmak için duraklar – elini başına götürüp aniden Almanca doğru kelimeleri bulmuş gibi, 'Es schwindet'* (insanı serseme çeviriyor)." [1]

Troçki nakletmeyi sürdürür:

> Hükümet kurulmalı. Aramızda Merkez Komitesi'nden birkaç üye belirliyoruz. Odanın bir köşesine çekilip çarçabuk bir oturum başlatıyoruz.
> Yüksek sesle düşünen Lenin "*Onlara ne diyelim?*" diye soruyor. "*Bakanlar demeyelim de; ne rezil, berbat bir kelime.*" Ben önerimi söylüyorum: "*Komiserler diyelim demesine de şimdi her taraf komiser kaynıyor. Yüksek komiserlere ne dersiniz?*" "*Hayır, 'yüksek' sözü de kulağa hoş gelmiyor. Peki ya 'halk komiserleri'ne ne dersiniz?*"
> Lenin "**Halk komiserleri** *iyi; sanırım bu işimizi görür*" diye onaylıyor. "*İyi de bir bütün olarak hükümete ne ad vereceğiz ki?*" "*Tabii ki, Sovyet... Halk Komiserleri Sovyeti, eee?*" Lenin, sözü alıp tekrarlıyor: "*Halk Komiserleri Sovyeti? Harika, buram buram Devrim kokuyor!*" [2]

Halk Komiserleri Konseyi (kısaltması *Sovnarkom*) işte böyle doğmuştu.

* Rusya'da Şubat 1918'e kadar, Avrupa'nın diğer yerlerinde kullanılan Gregoryen takvimden 13 gün geriden gelen eski Jülyen takvimi kullanılıyordu. Eski takvimden 1 (14) Şubat 1918'de vazgeçildi. Bundan önceki tarihler eski takvimle verilmiş, yenisi parantez içinde gösterilmiştir. Kitapta bu tarihten sonra sadece yeni takvim kullanılmıştır.

Lenin, Troçki'ye hükümet başkanlığını önerir; çünkü ayaklanmayı yöneten *Askeri Devrimci Komite*'nin başında o vardı. Troçki bu öneriye direniş göstermişti. Şöyle yazar:

> Lenin, şu anda en önemli görevin karşıdevrimi savuşturmak olduğunu söyleyerek, İçişleri Komiserliği'ne beni önerdi. Ben başka argümanların yanında, milliyet sorununu öne sürdüm. Düşmanlarımızın eline benim Yahudi kökenim gibi başka bir silah daha vermeye değer miydi?
> Lenin sinirlerine hâkim olamayarak "*Büyük bir enternasyonal devrim yapıyoruz. Böyle eften püften sorunların ne önemi var?*" dedi ve aramızda esprili bir atışma başladı. Ben: "*Şüphesiz devrim büyük ama hâlâ geride bir yığın aptal var*" diye cevap verdim.
> "*İyi de biz aptallara ayak uydurmuyoruz ki?*"
> "*Belki uydurmuyoruz ama zaman zaman aptallığı hesaba katmak zorundayız. Neden daha işin başında ek zorluklar yaratalım?*"
> Sverdlov ve Merkez Komitesi'nin diğer üyeleri benim yanımda yer aldı. Lenin azınlıkta kaldı.[3]

Sverdlov, Troçki'nin Dışişleri Komiseri olarak atanmasını önerdi; çünkü devrim adına "*Avrupa'nın karşısına çıkarılacak*" doğru adam oydu.

Sovyetler Kongresi

26 Ekim'de (8 Kasım) *Sovyetler*'in İkinci Tüm Rusya Kongresi başladı. Kongrenin sosyal bileşimi, altı ay önce (Haziran'da) yapılanınkinden çok farklıydı. Hazirandaki büyük ölçüde küçük burjuva unsurlardan oluşuyordu: Entelektüeller ve ordu subayları ağırlıktaydı. Ekim Kongresi hem daha genç hem daha proleterdi. *John Reed*'in anlattığı gibi:

> Orada durmuş, yeni delegelerin içeri girişini izliyordum: İri yarı, sakallı askerler; siyah ceketli işçiler; birkaç uzun saçlı köylü. Plehanov'un Edinstvo grubu üyesi olan görevli kız, küçümser bir edayla gülümsedi. "*Bunlar ilk Sezd delegelerinden çok farklı insanlar*" dedi. "*Bakın, ne kadar kaba saba ve cahil görünüyorlar! Karanlık insanlar ...*" Doğruydu; derinden sarsılan Rusya'nın altı üstüne gelmişti ve şimdi en üste çıkanlar en alttakilerdi.[4]

İkinci Kongre'nin siyasal bileşimi de ilkinden çok farklıydı. Haziran Kongresi'nde Sosyal Devrimciler ve Menşevikler ağırlıktayken şimdi delegelerin çoğunluğu *Bolşevizm* taraftarlarıydı. Bolşevikler toplam 650 sandalyenin 390'ına sahipti. Sosyal Devrimciler'in sandalye sayısı 160-190 arasında tahmin ediliyordu. Ama bu rakamlar yanıltıcıydı, çünkü Sosyal Devrimciler bölünmüştü ve delegelerinin çoğunluğu o sırada Bolşevik yanlısı olan Sol Sosyal Devrimci Parti'yi destekliyordu. Haziranda 200'den fazla delegesi olan Menşevikler, şimdi ancak 60-70 delegeye sahipti. Bunlar da bir dizi gruba bölünmüş durumdaydı. Sağ Sosyal Devrimciler ve Menşevikler'in birlikte 100 oyu bile yoktu.

Kongre, yeni bir yürütme kurulu seçti. Kurul on dört Bolşevik, yedi Sosyal Devrimci, üç Menşevik ve bir *Birleşik Enternasyonalist*'ten (Maksim Gorki'nin grubu) oluşuyordu. Sağ Sosyal Devrimciler ve Menşevikler, yürütme yetkisini Bolşevikler'le paylaşmayı reddettiklerini hemen açıkladılar.

Sonra kürsüye çıkan Menşevik lider *Martov*, en acil sorunun mevcut krizi barışçıl araçlarla aşmak olduğunu ilan etti. Sosyal Devrimci ve Menşevik politikanın gerçek yüzünü teşhir etmenin gerekli olduğuna inanan Bolşevikler, konuşmasının anti-Bolşevik anlamına rağmen Martov'un açıklamasına karşı çıkmadılar. "*Bolşevikler'in kesinlikle buna karşı söyleyecekleri bir şey yoktu. Krize barışçıl bir çözüm bulma sorunu varsın gündemin en başına yerleşsin! Martov'un önerisi oylandı: Aleyhte oy kullanan yoktu.*" [5]

Ne var ki Sağ Menşevikler ve Sağ Sosyal Devrimci liderler, "ayaklanmanın partisi"yle işbirliği yapmayı ellerinin tersiyle ittiler. Yaptıkları açıklamanın arkasından, bütün sağ gruplar (Menşevikler, Sağ Sosyal Devrimciler ve Yahudi Bund) kongreyi terk etti.

Martov sanki hiçbir şey olmamış gibi görüşlerini açıklamaya devam ederek uzlaşma vaazları verdi. Bunun üzerine Troçki ona çıkıştı:

> Şimdi bize diyorsunuz ki: Zaferinizden vazgeçin, taviz verin, uzlaşın. Sorarım: Kiminle uzlaşacağız ki? Bizi terk edip giden ya da bu öneriyi getiren o sefil gruplarla mı? Zaten biz onların ne mal olduğunu iyi biliyoruz. Rusya'da hiç kimse artık onlarla birlikte olmaz. Eşit iki taraf arasında olduğu gibi bir uzlaşmanın,

bu kongrede temsil edilen milyonlarca işçi ve köylü arasında olması gerekir. Onlar burjuvazinin uygun gördüğünü ne ilk ne de son defa bir yana atmaya hazırlar. Hayır, burada hiçbir uzlaşma mümkün değil. Burayı terk edenler ve bize uzlaşma önerenlere demeliyiz ki: Sizi gidi sefil müflisler; sizin rolünüz sona erdi. Layık olduğunuz yere gidin: Tarihin çöp tenekesine!

Troçki ayakta alkışlanırken Martov kürsüden bağırdı: "*Öyleyse biz ayrılıyoruz!*" [6]

Koalisyon hükümetine doğru?

Kongreyi terk etmemiş olan Menşevikler adına konuşan Avilov, bir sosyalist koalisyon (tüm sosyalist partilerin koalisyonu) kurmanın gerekli olduğunu öne sürdü. Lenin ve Troçki, Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'na katılmasını destekleyen her türlü "savunmacı"yı dışta bırakan, Bolşevikler'in egemen olduğu bir hükümet istedikleri halde, "başından beri hiçbir Bolşevik'in, sadece Bolşevikler'den oluşan bir hükümet istemediğini vurgulamalıyız" diye düşünüyorlardı. Troçki, Avilov'un önerisini kesinlikle reddetmişti:

Daha birkaç gün önce ayaklanma sorunu ortaya çıktığında bize, kendimizi soyutladığımız kayalıklara bindirmekte olduğumuz söylenmişti... Buna rağmen, devrim... neredeyse kansız bir zafer kazandı. Kendimizi soyutladığımız doğruysa, peki o zaman nasıl bu kadar kolay muzaffer olduk? Hayır... kitlelerden soyutlananlar biz değiliz; [Geçici] Hükümet ve demokrasi ya da daha doğrusu sahte demokrasiydi [soyutlananlar]. Tereddüt ve tavizleriyle gerçek demokrasiyle ilişkilerini koparmışlardı. Parti olarak ... işçiler, askerler ve en yoksul köylülerle koalisyon kurmamız büyük erdemimizdir.

Şayet bir koalisyon gerekiyorsa bu bizim garnizonumuzla, özellikle köylüler ve emekçi sınıflarla bir koalisyon olmalı. Gurur duyabileceğimiz işte böyle bir koalisyon. O, ateşin sınavından geçmiştir...

Bütün umudumuz, devrimimizin bir Avrupa devriminin fitilini tutuşturmasıdır. Eğer halk ayaklanması emperyalizmi ezmezse, o zaman kesinlikle biz ezileceğiz. Buna hiç kuşku yok. Rus Devri-

mi ya batıda bir devrimi ateşleyecek ya da tüm ülkelerin kapitalistleri bizim [devrimimizi] boğacak.[7]

Bir koalisyon hükümeti çağrısı yapan Menşevik karar tasarısı oya sunulduğunda, 650 oydan yaklaşık 150'sini aldı. Galiba bazı ılımlı Bolşevikler evet oyu kullanmışlardı.[8]

Birkaç gün sonra Menşevikler ve Sağ Sosyal Devrimciler'in çoğunluğu oluşturdukları Tüm Rusya Demiryolu İşçileri Yürütme Komitesi (*Vikzhel*), 29 Ekim'de (11 Kasım) tüm sosyalist partilerin bir koalisyon hükümeti kurması çağrısı yaptı. Vikzhel ilan ediyordu ki: "*Petrograd'da kurulan Halk Komiserleri Konseyi sadece tek bir partiye dayandığından bir bütün olarak ülkeden destek bulamaz. Yeni bir hükümet kurulmalı* " Demiryollarını ulaşıma kapatma tehditleri savuran Vikzhel, karşıdevrimle savaşa son verilmesini de talep ediyordu.[9]

Bu kritik anda partinin, iktidarı tüm sosyalist partilerin bir koalisyonuna bırakmasını talep eden birçok önde gelen Bolşevik, Lenin ve Troçki'ye cephe aldılar. Ekim isyanından önce Bolşevizm'in sağ kanadının liderleri (Zinoviev, Kamenev, Rikov, Nogin ve Lunaçarski) ayaklanmanın erken olduğunu ve yenilgiyle karşılaşacağını öne sürmüşlerdi. Şimdi de muzaffer isyandan sonra Bolşevikler'in Menşevikler ve Sosyal Devrimciler'le bir koalisyon oluşturmadıkları sürece iktidarı elde tutamayacağını öne sürüyorlardı.

29 Ekim'de (11 Kasım) hem Lenin'in hem de Troçki'nin katılmadığı Bolşevik Parti Merkez Komitesi toplantısında, hükümet tabanını genişletmeyi öngören bir tasarı kabul edildi.[10] Tutanaklardaki özgün sekretarya notunda çizilmiş olan şu metin uğursuzluk işaretiydi: "*ve biz talep edilmesi halinde Troçki ve Lenin'in adaylıklarını reddetmekte anlaştık.*" Çizilen kelimelerden sonra şöyle yazılmış: "*(Kabul edilmiştir)*".[11] Tüm Rusya Sovyetleri Merkez Yürütme Komitesi (*VTsIK*) Başkanı Kamenev'e koalisyon hükümeti konusunu tartışmaya açacak bir konferans düzenleme yetkisi verildi.

Menşevikler ve Sosyal Devrimciler, koalisyona katılmalarını şu koşullara bağladılar: Yeni hükümet Sovyetler'e değil "*devrimci demokrasinin daha geniş çevreleri*"ne karşı sorumlu olmalı; Bolşevik müfrezeleri silahsızlandırılmalı ve Lenin ile Troçki'nin hükümete katılmaları engel-

lenmeli.[12] Bu koşullar, Bolşevikler'in Ekim Devrimi'ni hükümsüz saymaları, kendi kendilerini silahsızlandırmaları ve ayaklanmanın liderleri ve örgütçüleriyle yollarını ayırmaları anlamına geliyordu.

Bolşevik müzakereciler, özellikle de partinin sağ kanadında yer alan Kamenev ve Riazanov, Menşevikler ve Sağ Sosyal Devrimciler'le anlaşmaya varma konusunda o kadar hevesliydiler ki onların taleplerini kabul etmeye hazırdılar. Taviz vermeye o denli hazırlardı ki Petrograd'ın dış mahallelerindeki son savunma hattında *Kızıl Muhafızlar*'ın, Kerenski'nin askerlerine karşı Pulkovo Tepeleri'nde sürdürdükleri muharebenin akıbeti hâlâ belirsizken, ateşkes yapılmasını isteyen ortak bir metne imza atmışlardı. Oysa bu metin örtülü bir şekilde kendi parti ve hükümetlerine karşı çıkıyordu.

1 (14) Kasım'da Kamenev, genişletişmiş Merkez Komitesi toplantısında Menşevikler'in taleplerini rapor etti. Komite bölündü. Troçki şöyle konuştu:

> Rapordan anlaşılan tek şey var; o da ayaklanmaya katılmayan partilerin kendilerini deviren halkın elinden iktidarı gasp etmek istedikleri. Eğer çoğunluğu kazanmasaydık, ayaklanmayı örgütlemenin hiçbir anlamı kalmazdı. Eğer diğerleri bunu istemiyorlarsa, besbelli ki bizim programımızı da istemiyorlar. Yüzde 75'i kazanmalıyız. Nasıl Lenin'in başkanlığı konusunda geri adım atamazsak, itiraz hakkı da vermeyiz. Böyle bir taviz hiçbir şekilde kabul edilemez.

Dzerjinski, "*delegeler Merkez Komitesi'nin talimatına uymadılar. Merkez Komitesi, kesinlikle hükümetin VTsIK'a karşı sorumlu olması gerektiğine karar vermişti... Biz, her zaman kesinlikle Lenin ve Troçki'ye itiraz edilmesine izin vermeyeceğimizi açıkladık. Bunların hiçbiri gerçekleşmediğinden, delegasyona güvensizlik oyu verilmesini ve onların geri çağırılıp yenilerinin gönderilmesini öneriyorum.*" Uritski de aynı sert çizgiyi izlemişti: "*... hiç şüphe yok ki ne Lenin'i ne de Troçki'yi feda edebiliriz; çünkü bu kesinlikle bizim programımızın inkârı olur. Başka isimler üzerinde ısrar etmek gereksiz.*"

Sonra da Lenin söz aldı:

Sallantıya son vermenin zamanı geldi. *Vikzhel*'in, Kaledin ve Kornilovlar'ın [Çarlık generalleri] safında olduğu açık. Kararsızlığa yer yok. İşçiler, köylüler ve ordunun çoğunluğu bizimle. Burada kimse tabanın bize karşı olduğunu söyleyemez. Kaledin'in ajanları ve taban arasında seçiminizi yapın. Biz kitlelere dayanmalı, propagandacılarımızı köylere göndermeliyiz.

Ne var ki Merkez Komitesi'nin sağ kanadında yer alanlar, koalisyon mücadelesinden vazgeçecek gibi görünmüyorlardı. Rikov dedi ki: "*Eğer* [müzakereleri] *kesersek, bizi destekleyen grupları kaybeder... ve iktidarı muhafaza edecek bir pozisyonda kalamayız. Kamenev görüşmeleri kesinlikle doğru bir şekilde yürüttü.*" Miliutin "*iktidarı sırf kendi elimizde tutmak için ısrarlı olup olmayacağımız sorusunu*" gündeme getirdi; " *eğer iktidarı elimizde tutacak durumda olmazsak... uzun İç Savaş'ı sürdüremeyeceğimizi açıkça göreceğiz.*"

Görüşmelerin kesilip kesilmeyeceği konusunda yapılan ateşli tartışmalardan sonra oylamaya geçildi. Sonuçta görüşmelerin kesilmesi lehinde dört, sürdürülmesi lehinde 10 oy kullanılmıştı. İnatçı Lenin ve Troçki kendilerini azınlıkta bulmuşlar[13] ve Bolşevik delegeler de bir koalisyon hükümeti kurma girişimlerini sürdürmüşlerdi.

Bu konu, aynı gün partinin Petrograd Komitesi'nde de tartışıldı. Lenin sözünü sakınmadı:

şimdi, böyle bir anda, biz iktidardayken bir bölünmeyle karşı karşıyayız. Zinoviev ve Kamenev bizim [ülkenin genelinde] iktidarı elde tutamayacağımızı söylüyorlar. Ben bunu sükûnetle dinleyecek bir ruh halinde değilim. Bunu ihanet olarak görüyorum... Zinoviev bizim Sovyet iktidarı olmadığımızı söylüyor. Kusura bakmayın, Sosyal Devrimciler ile Menşevikler ve benzerleri ayrıldığından beri biz, sadece Bolşevikler, Sovyet iktidarıyız. Bunun sorumlusu biz değiliz. Biz Sovyetler Kongresi tarafından seçildik...

Uzlaşmaya gelince, bunu ciddiye alıp konuşmam bile. Troçki uzun süre önce birliğin imkânsız olduğunu söyledi. Troçki bunu kavradı; o zamandan beri daha iyi bir Bolşevik çıkmadı.

Onlar [Zinoviev, Kamenev ve şürekâsı] tek başımıza iktidarı

elde tutamayacağımızı vb. söylüyorlar. Ama biz yalnız değiliz. Avrupa'nın tamamı önümüzde duruyor. Biz başlangıcı yapmalıyız.

Lenin devam etti: "*Şimdiki sloganımız şu: Homojen bir Bolşevik hükümet için uzlaşmaya hayır:..*" Ciddi ciddi "*denizcilere çağrı yapma*" tehdidi savurmaktan da geri kalmadı: "*Eğer çoğunluğu kazanır, Merkez Yürütme Komitesi'nde yetkiyi alır, bildiğinizi okursanız biz de denizcilere çağrı yaparız.*"

Lenin'in görüşlerine karşı çıkan Lunaçarski, koalisyon hükümetinin şart olduğunu öne sürdü. Bolşevikler'in bir koalisyona katılması gerektiğine kanıt olarak teknik personelin sabotajlarına işaret etti: "*Kendi başımıza bu durumun üstesinden gelemeyiz. Kıtlık baş gösterir.*"

Troçki, Lenin'in uzlaşmaya ve Menşevikler ile Sosyal Devrimciler'le bir koalisyon hükümeti kurulmasına karşı çıkan bakış açısına güçlü bir destek verdi:

Bize gelişme gösteremeyeceğimiz söylendi. Bu durumda bize düşen tek şey, bize karşı mücadeleyi haklı görenlere iktidarı teslim etmek... Bize "*süngü üstüne oturamayacağımız*" söylendi. Ama *burada* oturabilmek için *orada* süngülere ihtiyacımız var... Vikzhel'le uzlaşma, burjuvazinin *Junker* müfrezeleriyle çatışmaya son vermez. Hayır. Bize karşı gelecekte de zalim bir sınıf mücadelesi yürütmeye devam edecekler...

Bizim açımızdan ancak şiddet yoluyla üstesinden gelinebilecek bir silahlı şiddetle karşı karşıyayız. Lunaçarski "*kan akıyor*" diyor. Ne yapmalıyız? Doğrusu biz bu yola hiç girmeyecekmişiz. O zaman neden en büyük hatanın Ekim'den çok, geleceğin iç savaşının arenasına girdiğimiz Şubat sonlarında yapıldığını açıkça kabul etmiyorsunuz ki?

Şu an zaten bir koalisyonun parçasıyız. Koalisyon ortağımız köylüler; şu anda Bolşevik iktidarı uğruna savaşan askerler. Tüm Rusya Sovyetler Kongresi, iktidarı belirli bir partiye aktardı. Bunu unutuvermişsiniz. Eğer iktidarı aldıktan sonra, kendi programımızı gerçekleştiremeseydik, o zaman askerlere ve işçilere gidip iflas ettiğimizi açıklamamız gerekirdi. Koalisyon hükümetinde

sadece birkaç Bolşevik bırakmak hiçbir fayda getirmez. Biz iktidarı aldık; sorumluluğunu da üstlenmeliyiz.

Troçki'nin bu konuşmasından sonra Nogin tekrar uzlaşmacıların tezini savundu:

Sosyal Devrimciler devrimden sonra Sovyetler'i terk etti; Menşevikler de aynısını yaptı... bu, Sovyetler'in dağılacağı anlamına gelir. Ülkede tam anlamıyla bir kaos ortamı var, bu durum partimizin çok kısa bir süre içinde enkaza dönüşmesiyle son bulacak.

Sonra birçok konuşmacı Lenin ve Troçki'nin yanında yer aldı: Globov, Slutski ve Boki. Troçki tekrar söz aldı:

Ayaklanmadan önce partimizin içinde, geniş parti çevrelerinde olduğu gibi Merkez Komitesi'nin içinde de oldukça köklü farklılıklar yaşamıştık. Şu anda olduğu gibi [o zaman da] ayaklanmanın umutsuz vaka olduğu öne sürülürken aynı şeyler söylenmiş, aynı ifadeler kullanılmıştı. Muzaffer ayaklanmadan sonra, eski argümanlar, ancak bu sefer bir koalisyon lehinde tekrarlanıyor. Dikkatinizi çekerim, "hiçbir teknik aygıt olmayacak" Proletaryayı korkutmak için, zaferinden yararlanmasını engellemek için olmadık bahaneler uyduruyorsunuz... Ancak elimizde maddi savaşçı bir kuvvet olduğunu göstererek, küçük burjuvaziyi arkamıza takabileceğimizi tekrarlıyorum. Burjuvaziyi sadece onu devirerek yenebiliriz. Sınıf mücadelesinin yasası budur. Zaferimizin garantisi budur. Vikzhel bizi izleyecektir. Aynı şey diğer teknik şubeler için de söylenebilir.

Bizim süngüyle iktidarda kalamayacağımızı tekrarlayıp duruyorsunuz. Ama burada bu tartışmaları yapabilmemiz için [Kızıl Muhafızlar'ın Kerenski'nin askerleriyle savaştığı] Tsarskoe Selo'da süngülerimizin olması kaçınılmaz.

Bütün iktidarlar uzlaşmaya değil zora dayalıdır. Hükümetimiz, halkın çoğunluğunun azınlığa karşı kullandığı güçtür. Bu tartışılmaz. Marksizmin ABC'sidir bu.* [14] [*15 ve 16. sonnotlar dipnotta*]

* Bu toplantının tutanakları Petrograd Komitesi'nin 1917 toplu protokolleri 1927'de yayınlandığında çıkarılmıştı. Kanıt niteliğindeki belge Troçki'ye hemen taraftarlarından biri tarafından ulaştırılmış, o da belgeyi muhalefetin bülteninde tıpkıbasım biçimiyle ya-

Sağ Bolşevikler görüşlerini parti dışında da dillendiriyorlardı. Sovyetler'in Merkez Yürütme Komitesi'nin bir toplantısında, daha önce Menşevik iken yenilerde Bolşevikler'e katılan Larin, basın özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle Sovyet hükümetini eleştiren bir karar tasarısı sunmuştu:

> Şu anda Kurucu Meclis seçimleri arifesinde, basının içinde bulunduğu durumun iyileştirilmesi gerekir. Basın [özgürlüğüne] karşı alınan önlemler, şimdi değil ama fiili [iktidar] mücadelesi sürecinde haklı gösterilebilirdi... Her türlü sansür tamamen ortadan kaldırılmalıdır.[17]

Larin'in argümanını destekleyenler arasında Sol Sosyal Devrimci Kamkov da vardı. Troçki, Sovyet hükümetinin basın özgürlüğünü sınırlayan politikasını savundu:

> İç Savaş sırasında tüm baskıcı önlemlerin kaldırılması gerektiğini öne sürmek, savaşın kendisinin kesilmesini talep etmekle aynı şeydir. Böyle bir talep ancak proletaryanın düşmanlarından gelebilirdi. Muhaliflerimiz bize barış teklifi sunmuyorlar. Hiç kimsenin Kornilovculara karşı bir [zaferin] güvencesini veremeyeceğini iddia ediyorum. İç savaş koşullarında, karşı tarafı destekleyen gazeteleri kapatmak meşrudur...
>
> Ama nihai zaferi kazandığımızda, basına karşı tutumumuz ticaret özgürlüğündekiyle aynı olacak. O zaman basın konularında da [olağan] bir rejime doğru ilerleyeceğiz.[18]

İki karar tasarısı oylandı: Larin'inki 22 evet oyuna karşılık 31 oyla reddedilirken, Troçki'ninki 24 hayır, bir çekimsere karşı 34 oyla kabul edildi.[19] Troçki'nin tasarısına iki Bolşevik, Riazanov ve Lozovski ret oyu kullandı.

---

yınlamış;[15] daha sonra **Stalin'in Çarpıtma Okulu** (The Stalin School of Falsification) kitabında yeniden basılmıştı.[16] Yayımlanmış metinle belgenin daktilo edilmiş metninin karşılaştırılması, bunun orijinalliğine dair çok az şüphe payı bırakır. Tıpkıbasımda Lenin'in konuşmasının Troçki'nin koalisyon konusundaki tutumunun övüldüğü bir bölümün kenarında büyük ve kalın bir soru işareti görülüyor. Kanıt olarak kullanılan belgenin kenarında aynı kurşunkalemle "Çıkarılsın" notu eklidir.

Aynı gün dört halk komiseri (Nogin, Rikov, Miliutin ve Teodoroviç) hükümetten istifa etti. Çalışma Halk Komiseri Şliapnikov istifa edenlerle siyasal dayanışmasını açıklamakla birlikte kendisi istifa etmedi.

Bolşevikler'in sağ kanadının Lenin ve Troçki'ye karşı açık isyanı, tam da Menşevikler'in yeni rejimin barışçıl tasfiyesini ümit ederken bel bağladıkları şeydi. Bolşevikler'le müzakere kararına muhalefet etmiş olan Menşevik Merkez Komitesi üyelerine cevaben, Menşevik lider Dan, "*Bolşevizm içi bölünme olmadan*" anlaşmanın imkânsız olduğunu; Leninistler'in anlaşmayı reddinin Bolşevikler'e "*muazzam işçi kitlelerine*" mal olduğunu ve "*taktiklerimiz sayesinde Bolşevikler'in şimdiden böründüklerini*" söylemişti.[20]

Ama Dan'ın hesabı tutmadı. Lenin, Troçki ve Bolşevik Merkez Komitesi'nin çoğunluğu, istifa eden Bolşevik liderlerin tehdidine pabuç bırakmadı. 3 (16) Kasım'da parti disiplinini ihlal etmekle suçlanan istifacılar, partiden atılma tehdidi altındaydılar:

> MK, ültimatomunu tekrarlayıp size ya derhal MK kararlarına uyacağınıza ve tüm konuşmalarınızda onun politikasını yürüteceğinize dair yazılı beyanda bulunmanızı ya da tüm açık parti faaliyetlerinden uzak durup parti kongresine kadar işçi hareketindeki sorumluluk gerektiren tüm görevlerden istifa etmenizi önermek mecburiyetinde kalmıştır.
>
> Bu iki şıktan birini seçmeyi reddetmeniz halindeyse MK, sizin partiden derhal ihraç edilmeniz konusunu gündemine alacaktır.[21]

Sverdlov, VTsIK başkanı Kamenev'in yerine atandı. İstifa etmiş olanların görüşlerine hiçbir taviz verilmedi. Tersine Menşevikler ve Sosyal Devrimciler'le müzakerelerin çökmesi sağlandı.

O zaman Merkez Komitesi içindeki sağ muhalefet de çöktü. Yelkenleri suya indiren Zinoviev 7 (20) Kasım'da geri alınmasını komiteden istedi. Gelecekte vereceği daha trajik tavizlerin ilk işareti sayılabilecek sözlerle Zinoviev, arkadaşlarına başvurdu:

> ... biz partiye hâlâ bağlıyız. Bu belirleyici, tarihsel anda bir kenar-

da durmaktansa, milyonlarca işçi ve askerle birlikte hatalar yapıp ölmeyi tercih ederiz.[22]

Üç hafta sonra, 30 Kasım'da (12 Aralık) Rikov, Kamenev, Miliutin ve Nogin de benzer açıklamalar yaptılar. Böylece kritik bir anda parti içinde çok tehlikeli bir bölünme atlatılmış oldu.

Sınıf mücadelesinin mantığı, sağ kanat Bolşevikler tarafından bloke edilemeyecek kadar güçlüydü. Onlara karşı çıkanlar sadece Lenin ve Troçki değildi; Menşevik ve Sosyal Devrimci liderler, mağluplardan çok galiplere yakışan talepler öne sürerek onlara tutunacak dal bırakmamışlardı:

1. Kızıl ya da İşçi Muhafızları silahsızlandırılacaktı,
2. Garnizon, Şehir Konseyi'nin emrine verilecekti,
3. Şehre girecek olan Kerenski'nin askerlerinin tek bir mermi sıkmayacağı ya da arama ve müsaderelere girişmeyeceği vaat edilerek, bir ateşkes ilan edilecekti. Sonra da sosyalist bir hükümet kurulacak, ama Bolşevikler buna katılmayacaktı.[23]

1 (14) Kasım'daki Vikzhel Konferansı'nda;

Menşevikler, Bolşevikler'le anladıkları dilden, silahla konuşmak gerektiğini... Sosyal Devrimciler'in Merkez Komitesi'nin Bolşevikler'le anlaşmaya karşı olduğunu söylediler.[24]

Müzakerelerin tek olumlu sonucu, Menşevikler ve Sağ Sosyal Devrimciler'e içerleyen Sol Sosyal Devrimciler'in Bolşevikler'in yanında hükümete katılma kararı almış olmalarıydı.

Lenin, Troçki, Sverdlov ve diğerlerinin uzlaşmazlığı Zinoviev, Kamenev, Rikov ve şürekâsının bocalamalarının üstesinden gelmişti. Ama onlar neden böyle büyük bir muhalefetle karşılaşmıştı? Bu sadece partinin tepesinde birkaç lider arasında görülen bir bocalama sorunu muydu?

Hayır. Nitelikleri gereği devrimler belirsizliklere gebedir. Çünkü devrimde sınıf güçleri dengesi sürekli ve hızlı değişir. Çok sayıda bilinmeyenli denklemler vardır. Bu gibi koşullarda bocalama son derece tehlikeli olmakla birlikte yine de kaçınılmazdır. Bu bocalamalar, dev-

rimci parti saflarını da işçileri de ister istemez etkiler. Bu bocalamaları reddedip aşmak her ne kadar parti liderlerinin göreviyse de onların bundan etkilenmeleri mümkündür. Zinoviev, Kamenev, Rikov ve şürekâsı Merkez Komitesi'nin çoğunluğuna açıkça meydan okumuş; çünkü bütün ülkede birçok Bolşevik Partili işçinin desteğini arkalarında hissetmişlerdi.

Bazı işçiler ve örgütleri, bütün sosyalist partilerin koalisyon hükümeti sorununda ne yapacaklarını bilmez haldeydiler. Örneğin Petrograd Sendikalar Konseyi aylardır Bolşevikler'in etkisi altındaydı. Ayaklanmayı benimsemiş ve 27 Ekim'de (9 Kasım) tüm Petrograd işçilerine yeni rejimi destekleme çağrısı yapmıştı. Gene de dört gün sonra, ateşli tartışmaların ardından konsey "*tüm sosyalist partiler arasında acil anlaşma*" ve koalisyon hükümeti kurulmasını talep eden bir karar almıştı.

Gemi ve Nehir Nakliyat İşçileri Sendikası Merkez Komitesi de 29 Ekim'de (11 Kasım) yeni hükümetin desteklenmesi için çağrı yapmış; ama ertesi gün "*tüm sosyalist partiler ve devrimci demokrasi hizipleri*"nin ortak kabinesini talep etmişti. Benzer talepler diğer sendikaların ve tek tek Petrograd fabrikalarının kararlarında da görülür.

Petrograd'da Bolşevizm'in kalesi *Vyborg* mahallesinin *İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti*, 29 Ekim'de (11 Kasım) Menşevik savunmacılar ve Sosyal Devrimciler'in izlediği "ihanet yolu"nu kınadı. Ama 1 (14) Kasım'da aynı Sovyet; Bolşevik, Menşevik ve Sosyal Devrimci hiziplerin imzasıyla "parti tartışmaları ve uzlaşmazlıklarına son verip tüm sosyalist güçleri" sağlamlaştırma çağrısı yapan bir metni imzaladı.

Büyük Obukhov metal işletmeleri o sırada Petrograd işçilerinin siyasal yalpalamalarına dair bir başka güzel örnektir. 19 Ekim'deki (1 Kasım) bir toplantıda Menşevikler'in Enternasyonalist kanadında David Dallin konuşmasını tamamlayamamış, diğer Menşevikler ise daha konuşmaya bile başlayamamışlardı; çünkü işçiler Bolşevikler'e karşı en küçük bir eleştiriye bile tahammül edecek durumda değillerdi. İzleyici sıralarından, karşıdevrimci bir Kornilovcu olmakla ve halka ihanet etmekle suçlanan Dallin'in tutuklanmasını isteyen bağırışlar yükseliyordu. Yine de işçiler ertesi gün Vikzhel taleplerinin ruhuna uygun bir karar almış; ertesi gece işletmeden gelen heyecanlı bir heyet, Vikzhel komisyonun toplantısını basıp tüm sosyalist partiler arasında barış talep

etmişlerdi.

Kronstadt'ı takviye etmesi için çağrılan *Oleg* destroyerinin Bolşevik denizcileri bile 30 Ekim'de gemilerinden "bir blok kurmaya çalışan tüm sosyalist partiler" arasındaki müzakerelere dair "iyi haberleri" selamlayan bir telsiz yayını yapmışlardı.[25]

Hem Merkez Komitesi'nde hem de partinin geri kalanında Ekim ayaklanmasının zaferinden sonra ortaya çıkan bocalamaların aşılmasını sağlayan, Lenin ve Troçki'nin açık vizyonu ve uzlaşmazlığı olmuştu.

"Kızıl terör"ün başlangıcı

Başlangıçta yeni hükümet, muhaliflerine çok yumuşak davranmış; fakat böyle bir davranışın neye mal olduğunu çok çabuk öğrenmişti. 26 Ekim'de (8 Kasım) Bolşevikler'in Kışlık Saray'da ele geçirdikleri ve [devrime karşı mücadele etmeyeceklerine dair] söz aldıktan sonra serbest bıraktıkları askeri öğrenciler, iki gün sonra verdikleri sözü tutmayıp isyan etmişlerdi. Daha sonra ihanetinin bedelini ödeyen General Krasnov'a da aynı şekilde yumuşak davranılmıştı.

Victor Serge, **Year One of the Russian Revolution** (Rus Devrimi'nin Birinci Yılı) kitabında Moskova'daki olaylar için şunları yazmıştı:

> Beyazlar, 2 (15) Kasım saat 16.00'da teslim oldu. "*Kamu Güvenliği Komitesi lağvedilecek. Beyaz Muhafızlar silahlarını teslim edip dağıtılacaklar. Subaylar rütbelerine uygun beylik silahlarını taşıyabilecekler. Sadece muharebe silahları askeri akademilerde tutulabilecek... ADK [Askeri Devrimci Komite] herkesin özgürlük ve dokunulmazlığını garanti ediyor.*" Bunlar Kızıllar ve Beyazlar arasında imzalanan ateşkesin başlıca maddeleriydi. Zaferi kazanmış olsalardı Kızıllar'a en küçük bir acıma bile göstermeyecek olan karşıdevrimin askerleri, Kremlin'in kasapları... *ellerini kollarını sallaya sallaya* gittiler.

Serge'nin yorumu şöyle:

> Aptalca bir merhamet. Bu her şeyleriyle *Junker* olan subaylar, öğrenciler, karşıdevrimin sosyalistleri; Rusya'nın dört bir köşesine dağılıp buralarda iç savaşı örgütleyeceklerdi. Devrim;

> Yaroslav'da, Don'da, Kazan'da, Kırım'da, Sibirya'da ve ülkenin civarındaki her komploda onlarla bir kez daha karşılaşacaktı.[26]

Bunlar devrimci masumiyetin ilk günleriydi. Ekim ayaklanmasının ertesi günü Lenin ve Troçki yokken Kamenev'in inisiyatifiyle ölüm cezası kaldırıldı. Lenin, bu ilk çıkan yasayı öğrendiğinde kızdı: "*İdam mangaları olmadan nasıl devrim yapılabilir ki? Silahlarınızı indirip tüm düşmanlarınızla baş edebileceğinizi mi sanıyorsunuz? Elinizde başka hangi baskı aracı var? Hapis? İki tarafın da kazanma umudu taşıdığı bir iç savaş sırasında buna kimse önem atfetmez.*"

Devam etti: "*Bu bir hata, bağışlanmaz bir zaaf, pasifist bir yanılsama*" vb. "*Devrimci terör olmadan muzaffer olacağımızı gerçekten düşünüyor musunuz?*" [27]

Karşıdevrimle savaşırken devrimci terörün kaçınılmazlığından Troçki de kuşku duymuyordu. 3 (16) Aralık'ta Tüm Rusya Köylü Vekilleri Kongresi'nde " *sosyalizm krallığına beyaz eldivenler giyerek ve kırmızı halılara basarak girmeyeceğiz*" dedi.[28]

28 Ekim'de (10 Kasım) Sovnarkom, askeri öğrencilerin isyanı bastırıldıktan sonra Troçki'nin hazırladığı, Kadet Partisi'ni (burjuvazinin başlıca karşıdevrimci partisi) yasaklayan kararnameyi çıkardı:

> Şimdi Sovyet iktidarının askerlerine bağlanmış olan halkın ve devrimin kaderinin muazzam sorumluluğunun tam bilinciyle hareket eden Halk Komiserleri Konseyi, karşıdevrimci isyanın örgütü olan Kadet Partisi'nin *halk düşmanlarının partisi* olduğuna karar vermiştir.[29]

Troçki'nin sözlerine kulak verelim:

> Kadet liderlerinin tutuklanmasıyla ılımlı bir başlangıç yaptık... Fransız Devrimi'nde Jakobenler, daha iyi insanları halkın iradesine karşı geldikleri için giyotine göndermişti... Biz kimseyi infaz etmedik ve böyle bir niyetimiz de yok.[30]

Ne yazık ki bu söz tutulamadı. Sovnarkom 7 (20) Aralık 1917'de karşıdevrimle mücadeleyi örgütlemek için *Çeka*'yı (Tüm Rusya Karşı-

devrim ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu) kurdu. Başlangıçta kurumun personeli az, kaynakları sınırlıydı ve adli suçlular için birkaç ölüm cezası verilmişti. 1918'de Çeka üyesi olan M.I. Latsis, Çeka'nın faaliyetinin ilk altı ayında 22 kişiyi kurşuna dizdiğini yazar.[31]

Rusya'da devrimci terör, tıpkı atası 1789 Büyük Fransız Devrimi'nde olduğu gibi yabancıların istilasına ve devrime karşı tehdidin büyüklüğüne bir tepkiydi. 2 Eylül 1793'teki Paris Terörü, yabancıların istilası ve devrimin acımasızca ezilmesi tehditleri savuran Brunswick Dükü'nün duyurusunun arkasından gelmişti. Rusya'da da 1918'de Çekoslovakya askerlerinin Kızıl Ordu karşısındaki zaferlerinden başlayarak Sovyet Cumhuriyeti'ne karşı en büyük tehlikeyi yaratan dıştan gelecek bir istila tehdidi mevcuttu. 20 Haziran'da popüler Bolşevik hatip *Volodarski*, karşıdevrimciler tarafından öldürüldü. 30 Ağustos'ta Lenin'in hayatına kasteden bir suikast girişimi oldu. Ağır yaralanan Lenin birkaç gün hayati tehlikeyi atlatamadı. Bir diğer Bolşevik lider, Petrograd Çekası'nın müdürü Uritski öldürüldü. *Kızıl terör*, misilleme amacıyla başlatıldı. 2 Eylül'de 500 tutuklu Petrograd'da vuruldu.

Eylül 1917 ve Haziran 1918 arasında Çeka, 22 infaz gerçekleştirmişken 1918'in ikinci yarısında 6 binden fazla infaz yapıldı.[32] İç Savaş'ın üç yılında, 1918-20'de 12.737 kişi kurşuna dizildi.[33]

Ne var ki Beyaz Terör'e kıyasla *Kızıl Terör* yumuşaktı. Sadece Finlandiya'da karşıdevrimciler, Nisan 1918'de 10 bin ila 20 bin arasında infaz gerçekleştirdi.[34] Lenin'in 5 Aralık 1919'daki Sovyetler Kongresi'nde söyledikleri tamamen doğru çıkmıştı:

> Terörü bize dayatan, işçileri ve köylüleri boğazlayan, kendi ülkelerinin özgürlüğü için savaştıklarından dolayı [kitleleri] açlığa ve ölüme mahkûm eden İtilaf terörüydü; dünya kapitalizminin terörü.[35]

Troçki 11 Eylül 1918'deki bir konuşmasında aynı görüşü ifade etmişti:

> Madem işçiler İç Savaş'ta zalimlikle suçlanıyorlar, buna tecrübeyle elde ettiğimiz dersle cevap vereceğiz: Rus işçi sınıfının şu anda tek bağışlanmaz günahı, düşmanlarına göz yummak olabilir. Biz insanlığın en büyük iyiliği için, insanlığın yeniden doğuşu

için, onu karanlıktan, kölelikten kurtarmak için savaşıyoruz...[36]

Marx'ın kendisi takipçilerine terör konusundaki en net rehberi sunmuştu. 1848 sonbaharında, "*karşıdevrimin yamyamlığını*"nı kınayarak, "*eski toplumun kanlı ölüm kalım mücadelesini ve yenisinin kanlı doğum sancılarını kısaltmanın, azaltıp sınırlamanın tek yolu olduğunu ve bu yolun da devrimci terör olduğunu*" yazdı.[37]

Aynı argüman hattını izleyen Troçki 1920'de şöyle yazacaktı:

> Savaş gibi devrimin de problemi düşmanın iradesini kırmakta, onu teslim olup galibin koşullarını kabul etmeye zorlamakta yatıyor...
>
> Mücadelenin ne derece sert geçeceği bir dizi iç ve dış koşula bağlıdır. Devrilmiş olan sınıf düşmanının direnişi ne kadar sert ve tehlikeliyse, baskı sisteminin terör sistemi biçimini alması da o kadar kaçınılmazdır.[38]

2

Brest-Litovsk Barışı

Dışişleri Komiseri olur olmaz Troçki, Çarlık hükümetinin gizli antlaşmalarını yayınlamak için kolları sıvadı. Bunun sadece bu antlaşmaların tarafları olan Müttefik hükümetlerini kızdırmakla kalmayacağını, fakat Alman işçi sınıfını aynı şekilde gizli anlaşmalar yapmış olan kendi hükümetlerine karşı savaşmaya cesaretlendireceğini de umuyordu.

27 Ekim (9 Kasım) 1917'de Troçki, *Gizli Diplomasi ve Gizli Antlaşmalar* konusunda aşağıdaki notu iletti:

> Çarlık ve burjuva koalisyon hükümetlerinin yabancı ülkelerle ilgili diplomasisine dair gizli diplomatik belgelerin yayınlanmasını üstlenerek... partimizin bir muhalefet partisiyken üstlenmiş olduğu bir yükümlülüğü yerine getiriyoruz.
> Gizli diplomasi, kendi çıkarlarına hizmet etmesini sağlamak için çoğunluğu aldatmaya mecbur olan mülk sahibi azınlığın elindeki zorunlu bir silahtır. Dünya çapındaki ilhak planlarıyla emperyalizm ve onun doymak bilmez ittifak ve entrikaları, gizli diplomasi sistemini en üst düzeyde geliştirmiştir.
> Avrupa halklarını tüketip yok eden emperyalizme karşı mücadele, aynı zamanda gün ışığına çıkmaktan korkacak yeterli nedenlere sahip olan kapitalist diplomasiye karşı bir mücadeledir. Rus halkının, Avrupa halklarının ve bütün dünyanın, finansörler ve diplomatik temsilcilerin gizli gizli hazırladıkları planları öğrenmesi gerek... Gizli diplomasinin ortadan kaldırılması onurlu, halktan yana, gerçekten demokratik bir dış politikanın birincil koşuludur.

Not şöyle sona erer:

> Bizim programımız milyonlarca işçi, asker ve köylünün acilen gerçekleştirilmesi gereken özlemlerini formüle ediyor. Halkla-

rın onurlu bir biçimde bir arada yaşaması ve işbirliği ilkelerine dayalı en hızlı barışı arzuluyoruz. Sermayenin egemenliğinin en hızlı yıkılışını umuyoruz. Bütün dünyaya, egemen sınıfların gizli diplomasi belgeleri içinde kendini açığa vuran eylemlerini teşhir ederek emekçilere, dış politikamızın sağlam temelini oluşturan sloganla sesleniyoruz: "*Bütün ülkelerin proleterleri; birleşin!*" [1]

4 (17) Kasım'da Petrograd Sovyeti'nde yaptığı konuşmada Troçki, Sovyet temsilcilerinin barış müzakerelerinde nasıl çalışması gerektiğini açıkladı:

Masada [düşmanlarımızın temsilcileriyle] oturup onlara hiçbir kıvırmaya izin vermeyen apaçık sorular soracağız. Bütün müzakere süreci, onların ya da bizim ağzımızdan çıkacak her söz kayda geçirilip bizim tartışmalarımızda hakemlik edecek tüm halklara radyo telgrafla yayınlanacak. Kitlelerin baskısıyla Alman ve Avusturya hükümetleri çoktan sanık kürsüsünde oturmayı kabul etmiş gibiler. Yoldaşlar, emin olabilirsiniz ki savcı, Rus devrimci delegasyonunun şahsında ayağa kalkacak ve tüm emperyalistlerin diplomasisiyle ilgili çarpıcı iddianamesini okuyacaktır.[2]

Birkaç hafta sonra, 23 Kasım'da (6 Aralık) Troçki *Ezilen ve Kan Kusan Avrupa'nın Emekçi Halklarına* şu duyuruyu yaptı:

Mevcut kapitalist hükümetlerin demokratik bir barış yapabileceklerini düşünmediğimizi kimseden gizlemedik. Sadece işçi kitlelerinin mevcut hükümetlere karşı devrimci mücadelesi, Avrupa'yı böyle bir barışa yaklaştırabilir. Barışın tam gerçekleşmesini ise ancak tüm kapitalist ülkelerdeki muzaffer bir proleter devrim garanti edecektir.

Halk Komiserleri Konseyi... mevcut hükümetlerle müzakerelere girişerek... toplumsal devrim yolundan sapmıyor.

Barış müzakerelerinde Sovyet iktidarı önüne ikili bir görev koyuyor: Birincisi Avrupa'yı yakıp yıkan utanç verici ve zalim katliamın mümkün olan en kısa sürede durdurulmasını sağlamak ve ikincisi elimizdeki tüm araçlarla tüm ülkelerin işçi sınıfının, sermayenin egemenliğini yıkarak ve demokratik barış ile

> Avrupa'nın ve tüm insanlığın sosyalist dönüşümü çıkarına devlet iktidarını ele geçirmesine yardım etmek.[3]

Böylece Troçki, Dışişleri Komiseri'yken bir devrimci ajitatör gibi hareket edeceğini ilan ediyordu.

Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Türkiye'nin oluşturduğu Dörtlü İttifak ile resmi barışı müzakereleri, 9 (22) Aralık'ta Alman askerlerinin işgalindeki bir Polonya kasabası olan Brest-Litovsk'ta başladı. Gerçek müzakereler 14 (27) Aralık'ta Troçki'nin gelişiyle başlayacaktı.

Troçki, Brest-Litovsk'a ayak basar basmaz bir ceza mahkemesinin savcısıymış gibi davrandı. Başından beri Dörtlü İttifak temsilcilerini hiç durmadan devrimci hakaret yağmuruna tuttu; onların barış önerilerine, hükümetlerine ve toplumsal sistemlerine saldırdı.

Troçki'nin marksizmi, argümanlarında ona büyük bir avantaj sağlıyordu. Daha sonra şöyle yazacaktı: "*Karşımızdakilere göre sonsuz bir avantaja sahiptik. Biz onları, onların bizi anladığından çok daha iyi anlamıştık*" [4]

Brest-Litovsk'a vardığında Troçki'yi karşılayan yerel Sovyetler ve sendikaların heyetleri, onu müzakereleri hızlandırıp bir barış antlaşmasına varmaya çağırdılar. Avusturya Dışişleri Bakanı Kont *Ottokar Czernin* 7 Ocak 1918'de günlüğüne şöyle yazmıştı:

> Dunaburg'dan başlayarak Rus heyetine eşlik eden Alman subay Yüzbaşı Baron Lamezan, bize bazı ilginç ayrıntılar verdi... İlkin bize Dunaburg önündeki siperlerin tamamen boş olduğunu ve birkaç ileri karakol dışında orada hiç Rus kalmadığını; ayrıca birçok istasyonda barış müzakerelerine katılanların bir an önce barış yapması talebini iletmek üzere, heyetlerin beklediğini anlattı. Troçki yol boyunca onlara nazik ve dikkatli konuşmalarla cevap verdi ama giderek daha çok karamsarlığa kapıldı.[5]

Ne var ki Troçki'nin eylemleri ne pahasına olursa olsun barış dileyen birininkine benzemiyordu. İlk adımlarından biri, Sovyet hükümeti ile Dörtlü İttifak temsilcileri arasında daha fazla kaynaşmaya izin verilmeyeceğini açık seçik ortaya koymaktı:

İlk aşamalarda belli belirsiz kurulmuş olan yakınlığa hemen son verme kararı aldım. Askeri temsilcilerimiz vasıtasıyla Bavyera Prensi'ne takdim edilmek istemediğimin bilinmesini sağladım. Bu not edildi. Daha sonra aralarda konferans yapmak zorunda olduğumuzu bahane ederek öğle ve akşam yemeklerini ayrı yeme talebinde bulundum.[6]

Kont Czernin günlüğüne şunu not etmişti: "*Rüzgâr şimdi tamamen farklı bir yönden esermiş gibi görünüyor.*" [7]

Troçki'ye, Rusya'ya yeni gelmiş olan ve Alman siperlerinde Alman komünistlerinin gazetesi ***Die Fackel***'i (Meşale) dağıtan *Karl Radek* eşlik ediyordu. Radek oraya vardığında Sovyet heyetini selamlamak için peronda toplanan subay ve diplomatların gözleri önünde Alman askerlerine devrimci bildiriler dağıtmaya başlamıştı.

Müzakere masasında Troçki'nin karşısında oturanlar Alman Dışişleri Bakanı *von Kühlmann*, Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Czernin ve Alman Başkomutanlığı'nı temsilen Tümgeneral *Max Hoffmann*'dı. General, sivil müzakerecilerin yeterli sertlik göstermediğini hissettiğinde defalarca kabaca müdahale etmişti. Kont Czernin bu üçlünün en uzlaşmacı üyesiydi; Avusturya'nın acilen barışa ihtiyacı vardı ve Czernin müzakerelerin çöküşünün Avusturya-Macaristan monarşisinin yıkılmasına yol açabileceğine cidden inanıyordu. Ne var ki olayların gidişatı üzerindeki etkisi sınırlıydı; çünkü Avusturya, askeri yardımdan gıdaya kadar her şeyde Almanya'ya tam bağımlıydı.

14-15 (27-28) Aralık'ta Alman temsilci, eski Rus İmparatorluğu'nun genişçe bir bölümünün Almanya'nın ilhakına bırakılmasını talep eden ağır barış antlaşması taslağını okudu. Troçki müzakereleri kesip Petrograd'a döndü.

Bolşevik liderlik içindeki farklılıklar

Bolşevik liderlik içinde barış müzakerelerinde izlenecek politika konusunda bir anlaşmışlık yoktu. Lenin, Almanya'nın koşullarını kabul etmekten başka alternatif olmadığına ikna olmuştu. 7 (20) Ocak 1918'te, *Ayrı ve İlhakçı Bir Barışla İlgili Acilen Karara Varma Sorunu Üzerine Tezler*'i yazdı:

Avrupa'da sosyalist devrimin kopması gerektiği ve kopacağına hiç kuşku yok. Sosyalizmin *nihai* zaferine dair tüm umutlarımızı bu kesinliğe ve bu bilimsel öngörüye bağladık. Genelde propaganda faaliyetlerimiz, özelde kardeşleşmeyi örgütleyişimiz yoğunlaştırılıp genişletilmeli. Ne var ki Rus sosyalist hükümetinin taktiğini Avrupa, özellikle de Alman sosyalist devriminin altı ay (ya da böyle kısa bir dönem) içinde gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini belirleme çabalarına dayandırmak hata olurdu. Bunu belirlemek tamamen imkânsız olduğundan nesnel açıdan böylesi tüm girişimler, gözü kapalı kumar oynamaktan başka bir şey olmazdı.

Ordusuz savaşa girilemez; Rusya'nın da [o anda] sözü edilebilecek bir ordusu yoktu. Lenin "*İçinde bulunduğumuz anda, bizim ordumuzun mutlak biçimde bir Alman hücumunu başarıyla geri püskürtebilecek durumda olmadığı şüphesizdir*" diye yazmıştı.

Rusya'nın sosyalist hükümeti ya bu ilhaklı barışı şimdi kabul etmek ya da derhal devrimci bir savaş yürütmek gibi çözümü hiçbir gecikme kaldırmayan bir sorunla yüz yüzedir. Aslında hiçbir orta yol yoktur.

Lenin "*gerekli taktik, doğrudan doğruya genel ilkeden çıkarılamaz*" diye yazmıştı. Bazı kişilerin öne sürdüklerine bakılırsa;

böyle bir barış, proletarya enternasyonalizminden tam bir kopuş anlamına gelirmiş. Oysa bu argüman apaçık yanlıştır. Grevde kaybedip kendileri için elverişsiz, ama kapitalistin işine gelen işbaşı yapma koşullarını kabul eden işçiler, sosyalizme ihanet etmemişlerdir.

Lenin, "*Bir barış politikası Alman Devrimi'ne zarar verir mi?*" diye sorar ve cevabını kendisi verir:

Nesnel öncülleri dikkate alındığında Alman Devrimi'nin gerçekleşmesi, bizim ayrı bir barış yapmamız halinde hiçbir biçimde daha da güç hale gelmez...
Rusya'da sosyalist bir Sovyet Cumhuriyeti, bütün ülkelerin halk-

larına canlı bir örnek olarak kalacak; bu örneğin propaganda ve devrimcileştirici etkisi muazzam olacaktır.[8]

Lenin'in argümanları parti saflarında sert bir direnişle karşılaştı. Ekim Ayaklanması'na giden günlerde onu desteklemiş olanlar, onun şimdiki duruşu karşısında genelde şaşkınlık yaşayıp şoke olmuşlardı. Bir bütün olarak bakılırsa Ekim günlerinde ona muhalefet etmiş olan partinin sağ kanadı, şimdi onun yardımına koşacaktı. Acil barışın en coşkulu taraftarı ***Zinoviev***'di. Devrim sırasında Lenin'i desteklemiş olan sol, bu politikaya neredeyse tam bir ittifakla muhalefet ediyordu.

Troçki, Rusya'nın bir devrimci savaşı taşıyabileceğine inanmadığı halde barış antlaşmasının imzalanmasına karşıydı. Uzun müzakerelerin İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği İtilaf güçlerindeki işçiler gibi Almanya ve Avusturya-Macaristan işçilerinin de ayağa kalkmasına yardımcı olabileceğini öne sürüyordu.

> Bir devrimci savaş imkânsızdı. Bu konuda Vladimir İlyiç ile benim aramda en küçük bir anlaşmazlık belirtisi bile yoktu ...
>
> Barış için imza atmaya kalkışmadan önce Avrupalı işçilere bizim, Almanya'nın yöneticilerine duyduğumuz nefretin ne kadar büyük, ne kadar ölümcül olduğunu en çarpıcı biçimde göstermemiz kesinlikle şarttı ...
>
> İtilaf devletlerindeki kitleler gibi Almanya, Avusturya-Macaristan kitlelerini de ayağa kaldırmak, bizim barış müzakerelerine girerek elde etmeyi umduğumuz şeydi. Bu hedefi gözden kaçırmadan, müzakerelerin mümkün olan en uzun süre sürüncemede kalmasını, bu yolla da Avrupalı işçilere devrimin, daha da özele inersek devrimin barış politikasının güncelliğine dair gereken kavrayışı edinebilecekleri yeterli zamanı vermek gerektiğini düşünüyorduk.[9]

Troçki, bir barış anlaşması imzalamadan ateşkesi sürdürme umuduyla ne savaş ne barış politikasında ısrarlıydı.

Ocak ortasında Almanya'da başlayan olaylar Troçki'nin uslamlamasını destekler görünüyordu. Brest-Litovsk müzakerelerinin tarihçisi Wheeler-Bennett'in yazdığı gibi:

bir grev ve isyan dalgası bütün Almanya ve Avusturya'yı sardı. Berlin ve Viyana'da *Sovyetler* kuruldu. Hamburg, Bremen, Leipzig, Essen ve Münih çağrıya kulak verdi. "*Tüm iktidar Sovyetler'e*" sloganı, yarım milyon işçinin iş bıraktığı büyük Berlin sokaklarında yankılandı. Taleplerin en başında Brest-Litovsk'ta Rus halk komiserlerinin formüle ettikleri ilkelere uygun olarak halkların kendi kaderlerini tayin hakkı temelinde ilhaksız ya da tazminatsız bir barışa derhal varılması ve tüm ülkelerden işçi heyetlerinin barış müzakerelerine katılması vardı.[10]

18 (31) Ocak 1918'de ***Pravda*** manşeti attı: "*Nihayet! Alman emperyalizminin başı eziliyor! Proletarya devriminin demir yumruğu kalktı!*" 3 Şubat'a gelindiğinde bütün grev hareketi çöküntü içindeyse de o sırada bu sükûnetin daha ne kadar süreceği belli değildi.

11 (24) Ocak'ta Merkez Komitesi'nde Lenin'in *Barış Üzerine Tezler*'inin ilk resmi tartışması gerçekleşirken Almanya ve Avusturya'daki grev dalgası en ileri boyutlarına ulaşmıştı. Bu toplantıya Merkez Komitesi üyesi olmayan birçok kişi de katılmıştı.

Petersburg komitesi ve Moskova bölgesi bürosunun büyük çoğunluğu dâhil partinin geniş kesimleri, devrimci bir savaştan yanaydı. Tabandaki birçok kadronun görüşü, Moskova bölgesi bürosunun bir üyesi olan Osinski'nin kullandığı bir deyimle özetlenebilir: "*Lenin'in eski pozisyonundan yanayım.*" *Buharin*, Hohenzollernlere ve Hapsburglara karşı "devrimci savaş"ı savunuyordu; Kayser'in diktasını kabul etmek Alman ve Avusturya proletaryasını sırtından hançerlemek olurdu. Dzerjinski ise Lenin'i ürkeklikle, devrimin bütün programını teslim etmekle eleştiriyordu: "*Lenin, başka bir kılıf içinde Zinoviev ve Kamenev'in Ekim'de yaptığını yapıyor.*" Uritski de Lenin'in soruna "*Enternasyonal bakış açısıyla değil Rusya'nın açısından*" yaklaştığı görüşündeydi. Lomov "*barış yaparak Alman emperyalizmine teslim oluyoruz*" demişti. Kosior, Petrograd örgütü adına Lenin'in pozisyonunu sert bir biçimde kınamıştı.

Troçki dedi ki:

devrimci bir savaş bahsi gerçekdışıdır. Ordu terhis edilmek zo-

runda olsa bile ordunun terhis edilmesi bir barış anlaşmasının imzalanması anlamına gelmez... Bir barış anlaşmasını imzalamayı reddedip orduyu terhis etmekle kartları açık oynamaya zorlanırız; çünkü orduyu terhis ettiğimizde Almanlar saldırıya geçecekler. Bu, Alman Sosyal-Demokratları'na önceden belirlenmiş rolleri olan bir oyunda olmadığımızı açıkça gösterecektir.[11]

En kararlı barış savunucuları Zinoviev, Kamenev, Sverdlov, Stalin ve Sokolnikov'du. Stalin şöyle dedi: "*Batıda hiçbir devrimci hareket yok, sadece bir potansiyel var; biz bir potansiyele bel bağlayamayız.*" Ekim'de olduğu gibi Zinoviev, batıda devrim beklentisini gerçekçi görmüyordu. "*Barış antlaşmasının batıdaki devrimci hareketi zayıflatmasının önemi yok*" demişti: " *tabii ki... barış, Almanya'da şovenizmi güçlendirecek ve bir süreliğine batının her yerinde hareketi zayıflatacaktır.*"

Lenin bu iki beceriksiz destekçisini alelacele tersledi: " [Batıda devrimi] *dikkate almayacak mıyız?*" Lenin, Stalin'in pozisyonuna ters çıktı. Batıda devrimin henüz başlamamış olduğu doğruydu; oysa "*taktiğimizi buna dayanarak değiştirecek olursak... o zaman enternasyonal sosyalizme ihanet etmiş oluruz.*" Zinoviev'e de "*barış anlaşmasının batıda hareketi bir süreliğine zayıflatacağını söylemenin yanlış olduğunu*" söyledi:

Eğer barış müzakereleri kesilirse Alman hareketinin hemen gelişebileceğine inanıyorsak, o zaman kendimizi feda etmeliyiz; çünkü Alman Devrimi'nin gücü bizimkinden çok daha büyük olacaktır.[12]

Lenin, batıdaki devrimci potansiyeli bir an bile unutmuyordu:

Devrimci bir savaşı savunanlar, bunun bizi Alman emperyalizmiyle bir iç savaşa sokup bu yolla Almanya'da devrimi uyandıracağımıza işaret ediyorlar. Oysa Almanya şu an devrime gebe sadece; biz ise bir savaş başlatacak olursak ölümüne sebep olacağımız çok sağlıklı bir çocuğu, sosyalist bir cumhuriyeti dünyaya getirdik.[13]

Üç pozisyon oya sunulduğunda Lenin 15, Troçki 16, Buharin'in "devrimci savaş" çağrısı 32 oy aldı. Ne var ki Merkez Komitesi'ne üye olmayan kadrolar da oylamada oy kullandığından karar, Merkez Komitesi için bağlayıcı değildi.

Lenin'in kendisi de Troçki'nin zaman kazanmasına izin vermeye hazırdı. Zinoviev'in verdiği tek muhalif oyla Merkez Komitesi "*Barış anlaşmasına varmayı uzatmak için her şeyi yapmaya*" karar verdi.[14]

Troçki, şu formülü oya sunmayı teklif etti: Savaşa son verme, barış anlaşması imzalamama ve orduyu terhis etme. Teklif, yediye karşı dokuz oyla kabul edildi. Böylece Merkez Komitesi, Brest-Litovsk'ta politikasını hayata geçirmesi için Troçki'ye resmen yetki verdi.

Merkez Komitesi'nin bu oturumundan sonra Troçki ile Lenin özel bir anlaşma yaptılar. Troçki, belirli koşullar gerçekleşirse kendi politikasını Lenin'inki lehine terk edeceğine söz verdi. Almanlar, onlara savaş ve barış arasında bir seçimden kaçınma imkânı verdiği sürece Troçki oyalama politikasını sürdürecekti. Ama gerektiğinde Troçki, barış anlaşmasının imzalanması konusunda Lenin'e katılacaktı. Oysa olayların göstereceği gibi ikisi de bu anlaşmayı biraz farklı yorumluyordu. Lenin, Alman taarruzunun yeniden başlaması tehlikesi belirir belirmez, Troçki'nin barış anlaşmasını imzalayacağı izlenimi edinmişti. Troçki ise ancak Almanlar fiilen taarruza geçtikten sonra onların barış koşullarını kabul etmekle yükümlü olduğunu düşünüyordu.

Bütün bu süre boyunca Troçki, Brest-Litovsk'taki müzakereleri bir kitlesel propaganda platformu olarak kullandı. Bu yüzden her türlü kaçamağa karşı koydu. 29 Aralık 1917'de (11 Ocak 1918) Alman heyetinin başkanı von Kühlmann şöyle söyledi:

> Her barış antlaşması, savaş halinin sona erdiğini ve iki tarafın bundan böyle barış ve uyum içinde yaşama arzusunu dile getiren bir çeşit girişten sonra gelmek zorunda...
>
> Troçki araya girdi: "*Sanırım bu belgenin aşırı iş bitirici amacına uygun düşmeyen tamamen gelenekselliği ve cafcaflı ifadeleri nedeniyle kendimi taslaktaki ikinci cümlenin silinmesini istemekle yükümlü hissediyorum.... Eski diplomatik belgelerden kesilip yapıştırılan böylesi deklarasyonlar, devletler arasındaki gerçek*

ilişkileri hiçbir zaman ortaya koymuş değillerdir".[15]

Bir başka fırsatta Troçki, gerçek siyasal gücü gizleyen maskeyi yırtıp attı. 1 (14) Ocak'ta General Hoffmann, [Sovyet] hükümetinin cebre dayalı olduğu gerekçesiyle Bolşevikler'i suçladı. Troçki cevap verdi:

> Hükümetimizin cebre dayandığını söylerken general tamamen haklıdır. Şimdiye kadar cebre dayalı olmayan hiçbir hükümet olmadı. Toplum, düşman sınıflardan oluştuğu sürece de böyle sürüp gidecek... Bizim davranışımızda diğer hükümetleri sarsıp bize düşman eden şey, grevciler yerine lokavt yapan kapitalistleri tutuklamamız; köylüleri vurmak yerine, köylülere ateş açan toprak sahipleri ve subayları tutuklayıp vurmamız...[16]

Troçki bu sırada Hoffmann'ın suratının renkten renge girdiğini hatırlar.[17] Czernin günlüğüne şunları yazar: "*Hoffmann talihsiz konuşmasını yaptı. Üzerinde günlerce çalışmıştı ve [bundan] çok gururluydu.*" [18]

28 Ocak'ta (10 Şubat) Rusya'nın ilhakçı barış antlaşmasını imzalamayı reddettiğini bildirirken, eşzamanlı olarak savaşın sona ermesi gerektiğini ilan ettiğini de duyuran Troçki, Dörtlü İttifak'la müzakereleri kesti. Emperyalizmi ağır bir biçimde suçladıktan sonra şöyle devam etti:

> Biz ordularımızı ve halkımızı savaştan çekiyoruz. Köylü askerlerimiz, devrimin toprak sahibinden alıp köylülere dağıttığı toprakları barış içinde ekip biçmek için tarlalarına dönmeli. İşçilerimiz atölyelerine dönüp yıkım için değil, fakat yapım için üretmeliler. Köylülerle birlikte bir sosyalist devlet yaratmalılar.
>
> Savaştan çekiliyoruz. Tüm halkları ve hükümetlerini bu gerçekten haberdar ediyoruz. Mevcut durumda Almanya, Avusturya-Macaristan, Türkiye ve Bulgaristan askerlerinin karşısındaki tüm ordularımızın genel terhisi için emir veriyoruz. Diğer halkların da çok yakında bizim örneğimizi izleyeceklerine gönülden inanarak bekliyoruz.
>
> Aynı zamanda bize Almanya ve Avusturya-Macaristan hükümetlerinin bize ilettiği koşulların ilkesel olarak tüm halkların çıkar-

larına aykırı düştüğünü de ilan ediyoruz. Bu koşullar, aralarında Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın da olduğu tüm ülkelerin işçi kitleleri tarafından reddedilmiştir... Onlara baskı, milyonlarca insana sefalet ve nefret getiren bu koşullarda Rus Devrimi antlaşmaya imza atamaz. Almanya ve Avusturya-Macaristan hükümetleri, topraklara ve halklara kudret yoluyla sahip olmaya kararlılar. Bunu açıkça yapsınlar. Biz şiddeti onaylayamayız. Savaştan çıkıyor ama kendimizi de barış antlaşmasını imzalamayı reddetmekle yükümlü hissediyoruz.[19]

Bir gün daha Brest-Litovsk'ta kalan Troçki, çatışmaların yeniden başlatılmasını savunan General Hoffmann ile ne savaş ne barış durumunu kabul etmeyi yeğleyen Kühlmann ve Czernin gibi sivil diplomatlar arasındaki tartışmayı öğrendi. Görünürde siviller kazanmış gibiydi. Bu nedenle Troçki politikasının işe yaradığından emin olarak Petrograd'a geri döndü. Wheeler-Bennett, Troçki'nin Brest-Litovsk'taki başarılarını şöyle anlatacaktı:

Kaos içindeki bir ülkeyi ve zar zor kurulabilmiş bir rejimi kurtarmaktan başka bir derdi olmayan bu yalnız adam; daha bir yıl önce New York'ta dikkat çekmeyen, sürgündeki bir gazeteci olarak bulunan bu ilginç adam, Avrupa'nın yarısının birleşik diplomatik becerisine karşı başarılı bir savaş veriyordu.[20]

Pravda coşkuyla ilan ediyordu:

Merkez Güçler ikilem içinde. İnsan kanı damlayan yamyam dişlerini göstermeden saldırganlıklarına devam edemiyorlar. Avusturya-Alman işçi kitleleri, sosyalizmin ve kendilerinin çıkarlarını gözetecekler ve devrimin ezilmesine izin vermeyecekler.[21]

1 (14) Şubat'ta Sovyetler'in Merkezi Yürütme Komitesi'ne sunduğu barış müzakereleriyle ilgili uzun raporun sonucunda Troçki şöyle diyordu:

Yoldaşlar, size Almanlar'ın karşımızda daha fazla ilerlemesinin söz konusu olmadığını söylemek istemiyorum. Alman emperya-

listleri tarafının gücü düşünülürse, böyle bir açıklama aşırı riskli olurdu. Ama bizim bu sorunda aldığımız pozisyonla Alman militaristleri için çok rahatsız edici bir konuda bir biçimde ilerleme kaydettiğimizi düşünüyorum.[22]

Ancak 3 (16) Şubat'ta, Merkez Yürütme Komitesi'nin Troçki'nin politikasını oybirliğiyle onaylamasından 24 saat sonra Almanlar, Sovyet hükümetini "*Rusya Cumhuriyeti'yle yaptıkları ateşkesin 18 Şubat saat 12'de sona ereceği ve savaş haline geri dönüleceği*" konusunda bilgilendirdiler.

Lenin, barış antlaşmasının hâlâ mümkün olup olmadığının Almanlar'a sorulmasını istese de Troçki bu konudaki muhalefetini sürdürüyordu.

Alman taarruzu hiç bir direnişle karşılaşmadı. 18 Şubat'ta en fazla altmış Alman askerinden oluşan bir müfreze Dvinsk'i ele geçirdi. Alman askerleri tek mermi bile atmadan demiryollarından ilerliyorlardı. Birkaç gün içinde (18-24 Şubat arası) Reval, Rezhitsa, Dvinsk ve Minsk'i işgal edip Ukrayna'yı ele geçirdiler. General Hoffmann'ın yazdıklarına bakalım:

Bu benim bildiğim en komik savaştı. Makineli tüfekli bir avuç piyadeyi ve bir topu bir trene yerleştirip sonraki istasyona gönderdik. Onlar da istasyonu ele geçirdiler; Bolşevikler'i esir aldılar, birkaç asker daha takviye alarak ilerlediler. Bu ilerleme hiç olmazsa yeniliğin çekiciliğine sahipti.[23]

18 Şubat sabahı Merkez Komitesi toplandı. Troçki, Alman askerlerinin taarruzuyla ilgili raporunu sundu. Lenin, barış önerisinin bir telgrafla Almanya'ya iletilmesini teklif etti. Troçki buna muhalefet etti. Sonradan otobiyografisinde Troçki, hatırladıklarını yazdı:

Alman Başkomutanlığı ateşkesin sona erdiğine dair nota verdiğinde Lenin bana anlaşmamızı hatırlattı. Ben ültimatomla sırf sözlü bir açıklamayı değil, ülkeler arasındaki gerçek ilişkilerde geriye hiçbir şüphe bile bırakmayacak fiili Alman taarruzunu kastettiğimi söyleyerek cevapladım...

Önceki gibi Hoffmann'ın fiili bir taarruzuna izin verilmesinde ısrar ettim; böylece Müttefik ülkelerinki gibi Almanya'nın işçileri de taarruzun tehditten çok bir olgu olduğunu öğreneceklerdi.
Lenin "*Hayır*" diye cevabı yapıştırdı. "*Artık tek bir saat bile kaybetmeye tahammül edemeyiz. Zemin yoklaması yapılmıştır. Hoffmann savaşmak istiyor ve bunu yapabilir. Gecikmek imkânsız. Canavar çok hızlı ilerliyor.*"
Marttaki parti kongresinde Lenin dedi ki: "*Aramızda* [yani Lenin ile benim aramda] *Almanlar'ın ültimatomuna kadar dayanacak, ancak sonra teslim olacağız diye anlaşmıştık.*" Ben anlaşmaya yukarıda değinmiştim. Lenin, ben sadece ona devrimci savaş yanlılarını desteklememeye söz verdiğimde, bakış açıma parti içinde saldırmamaya rıza gösterdi.[24]

18 Şubat sabahındaki Merkez Komitesi toplantısına dönelim. Bu toplantının tutanaklarında şunlar yazılı:

Yoldaş Troçki (barış öneren bir telgraf çekilmesine karşı) kitlelerin olup biteni daha yeni yeni anlamaya başladığını, barış anlaşmasını imzalamanın şimdi sadece saflarımızda kafa karışıklığı yaratacağını, aynı şeyin bizim sadece bir ültimatom beklediğimizi sanan Almanlar için de geçerli olduğunu... bütün bunların Alman halkı üzerinde ne gibi bir izlenim doğurduğunu bekleyip görmemiz gerektiğini vurguluyor. "Savaşın sona ermesi, Almanya'da sevinçle karşılanmıştı ve bir Alman taarruzunun Almanya'da ciddi bir patlama yaratacağı da göz ardı edilemez. Bunun etkisini bekleyip görmeliyiz; sonra da böyle bir şey gerçekleşmezse hâlâ barış önerebiliriz."
Yoldaş Lenin (barış önerisi lehinde): Almanlar'ın Sovyet hükümetini devirmek istediğine dair şüpheler var. Harekete geçmeye mecbur olduğumuz bir durumla karşı karşıyayız.[25]

Lenin'in karar tasarısı oylandı. Altı lehte, yedi aleyhte oy kullanıldı. Bununla birlikte aynı günün akşamı Merkez Komitesi tekrar toplandığında Troçki, bu sefer Lenin'den yana oy kullandı. "Alman hükümetine derhal barış antlaşması önerisi yapma" teklifi yedi lehte, beş aleyhte ve bir çekimser oyla kabul edildi.[26]

19 Şubat'ta Sovyet hükümeti barış istedi. Almanlar'ın cevabı sert oldu: Rusya tam bir terhis işlemi gerçekleştirmeli, Letonya ve Estonya'yı teslim etmeli ve Ukrayna ve Finlandiya'yı boşaltmalıydı. 23 Şubat'taki Merkez Komitesi toplantısında bir kez daha Troçki'nin tek oyu sonucu belirledi. Lenin, Almanlar'ın şartlarının kabul edilmemesi halinde hükümetten istifa edeceğini açıkladı. Merkez Komitesi tutanaklarında şöyle yazılı:

> Yoldaş Lenin bunun devrimci laf ebeliği politikasının sonu olduğunu söyledi. Eğer bu politika sürdürülürse, şimdi hem hükümetten hem de MK'dan ayrılacağını [belirtti]. "Devrimci savaş için orduya ihtiyacınız var ama ordu yok. Bu da şartların kabul edilmesi gerektiği anlamına gelir."

Troçki, Lenin'in önerisine katılmıyordu:

> V.İ.'nin [Lenin] argümanları inandırıcılıktan uzak; eğer hepimiz aynı fikirde olsaydık, savunmayı örgütleme görevini üstlenir ve başarabilirdik. Peter [Petrograd] ve Moskova'yı teslim etmeye zorlansaydık bile, kötü bir rol oynamazdık. Bütün dünyayı diken üstünde tutardık. Eğer Alman ültimatomunu bugün imzalarsak, yarın bize yeni bir ültimatom verirler. Her şeyi yeni ültimatomlara zemin hazırlamayacak şekilde formüle etmeliyiz. Barış anlaşmasını imzalayabiliriz. O zaman da proletaryanın ileri unsurları arasındaki desteğimizi yitirir, her durumda onların moralini bozarız.[27]

Ama devrim için tehlike çanlarının çaldığı bir durumda parti içinde bir bölünme yaratmak istemiyordu:

> Troçki bizim yıkılma tehdidi altında olduğumuzu düşünmüyor. " *Lenin'in pozisyonunda çok fazla öznellik var. Bu pozisyonun doğruluğuna ikna olmuş değilim ama partinin birliğine zarar vermek istemem...*" [28]

O zaman Lenin "Alman önerilerinin derhal kabul edilmesini" tek-

lif etti. Teklif dörde karşı yedi oyla kabul edilirken, dört çekimser oy kullanıldı. Çekimser oy kullananlar Troçki, Krestinski, Djerzjinski ve Yoffe'ydi.[29]

Çekimser oy kullanan savaş hizbinin üç lideri (Krestinski, Dzerjinsky ve Yoffe) bir açıklama yaparak, çekimser oy kullanmalarının partide bölünme tehlikesine bir tepki olduğunu belirttiler.[30]

24 Şubat'ta Troçki, Dışişleri Halk Komiserliği'nden istifa etti:

> Yoldaş Troçki, tam barış anlaşması imzalanırken, bu konumda kalamayacağını, çünkü kabul etmediği bir pozisyonu savunmak zorunda olacağını işaret etti.[31]

Merkez Komitesi Troçki'den barış anlaşması imzalanıncaya kadar görevinde kalmasını istedi. O da sadece o zamana kadar istifasını kamuoyuna açıklamama şartıyla kabul etti ve bundan böyle hiçbir hükümet kurumunda görev almayacağını ilan etti. Lenin'in ısrarıyla komite, Troçki'yi hükümetin dışişlerin tartışılmadığı oturumlarına katılmakla yükümlü kıldı.[32]

Mart 1918'de nihayet barış anlaşmasını onaylayan partinin Yedinci Kongresi'nde Troçki, barış için çekimser oy kullanmasının nedenlerini bir kez daha açıkladı:

> Arkamızda zayıf bir ülkeyle, pasif bir köylülükle, proletarya içinde karamsar bir ruh haliyle birlikte saflarımızdaki bölünme tehdidi de söz konusuydu. Benim oyuma çok şey bağlıydı. ... Ben bölünmenin sorumluluğunu üzerime alamazdım. Yanıltıcı bir soluklanma adına barış anlaşmasını imzalamak yerine [Alman ordusu önünde] geri çekilmek zorunda olduğumuzu düşünmüştüm. Ama parti liderliği için sorumluluğu üzerime alacak durumda değildim...[33]

Kongrede yeni Merkez Komitesi seçiminde Troçki ve Lenin en yüksek oyu aldılar. Troçki'nin politikasını reddeden parti, gene de ona tam bir güven besliyordu.

Barış antlaşmasının ağır koşulları

Brest-Litovsk Antlaşması'yla Rusya'nın toprak ve kaynak kayıplarının aşağı yukarı şöyle olacağı tahmin edilmişti: 62 milyondan fazla nüfusa sahip yaklaşık 2 milyon kilometre kare ya da nüfusunun yüzde 44'üyle birlikte topraklarının dörtte biri, tahılının üçte biri ve devlet gelirinin yüzde 27'si, şeker fabrikalarının yüzde 80'i, demirinin yüzde 73'ü ve kömürünün yüzde 75'i. 16 bin sanayi işletmesinden 9 bini kaybedilecek topraklarda yer alıyordu.[34]

Lenin'in barış politikasına muhalefet şimdi kitleler arasında yaygınlık kazanmaktaydı. Şubat'ta 200 Sovyet'in görüşlerinin alındığı bir referandum yapıldı. Bunların çoğunluğu (105 Sovyet) Almanya'ya karşı savaştan yana oy kullandı. Sanayi şehirlerinin Sovyetleri'nde savaş yanlısı ezici bir çoğunluk vardı. Sadece iki büyük Sovyet'in (Petrograd ve Sivastopol) barıştan yana oy kullandığı kayda geçmişti. Öte yandan Moskova, Kronstadt, Ekaterinburg, Harkov, Ekaterinoslav ve Ivanovo-Voznesensk gibi birkaç büyük merkezde ezici bir çoğunluk Lenin'in politikasına karşı oy kullanmıştı. Görüşlerine başvurulan 42 taşra şehri Sovyetinden altısı barıştan, yirmisi savaştan yana oy kullanırken, kırsal bölgelerdeki kasaba ve köylerde 88'i barıştan, 85'i savaştan yanaydı.[35]

Ne var ki parti içindeki tartışma 6-8 Mart'ta özel gündemle toplanan Yedinci Kongre'de son buldu. Kongrenin açılmasına bir gün kala Lenin'in politikasına muhalefet eden bir günlük gazete yayınlandı. "St Petersburg Komitesi ve RSDİP'nin St Petersburg Bölge Komitesi'nin Organı" ***Kommunist***, Buharin, Radek ve Uritski tarafından çok sayıda önde gelen parti liderinin (Bubnov, Lomov, Pokrovski, Preobrazhenski, Piatakov, Kollontay, Inessa Armand ve diğerleri) işbirliğiyle yayınlanıyordu. Bu isimlerden oluşan liste, ***Kommunist***'in gücü ve kalitesi konusunda bir parça fikir veriyor.

Sert bir tartışmadan sonra Yedinci Kongre, Lenin'in politikasını 12 aleyhte oya karşı 30 oyla destekleme kararı alırken dört çekimser oy kullanılmıştı. Yerel parti örgütleri bu çizgiyi ya derhal ya da bir süre sonra izleyeceklerdi.

Barış antlaşmasını onaylayan kongre kararı tam anlamıyla enternasyonalist ve devrimciydi:

Kongre, ordumuzun olmayışı, morali bozuk cephe hattı birliklerinin son derece sağlıksız koşullarda bulunması, emperyalizmin Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne saldırmasından önce ne kadar küçük olursa olsun bir soluklanma molası fırsatının zorunlu olması nedenleriyle Sovyet hükümetinin Almanya'yla imzaladığı son derece rahatsız edici, aşağılayıcı barış antlaşmasını onaylamayı zorunlu görür.

Kongre, Rusya'da muzaffer olan sosyalist devrimin güçlendirilmesinin en güvenilir garantisini sadece onun bir enternasyonal işçi devrimine dönüşümünde bulur...

Savaş halindeki tüm ülkelerde emperyalizmin kaçınılmaz ve tam yenilgisini hazırlayan işçi devriminin olgunlaşmakta olduğuna inanan kongre, Rusya'nın sosyalist proletaryasının tüm gücü ve emrindeki tüm araçlarla, tüm ülkelerin proleterlerinin kardeş devrimci hareketini destekleyeceğini ilan eder.[36]

Antlaşma, nihai olarak 15 Mart'taki Sovyetler'in Dördüncü Kongresi'nde 261'e karşı 748 lehte oyla onaylanırken 115 çekimser oy kullanıldı. Bu çekimser oyların 64'ü *Sol Komünistler* tarafından kullanılmıştı.

Ondan sonra *Sol Komünistler* savaş sorununda sessizliğe gömüldüler. Fakat Sol Sosyal Devrimciler barış politikasına temelde milliyetçi muhalefetlerini daha da gür sesle ve sabırsız bir biçimde dile getirdiler. Barışın onaylanmasından hemen sonra da Halk Komiserleri Konseyi'nden çekildiler.

Fransa ve İngiltere'yle müzakereler

Bolşevik liderliğin safları içindeki kargaşaya yeni bir faktör de eklendi. 22 Şubat'ta Troçki, Fransa ve İngiltere'nin Rusya'ya, Almanya'ya karşı savaşta askeri yardım teklif ettiğini Merkez Komitesi'ne bildirdi. Sol Komünistler'in çoğunluğu emperyalist çevrelerden yardım kabul edilmesine ilkesel olarak karşı çıkıyordu. Troçki, yardımların hangi kaynaktan geldiğine bakmadan kabul edilmesini açıkça savundu. *Sol Komünistler*'in argümanlarının eleştiri karşısında dayanamayacağını gösterdi.

> Almanya'yla savaş halindeki sosyalist proletaryanın iktidardaki partisi olarak devlet kurumları aracılığıyla devrimci orduyu silahlandırıp donatmanın mümkün olan her yolunu denemeliyiz ve bu amaçla kapitalist ülkeler dâhil bunları nereden sağlayabiliyorsak oradan sağlamalıyız. Bunun sonucunda Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi dış politikasında tam bağımsızlığını kaybetmez, kapitalist hükümetlere hiçbir siyasal taahhütte bulunmaz ve onların önerilerini aciliyet sırasına göre ayrı ayrı örnekler olarak değerlendirir.

Merkez Komitesi'nin bu toplantısına katılmamış olan Lenin, oturum tutanaklarına aşağıdaki açıklamayı ekledi: "*Lütfen, İngiliz-Fransız emperyalist soyguncularından patates ve silah alma konusunda evet oyu kullandığımı da ekleyin*".[37]

İktidardaki proletaryanın çıkarı için emperyalist güçler arasındaki çatışmalardan yararlanmaya hazır olduğunu açıklamak isteyen Lenin, 22 Şubat'ta yayımlanan *Heves* başlıklı yazısında şöyle yazdı:

> Kaliaev'in* bir tiranı, canavarı öldürmek için ekmek, para ve votka karşılığında tam bir hain, alçak ve soyguncudan bir revolver aldığını düşünelim.
> Kaliaev ateşli silah edinmesi nedeniyle "bir soyguncuyla iş yaptığı" için kınanabilir mi? Her duyarlı insan buna 'hayır' diye cevap verir. Eğer Kaliaev'in revolveri başka bir yerden temin etme şansı yoksa ve niyeti gerçekte dürüstse (gasp amacıyla öldürmek değil de tiranı öldürmek), o zaman bu yolla bir revolver edindiği için kınanmamalı. Fakat gasp amacıyla cinayet işlemek için bir soyguncu, yine para, votka ya da ekmek karşılığında bir revolver edinirse, "bir soyguncuyla" *bu şekilde* iş yapmasıyla Kaliaev'inki kıyaslanabilir mi? [38]

Bu makaleye yapılan bir ekte Lenin şunları yazmıştı:

> Kuzey Amerikalılar on sekizinci yüzyıl sonunda İngiltere'ye

* Kaliaev, Sosyal Devrimci Parti'nin çok sayıda terörist eyleme katılan bir savaşçı grubuna üyeydi. 4 (17) Şubat 1905'te Çar II. Nikolay'ın amcası olan, Moskova Genel Valisi Grandük S.A. Romanov'u öldürdü. Aynı yıl 10 (23) Mayıs'ta Schlusselburg'da idam edildi.

karşı bağımsızlık mücadelesi verirken, hem İngiltere'nin rakipleri olan hem de onun kadar sömürgeci soyguncular olan İspanya ve Fransa'dan yardım almışlardı. Bu Amerikalılar'ın "kirli dolapları" konusunda "bilgece bir eser" yazmayı düşünen "Sol Bolşevikler"in olduğu söyleniyor.[39]

Ne var ki sonrasında yardım önerisinden bir şey çıkmadı.

Troçki'nin "ne savaş ne barış" taktiği başarılı olabilir miydi?

Bugünden geçmişe baktığımızda Lenin'in Brest-Litovsk'taki barış müzakereleri için önerdiği taktiğin doğru olduğunu net biçimde görüyoruz. Ne var ki o sıralarda Troçki de kendi politikasının başarıya ulaşacağına dair inancını sağlam temellere dayandırıyordu.

Troçki, Avrupalı kitlelerin Sovyet hükümeti ve politikasının anlamını kavrayabilmesini sağlamak için müzakereleri olabildiğince uzatmıştı. Almanya ve Avusturya'daki Ocak 1918 grevleri, bu çabanın hiç de boşuna olmadığını gösterdi. Egemenlikleri altındaki ulusların isyan etmesinden ürken Viyana otoritelerinin nasıl panikliklerini görmek için Czernin'in günlüğünü okumak bile yeter. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşün eşiğine gelmesi nedeniyle Czernin, Alman mevkidaşlarını Rusya ile ayrı müzakereler yapmakla tehdit ediyordu (aslında Avusturya-Macaristan'ın Alman yardımına giderek daha fazla ihtiyaç duyması yüzünden bu, boş bir tehditti).

Czernin'in pozisyonunu Wheeler-Bennett'in şu sözleri anlatır: "*Ne pahasına olursa olsun barış onun parolası oldu Avusturya, askeri gücünün son noktasına gelmişti; siyasal yapısı çökmeye mahkûmdu.*"[40] 17 Kasım 1917'de Czernin bir arkadaşına şöyle yazmıştı:

> Rusya'yla mümkün olan en hızlı biçimde uzlaşmaya varmak, sonra İtilaf'ın bizi yok etme kararlılığını yok etmek, sonra da barış yapmak; kaybetme pahasına bile olsa: Benim planım ve uğruna yaşadığım umut bu.[41]

Czernin'in günlüğünde 23 Aralık 1917 tarihli bölümde yazılanlar:

> Kühlmann, şahsen genel bir barışı savunmakla birlikte, kesin

zaferi kazanıncaya kadar barış yapmak istemeyen askeri tarafın etkisinden korkuyor.[42]

Günlüğünün 27 Aralık 1917 tarihli bölümünde yazılanlar:

İşler daha da kötüye gidiyor... Kühlmann ve Hoffinann'a mümkün olduğunca onlarla birlikte hareket edeceğimi, ama girişimlerinin sonuçsuz kalması halinde Ruslar'la ayrı müzakerelere girişeceğimi söyledim... Avusturya-Macaristan... nihai barıştan başka bir şey ummuyor. Benim pozisyonumu anlayan Kühlmann, başarısızlığa izin vermektense kendisinin gideceğini söylüyor. Benden görüşlerimi yazılı vermemi istedi, çünkü bu "*onun pozisyonunu güçlendirirmiş*." Ben de istediğini yaptım. O da yazdıklarımı telgrafla Kayser'e iletti.[43]

7 Ocak 1918:

Budapeşte'de Almanya'ya karşı gösteriler yapıldığını bildiren bir telgrafı yeni aldık. Alman Konsolosluğu'nun camları kırılmış. Bu, barış yapılmaması halinde doğabilecek ruh halinin açık bir göstergesi...[44]

15 Ocak 1918:

Bugün anavatandaki bir belediye başkanımızdan gıda maddelerinde yaşanan kıtlık felaketine dikkatimi çeken bir mektup aldım. İmparatora hemen şu telgrafı çektim: "*Benim Majestelerine sürekli tekrarladığım korkularımı haklı çıkaran ve yiyecek stokları sorununda felaketin eşiğine geldiğimizi gösteren bir mektubu Statthalter N.N.'den henüz almış bulunuyorum. Bakanların özensizliğinden ve yetersizliğinden kaynaklanan sorun berbat bir hal almıştır; korkarım ki beklenen mutlak çöküşün kontrol altına alınması için artık çok geç kalınmıştır... Durumu öğrenince gidip başbakanla bu konu hakkında bir görüşme yaptım. Ona durumu anlatıp birkaç hafta içinde savaş sanayimizin, demiryolu trafiğimizin durma noktasına geleceğini, ordunun ikmalinin imkânsızlaşacağını, ordunun çöküşüne yol açılmış olacağını, bunun da*

Avusturya'nın ve peşinden Macaristan'ın çöküşü anlamına geleceğini söyledim. Bütün bu belirttiğim hususlarda onun da cevabı evetti; durum böyle... En kötüsünden korunmak için bir ***deus ex machina****'nın* [ç.n. hızır gibi yetişen, umulmadık yardım] *müdahalesini ummaktan başka çare yok.*" [45]

17 Ocak 1918:

Viyana ve çevresinden kötü haberler. Un kamelerinde istihkakın azaltılmasına ve Brest müzakerelerinin ağır aksak ilerlemesine tepki olarak ciddi grev hareketi.[46]

Aynı gün Czernin, Avusturya İmparatoru'ndan aşağıdaki mesajı almıştı:

Size monarşi ve hanedanın tüm kaderinin Brest-Litovsk'ta mümkün olan en kısa zamanda varılacak bir barışa bağlı olduğunu bir kez daha ciddiyetle hatırlatmalıyım... Eğer Brest'te barış yapılmazsa devrim olur.[47]

20 Ocak'ta Czernin günlüğüne şöyle yazar:

Şimdi pozisyon şu: Dış yardım gelmezse... birkaç hafta içinde binlerce insan mahvolacak... eğer *en kısa zamanda* barış yapmazsak, o zaman anavatanda zorluklar artacak ve Viyana'daki her gösteri, burada barışa ulaşmanın bedelini artıracak.[48]

Kayıtsız şartsız barış yapma çabalarında Avusturyalılar'ı Bulgarlar ve Türkler; hatta daha da önemlisi Alman Dışişleri Bakanı von Kühlmann ve Başbakan von Hertling de destekliyordu.

Czernin, Troçki'nin 10 Şubat'ta müzakerelerden çekildiğine dair açıklamasının yol açtığı tepkileri anlatır:

10 Şubat'ta Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın diplomatik ve askeri delegelerinin Troçki'nin duyurularından doğan durumda şimdi ne yapılacağını tartışmak için yaptıkları toplantıda tek karşı oyla ortak bir karara varıldı. General Hoffmann'ın verdiği bu karşı oy, Troçki'nin açıklamasına karşı ateşkesin sona erdiril-

mesi, Petersburg'a ilerleme ve Ukrayna'yı Rusya'ya karşı açıkça destekleme anlamına geliyordu. 11 Şubat'taki tören amaçlı son oturumda Herr von Kühlmann, barış delegasyonlarının çoğunluğunun ifade ettiği tutumu benimseyerek, aynı tutumu en etkileyici bir konuşmayla öne sürdü.[49]

Avusturya delegasyonu;

Viyana'ya, barışa ulaşılmış olmasının, imparatorluk başkentinin şimdi *en fête* [ç.n. festival] havasına bürünebileceği anlamına geldiğini anlatan bir telgraf çekti.
Yüreğindeki samimi barış umuduyla Kühlmann, konferans formalitelerini 11 Şubat'ta tamamlayıp Berlin'e doğru yola çıktı.

Ne var ki rüzgar o noktada von Kühlmann'ın aleyhine dönmeye başladı:

[Berlin'e] geldiğinde Kayser'in Şubat'ta kaplıca tedavisi gördüğü küçük Homburg şehrine Şansölye ve Şansölye yardımcısıyla birlikte çağrıldı. Orada ayın 13'ünde bütün gün barış ve savaş konularında büyük bir tartışma yapıldı; bu arada imparator da mutsuz bir hayalet gibi görünüp kayboluyordu.[50]

Siviller, başkomutanlığa muhalefet etmeyi sürdürüyorlardı. Çatışmaların yeniden başlamasının Almanya'nın içinde bulunduğu koşullara yapacağı etkilerden korkuyorlardı... Kühlmann genel ilkelerine ilaveten, onları doğudaki yeni bir savaşın Avusturya-Macaristan'la ittifaklarını neredeyse ortadan kaldırma noktasına kadar gerginleştireceği konusunda uyarıyordu...[51]

Ludendorff[52] ve Kühlmann'ın anıları, başını Alman Genelkurmayı'nın (Hindenburg, Ludendorff ve Hoffmann) çektiği savaş yanlısı taraf ile von Kühlmann ve von Hertling'in başını çektiği barış yanlısı taraf arasında yenişememe durumunun günlerce sürdüğünü ortaya koyuyor. Bu ikinci grup, iç cephedeki durumun Ruslar'a karşı bir askeri taarruza izin vermediğini tekrar tekrar öne sürüyordu. Ama Alman Başkomutanlığı katı tutumunu sürdürdü. Sonunda Kayser'in arka çıkma-

sıyla Homburg tartışması savaş yanlılarının lehine sonuçlandı. Birkaç gün sonra da General Hoffman ateşkesin sona erdiğini ilan ederek Alman askerlerine Petrograd'a ilerleme emri verdi.

Cezaevindeki Alman devrimci sosyalist ***Karl Liebknecht***, Troçki'nin Brest'te yürütmüş olduğu müzakereleri uzatma politikasının Almanya'daki devrime büyük yarar sağladığını yazdı:

> Zorla silah bıraktıran bir barış anlamına bile gelse Brest-Litovsk'tan sıfır sonuç alınmış sayılmaz. Brest-Litovsk, Rus delegeleri sayesinde kararları dört bir yanda duyulan bir devrim mahkemesi haline gelmişti. Merkez Güçler'i teşhir etmiş; Alman açgözlülüğünü, kurnazca yalanlarını, ikiyüzlülüğünü ortaya sermiştir. Alman [Sosyal Demokrat] çoğunluğun barış politikası (ikiyüzlülük görüntüsünün kinizminin gerisinde kaldığı politika) hakkında ölüm cezasını vermiştir. Farklı ülkelerde sayısız kitle hareketi doğuracak kadar güçlü olduğunu göstermiştir.[53]

Liebknecht, Sovyetler'in barış antlaşmasına erkenden koyacağı bir imzanın Alman devrimine zarar vereceğini öne sürüyordu:

> Gelecekteki gelişmeler için problemin şimdiki çözümünün Şubat başında Brest-Litovsk'taki olası bir teslimiyet kadar elverişli olmadığı hiçbir biçimde söylenemez. Tam tersi. Böyle bir teslimiyet, önceki tüm direnişi kötü gösterip daha sonraki boyun eğişi "*vis haud ingrata*" gibi görünmeye zorlardı. Sonuçta Almanlar'ın eyleminin ayyuka çıkan kinizmi ve vahşi niteliği tüm şüpheleri ortadan kaldırmıştır.[54]

Lenin daha sonra yaratılan stalinist mitolojinin tersine, Troçki'nin "ne barış ne savaş" taktiğinin yanlışlığından kesinlikle emin değildi. Bu yüzden Krupskaya, Lenin'in bu konudaki tereddüdünü ortaya koymuştur. Krupskaya anılarında her ne kadar Lenin'in hemen barış yapmakta kararlı olduğunu söylese de Lenin, Troçki'nin hattının yanlış olup olmadığından *tam olarak* emin değildi. Krupskaya, şubat sonlarına doğru Lenin'le Neva kıyısında yaptıkları bir gezintiyi nakleder. Yürüyüş sırasında;

Lenin "ne savaş ne barış" görüşünün neden temelden yanlış olduğuna dair gerekçeler sıralayıp durdu. Geri dönerken İlyiç aniden durdu; yorgunluk akan yüzüne renk geldi ve ağzından şu sözler döküldü: "*Bilinmez ki!*" Bunun anlamı, bütün bildiklerimize rağmen Almanya'da bir devrimin başlamış olabileceğiydi.[55]

Olaylar Lenin'i haklı çıkardığında Troçki bunu cömertçe kabullendi. 3 Ekim 1918'de Sovyet Merkez Yürütme Komitesi oturumunda dedi ki:

Bu yetkin mecliste kendim dâhil birçoğumuz belki de dünya proleter hareketinin gelişmesi üzerinde engelleyici bir etkisi olur diye Brest-Litovsk barışını imzalamanın bizim için gerekli ya da makul olup olmadığı şüphesiyle hareket ettiğimiz bir zamanda, birçoğumuza muhalefet ederek yoldaş Lenin'in tek başına sebatla ve görülmemiş bir idrakle dünya proleter devrimi gerçekleşinceye kadar sürdürebilmek, dayanabilmek için bu deneyimi yaşamamız gerektiğini savunduğunu ilan etmeyi görev bilirim. İşte şimdi son olayların arka planına bakarak, haklı çıkanların ona karşı koyan bizler olmadığını kabul etmekle yükümlüyüz. (Uzun alkışlar!) [56]

Troçki eğer barış antlaşmasını imzalamış olsaydı, Sovyet Cumhuriyeti'nin daha yumuşak koşullarla karşı karşıya geleceğini iyi biliyordu. Ne var ki bu durumda ne Alman emperyalizminin maskesi tamamen düşürülecek ne de bununla birlikte Bolşevikler'in suç ortaklığı yaptıkları efsanesi bu kadar etkili bir biçimde çürütülmeyecekti. Troçki, ömrünün sonuna kadar Brest-Litovsk müzakerelerinin Merkez Güçler'in iç çöküşünde önemli rol oynadığına inancını korudu. Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Brest-Litovsk Barışı'ndan dokuz ay sonrasına, Kasım 1918'e kadar dayandı. Ama Troçki'nin barış müzakerelerinde yürüttüğü propaganda kendi halkları karşısında maskelerinin düşürülmesinde önemli rol oynadı.

En başta, aralarındaki taktik farklılıklara karşın hem Lenin'in hem de Troçki'nin Sovyet Cumhuriyeti'nin dış politikasını, enternasyonal işçi devriminin gereksinimlerine bağlı gördüğünü vurgulamalıyız. Bu noktanın özellikle vurgulanması gerekli; çünkü daha sonraki yıllarda

Stalin, Lenin'in politikasını kapitalist dünyayla barış içinde yan yana yaşama politikası olarak resmedecekti.

Brest-Litovsk ihtilafının bir başka sonucu, onun farklı Bolşevik liderlerin itibarları üzerindeki etkisiydi. Lenin muazzam bir ahlaki otorite olarak sivrildi. Lenin'in sözleriyle Ekim'de "grev kırıcıymış" gibi hareket etmiş olan Zinoviev, Lenin'e verdiği güçlü destekle itibarını bir ölçüde geri kazandı. Öte yandan Troçki belirli bir itibar kaybına uğradı. Ama bu ancak geçiciydi. Lenin'den sonra ikinci sırada yer alıyordu ve çok geçmeden Kızıl Ordu'nun örgütleyicisi ve lideri olarak yeni zirvelere yükselecekti.

3

Kızıl Ordu'nun İnşası

Devrimden bir ay sonra Kornilov, Kaledin, Alekseev ve Denikin'in komutasındaki Beyaz Muhafızlar, Don Nehri boyunca harekete geçerken Ataman Dutov'un liderliğindeki Orenburg Kazakları ayaklandılar. Haziran 1918'de Kerenski hükümetinin desteğiyle seferber edilen 30 bin Çek asker, Bolşevikler'e isyan etti. Almanlar, Finlandiya ve Ukrayna'daki devrimci rejimleri ezerek Litvanya ve Letonya'yı işgal etti. 2 Ağustos 1918'de Archangel'i ele geçiren İngiliz askerleri yerel Sovyet'i yıkıp Geçici Kuzey Hükümeti'ni kurdular. Ertesi gün Vladivostok'a çıkan İngiliz ve Japon askerlerini ABD ve Fransız askerleri takviye etti. Böyle başlayan müdahale savaşları Kasım 1920'ye kadar devam etti.

Rus Beyaz Muhafız ordularının yanında birçok yabancı ordu Sovyetler'e karşı savaştı: Alman, Avusturyalı, İngiliz, Fransız, Japon, Amerikan, Sırp, Polonyalı, Ukraynalı, Romen, Finlandiyalı, Estonyalı, Litvanyalı, Çekoslovak...

Kızıl Ordu, 5 bin milden [yaklaşık 8 bin km] uzun çember çizen cephelerde savaştı. Savaş, Beyaz Ordular'ın bu çemberin farklı yerlerinden bir dizi derin hücumu ve Kızıl Ordu'nun karşı hücumlarıyla sürdü. Sovyet iktidarı defalarca Moskova vilayetine (Moskova ve Petrograd şehirleriyle, bunların çevresinde dar bir alana) sıkıştı. 1919, İç Savaş'ın belirleyici yılıydı. Üç büyük harekât savaşın zirvelerini oluşturdu: Kolçak'ın Sibirya'daki üssünden Volga ve Moskova yönünde başlattığı ilkbahar taarruzu; yazın Denikin'in güneyden hareket edip Moskova'yı hedef alan ilerlemesi ve sonbaharda Yudeniç'in Petrograd'ı ele geçirme girişimi. Kanlı geçen üç yıldan sonra İç Savaş, ancak Kasım 1920'de Wrangel'in ordusunun Kırım'daki yenilgisinden sonra sona erecekti.

Troçki'nin askeri doktrin bilgisi

4 Mart 1918'de Troçki, Savaş Komiseri oldu ve *Yüksek Savaş Konseyi Başkanlığı*'na getirildi. Askeri yöntemler konusunda ne gibi bilgisi vardı? Balkan Savaşları'ndaki[1] muhabirlik deneyimi, askeri bilgisini önemli ölçüde geliştirmişti. ABD Pennsylvania Kara Harp Okulu'ndan (US Army College) askeri tarihçi Albay Harold Walter Nelson'ın Troçki hakkında yazdıklarına bakalım:

> Bir tek muharebeye bile tanık olmamış, cepheyi ziyaret etmesine bile izin verilmemişti... Ne var ki savaş muhabiri olur olmaz stratejik durumu analiz etme konusunda dikkat çekici bir yetenek sergilemişti.[2]

Troçki sadece savaş haberleri vermenin ötesine geçmişti:

> Dikkatini büyük ölçüde savaşın günlük olaylarında toplarken, stratejik sorunlara yaklaşımı, bu sorunlarla ilgili anlık analizlerini son derece değerli ve dikkat çekecek ölçüde ileri görüşlü hale getirmişti.[3]

Stratejistin ilk görevleri arasında savaştaki belirleyici hususların belirlenmesi de vardır. Ancak bundan sonra sıra, istenen neticenin elde edilebilmesi için izlenmesi gereken yolun belirlenmesine gelir. Albay Nelson stratejik kavrayışıyla Troçki'nin Balkan generallerini geride bıraktığına işaret eder. 3 Kasım 1912'de Bulgarlar'ın Türkler karşısında kazandığı ilk büyük zaferden sonra Troçki, bu zaferin Bulgar kuvvetlerinin Çatalca hatlarını savunan siperdeki Türkler karşısında kesin yenilgisine yol açacağını yazmıştı:

> Sınırlı kaynaklarla çalışan Troçki, zaferin kazanılması için stratejik planı oluşturup özel dikkat gerektiren kritik noktalara işaret etmişti. Geriye bakarsak Troçki'nin Bulgar Genelkurmayı'nda bulunanlardan daha iyi bir stratejist olduğunu görürüz. Taktik zaferlerden çok, hıza duyulan ihtiyacı daha mükemmel kavramış ve siyasal hedeflere yönelen müfreze birliklerden çok, kuvvetlerin kritik harekât alanında toplanmasının önemini sezmişti. Strateji tartışmasında temel ilkeleri, karmaşık askeri sorunların geçerli bir analizini yapabilecek nitelikte kavradığını kesinlikle göstermiştir.[4]

Kasım 1914'te Troçki, liberal *Kievskaya Mysl* gazetesinden savaş muhabirliği yapması için teklif aldı. Bu onun askeri sorunları daha da iyi kavramasına neden oldu. Troçki'nin yaratıcı, gerçekçi hayal gücü tankın doğuşunu öngörmesine imkân tanıdı. Siper savaşının askeri açıdan çıkmaz sokağa girdiğini ve bunun ancak taraflardan birinin teknolojik avantaj sağlamasıyla kırılabileceğini kavrayan Troçki, "*dikenli telleri yarıp geçerek ilerleyecek devasa bir savaş makinesi*"nin icadının, içten yanmalı motorun eksikliklerini giderebileceğini öne sürdü.[5]

Aynı zamanda generallerin muhafazakârlığının, tankın yaygın ve etkin kullanışını geciktireceği tahmini de çok ileri görüşlüydü. Şöyle yazmıştı: "*Bir savaşın sonunda sağlanmış olan teknolojik bileşimler, bir sonraki savaşın hazırlığında laboratuvar çalışması olarak kullanılan modelin teknik çerçevesi haline gelir.*" Tahmin ettiği gibi, sonuçta "*savaş tekniklerinin kavranması ilk çatışmadan sonra yaklaşık on yıl*" alır.[6]

Troçki'nin tahminleri konusundaAlbay Nelson'un yorumu aşağıda:

> Tarihsel tecrübeden gelen kavrayış bize, Troçki'nin değerlendirmelerini revize etmek için gerçek temeller sunmuyor. I. Dünya Savaşı sona ermeden savaşın niteliğini değiştirme potansiyelini çoktan sergilemiş olan çoğu silah ve araç listesinin en başında tank ve uçağın yer almasıyla teknolojik inovasyon, daha savaş sona ermeden stratejik avantaj umudu yaratmıştı. Kimi askeri teorisyen (Liddell Hart, J.F.C. Fuller, Douhet ve Mitchell) Troçki'nin on yıllık süresi sona ermeden yeni savaş tekniklerini kavramışlardı. Ama hiçbir askeri kurum onların teorilerini on yıl içinde gönülden benimsemek için gereken sezgiye sahip değildi.[7]

Troçki, tankın doğuşunu öngörmenin ötesine geçmişti. Tankın niteliğiyle birlikte siper savaşının temel unsurlarını kavrayan Troçki, yeni tür istihkâma dayalı geleceğin savunma harbini gözünde canlandırmıştı:

> Esas stratejik noktaların etrafında, bunları merkezi bir dikenli tel ağına bağlayan birkaç eşmerkezli dar siper hattı olacaktır. Siper hatları en ileri inşaat teknikleri kullanılarak güçlendirilecektir. Bunlar yeraltına konuşlandırılmış mobil topçu bataryalarını

barındıracaktır. Güvenli sığınaklar, depolar, atölyeler ve büyük elektrik santralleri de yeraltında inşa edilecektir. Bütün bunlar çok geniş bir alana dağıtılacağından, ağır topçu bataryaları için hiçbir çekici hedef teşkil etmeyeceklerdir. Ortaçağ kaleleri olmayan geleceğin bu tür istihkâmları, istihkâmlardan beklenen işlevleri yerine getirebilecektir.[8]

Geleceğin savunma harbinin bu analizi, Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Maginot Hattı'nın inşasına yol açan Fransız stratejisini müjdeliyor gibidir.

Tarihten ders almak

Kızıl Ordu'yu inşa edip yönetirken Troçki, eski devrimlerin deneyimlerinden çok az yararlanabilecek durumdaydı. İşçi sınıfının devlet iktidarını ele geçirmesine ilk kez 1871'de *Paris Komünü* sırasında tanık olduk. Askeri cephedeki başarısızlığı Komün'ün yenilgisinde önemli bir paya sahipti. Komün'de savaşan Lissagaray askerlerin durumunu şöyle anlatır:

> Kıtaların çoğu lidersiz... Ulusal Muhafızlar ise kadrosuzdu. 40 bin kişiyi yönetme sorumluluğunu üstlenen generaller bir tek kıtayı bile sahaya sürmeyi başaramamışlardı. En temel ihtiyat tedbirlerini bile ihmal etmiş; topları, cephane arabalarını ya da ambulansları nasıl toparlayacaklarını bilememiş; günlük emirleri yayınlamayı unutmuş ve askerleri yoğun sis içinde saatlerce yiyeceksiz bırakmışlardı. Her Federal [asker] en çok sevdiği lideri seçmişti.[9]

> Aynı zamanda, askerler kendi hallerine bırakılmış; ne özen gösterilmiş ne de kontrol edilmişlerdi. Ateş altındaki askerlerin dinlendirilmesi neredeyse hiç görülmemişti. Tüm yük aynı kişilerin sırtına bindirilmişti. Bazı kıtalar yirmi-otuz gün siperlerde tutulurken diğerleri sürekli yedekte kalmıştı.[10]

Hiçbir şekilde emir komuta yoktu.

Emir-komutasız, askeri bilgiden yoksun komünarlar sırf kendi

mahallelerinden, hatta kendi sokaklarından ötesini görememişlerdi. Böylece stratejik konumlara yerleştirilmiş, 7-8 bin kişiyle savunulabilecek 200 sağlam barikat yerine, yeterince silahlandırılmamış, yüzlerce zayıf ve dağınık barikat kurulmuştu.[11]

Dolayısıyla Troçki, Paris Komünü deneyiminden pozitif nitelikte çok az şey alabilir; ancak ne yapılmaması gerektiğini öğrenebilirdi.

Devrimci savaşları irdelerken marksistler, en çok Fransız Devrimi savaşlarından etkilenmişlerdi. Ne var ki Troçki'nin çok net açıkladığı gibi Fransa'dan alınan dersler sadece sınırlı değer taşıyordu:

> Tarihsel benzetmeler çok caziptir. Ama bunlara başvururken dikkatli hareket etmeliyiz... Fransa, 18. Yüzyıl sonunda Avrupa kıtasının en zengin, en uygar ülkesiydi. 20. yüzyılda Rusya Avrupa'nın en yoksul, en geri ülkesidir. Bugün karşımızdaki devrimci görevlere kıyasla Fransız ordusunun devrimci görevi çok daha yüzeysel nitelik taşıyordu. O zaman sorun "tiranlar"ı devirmek, feodal serfliği ortadan kaldırmak ya da yumuşatmaktı. Bugün sorun sömürü ve sınıf baskısını tamamen ortadan kaldırmaktır.[12]

Fransız Burjuva Devrimi ile Rus Proleter Devrimi arasındaki en yaşamsal farklılık, burjuvazinin devrimden önce kuşaklar boyu, soyluların askeri öğrenim dâhil eğitim üzerindeki tekelini çoktan kırmış olmasına rağmen proletaryanın ezilen, entelektüel bakımdan yoksun sınıf olmasıydı. Fransız Devrimi'nden çok önce burjuvazi, soylulara dönüp şu sözleri söyleyebilmişti: "Sizin toprağınız, bizimse paramız var. Biz sizden zenginiz. Entelektüel bakımdan da sizden zenginiz. Sizin kiliseleriniz, bizimse üniversitelerimiz var. Sizin papazlarınız, bizimse profesörlerimiz var. Sizin İncil'iniz, bizimse *Ansiklopedimiz* var."

İş, askeri konulardaki bilgiye gelip dayandığında burjuvazi yine soyluların bu alandaki tekelini kırmış durumdaydı. Bu yüzden kader anı gelip çattığında 15 bin Fransız kraliyet subayının yarısı devrime katıldı. Fransız Devrimi kendi ordusunu, devrimci düzenini kraliyet kıtalarıyla kaynaştırarak yarattı. Buna karşılık Rus Devrimi, Çarlık ordusunu tamamen dağıtıp geriye bir tek iz bile bırakmadığından Kızıl Ordu temelden inşa edilmek zorundaydı.

Ne var ki Troçki'nin Fransız Devrim savaşlarından alabileceği ve gerçekten aldığı önemli bir ders vardı: Ne uğruna savaştıklarını kavrayıp buna inanç besleyen askerler, sıradan paralı askerlerden ya da zorunlu askerliğe tabi tutulanlardan kat kat üstündü.

Siyasetin başatlığı

Troçki'nin savaş üzerine yazdığı yazılarında en sık atıf yaptığı otorite *Clausewitz*'tir. Clausewitz'in temel öncülü, savaşın siyasetin başka araçlarla sürdürülen şekli olduğudur. Bu, sıradan savaşlardan daha çok, iç savaşlara uygun düşüyor. Siyaset stratejiye, taktiklere ve örgütlenmeye egemendir. Troçki'nin İç Savaş'a yaklaşımında hâkim olan ilke kesinlikle budur. O, İç Savaş'ı devrimin ayrılmaz parçası, siyasal iktidarın sağlamlaştırılmasında doruğa ulaşan sınıf mücadelesinin yayılması olarak görmüştü. Siyaset, otomatik bir biçimde olmasa da askeri politikayı dikte eder. Troçki, disiplini başkalarına dayatmanın anahtarı olarak ilk önce devrimcilerin coşkusunu harekete geçirmek zorundaydı. Kızıl Ordu'nun başı olarak oynadığı role hâkim olan unsur, Troçki'nin *siyasal* dehasıydı.

Karl Radek, *Zaferin Örgütleyicisi Leon Troçki* adlı yazısında der ki:

> Proleter devrimin tarihi, kişinin nasıl kalemini kılıçla değiştirdiğini göstermiştir. Troçki, dünya sosyalizminin en iyi yazarlarındandı. Edebi nitelikleri, onun proletaryanın ilk ordusunun ilk başı, ilk örgütçüsü olmasını engellememişti. Devrim en iyi tanıtımcısının kalemini kılıca dönüştürmüştü...
>
> Şimdi ihtiyaç duyduğumuz şey, mücadele çağrısını somutlaştıracak; kendisini tamamen mücadelenin ihtiyaçlarına bağlı kılacak; silah başına çağrısını haykıracak ve büyük, özveri gerektiren zorunluluk uğruna kayıtsız şartsız itaati sağlayacak iradeye sahip bir adamdı. Sadece Troçki'nin çalışma kapasitesine sahip bir adam, sadece Troçki gibi kendisini hiçe sayan bir adam, sadece Troçki gibi askerlere nasıl hitap edileceğini bilen bir adam (sadece böyle bir adam) silahlı emekçilerin sancaktarı olabilirdi. Her şey onda düğümleniyordu.[13]

4

Kızıl Ordu'nun Yapısı

Bolşevikler sıfırdan bir ordu yaratmak zorunda kalmıştı. Çarlık ordusunun Şubat 1917'de dokuz milyon askeri vardı. Şubat Devrimi'nin ardından başlayan kitlesel firarlar, Ekim'den sonra hızlanmıştı. Kasım sonuna geldiğimizde On İkinci Ordu Kurmay Başkanı General Posokhov, "*ordu diye bir şey kalmadı*" demişti.[1] 10 Temmuz 1918'i düşünürken Troçki şöyle yazmıştı:

> Eski ordu... genelde Rusya'nın kaderini paylaştı. Eğer köylülerin toprak sahiplerine, işçilerin kapitalistlere, bütün halkın bürokrasinin eski egemenliğine ve Çar'ın kendisine karşı ayaklanması eski Rusya'nın çözülüşüne işaret ediyorsa, o zaman ordunun çözülüşünün de ön belirtisi kesinlikle bu olmuştu.[2]

Bolşevikler, eski ordudan çok az şey devralmıştı. Resmi bir İç Savaş tarihi sadece 30 ila 50 bin askerin "devrim sancağı altında kaldığı"nı tahmin ediyordu. Aralarında Litvanya Piyade Alayları, Dördüncü Süvari Tümeni, zırhlı birliklere ait bazı müfrezeler ve Uzak Doğu'daki bazı ordu birlikleri yer alıyordu.[3]

Ayrıca *Kızıl Muhafızlar* (silahlı işçi milisleri) vardı. Ekim Devrimi sırasında Petrograd'da çoğu silahsız 20 bin, Moskova'da ise 10 binden az Kızıl Muhafız olduğu tahmin ediliyordu.[4]

Devrimin ilk aylarında zorunlu askerliğin getirilmesi girişimlerinin hepsi başarısız kaldı. Ülke, savaştan bıkmıştı ve Bolşevizm en çok barış arayışı nedeniyle cazipti. Bu nedenle Kızıl Ordu'nun inşasının ilk adımı, gönüllülerin toplanmasıydı.

18 Ocak 1918'de Lenin'in imzaladığı bir karamameyle Kızıl Ordu resmen kurulmuş oldu. Yeni ordunun adı ***İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu***'ydu:

1. İşçi ve Köylü Ordusu, emekçi halkın daha bilinçli ve örgütlü unsurlarından oluşturulmuştur.
2. Ordu saflarına katılım, Rusya Cumhuriyeti'nin 18 yaşına giren her yurttaşına açıktır. Tüm gücünü, hayatını Ekim Devrimi'nin kazanımlarını, Sovyetler'in iktidarını ve sosyalizmi savunmak için adamaya hazır olan herkes, Kızıl Ordu'ya katılabilir. Kızıl Ordu saflarına katılmak için Sovyet iktidarı platformunda yer alan ordu komiteleri ya da demokratik halk örgütlerinden, parti ya da sendika örgütlerinden ya da bu örgütlerin en az iki üyesinden onay belgesi [*aynen böyle*] alınması şarttır.[5]

Troçki, gönüllülük ilkesine üstün bir anlam yüklemiyordu. Bu pratik bir zorunluluktu:

> Gönüllülük, eski ordunun tüm düzen ve yönetim organlarıyla birlikte katastrofik bir biçimde çözüldüğü koşullarda, herhangi bir derecede muharebeye hazır birlikler oluşturmanın tek mümkün yoludur.[6]

Ne yazık ki milyonluk bir ordu gönüllülük ilkesine göre kurulamazdı; ama ordunun proleter çekirdeği bu yolla sağlam bir şekilde oluşturulduktan sonra Troçki, işçi ve köylü kitlesini zorunlu askere alma konusunu düşünmeye başlayabilirdi.

Subayların seçilmesi

Kızıl Ordu'nun gönüllü asker alması ile subayların askerler tarafından demokratik yollarla seçilmesi birbirine paralel ilerledi. Lenin, soruyu daha Nisan 1917'de sormuştu: "*Subaylar askerler tarafından mı seçilmeli?*" Verdiği cevap çok açıktı: "*Subaylar sadece seçilmekle kalmamalı; aynı zamanda her subay ve generalin her adımı, özellikle bu amaçla askerlerce seçilen kişiler tarafından denetlenmeli.*" Sonra bir soru daha soruyordu: "*Askerlerin kendi kararlarıyla üstlerini görevden almaları istenir bir şey mi?*" Cevabı: "*Her koşulda istenir ve temeldir. Askerler sadece seçilmiş otoriteye itaat edip saygı duyarlar.*" [7]

Sovyet hükümeti bu genel çizgiyi izledi. Böylece 16 (29) Aralık 1917'de Sovnarkom aşağıdaki kararnameyi yayınladı:

> Birliklerde ve yapılarda tüm yetki bunların asker komiteleri ve sovyetlerine verilmiştir...
> Komutanlık düzeyindeki personel ve görevlilerin seçilmesi bu yolla getirilmiştir. Alay seviyesine kadar komutanlar kendi mangaları, takımları, bölükleri, tabur ve alaylarında genel toplantılarda seçilir. Alay seviyesinden üstteki komutanlar, genelkurmay başkanına kadar bu birliklerin komitelerince toplanan kongrelerde ya da konferanslarda seçilir...
> Ordu komutanları ordu kongrelerince seçilir. Cephe komutanları cephe kongrelerince seçilir...
> Kurmay üyeler, özel eğitim almış kişiler arasından kongrelerce seçilir.[8]

Zorunlu askerliğe geçiş

İlk günlerinde Kızıl Ordu gönüllülerini, Kızıl Muhafız müfrezelerinden ayırmak çok zordu. Bir tarihçi Kızıl Muhafızları şöyle betimlemişti: "*1917'nin Kızıl Muhafızları'nda birkaç özellik öne çıkıyordu: Gönüllü oluşları, kendiliğinden oluşup özyönetime dayalı yapıları; ağırlıklı olarak yerel, genelde fabrikalara dayalı oluşları, yerleşik siyasal otoriteye düşmanca tavırları; geçici krize dönük üyelikleri.*" [9] Kızıl Muhafızlar, aslında sadece kendileri gibi örgütlenmiş ve disiplin yönünden zayıf, o sırada sayıca az ama daha iyi silahlanmış Rus anti-Sovyet kuvvetlerine karşı etkiliydi. Ukrayna'daki Almanlar ya da Sibirya ve Volga'daki Çekler gibi düzenli bir ordu karşısında elleri kolları bağlıydı.

Kızıl Ordu'ya katılan gönüllülerin sayısı da yetersizdi. Nisan 1918'e gelindiğinde Kızıl Ordu'nun mevcudu, pratikte sadece kent proletaryasından gelmek üzere yaklaşık 200 bindi.[10]

22 Nisan 1918'de Troçki, Tüm Rusya Sovyetleri Merkez İcra Komitesi'ne "Zorunlu Askerlik Eğitimi Üzerine Kararname" taslağını sundu. Bu, tüm işçiler ve ücretli emek kullanmayan köylüler için

zorunlu askeri eğitimi getiriyordu. Eğitim yılda sekiz hafta boyunca günlük on iki saati kapsıyordu.[11] Bir ay sonra 29 Mayıs'ta Merkez İcra Komitesi, Kızıl Ordu'da Moskova, Petrograd, Don ve Kuban bölgelerinde zorunlu askerlik hizmetiyle ilgili kararnameyi çıkardı.[12] Sonra 12 Haziran'da Sovnarkom, silahlı anti-bolşeviklerin doğrudan tehdidi altındaki Pri-Volga, Urallar ve Sibirya askeri bölgelerindeki işçiler ve yoksul köylülerin seferberliği kararnamesini de yürürlüğe koydu.[13]

Temmuz'a gelindiğinde Kızıl Ordu'nun mevcudu 725.383'e yükselmişti.[14] Ancak proleter ordu birlikleri kurulduğunda, yoksul ve orta köylülerin kitleler halinde askere alınması başladı. Böylece 1919 yılının sonuna gelindiğinde Kızıl Ordu'nun mevcudu *üç milyon*a çıktı.[15]

Köylülerin kitleler halinde askere alınmasıyla birlikte bir istikrarsızlık unsuru ortaya çıktı. İşçilerden daha az güvenilir olan köylülerin Sovyet iktidarına tavrı da daha ikircikliydi. Kendilerine toprak veren Bolşevikler'i desteklerken, tahıllarına el koyan komünistlere karşı çıkıyorlardı; ama kimi zaman onların aynı olduğunun farkında bile değillerdi. Beyaz Ordular'ın peşinden toprak sahiplerinin geri dönebileceği tehlikesi karşısında, Bolşevikler'in korumasından yararlandıkları halde besin maddelerine el konulmasına ve Kızıl Ordu'da zorunlu askerliğe direniyorlardı. İşte Troçki'nin İç Savaş sırasında köylülerin değişen ruh haliyle ilgili renkli tasviri:

> Köylülerin ruh hali sürekli değişiyordu. Sırf köylülerden oluşan alaylar... bazen hiç çatışmaya bile girmeden ilk aşamada teslim oluyorlar, Beyazlar'ın saflarına katılıyorlardı. Sonra tekrar bizim tarafa geçiyorlardı. Bazen köylü kitleleri kendi bağımsızlıklarını göstermeye çalışıyor, hem Beyazlar'ı hem de Kızıllar'ı terk ederek ormanlara kaçıp kendi "Yeşil" birliklerini kuruyorlardı. Ama bu birliklerin dağınıklığı ve siyasal umutsuzluğu onları baştan yenilgiye mahkûm ediyordu. Böylece İç Savaş cephelerinde devrimin temel sınıf kuvvetleri arasındaki ilişki, diğer yerlere göre çok daha net görülüyordu: Köylü kitlelerinin sadakatini kazanmak için toprak sahipleri, burjuvazi, entelektüeller ve karşıdevrim, işçi sınıfıyla rekabet ediyordu. Köylü kitleleri de sürekli taraflar arasında gidip geliyor, ama en sonunda işçi sınıfını destekliyordu. ... Zaferlerimizin nihai kaynağı bu toplumsal olgudur.[16]

Kitlesel firarlar

Köylülüğün sallantısı Kızıl Ordu'dan kitlesel firarlara neden oluyordu. Sovyet İç Savaş tarihçilerinden F. Nikonov, askeri trenlerden firar edenlerin toplam mevcudun yüzde 25-30'una, hatta bazı istisnai durumlarda yüzde 50 ya da 70'ine ulaştığını yazar. Takviyelerin cepheye asıl mevcutlarının yaklaşık üçte ikisiyle ulaşmalarının kural olduğunu belirtir.[17] Şubat 1919'da yaklaşık bir milyon personele ulaşan Kızıl Ordu, Ocak 1920'de artık üç milyona ulaşmıştı. Aradaki bir yıl boyunca yüzde 90'ı sadece askerlik celbine itaat etmeyen 2.846.000 firari bulunuyordu.[18] Bunlardan 1.753.000'i birliklerine teslim olmuşlardı.[19]

Firarlar köylülerden oluşan diğer devrimci ordularda da yaygındı. Bu yüzden bir tarihçi şöyle yazar: [Fransız Devrim ordusunda] "*...Ardennes ordusu taburları erimekteydi. Bu birliklerden birinde her altı erden beşi tüymüştü* " [20] Tekrarlarsak, tüm ordu birlikleri "*aynı şekilde etkilenmiş değildi, ama memleketlerinden uzakta olan birlikler, bazen askerlerinin üçte birinin kaçtığına tanık oluyorlardı.*" [21]

Troçki daha 7 Ekim 1918'de aşağıdaki emirle firarlara karşı önlem almıştı:

> 1. Firarileri tutuklayıp tümen ya da alay karargâhlarında sıkı gözetim altında tutmak, kırsal Sovyetler'in ve Yoksullar Komiteleri'nin görevidir.
>
> Eğer herhangi bir köyde serbest dolaşan firariler görülürse bunun sorumluluğu Sovyet başkanına ve Yoksullar Komitesi başkanına aittir ve bu kişiler derhâl tutuklanacaktır.
>
> Tümen ya da alay karargâhlarına derhal kendiliğinden teslim olup "*Ben bir firariyim, ama gelecekte şerefimle savaşacağıma ant içerim*" diyen her firari affedilerek, İşçi ve Köylü Ordusu'nun bir savaşçısı olarak yüce görevlerini yerine getirmesine izin verilecektir.
>
> Tutuklanmaya direnen her firari derhal kurşuna dizilecektir.[22]

Potansiyel bir askeri materyal olarak firariler, hiç de diğer askerlerden aşağı kalmıyorlardı. Troçki 24 Şubat 1919'da demişti ki:

Nereden toplarsanız toplayın bana 3 bin firari verin; onları alay diye adlandırın. Onlara iyi, dürüst bir alay komiseri, savaşçı bir komiser, adam gibi tabur, bölük ve takım komutanları vereceğim. Dört hafta içinde bu 3 bin firarinin devrimci ülkemize mükemmel bir alay vereceğine kalıbımı basarım. Bu bir umut, bir program, bir fikir değil; tümüyle deneyimle sınanmış bir şeydir...[23]

Otobiyografisinde Troçki, asker kaçaklarıyla yaptığı bir toplantıyı anlatır:

Riazan Savaş Komiserliği böyle 15 bin asker kaçağını toplamayı başardı. Riazan'dan geçerken onlara bakmaya karar verdim. Bazı arkadaşlarımız beni vazgeçirmeye çalıştılar. Beni "bir şeyler olabilir" diye uyardılar. Ama her şey çok güzel gitti. Bu kişiler kışlalarından dışarı çağrıldılar. "*Yoldaş asker kaçakları, toplantıya gelin. Yoldaş Troçki sizinle konuşmaya geldi.*" Okul çocukları gibi heyecanlı, gürültücü ve meraklı bir edayla dışarı çıktılar. Ben onları çok daha kötü bir durumda bulacağımı sanırken, onlar da beni daha kötü biri sanıyorlardı. Birkaç dakika içinde durdurulamaz, son derece disiplinsiz, ama hiç de çok düşmanca davranmayan bir kalabalık etrafımı sardı. "Asker kaçağı yoldaşlar" sanki gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi beni meraklı gözlerle süzüyorlardı. Orada avludaki bir masanın üzerine fırlayıp yaklaşık bir buçuk saat onlarla konuştum. Çok duyarlı bir dinleyici kitlesiydi. Kendi gözlerinde itibar kazandırmak istedim onlara; sonunda devrime bağlılıklarını göstermeleri için el kaldırmalarını istedim. Gözlerimin önünde yeni fikirler onları sarmıştı. Yapmacıksız bir heyecan duyuyorlardı; beni otomobile kadar izlediler; eskisi kadar korkutucu olmadan beni süzüyorlar, var güçleriyle bağırıyorlardı. Sanki beni bırakmayacaklardı. Daha sonra onları eğitmenin en iyi yollarından birinin "*Yoldaş Troçki'ye ne söz vermiştiniz?*" diye hatırlatmak olduğunu biraz gururlanarak öğrendim. Daha sonra da Riazan "asker kaçakları" alayları cephelerde iyi dövüştüler.[24]

İşçilerin ve komünistlerin rolü

Kızıl Ordu'nun istikrar ve muharebe yeteneği diğer herşeyin ötesinde proleter çekirdeğine bağlıydı. Troçki şöyle yazar:

> Ordumuz işçi ve köylülerden oluşmuştur... bütün Sovyet ülkesinde hayatın ve çalışmanın tüm alanlarında olduğu gibi işçi ve köylü ordumuzda da liderlik konumunda olanlar işçilerdir. Bu konuma daha yüksek bilinçleri, daha sağlam birlikleri, daha yüksek düzeyde devrimci çelikleşmeleri sayesinde gelmişlerdir.[25]

1920'de işçilerin Kızıl Ordu'daki oranını analiz eden bir makalede şöyle söyleniyordu:

> Kendilerini eylemde kanıtlamış tümenlerde işçilerin yüzdesi 26,4 (Sekizinci Kızıl Süvari Tümeni) ile 19,6'ya (28inci Piyade Tümeni) arasında oynuyordu. Budyeni'nin ünlü Birinci Süvari Ordusu'nda işçilerin yüzdesi 21,7'ydi. Öte yandan düşük muharebe performansı gösterdiği düşünülen Dokuzuncu Piyade Tümeni'nde işçiler, toplam mevcudun ancak yüzde 10,5'ini oluşturuyordu. Ceza taburlarında işçiler toplamın yüzde 9,7'sini, tutuklanan asker kaçakları taburlarında ise yüzde 3,8'ini oluşturuyorlardı. Kızıl Ordu'da o zaman işçilerin toplam mevcuda oranı yüzde 14,9'ken, cephedeki sahra birliklerinde yüzde 16,5'ti ve geri hatlarda bu oran yüzde 11-13'e düşüyordu.[26]

Komünist Parti üyeleri, Kızıl Ordu birliklerinin belkemiğini oluşturmakta, asker kitlesini cesaretlendirip esinlendirmekte ve çelikleştirmekte özellikle yaşamsal yere sahipti. Bu yüzdendir ki 2 Eylül 1918'de Tüm Rusya Merkez İcra Komitesi'ndeki bir konuşmasında Troçki şöyle söylemişti: "*Bize cephede on beş-yirmi komünist getiren her tren... iyi bir alay ya da çok miktarda silah getiren bir tren kadar değerliydi.*" [27]

Komünistlerin Kızıl Ordu'daki rolü 9 Mayıs 1920'de Batı Cephesi komiseri ve komuta personeline yayınlanan bir emirde açıkça formüle edilmişti:

> Her takım, müfreze ve mangada (davaya bağlı olması şartıyla,

çok genç biri de olabilecek) kendisine en yakın savaşçı arkadaşlarının moralini yüksek tutacak, onlara savaşın görev ve hedeflerini izah edecek bir komünist bulunmalı... Tüm muharebe şartlarında içlerinden birinin sürdürdüğü günlük ve anlık içsel, gayri resmi böyle bir ajitasyon olmadan, yazı ve söylevlerle sürdürülen sırf resmi ajitasyon, gereken sonuçları yaratmaz.

Kızıl Ordu'daki *komünistlerin davranışı*, birliklerin moral ve muharebe kapasitesi üzerinde belirleyici bir öneme sahiptir. Bu nedenle komünistlerin dağılımını doğru yapmak, onlara özenle rehberlik etmek ve çalışmalarını dikkatli bir biçimde denetlemek şarttır.[28]

13 Ekim 1919'da Troçki, Kızıl Ordu'nun çelikleşmesinde Komünist Parti örgütünün rolünü ortaya koydu:

Cephede her yeni tehlike, komünistlerin faal birliklere akın etmelerine neden oluyordu. Merkez Komitesi'nin çağrısına cevap vermekte hiçbir aksama yaşanmıyordu. Tersine yerel parti örgütleri yükümlülüklerini iki ya da üç misliyle yerine getiriyorlar ve şehit düşen parti üyelerinin yerleri, parti örgütünün atmosferi içinde çok geçmeden gerekli olan devrimci çelikleşmeyi başaran genç proleterlerle dolduruluyordu. Petrograd bu açıdan model olma özelliğini koruyor.[29]

Komünistler ölümüne savaşıyorlardı. Davaya fanatikçe bağlıydılar. Beyazlar'ın eline geçip parti üyesi olduklarının ortaya çıkması halinde ölümün kaçınılmaz olduğunu bildiklerinden umutsuz bir cesaretle dövüşüyor ve asker kitlesine de aynı ruhu aşılıyorlardı. Troçki yayımladığı bir emir yazısında komünistleri, Japon Samuray sınıfıyla karşılaştırmıştı:

Kolektif, ulusal çıkarlar, [yani] topluluğun bütünsel çıkarları uğruna gözlerini kırpamadan ölüme giden Japon Samuray kastını duymuştuk bir zamanlar. Bizim komiserlerimiz, önde gelen komünist savaşçılarımız nezdinde, işçi sınıfı davası için (kast ayrıcalıklarından yararlanmadan) ölmeyi göze alan ve bunu diğerlerine de öğreten yeni, komünist bir Samuray düzenine sahibiz.[30]

Cephe hattında komünist askerlerin kahramanca önderlik rolüne ilişkin yığınla kanıt var. Bir tarihçi, cephe hatları sırf komünistler tarafından tutulduğu zaman, Yudeniç'in Petrograd'a ilerleyişi sırasındaki örneklere atıfta bulunur. Şehri savunan tümen komutanlarından birinin sözlerini aktarır: "*Yoldaş komünistler, tıpkı zor ve önemli bir işi başarmak için fabrikaya gider gibi (heyecanlanmadan ya da kahramanlık taslamadan) ölüme gidiyorlar.*" [31]

Askeri tarihçi F Nikonov, İç Savaş sırasında Kızıl Ordu birliklerinin muharebe yeteneğinin saflarındaki komünistlerin oranıyla değerlendirildiğine değinir. Personeli arasında yüzde 4-5'ten az komünistin bulunduğu birliklerin muharebe yeteneğinin zayıf olduğunu tahmin eder. Yüzde 6- 8 oranına sahip birlikler ise ortalama muharebe yeteneği bakımından tatminkâr sayılırdı. Yüzde12-15'lik komünist oranına sahip olanlar *şok birlikler* olarak görülürdü.[32]

Troçki'nin *Kızıl Ordu'da Komünistlerin Rolü* adlı 11 Aralık 1918 tarihli emrinde açıkladığı gibi komünistlerin özel ödevleri vardı ama özel hakları yoktu:

> Komünist askerin hakları diğer askerlerinkiyle aynıdır; bir milim bile ilerde değildir: O kıyas kabul etmez derecede daha çok ödeve sahiptir. Komünist asker örnek savaşçı olmalı, her zaman muharebede ateş hattında yer almalı, en büyük tehlikeye sahip yerlerde herkese öncülük etmeye çalışmalı; bir disiplin, vicdan ve cesaret örneği olmalı... Sadece böyle bir örnek asker *komünist* adına layıktır: Aksi halde iki misli zorluğu hesaba katmak zorunda kalan zavallı bir taklitçi olurdu.[33]

Suç işleyen komünistler, komünist olmayanlardan çok daha sert cezalandırılırdı. Dolayısıyla Troçki'nin 8 Ağustos 1919 tarihli emrinde deniliyordu ki:

> Devrimci askeri ödevlerine karşı suç işledikleri sabit görülen komünistler, komünist olmayanlardan iki misli ağır cezalandırılır; çünkü cahil, bilinçsiz bir kişide bağışlanabilir bir davranış, söz konusu olan bütün dünyanın işçi sınıfının öncüsü olan bir partinin üyesi ise mazur görülemez.[34]

1 Ekim 1919'da Kızıl Ordu'daki komünistlerin toplam sayısı 180 bindi. İç Savaş sırasında yaklaşık 200 bin komünistin cephede öldüğü tahmin ediliyordu. İç Savaş sona erdiğinde ordudaki komünistlerin sayısı, 7 bin hücrede örgütlenmiş 280 bindi.[35] Tüm parti üyelerinin yarısı o sırada Kızıl Ordu'nun hizmetindeydi.

Eski Çarlık subaylarından yararlanma

Kızıl Ordu'daki köylü ağırlığı, köylünün özünde yer alan sallantı ve istikrarsızlık, zorunlu askerlik ve askerden kaçmanın at başı gidişi; bütün bunlar bir araya gelince subayların seçilmesi yöntemini devam ettirmek imkansız hale geldi. Troçki'nin açıkladığı gibi:

> Komutanların siyasal bakımdan yeterli eğitime sahip olmayan, daha yeni askere alınmış genç köylülerden oluşan birlikler tarafından seçilmesi, kaçınılmaz olarak bir kumara dönüşmüş durumdaydı... bir eylem ordusu olarak devrimci ordu [kurumu].. her birliğe ilerleyip ilerlememe ya da savunmada kalıp kalmama kararını kendilerinin alması imkânının tanındığı komiteler rejimiyle bağdaşmıyordu. [Seçilmiş komiteler rejimi] aslında tüm merkezi kontrolü ortadan kaldırmaktan başka bir işe yaramıyordu.[36]

Subayların seçilmesi, özellikle eski Çarlık subaylarının çalıştırılmasının kural haline gelmesi durumuyla çelişiyordu. Savaş Komiseri olarak atanmasından birkaç gün sonra 19 Mart 1918'de Moskova Sovyeti'nde konuşan Troçki, muvazzaf Çarlık subaylarını göreve çağırıp onları sorumlu mevkilere getirmenin acil bir ihtiyaç olduğunu açıkladı. Onlara şimdi *askeri uzmanlar* deniliyordu.

> Sovyet demokrasisinin görevleri, tarihsel çalışmasını başarıya ulaştırmak için yararlı bir biçimde uygulamaya konulabilecek teknik kaynakların bir kenara atılmasını hiç kaldıramaz...

Eski Çarlık subaylarından yararlanmayı reddetmek aptallık olurdu:

> Onları bir kenara atmak, şimdiye kadar işçilerin sömürülmesine hizmet etmiş olan tüm makineleri ıskartaya çıkarmak gerektiğini söylemekle aynı şeydir. Bu delilik olurdu. Bilimsel uzmanları gö-

> revlendirmek, bizim için tüm üretim ve taşıma araçlarını, genelde tüm ülkenin servetini devralışımız kadar esastır.[37]

İç Savaş bittikten sonra Troçki, o günlere geri dönerek eski Çarlık subaylarının oynadıkları hayati rolü şöyle açıklar:

> Onlara işlerinin erbabı, askeri rutinle haşır neşir kişiler olarak ihtiyaç duyuyorduk. Onlar olmasaydı, *sıfırdan başlamak zorunda* kalacaktık. Böyle bir durumda düşmanlarımız, istediğimiz düzeye gelinceye kadar bizim kendi kendimizi eğitimimizi tamamlamamıza kolay kolay izin vermezlerdi.[38]

Troçki, eski Çarlık subaylarından yararlanılmasını desteklerken Fransız Devrimi'nin deneyimine atıf yapıyordu:

> Büyük Fransız Devrimi'nin ordusu... o günlerde söyledikleri gibi eski kraliyet birliklerinin yeni gönüllü birliklerle tek safta "kaynaşması"yla oluşturulmuştu.[39]

Troçki, Amerikan İç Savaşı deneyiminin de benzer olduğunu öne sürmüştü.[40]

Kızıl Ordu komutanlarının ezici çoğunluğu eski Çarlık subaylarıydı. İç Savaş döneminde 48.409 eski Çarlık subayı Kızıl Ordu'ya alınmış; 10.339'u askeri-idari personel; 13.949'u askeri doktor, 26.767 kişi de hekim olmayan sağlık ve veterinerlik personeli olarak görev yapmıştı. Ayrıca 214.717 eski astsubay Çarlık ordusundan gelmişti. Bunların toplamı 314.181 eder.[41]

Eski Çarlık subaylarının içinde Kızıl Ordu'ya katılmadan önce Beyaz Ordular'da görev yapmış çok sayıda subay da vardı: 1921'de toplam 14.390 eski Beyaz Ordu subayı Kızıl Ordu'da görevliydi.[42]

Eski Çarlık subaylarının sayısıyla kıyaslandığında Kızıl Ordu'nun kendi harp okullarından mezun subay sayısı azdı. İç Savaş yılları boyunca bu harp okulları sadece 39.914 mezun vermişti.[43] Bunlardan 26.585'i 1920 yılında mezun olmuştu; böylece 1918-19'daki İç Savaş'ın doruğunda bu okulların yalnızca 13 bin mezunu komutanlık mevkilerine atanmıştı.[44]

Kızıl Komutanlar diye bilinenler genelde Çarlık dönemi terfi sistemiyle rütbe alan eski Çarlık subaylarının emrinde görevliydiler. Aralık 1921'de Troçki "*Sovyet Harp Okulları'ndan gelen Kızıl Komutanlar'ın, toplamın yaklaşık yüzde 10'unu oluşturduğunu*" söylüyordu. Ayrıca "*eski astsubaylar, komutanlarımızın yüzde 13'ünü oluşturuyordu.*" [45] Komünist Parti üyesi olmayan komutanlar, tüm Kızıl Ordu subaylarının tam yüzde 95'ini oluşturuyordu.[46]

Eski Çarlık subaylarının sadakatini sağlamak için Troçki, havuçsopa yönetimini ustaca kullanmıştı. 29 Temmuz 1918'de görev yapmayı reddeden eski subayların toplama kamplarına atılacağını ilan etti. 30 Eylül'de subayların Kızıl Ordu'ya ihanet etmelerini önlemek için rehine sistemine geçilmesine dair emri yayınladı. Ölüm cezasının bile cephedeki subaylar için caydırıcı olmadığını bildiğinden subay ailelerinin fişlenmesini; dolayısıyla ihanet etmeyi düşünenlerin düşman safına geçmeleri halinde geride kalan eş ve çocuklarının rehine olacaklarını bilirdi.[47] Rehine sistemi sert bir önlemdi; ama Troçki bu olmadan devrimin yenilgiye uğrayacağını ve *beyaz terör*ün zalimlikte rehine sistemini kat kat aşıp geçtiğini biliyordu.

Eski Çarlık subayları ile Kızıl Ordu eratı arasındaki gerilimler

Askerlerin eski Çarlık subaylarıyla çelişkisine defalarca değinmiş olan Troçki, askeri uzmanlara karşı "*plebçe nefret*"e yüz verecek durumda değildi. Troçki, proleter hükümetin kapitalizmden hem makineler hem de personel (teknisyenler ve ordudaki subaylar) biçiminde aldığı mirastan yararlanması gerektiği düşüncesinde haklıydı. Ne var ki bu iki miras benzetmesi çok ileri götürülmemeli. Yaşayan insanlardan yararlanmak, fabrika ya da demiryollarındaki cansız makinelerden yararlanmaktan çok daha sosyal ve psikolojik gerilim yaratmaya mahkûmdu.

Troçki, Kızıl Ordu'da görevlendirilmeye ikna edilen ya da zorlanan on binlerce eski Çarlık subayı olmadan İç Savaş'ta zaferin imkânsız olduğukonusundahaklıydı. Gene de eski Çarlık subaylarının ihanet vakalarına sık rastlanıyordu. Kızıl Ordu'nun askeri durumu ne kadar kötü görünüyorsa ihanetler de o kadar sıklaşıyordu. Alay, tümen, hatta ordu komutanları, bazen askerleri de peşlerinden sürükleyerek Beyazlar'a geçiyorlardı. Her olay, ordu ve parti içinde eski Çarlık subaylarının ça-

lıştırılmasına karşı muhalefeti güçlendiriyordu.

Buna karşın Troçki, bazı subayların ihanetinden yanlış sonuçlar çıkarılmaması gerektiğine dönük uyarılar yapıyordu:

> Son haftalarda, askeri uzmanlar arasında birkaç ihanet vakası görüldü...
>
> Birkaç hergelenin ihaneti sonucu genelde askeri uzmanlara güvensizlik artmış durumda. Komiserler ve askeri liderler arasında bazı çatışmalar oldu. Bildiğim bazı örneklerde komiserler, askeri uzmanlara karşı açıkça haksız davranışlarda bulunup şerefli askerlerle hainleri aynı kefeye koydular. Diğer örneklerdeyse komiserler görevlerini siyasal liderlik ve gözetimle sınırlamayarak, kumanda ve operasyon işlevlerini ellerine aldılar. Böyle bir eylem tehlike yüklüydü; çünkü yetki ve ödevlerin birbirine karıştırılması sorumluluk duygusunun katilidir.
>
> Komiser yoldaşları akıntıya kapılıp gitmemeye ve masumla suçluyu aynı kefeye koymamaya çağırıyorum.[48]

Askeri uzmanlarda ise mağrur tavırlar yaygındı. Birçok eski Çarlık subayı, erata çok kötü davranıyor ve rütbelerini istismar ederek haksız imtiyazlardan yararlanıyorlardı. Troçki, subayların erata karşı fiziksel güç kullandıklarına değinmişti:

> Bazı birliklerde askerlere tokat atılmasının bile görüldüğünü söyleyen mektuplar aldım. Hatta bir komünist bana açıkça "askerin çenesine tabanca kabzasıyla vurduğu"nu bile söylediler. Muharebede bazı suçlar için birinin vurulması başka bir şey. Ama bir Kızıl Ordu mensubu, insanların çenesine vurmayı hakkı sanıyorsa, bu ne pahasına olursa olsun yok edilmesi gereken bir ahlaki çöküntü ve aptallıktır. Kızıl Ordu mensuplarının kişiliğine saygı gösterilmesi sağlanmalıdır.[49]

Subayların davranışında kaba konuşma da yaygındı. Buna örnek Kızıl Ordu içinde "siz" [vy] yerine "sen" [ty] diye hitap edilmesiydi. Birçok dil gibi Rusça'da da karşılaşılan şahıs ya yaygın olan "sen" ya da saygı ve nezaket ifadesi olarak "siz" diye karşılanırdı. Subayların

erlere "sen" diye hitap etmesi, karşılığında erlerden "siz" diye cevap vermelerini beklemeleri yaygın bir durumdu. 18 Temmuz 1922'de Troçki'nin ***Izvestia***'da bir makalesi yayınlandı:

> Kızıl Ordu'da, komutanlar kendilerine nezaketle hitap edilmesini istiyorlarsa, astlarına sen diye hitap etmesinler. Aksi halde görev silsilesinde ast-üst ilişkisi değil kişiler arasında bir eşitsizlik ilişkisi ortaya çıkar.
> Bu bazılarına eften püften bir sorun gibi görünebilir. Oysa değil! Kızıl Ordu mensupları hem kendisine hem diğerlerine saygı göstermelidir. İnsan onuruna saygı, Kızıl Ordu'yu ahlaki olarak bir arada tutan bir faktördür. Kızıl Ordu askeri üstlerine görev silsilesi içinde itaat eder. Disiplinin gerektirdikleri esnetilemez. Ama bir yandan da asker, yüksek sorumlulukla yükümlülüğünü yerine getirmeye çağrılan bilinçli bir yurttaş olduğunu bilir. Askeri ast-üst ilişkisine, kişinin onurunu çiğnenmesine izin vermeyen bir yurttaşça ve ahlaki eşitlik eşlik etmelidir.[50]

Troçki, bir parça eşitsizliğin kaçınılmaz olduğunu, ama bazı durumlarda ise eşitsizliğin hiçbir haklı yanı olamayacağını öne sürer. 31 Ekim 1920'de Kızıl Ordu ve Kızıl Donanma'daki cephe ve orduların devrimci savaş konseylerine ve tüm sorumlu işçilerine *Daha Fazla Eşitlik* başlığı altında bir mektup yazdı. Mektubunda ayrıcalıkların istismar edilmesine saldırıyordu:

> Yorgun Kızıl Ordu askerlerinin gözü önünde zevk için otomobille geziye çıkılması ya da askerleri yarı çıplak ilerlerken komutanların gıcır gıcır üniformalar giymeleri, Kızıl Ordu askerleri arasında ancak öfke ve huzursuzluk yaratır.

Ordudaki izinlerde de ayrıcalıklar sorun yaratmıştı:

> Komutanlar ve komiserlerin genelde resmi görev kılıfıyla izne çıktıkları hiç kimse, özellikle de Kızıl Ordu mensupları için sır değil. Örneğin tümen cephaneliği komutan yardımcısı önce talimatlara aykırı olarak karısı tarafından ziyaret ediliyor, sonra da yedi günlük resmi görevli olarak evine gidiyor. Oysa cephanelik-

te görevli Kızıl Ordu askerleri arasında üç yıldır ailelerini görmemiş olanlar var.

Ayrıca kadınların da katıldığı içkili gece partileri de düzenleniyordu:

> Bu tür olaylar hiç de istisna değil. Her Kızıl Ordu mensubunun bunlardan haberi var. Birliklerde "karargâhlardaki" ziyafetler ve içki âlemleri (genellikle tabii ki abartılarak) dillerden düşmüyor. Başarısızlık karşısında Kızıl Ordu mensupları sık sık (yerli yersiz) bunun nedenini komutanların başını çektikleri aşırı hovardalığa bağlıyorlar.[51]

Komiserler

Kızıl Ordu içinde yer alan farklı unsurlar (işçiler, köylüler, komünistler ve eski Çarlık subayları) sadece heterojen olmakla kalmayıp birbirleriyle çelişki içindeydiler de. İşçi ve köylüleri komuta eden bazı subaylar, daha birkaç ay öncesine kadar Çar'ın ya da Geçici Hükümet'in iradesini erata dayatan, aynı nefret edilen subaylardı. Bu subaylar, köylülerin isyan edip topraklarını kamulaştırmış oldukları toprak sahiplerinin oğullarıydı.

Tekrarlayalım; askerler, en başta da zorunlu askerliğe tabi tutulan köylüler, merkezi disiplini seve seve kabul etmeye hazır değillerdi. Daha çok yerel bağlılıkları vardı ve tercihleri gerilla savaşı taktiğiydi. Kızıl Ordu'yu oluşturan tüm heterojen unsurları uyumlu bir organa dönüştürmek; isyanları, ihanetleri ve kitlesel firarları önlemek için yeni bir kuruma ihtiyaç vardı. Böylece Troçki, komiser fikrine yanaştı.

Komiserler yeni değildi. Fransız Devrimi'nin ordularında da nlar vardı ve o zamandan beri komiser ya da siyasal subay formu diğer ordulara da girmişti. Kerenski, ordu içinde kendi ajanları olsunlar diye en üst komutanlıklarla sınırlı kalmak üzere ve yetkileri belirsiz komiserler atamıştı. Troçki ise bölük seviyesinden başlayarak en üst askeri mevkilere kadar her subayın yanına bir komiser koyarak, komiserleri kesin yetkilerle donatmıştı. 6 Nisan 1918'de Troçki, komiserin görevini maddeler haline sıralayan bir emir yayımladı:

Askeri komiser, Sovyet iktidarının ordu içindeki doğrudan siyasal organıdır. Görevinin istisnai önemi vardır. Komiserler en zor şartlarda devrimci ödevi kendilerinde somutlaştırmaya devam edebilecek, kusursuz devrimciler arasından atanırlar... Askeri komiser, ordunun bütün olarak Sovyet sisteminden kopmamasıyla ve belirli askeri kurumların işçilere ya da köylülere karşı kullanılacak komplo merkezleri ya da araçları haline gelmemesiyle ilgilenir. Komiser, askeri liderlerin tüm çalışmasına katılır; onlarla birlikte rapor ve mesaj alır; emirlerde onun da imzası bulunur. Savaş konseyleri sadece askeri liderlerin değil, en azından bir komiserin de imzaladığı emirleri yürürlüğe koyar. Tüm çalışma komiserin yetkisindedir; ama askeri alan özgülünde liderlik komiserin değil onunla omuz omuza çalışan askeri uzmanın görevidir.

Salt askeri, operasyonel, muharebe emirlerinin yerinde olup olmamasından komiser değil askeri lider sorumludur. Komiserin bir operasyon emrindeki imzası, komiserin bu emrin motivasyonunun herhangi bir başka (karşıdevrimci) kaygıdan değil, operasyonel kaygılardan kaynaklandığına kefil olduğu anlamına gelir... Komiser, sadece karşıdevrimci güdülerden esinlendiğine dair sağlam bir kanaat taşıdığı operasyon emirlerini durdurulabilir. Emirlere kesinlikle itaat edilmesini sağlama sorumluluğu komiserdedir ve Sovyet iktidarının tüm otorite ve kaynakları bu amaçla onun tasarrufundadır.[52]

Troçki'nin yazdığı ve Mart 1919'da partinin Sekizinci Kongresi'nde kabul edilen *Orduyu İnşa Politikamız* adlı tezlerde deniliyor ki:

Ordudaki komiserler sadece Sovyet iktidarının doğrudan ve ilk kademe temsilcileri değil, her şeyden önce ortaya konulmuş hedeflere ulaşma mücadelesinde partimizin ruhunun, disiplininin, kararlılığının ve cesaretinin bayraktarlarıdır da.[53]

Komiserlerden sonuna kadar fedakârlık bekleniyordu: "*Komiser unvanı taşıyan kişi, hayatını cephede feda etmelidir!*" [54]

5

Kızıl Ordu'nun Ruhu

Kızıl Ordu'nun çelikleşmesindeki en önemli faktör ona esin veren fikirlerdi. Napolyon "*savaşta, ahlaki faktörlerin fiziksel faktörlerden üç misli daha önemli olduğunu*" söylemişti. Troçki içinse ordunun morali, oluşum ve mücadelesindeki en yaşamsal faktördü. Rejimin bütün geleceğinin Çek askerlerince tehdit altında olduğu bir zamanda 29 Temmuz 1918'de *Sosyalist Vatan Tehlikede* başlığını verdiği konuşmasında demişti ki:

> [Fransız] Devrimi'nin geleneklerini tam anlamıyla canlandırmalıyız. Fransa'da savaş hâlâ sürüp giderken Jakobenler'in zaferden nasıl da emin konuştuklarını, Girondenler'in de onlara "*Zaferden sonra ne yapacağınızdan söz ediyorsunuz. Zaferle anlaşma mı yaptınız?*" diye haykırdıklarını hatırlayalım. Jakobenler'den biri şöyle cevaplamıştı: "*Biz ölümle anlaşma yaptık.*" İşçi sınıfı yenilemez. Biz işçi sınıfının evlatlarıyız: Bu nedenle biz ölümle, dolayısıyla zaferle anlaşma yaptık!" [1]

24 Şubat 1919'da Moskova'da Kızıl Ordu'nun kuruluşunun yıldönümü toplantısında ise şöyle konuştu:

> ordunun ancak yeni bir fikir etrafında, *yeni bir ahlaki temelde* yaratılacağından hiç kuşku duymadık. Yoldaşlar sorunun düğümlendiği yer tam da burasıdır.
>
> Tabii ki ordu kendi iç yasalarına uygun olarak belli ölçülerde bir araya getirilip genelde sanayinin, özelde askeri-teknik bilimin durumunun sağladığı teknik araçlarla silahlanmış, maddi bir örgüttür. Ama bir orduda sadece talim ve manevra yapan, savaşan askerleri görmek; yani sadece askerlerin fiziğini, sadece tüfek,

makineli tüfek, top görmek, orduyu görmemek demektir. Çünkü bütün bunlar, farklı bir iç kuvvetin salt dış görünüşünden ibarettir. Ancak içsel bir ideolojik bağla bir araya gelmişse, ordu kuvvetlidir.[2]

Geçmişte Rus askeri, yani temelde Rus köylüsü pasif, sabırlı, her şeye katlanan bir savaşçı ruha sahipti. Onu köyünden alır, bir alaya teslim edip eğitirlerdi. Alay belli bir yönde intikal eder, asker de alayıyla birlikte gider, ateş eder, kılıç kullanır, siper kazar, hiç kimse neden ve ne uğruna savaştığını bilmeden ölürdü. Asker düşünüp taşınmaya ve eleştiri yapmaya başladığında eski ordu dağılıp gitti. Onu yeni baştan yaratmak için yeni ideolojik temellere ihtiyaç vardı: *Her askerin ne uğruna savaştığını bilmesi şarttı.*[3]

Kızıl Ordu mensupları ne uğruna savaştıklarını biliyor ve buna tutkuyla inanıyorlardı.

Kızıl Ordu'nun enternasyonalist ruhu

Troçki'nin Kızıl Ordusu kökeninde basitçe ulusal bir örgütlenme değildi. *E.H. Carr* şöyle yazar:

Kızıl Ordu, kökeni ve fikriyle salt ulusal [bir kurum] değildi. Oluşumuyla eşzamanlı olarak 24 Şubat 1918 tarihli ***Pravda***'da yayınlanan üç Amerikalı'nın imzaladığı bir dilekçede, "*Kızıl Ordu'ya bağlı*", İngilizce konuşulacak "*uluslararası bir birlik*" kurulması çağrısı yer almıştı. Çağrının beş dilde dağıtıldığı söyleniyordu.[4]

Bir Kızıl Ordu tarihçisi olan *John Erickson* şöyle yazar:

Eğitimli asker arayışı, savaş esiri kamplarına başvurulmasına neden oldu. Ocak 1918'de Samara'da düzenlenen Savaş Esirleri Kongresi'nde Kızıl Ordu birlikleri oluşturulmasına izin verilmesi amacıyla bir dilekçe imzaya açıldı. Bu noktadan sonra Sovyet Genelkurmayı, orduya bu insan gücü kaynağından eleman sağlama imkânlarını ihmal etmedi. Sonuçta Kızıl Ordu'nun *Uluslararası Taburları* ve cephe gerisindeki Çinli işçilerden asker alan *Çin Taburu* kuruldu.[5]

Bu taburlardaki asker sayısının 50 ila 90 bin arasında olduğu tahmin ediliyordu.[6]

19 Mart 1918'de Moskova Sovyeti'nde Savaş Komiseri olarak yaptığı ilk konuşmada Troçki, Kızıl Ordu'ya aşılanması gereken enternasyonalist ruhu vurguladı:

> Uluslararası emperyalizme karşı yaklaşan kaçınılmaz mücadelede, bize büyük bir güç verecek bir orduya ihtiyacımız var. Bu ordunun yardımıyla sadece kendimizi savunmakla kalmayacak, uluslararası proletaryanın mücadelesine yardım edecek bir konuma da ulaşacağız.
>
> tarihin diğerlerine göre daha erken bir zafer sağladığı... bizler, dünya devriminin ilk fırtınasında isyan eden yabancı kardeşlerimize silahlı yardım sağlamaya hazır olmalıyız.[7]

22 Nisan 1918'de Tüm Rusya Sovyet İcra Komitesi, Troçki'nin kaleme aldığı *Kızıl Savaşçının Andı*'nı kabul etti. Andın bir kısmı aşağıda:

> Ben, işçi sınıfının oğlu ve Sovyet Cumhuriyeti'nin yurttaşı olarak İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu'nun askeri unvanını taşıyorum.
> Rusya ve tüm dünyanın işçi sınıfı önünde bu unvanı onurumla taşıyacağıma yemin ederim.
>
> Sovyet Cumhuriyeti'ni her türlü tehlikeye ve her türlü düşmanın saldırısına karşı savunmak için İşçi ve Köylü Hükümeti'nin ilk çağrısına seve seve koşacağıma; Rusya Sovyet Cumhuriyeti, sosyalizm davası ve halkların kardeşliği için savaşta ne gücümü ne de canımı esirgemeyeceğime yemin ederim.[8]

İngiltere'nin silahlandırdığı General Yudeniç'in Petrograd'daki Sovyet yönetiminin tüm varlığını tehdit ettiği sırada Troçki, *İki İngiltere* başlıklı emrini yayınladı.

> Kızıl savaşçılar! Kalpleriniz genelde yağmacı, yalancı, ikiyüzlü, kan dökücü İngiltere'ye karşı korkunç bir nefret yüklü. Nefretiniz haklı ve kutsal. Bu, düşmana karşı mücadelede gücünüze güç katıyor.

Ama İngiltere'nin paralı askeri Yudeniç'e karşı sert bir savaşa girdiğimiz bugün bile sizden talebim şudur: *İki İngiltere olduğunu hiç unutmayın. Kârın, şiddetin, rüşvetin ve katliamcılığın İngilteresi'nin yanında bir de emeğin, manevi gücün, yüce ideallerin, enternasyonal dayanışmanın İngilteresi vardır...* Emeğin İngilteresi... yakın zamanda tüm gücüyle ayağa kalkıp canileri dizginleyecektir... Emperyalist yağmacılara ölüm! Yaşasın işçilerin, emeğin ve halkın İngilteresi.[9]

Polonya-Rusya Savaşı'nın ortasında 30 Haziran 1920'de Troçki "Polonyalıların doğuştan Cizvitliği"nden söz ederek bunu, Büyük Ruslar'ın dürüstlük ve açıklığının karşısına koyan ve böylece Leh ulusuna şovence saldıran bir askeri gazeteyi kapatıp editörleri de cezalandırdı. Troçki şöyle diyordu:

Bu tür kaba ve yanlış genellemelerin, Rus işçi sınıfının Polonyalı emekçi kitlelere esin kaynağı olan kardeşlik ruhuyla ne kadar büyük bir çelişki içinde olduğunu açıklamak gereksiz...[10]

Devrimci disiplin

Troçki en olumsuz koşullarda bile zafer için gereken disiplini bu devrimci esine dayandırmıştı. 19 Mart 1918'de Moskova Sovyeti'ndeki konuşmasında demişti ki:

Ne pahasına olursa olsun, bedeli ne olursa olsun Kızıl Ordu'da disiplini (eski türden, sopayla sağlanan otomatik disiplini değil, ama devrimci coşku ile işçi ve köylülerin kendi sınıflarına karşı ödevlerini açıkça kavramalarına dayalı bilinçli, kolektif disiplini) yerleştirmeliyiz.[11]

Troçki, Kızıl Ordu'nun disiplininin kapitalist ordularınkinden niteliksel olarak farklı olduğunu ortaya koydu. Kızıl Ordu'daki disiplin, işçi ve köylülerin uykudan uyanmış kişilikleri üzerinde inşa edilmeliydi. Bu yüzden Sovyetler'in Beşinci Kongresi'nin 10 Temmuz 1918'deki oturumuna sunduğu *İç Savaş'ta Kızıl Ordu* başlıklı raporunda Troçki şunları söylüyordu:

Eski disiplini; her cahil köylü ve işçinin kendi alayına, bölüğüne ve takımına uyum sağlayıp neden götürüldüğünü, neden kanını vermesi gerektiğini sormadığı disiplini istemiyoruz.

Devrim, köylülere toprak verdi; devrim, işçi ve köylülere iktidar verdi: Bunlar büyük kazanımlar; ama devrimin hiçbir kazanımı ezilen ve aşağılanan her bireyin insani kişiliğinin uykundan uyanışından daha önemli değildir.

Bireyin kişiliğinin bu uyanış süreci, ilk aşamalarda kaotik bir biçim alır. Oysa daha dün kendisini hâlâ birey olarak görmeyen köylü, hükümetin ilk emriyle körleşmişçesine kanını dökmeye hazırken, şimdi kendisini körleşmişçesine bağımlı kılmak istemiyor. "Nereye ve neden gitmemi istiyorlar" diye soruyor ve ilan ediyor: "Gitmeyeceğim, boyun eğmeyeceğim!" Bunu söylemesinin sebebi insan onurunun, kişiliğinin ilk kez uyanmasıdır; henüz çok ham, yeterince sindirilmemiş olan bu uyanış, icraat içinde ifade edildiğinde anarşik biçimler alır.

Her köylü ve her işçinin saygıyı hak eden bir insani kişilik olarak kendisinin farkında olduğu, ama Cumhuriyetçi Rusya'nın işçi sınıfının parçası olduğunu ve bu Cumhuriyetçi Sovyet Rusya için yaşamını kayıtsız şartsız feda etmeye hazır olduğunu da hissettiği bir duruma ulaşmak zorundayız...

Tek kelimeyle, sopanın disipliniyle değil askerlerin kavradığı bir disiplinle kaynaşmış yeni ordunun, gerçek bilinçli Sovyet ordusunun harcını karabileceğimiz psikolojik çimento budur. Savunduğumuz disiplin budur, başka birini de tanımak istemeyiz.[12]

Rütbe yükseldikçe disiplin o derece sertleşiyordu. Troçki, demir disiplin olmadan Kızıl Ordu'nun çöküşe mahkûm olduğunu söylemişti. Ama askerlerin, komutanların yetenek ve kararlılığına güveni olmadan disiplin mümkün değildi:

Komutanın sesi açık ve anlaşırsa, komutan emir verebileceğini benliğinde hissediyorsa; asker, Kızıl Ordu mensubu emirleri yerine getirir. Komutan kendinden emin değilse, komutlarını daha çok bir rica ya da öneri tarzında iletmişse; bütün birlik, komutanın özgüvenden yoksun olduğunu hisseder. Böyle bir birliğe de komutanına da yazık.[13]

Disiplinin bozulması halinde en başta komutan ve komiserler cezalandırılmalıydı. Troçki'nin 9 Kasım 1918'de yapılan Sovyetler'in Altıncı Kongresi'ne sunduğu raporun bir kısmını okuyalım:

> kiminin sert bulduğu bir kural koyduk: Panik içinde her ricat, her firar vukuatı için en başta komutan ve komiser sorumlu tutulacak. Eğer gereken tüm önlemleri almamışlarsa, kendi paçalarını kurtarmışlar ya da birlikleriyle beraber firar etmişlerse, o zaman tabii ki devrimci adaletimizin keskin kılıcı altına ilk onlar düşecektir. Görünür bir şekilde bazı yoldaşlar bizim çok sert, çok acımasız olduğumuzu düşünüp seslendirmişlerdi. Genelde bir sürü dış düşmana karşı iktidarını ve varlığını savunmak zorunda kalan işçi sınıfı için sert ve acımasız bir zamanda yaşıyoruz...[14]

Sert ve kahramanca mücadele, demir disiplini gerektiriyordu ve bunu sağlarken Troçki'nin eli titrememişti.

Gerçek uğruna mücadele

Troçki'nin aşılamak istediği devrimci disiplinin önemli bir yönü raporların gerçekleri yansıtmasıydı. Yalan gericiliğin, doğru ise komünizmin bir silahıydı; o, Kızıl Ordu'nun gerçekler uğruna savaşması gerektiğini söylüyordu. 5 Haziran 1919 tarihli bir emirde Troçki her türlü ört bas etme girişimine saldırıyordu. Olayları karanlıkta bırakmak;

> sadece düşmanla değil, en acı hakikatle de cesurca yüz yüze gelen devrimci savaşçıların değil eski çağın uşaklarının beş para etmez psikolojilerini gösterir. Birliklerinin eksikliklerini ve zaaflarını görerek dürüstçe kabul eden komutan ve komiserler, bu zaafları ortadan kaldıracak adımları duraksamadan atarlar. Firar ya da panik içinde ricat gibi bir vukuatı gizli bir hastalık olarak saklayan komutan ve komiserler sadece bu hastalığı bünyeye yerleştirip birliklerini tamamen harap ederler.
>
> Komutan ve komiserlere muharebeye muharebe, paniğe panik, kahramanca dövüşmeye kahramanca dövüşmek, korkaklığa korkaklık demeyi öğretmeliyiz... Kesin zayiatı, yani ölü ve yaralı sayısını, esir düşenlerin sayısını ve panik içinde ricat edenlerin sayısını (geri dönüp dönmediklerini de katarak) mümkün oldu-

ğunca doğru rapor etmeleri gerekir...
Yüksekten atıp tutmanın, baştan savmalığın ve düpedüz yalancılığın en küçük izi bile operasyon raporlarından silinip atılmalıdır. Palavracıları, böbürlenenleri ve yalancıları kınayıp teşhir etmek şarttır. Bırakın komutanlık ya da komiserlik mevkilerinde, devrimci ordunun hiçbir kademesinde onlara yer yoktur.[15]

Troçki, mevcut aksaklıkların Rus toplumunun içindeki köklerinin neler olduğunu sorar:

Köy yolunda rasgeldiğiniz herhangi bir köylüye Ivaşkovo köyünün ne kadar uzak olduğunu sorun. "Üç kilometre" diye cevaplayacaktır. Tecrübemizle Ivaşkovo'nun yedi, hatta sekiz kilometre uzakta olduğunu biliriz. Israrcı ve inatçı davranıp adamı neden beş-altı kilometre değil de kesin üç kilometre diyorsun diye sıkıştırırsanız, genelde karşınızdaki kestirip atacaktır: "Kim ölçmüş ki?"
Kuşkusuz, kişinin kendisinin ve başkasının zamanına yönelik böylesine tavırları kırsal Rusya'da tipiktir. Buraların sert iklimi, devlete ve toprak sahibine tam kölelik, bir pasiflik ve sabır okulu gibi iş gördüğünden bu durum zamana kayıtsızlığı da beraberinde getirir. Birinin kapısının önünde saatlerce, gıkını çıkarmadan, sabırla beklemek Rus köylüsünün asırlardır taşıdığı bir özelliktir. Toprak sahibinin köylünün zamanını hiçe saymasının çok bildik "formülasyonu", "boş ver, beklesin"dir. Aynı şekilde köylünün her şeyi sineye çekeceğinden, çünkü zamanına değer vermeye alışık olmadığından da adı gibi emindir.[16]

Kızıl Ordu içindeki gerilimler

Asker kitlesi, eski Çarlık komutanlarından hazzetmediğinden dolayı komiserler adeta komutanlar ve askerler arasında arabuluculuk yapıyorlardı. Kimi zaman komiserlerin de askerlerin hiddetine hedef oldukları görülüyordu. Sözgelimi Temmuz 1918'de Lvov yakınlarında yöredeki Kızıl Ordu birliklerinin içine düştüğü karışıklıklar sırasında Komiser Bych öldürüldü. Bu olaylara neden olan şey, Sol Sosyal Devrimciler'in Ukrayna'daki Almanlar'a karşı taarruza geçilmesi amacıyla yaptıkları ajitasyondu.[17] Doğu Cephesi'ndeki bir ordunun Devrim-

ci Askeri Konseyi'nin üyesi Lindov, asi askerler tarafından öldürüldü.[18]

Genelde komiser, sadece erat ve komuta kademesi ile değil yüksek askeri otoritelerle de çatışma halindeydi. Bu yüzden Troçki'nin 30 Ağustos 1918 tarihli emri, Beşinci Ordu'nun bazı komiserlerinin infazıyla ilgiliydi:

> Dün Beşinci Ordu Askeri Mahkemesi'nin kararıyla yirmi asker kaçağı infaz edildi.
> İlk grup, kendilerine emanet edilen mevzileri terk etmiş olan komutan ve komiserlerdi. Onları hasta numarasına yatan korkak yalancılar izliyordu. En sonunda Kızıl Ordu mensupları arasında daha sonraki mücadeleye katılarak cezalarını çekmeyi reddeden bazı asker kaçakları yer alıyordu.[19]

Sonradan adı çok fazla öne çıkan *Komiser Panteleev*'in durumu da böyleydi. Troçki, Panteleev ve alay komutanlığını Sviiazhsk muharebesinin dönüm noktasında kaçtıkları için askeri mahkemeye çıkarmıştı. Sonradan Troçki'nin parti içindeki muhalifleri Panteleev örneğini onun, komünistleri kurşuna dizdirdiği suçlamasına dayanak yapacaklardı.

Bütün bu sürtüşmelere rağmen Kızıl Ordu hâlâ işleyişini sürdürüyordu. Komünistler, askere alınan köylülere önderlik eden ordunun proleter çekirdeğine önderlik ediyorlardı. Eşmerkezli bir çember, daha geniş bir eşmerkezli çemberi etkiliyordu. Eğer komiserlerin müdahalesi olmasaydı, askerler ve eski Çarlık subaylarından oluşan kamplar, Kızıl Ordu'nun darbe alarak dağılmasına neden olabilirdi. Eski Çarlık subaylarının denetimsiz liderliğinde ordu, toplumsal ve siyasal bakımdan çökmüş olurdu. Subaylar olmadan da yenilgi kaçınılmazdı. Eski subayların denetimi konusunda ise komiserler hayati bir yere sahipti.

6

Çelikleşmiş Kızıl Ordu

Sviiazhsk

Şu ana kadar Kızıl Ordu'yu büyük ölçüde yapısını açıklayarak ele aldık. Ne var ki Kızıl Ordu bizzat İç Savaş'ta inşa edilip çelikleşmişti. Barış yıllarından, donatım ve eğitim yönünden yararlanan "normal" orduların tersine Kızıl Ordu, İç Savaş'ın doğrudan baskısı altında inşa edilmişti.

1918 yazının sonunda Sovyet rejimi uçurumun kıyısındaydı. Batıda Almanlar sadece Polonya, Litvanya ve Letonya'yı değil Belorusya'yı ve Büyük Rusya'nın önemli bir kesimini de işgal etmişti. Ukrayna bir Avusturya-Alman sömürgesi olmuştu. Kuzey'de Murmansk ve Archangel'i işgal eden Fransızlar ile İngilizler'in ilerlemesi Vologda'yı tehdit ediyordu. Iaroslav'da Fransız ve İngilizler'in kışkırtmasıyla Savinkov'un örgütlediği Beyaz Muhafızlar'ın ayaklanmasının hedefi, kuzeydeki birlikleri Volga boylarındaki Çekoslovaklar ve Beyaz Muhafizlar'la birleştirmekti.

Güneyde Don boylarında bu sefer Almanlar'la ittifak kuran General Krasnov liderliğinde bir ayaklanma yayıldı. Bolşevikler yeni kurulmuş olan Tatar-Başkır Cumhuriyeti'ni şimdiden kaybetmiş, Bakü ise İngiliz işgali altına girmişti. Doğuda Çekoslovak Sefer Kuvveti'nin harekâtı Volga bölgesi, Urallar ve Sibirya'nın büyük bölümü dâhil çok geniş bir alanda kontrol sağladı. 6 Ağustos'ta Kazan şehrinin düşmesiyle Moskova yolu açıldı. Eğer Çekler nehri bu noktada geçmeyi başarsaydı, açık ova üzerinden hiçbir engelle karşılaşmadan Moskova'ya ilerleyebileceklerdi.

İki gün sonra Troçki, yedek subay ve astsubayların ilk zorunlu sefer emrini çıkararak Sovyet kampında her türlü görev ihmaline karşı sert

tedbirler aldı. Aynı gün, iki buçuk yıl boyunca ikametgâhı ve seyyar karargâhı olarak hizmet edecek olan trenle cepheye hareket etti. Yola çıkmadan önce yayınladığı günlük emirde Troçki şunları yazmıştı:

> İşçi sınıfı ve emekçi köylülüğün özgürlük ve bağımsızlığını dürüstçe ve cesurca savunan... herkesi selamlarım.
>
> Şan olsun cesur savaşçılara.
>
> Aynı zamanda uyarımı da yapıyorum: Halk düşmanlarına, yabancı emperyalizmin ajanlarına, burjuvaziye satılmış adamlara bir tek karış toprak bile verilmeyecek. Bu emrin yazıldığı Askeri Halk Komiseri'nin treninde, sıkıyönetim ilan edilen demiryolu hattı kuşağında sınırsız yetkilere sahip Devrimci Askeri Mahkeme... göreve başlamıştır.
>
> Askeri operasyonların sürdürüldüğü tüm bölgelerde ve askeri harekâtların yürütüldüğü sahadaki sorumlu Sovyet yetkililerini, bundan böyle daha sert davranacağımız konusunda uyarıyorum. Sovyet Cumhuriyeti'nin, ihmalkâr ve suçlu hizmetkârlarına vereceği ceza, düşmanlarınkinden daha sert olacaktır...
>
> Sovyet Cumhuriyeti tehlikededir! Bu tehlikeyi doğrudan ya da dolaylı artıranların vay haline! [1]

Troçki, Kazan'ın karşısına düşen, Volga'nın batı kıyısında yer alan Sviiazhsk adlı küçük kasabaya ulaştı. Kızıl Ordu'yu tam bir moral çöküntüsü içinde bulmuştu; erat içinde toplu firarlar ile komutan ve komiserler arasında bezginlik görülüyordu. Troçki, otobiyografisinde karşılaştığı durumu şöyle anlatır:

> Her birlik ayrı bir yaşam sürerken, tek ortak noktaları geri çekilmeye hazır olmalarıydı. Panik havası her tarafı sarmıştı. Enerjik bir ruh haliyle cepheye ulaşan taze Kızıl kıtalar, derhal pasif bir ricat havasına kapılıyorlardı. Yörenin köylüleri arasında, Sovyetler'in çökmekte olduğu söylentileri yayılmıştı. Papazlar ve tüccarlar başlarını kaldırmaya, köylerdeki devrimci unsurlar gizlenmeye başlamışlardı. Her şey çatırdıyordu; tutunacak dal yoktu. Durum umutsuz görünüyordu.[2]

Devrimin kaderi pamuk ipliğine bağlıydı:

Devrimin egemenlik alanı şimdi eski Moskova Prensliği'ne sıkışıp kalmıştı. Elinde neredeyse ordu namına bir şey kalmamıştı; dört bir taraftan düşmanlarla kuşatılmıştı. Kazan'dan sonra sıra Nizhni-Novgorod'a geliyordu; bu da pratikte Moskova yolunun engelsiz bir biçimde açılması demekti. Devrimin kaderi burada, Sviiazhsk'ta belirlenecekti; işte burada, en kritik anda bir tek tabura, bir tek bölüğe, bir tek komiserin cesaretine bağlıydı.[3]

Troçki paniklemiş, disiplinsiz bir ayaktakımından, İç Savaş boyunca örgütlenmiş on altı ordunun en iyileri arasında gösterilen, muharip bir kuvveti *Beşinci Ordu* adı altında birkaç hafta içinde yarattı. "*Kızıl Ordu içindeki tüm moral bozukluğuna rağmen*" diye yazıyordu Troçki:

devrim kurtulmuştu. Bunun için neye ihtiyaç vardı? Çok az şey. Kitlelerin öncüleri, cephedeki durumun ölüm kalım savaşı olduğunu kavramak zorundaydı. Başarının ilk şartı hiçbir şeyi, en başta da zayıflığımızı gizlememekti: Kitleleri hafife almak değil her şeyi kendi adıyla adlandırmak...

Bütün ülkede propaganda Sviiazhsk'tan gelen telgraflarla besleniyordu. Sovyetler, parti, sendikalar; herkes yeni kıtalar örgütleyip binlerce komünisti Kazan cephesine sevk etmekle meşguldü. Parti gençliğinin büyük çoğunluğu silah kullanmayı bilmese de en önemli şey olan kazanma iradesine sahipti. Ordunun yumuşak dokusunun belkemiği onlar oldu.[4]

Sonradan Stalin'in yandaşlarından olan Gusev o zaman Sviiazhsk'taydı. Troçki'ye hiç de dostça davranmadığı bir zamanda, 1924'te Troçki'nin kızıl askerler üzerindeki etkisini anlatmıştı:

Yoldaş Troçki'nin gelişinin etkisiyle durumda belirleyici bir değişiklik görüldü. Gözlerden uzak Sviiazhsk istasyonuna, Yoldaş Troçki'nin treni sağlam bir zafer iradesi, yeni bir inisiyatif duygusu ve ordu çalışmasının tüm safhalarında kararlı bir baskı getirdi. Daha ilk günden başlayarak herkes sadece (siyasal seksiyonun ve Genelkurmay Lojistik Başkanlığı'nın aktif harekât karargâhı olan) istasyonda değil, on beş verst uzaklıktaki ordu birlikleri içinde bile ani bazı değişikliklerin olacağını hissetmeye başlamıştı. Bu ilk

önce disiplin konusunda görüldü. Yoldaş Troçki'nin sert yöntemleri, o disiplinsiz ve düzensiz savaş dönemine son derece uygun ve elzemdi. İkna yöntemleri hiçbir işe yaramıyordu; zaten bunun zamanı da değildi. Böylece Yoldaş Troçki'nin Sviiazhsk'ta geçirdiği yirmi beş günde muazzam işler başarıldı. Bunun sonucunda Beşinci Ordu'nun dağınık ve morali bozuk birlikleri, daha sonra Kazan'ı yeniden ele geçirecek olan muharip birimlere dönüştü.[5]

Troçki'nin treni düşmanın ateş menzili içindeydi. Yerel komiserler, ona Volga'da bir istimbot gibi daha güvenli bir yere çekilmesini önerdiler. Ama bunun askerler üzerinde olumsuz etkisi olabileceğini düşünen Troçki öneriyi reddetti. Gene de Troçki Kronstadt'lı denizcilerle birlikte minik bir filotillaya ait bir torpidobotla Kazan'a yönelik macera gibi bir gece hücumuna katıldı. Büyük bölümü tahrip edilmesine rağmen filotilla, nehir kıyısındaki düşman bataryalarını susturmayı başardı ve Troçki sağ salim karargâhına döndü. Onun cesareti ve verdiği ilham mucizeler yarattı. Sert bir muharebeden sonra 10 Eylül 1918'de Kızıl Ordu, Kazan'ı yeniden ele geçirdi. Troçki şöyle yazmıştı:

Bu küçük bir savaştı. Bizim tarafımızda sadece 25 – 30 bin asker vardı. Ama küçük bir savaşın büyüğünden tek farkı boyutları. Bu, savaşın canlı bir modeli gibiydi. Dalgalanmalar ve sürprizler işte bu yüzden böylesine doğrudan hissediliyordu. Küçük bir savaş büyük bir okuldu.[6]

Sviiazhsk, genç Kızıl Ordu için bir dönüm noktasıydı:

Ordu muhteşem bir şekil alıyordu. Devrimin en dip noktası (Kazan'ın düştüğü an) artık geride kalmıştı. Bizimle birlikte köylüler arasında muazzam bir değişim gerçekleşiyordu. Beyazlar, mujiklere siyasal alfabelerini öğretiyorlardı. Bundan sonraki yedi ay boyunca, Kızıl Ordu 40 milyon nüfuslu, yaklaşık bir milyon kilometre karelik bir bölgeyi temizledi. Devrim tekrar ilerliyordu.[7]

Sviiazhsk, Rus Devrimi'nin Valmysi'ydi. Fransız devrimci ordusu Prusyalılar karşısındaki ilk zaferini 20 Eylül 1792'de Valmy'de kazan-

mıştı. Daha sonra şair Goethe şöyle söyleyecekti: "*Bu yerde ve bu gün, dünya tarihinde yeni bir çağ başlıyor. Hepimiz onun doğuşunda hazır bulunduğumuzu söyleyebiliriz.*"

Eylül sonunda Moskova'ya dönen Troçki, Yüksek Savaş Konseyi'ni (askeri politikayı çizmekten sorumlu organ olan) Cumhuriyet Devrimci Savaş Konseyi bünyesinde reorganize etti. Her birinde ordu komutanı ve iki ya da üç komiserin yer aldığı on dört ordunun devrimci savaş konseyleri, bu organa bağlı olarak çalışıyordu. Troçki, Cumhuriyet Devrimci Savaş Konseyi'ne başkanlık ediyordu. Troçki yokken cephedeki günlük işleri yöneten yardımcısı, o zaman 26 yaşında olan *Efroim Markoviç Sklianski*'ydi. Kiev'de tıp fakültesinde öğrenci olan Sklianski 1913'te Bolşevikler'e katılmış; askeri doktor çıktıktan sonra Bolşevik askeri örgütlenme üyesi olmuştu. Troçki, yardımcısının beceri ve enerjisini çok takdir ediyor, ona "*Rus Devrimi'nin Carnot'su** " diyordu.

Cumhuriyet Devrimci Savaş Konseyi'nin diğer üyeleri, yeni atanan Başkomutan Vatzetis, I. N. Smirnov ve Vatzetis'le birlikte Volga boylarında görev yapan A. Rosengolts, Kazan'da Kızıl filotillayı komuta eden Raskolnikov, Muralov ve Iurenev'di. Böylece Kazan'da muzaffer olanlar ordunun başına getirilmişti.

Troçki'nin zırhlı treni

Sviiazhsk yolculuğu, Troçki'nin savaşı yönettiği özel trenle İç Savaş'ın uçsuz bucaksız cephelerine yaptığı 36 uzun yolculuktan sadece ilkiydi. Tren, Kızıl Ordu'nun kalbiydi. Troçki şöyle yazar:

> Devrimin en zorlu yıllarında, kendi kişisel hayatım da o trenin hayatının ayrılmaz bir parçasıydı. Öte yandan tren de Kızıl Ordu'nun hayatına ayrılmaz bir biçimde bağlıydı. Tren cepheyi üsse bağlıyor; acil sorunları yerinde çözüyor; eğitiyor, emir veriyor, lojistik sağlıyor, ödül ve ceza veriyordu...

* *Lazare Carnot* (1753-1823), 1793-94'te Fransız Devrimi'nin savunulmasında belirleyici rol oynamış olan Kamu Selameti Komitesi'nin temel taşıydı. O sırada ülke sadece içte karşıdevrimle savaşmakla kalmıyor, dört bir taraftan yabancı istilacı orduların kuşatması altında bulunuyordu. Carnot, devrimin askeri savunmasından sorumluydu. Dalgayı istilacı orduların aleyhine çevirmekteki parlak başarısı, ona "zaferlerin örgütçüsü" ününü kazandırmıştı.

Nispeten kısa aralıklar dışında, bir tren vagonunda yaşadım. Orada rapor getirenleri kabul ettim; yerel askeri ve sivil otoritelerle konferanslar yaptım; telgraf gönderilerini inceledim; emir ve makaleler dikte ettim. Mesai arkadaşlarımla birlikte otomobille cephe boyunca uzun gezilere buradan çıktım. Boş zamanlarımda Kautsky'ye karşı kitabımı ve çeşitli diğer çalışmalarımı dikte ettim.... tren... seyyar bir idare aygıtına dönüşmüştü. Kısımları içinde sekretarya, matbaa, telgraf istasyonu, radyo kanalı, elektrik santrali, kütüphane, garaj ve banyo vardı...
Trenle İç Savaş boyunca ne kadar yol gittiğime dair kesin rakamlar veremem. Askeri defterlerimdeki notlardan birinde, toplam 105 bin kilometreyi geçen 36 yolculuktan söz ediliyor. Eski yol arkadaşlarımdan biri, üç yılda dünyanın çevresinde beş buçuk tur attığımızı kafadan hesapladığını yazıyor; yani benim yukarıda verdiğimden iki kat büyük bir rakam telaffuz ediyor. Demiryolundan cephenin kalbine giderken otomobille yaptığımız binlerce kilometre bu rakama dâhil değil. Tren, her zaman en kritik noktalara gittiğinden, yolculuklarının krokisi, farklı cephelerin nispi önemine dair oldukça doğru ve kapsamlı bir tablo verir.[8]

Troçki devam eder:

Trende, her zaman gedikleri dolduracağımız yedek birkaç sağlam komünist; yüz kadar iyi savaşçı; içinde postal, deri ceket, tıbbi malzeme, makineli tüfek, sahra dürbünü, harita, saat ve her çeşit malzemenin bulunduğu küçük bir depoya sahiptik. Elbette trenin asıl maddi kaynakları ordunun ihtiyaçlarına kıyasla devede kulak kalıyordu. Ama bunlar sürekli yenileniyordu.[9]

Trenin varışı en izole birliği bütün orduyla temasa geçirerek, sadece ülkenin değil tüm dünyanın yaşamını ayağına getiriyordu. Panik yaratan söylentiler ortadan kaldırılır ve kuşkular giderilirken, askerlerin ruhu canlanıyordu. Bu moral değişikliği haftalarca, bazen de trenin bir sonraki ziyaretine kadar sürüyordu.[10]

Sürekli değişiklik ve geçici önlemler olmasaydı, savaş bizim için son derece imkânsız olurdu. Tren bunları başlatırken, aynı anda düzenliyordu. Eğer cepheye ve ilk geri hatta bir inisiyatif getirmişsek, bunu genel sistemin kanallarına yönlendirmeye de özen

gösterdik. Bunda her zaman başarılı olduğumuzu söylemek istemem. Ama İç Savaş'ın göstermiş olduğu gibi esas olanı başardık; zaferi kazandık.[11]

Dengede zar zor durabilen terazinin bir kefesine konan küçük bir ağırlık, sonucu belirlemeye yetiyordu. Trenin iki buçuk yıllık seyahati boyunca, bu ağırlığın rolünü o tren ve içindeki askerler defalarca oynadılar.[12]

Trende Troçki, kılıç ve kalemin nasıl tam uyum içinde birlikte davranabileceğini gösterdi. Troçki'nin verimli üretimi, beş ciltlik ***Devrim Nasıl Silahlandı*** eserinde kayda alınmıştı. Bu eser onun makaleleri, konuşmaları, raporları, talepleri, emirleri, talimatları, mektupları, telgrafları ve Kızıl Ordu'ya ithaf edilen diğer belgeleri içine alır. Ne yazık ki ciltlerde İç Savaş sırasında (çoğu Lenin'e yazdığı) mektupları ve konuşmaları yer almaz. Bu son konuya Troçki'nin getirdiği açıklama şöyle:

En önemli konuşmalar, yani sahadaki, cephelerdeki ve ordu birliklerindeki askeri emekçilere hitaben yapılanlar ve tam anlamıyla pratik, somut önem taşıyanlar, anın taleplerince belirlenmişti. Bu en önemli konuşmalar, kural olarak kimse tarafından kayda geçirilmemişti.[13]

Devrim Nasıl Silahlandı ciltleri geniş tarihsel kapsamı, özgünlüğü, yenilikçiliği ve ordu hayatının ayrıntılarına yönelik dikkatin zengin bileşimiyle öne çıkıyor.

Ordu ve Toplum

Ordu toplumun dışında değildir ve toplumdan bağımsız gelişmez. Tarihin her döneminde askeri tekniğin, bütün olarak ekonomideki teknik düzeyi yansıtması gibi ordunun yapısı bir bütün olarak toplumun yapısını yansıtır. Ortaçağda şövalye atlı ve kılıçlıydı; çünkü köylünün atı ve sabanı vardı. Birinci Dünya Savaşı'nın milyonları içine alan kitlesel orduları, top ve top mermisi üreten fabrikalarda çalışan işçi kitlesi olmadan var olamazdı. Nükleer bomba (bir düğmeye basarak, onlarca, yüzlerce milyon insanı öldürme kapasitesi) çok uluslu şirketlerin ve onların muazzam miktardaki sermayeyi birkaç tuşa basarak bir ülkeden

diğerine gönderme, fabrikaları kapatma; böylece binlerce kişiyi işten atma ya da binlerce kişi istihdam eden diğerlerini açma gücüyle paraleldir.

Eğer başat toplumsal ilişkiler feodal lordlar ve serfler arasındaki ilişkiler olsaydı, o zaman aynı feodal ilişkiler lord ve şövalyeleri arasındaki ilişkilere de hâkim olacaktı. Eğer kapitalist fabrikada bir müdür, müdür yardımcısı, ustabaşı ve işçi hiyerarşisi varsa, o zaman aynı hiyerarşi (daha aşırı biçimiyle) ordu içinde yeniden üretilir: General, albay, binbaşı ve alt rütbedeki subaylar, astsubaylar, erat.

Sovyet Cumhuriyeti'nin toplumsal koşulları Kızıl Ordu'nun şekli ve işleyişini etkilemişti. Kızıl Ordu tüm İç Savaş boyunca proletaryanın az sayıda oluşunun ve genel kültürel yoksulluğun yanında köylülüğün memleketçiliğinin ve parçalanmışlığının da sürekli baskısı altındaydı. Bu şartlar, tüm İç Savaş boyunca Troçki'nin ordunun birliğini sağlama çabalarına tekrar tekrar sekte vurmuştu. Bu koşullar, Troçki'nin askeri politikasına karşı yürütülen sürekli muhalefeti besleyecekti; ki o muhalefet geleceğin stalinist hizbinin embriyonuydu.

İşçi sınıfının eşitsiz bilincini ve köylü kitlesi ile işçiler arasındaki çatışmayı yansıtan parti *kadroları*, ikamecilik (işçilerin doğrudan eylemi yerine devlet ve parti aygıtının ikamesi) ve kitlelerin bürokratik manipülasyonu yönünde güçlü bir eğilim sergilemişlerdi. Bu eğilim ordu içinde güçlenmişti, çünkü burada işçiler bir köylü denizinde boğulmuşlardı. Ordunun ihtiyaçları en yüksek derecede talepkâr ve buyurucuydu; ordunun hiç gecikme kaldırmayan bir organizma oluşu, parti kadroları arasındaki bürokratik, otoriterci eğilimleri daha da güçlendirmişti.

7

Kızıl Ordu İçinde Troçki'ye Muhalefet

Gerillacılığa karşı savaş

İç Savaş boyunca Troçki, merkeziyetçiliğin aleyhine yürütülen muhalefete ve Kızıl Ordu içindeki gerillacı eğilimlere karşı tekrar tekrar mücadele etmek zorunda kaldı. Ancak 1919 ortalarına doğru bu eğilimlerin üstesinden gelinebildi.

Geçmişi değerlendirirken Troçki yerelci, gerillacı eğilimlerin yükselişini şöyle açıklayacaktı:

> Çarlık Rusyası'nın bürokratik merkeziyetçiliğine duyulan öfke, devrimin özelliklerinin çok önemli bir bileşenini oluşturuyordu. Bölgelerin, vilayetlerin, *uyezd*lerin ve kasabaların bağımsızlıklarını gösterme çabaları bir yarışa dönüşmüştü. *Yetkilerin yerel olması* fikri, ilk dönemde aşırı kaotik bir niteliğe bürünmüştü... Bu, geniş kitleler içinde inisiyatifi boğmuş olan eski rejime karşı, kaçınılmaz ve kaynakları yönünden sağlıklı bir tepkiydi.
>
> Ancak belirli bir noktadan başlayarak karşıdevrimci güçlerin daha sıkı birliği ve dış tehditlerin büyümesiyle birlikte, özerklik yönündeki bu ilkel eğilimler hem siyasal hem de özellikle askeri yönden giderek daha tehlikeli hale gelmişlerdi.[1]

Troçki, Sovyetler'in Beşinci Kongresi'ndeki raporunda şöyle diyordu:

> Yeni ordunun kuruluşunda karşılaştığımız zorluklardan söz ederken bunların en büyüğünün bu dehşet verici yörecilik, yerel yurtseverlik olduğunu belirtmeden geçemem. Sovyet iktidarının yerel organları, askeri mülkiyetin... her çeşit alıkonulmasında, ele geçirilmesi ve gizlenmesinde pay sahibidir.
>
> Her *uyezd*, hemen hemen her *volost* ne kadar çok uçak malzeme-

sini, radyo ekipmanını, piyade tüfeğini ve zırhlı otomobili kendi alanında toplarsa, Sovyet iktidarını o kadar iyi savunacağına inanmakta ve hepsi birden bu malzemeleri gizlemeye çalışmaktadır...
Bu duruma son vermeliyiz. Ordu mülkiyetinin yerel Sovyetler'ce alıkonulması, sahiplenilmesi ve gizlenmesine karşı en sert mücadeleye girişmeliyiz.[2]

Troçki bu konuya defalarca döner. Gerillacılığın toplumsal kökleri derinlere; parçalanmış, atomize olmuş köylülüğe uzanmaktaydı. Köylüler, Kızıl Ordu askerlerinin ezici çoğunluğunu oluşturduğundan gerillacılık, bütün orduya tesir ediyordu:

Tek başına ele alınırsa köylülük, merkezi bir ordu yaratmaktan acizdir. Yerel gerilla birlikleri, genelde *atamanl*arın kişisel diktatörlüğüne kılıf oluşturan ilkel "demokrasi"nin ötesine geçemez. Bu gerilla eğilimleri... komünistlerin hatırı sayılır bir kesimini, özellikle de köylülükten gelenleri ya da eski askerler veya astsubayları pençesine almıştı.[3]

Devrimin ilk deneyimi ve İç Savaş'ın başlaması, Bolşevik Parti'nin kendi içinde, özelikle de gerilla gruplarını komuta eden personel içinde somutlaşmış olan bir gerillacılık eğilimi yaratmıştı. Troçki'nin açıklamasına bakalım:

ordumuz, ateş altında alelacele bir araya toplanan gerilla birliklerinden ayaküstü kurulmuştu. Petrogradlı ve Moskovalı işçilerin *Kızıl Muhafız* birliklerinden oluşturulmuştu. Bu birliklerdeki komutanlar, sıra neferlerinden sadece muhtemelen daha girişken, siyasal bakımdan daha gelişkin olmalarıyla ayrılırken, genelde en temel askeri bilgilerden bile yoksundu.[4]

Gerilla gruplarının genelde eski Bolşevik *kadrolar*dan gelen liderleri, kendi pratiklerini iftihar edilecek bir başarı olarak haklı çıkaran tam bir "teori" geliştirdiler:

Bir devrim çağında devrimci bir ülkede uzun süreli eğitime, ta-

limlere ve talimatnamelere ihtiyacımız olmadığını söyleyen bir görüş gelişti. Bu görüşe bakılırsa ihtiyacımız olan tek şey devrimci dayanışma ve savaşıp ölme iradesidir. Biz çok sıkı kaynaşmış küçük birliklerimizle, tüm ülkeyi kat edebilir, gerekirse başka ülkelere girebilir, her yerde düşmanlarımızı bozguna uğratırız.[5]

İlk günlerin doğrudan deneyimi, gerillacı liderler teorisine saygınlık kazandırmıştı:

İlk dönemde bu teori, deneyimle doğrulanmış gibi görünüyordu. Ama neden? İlk karşılaştıklarımız Beyaz Muhafız çeteleri olduğundan, düşmanlarımız da zayıf ve örgütsüz olduğundan... askerleri küçük birliklerden oluştuğundan... biz galip geldik. Bu, bazı yoldaşlarda gerilla birliklerinin devrimci savaş sanatının son sözü olduğu izlenimi yarattı.

Ancak hasımlarımız daha güçlü birliklerde tertiplenerek, güneyde ve doğuda bunları tugay, tümen ve kolordular biçiminde düzenli teşkilatlanmalarla sağlamlaştırmayı başarır başarmaz gevşek, zayıf, istikrarsız ve amorf gerilla birliklerinin önümüzdeki görevi kotaramayacakları hemen anlaşıldı...

Kızıl Ordu örgütçüleri doğru sonuçlar çıkarmışlardı:

Kızıl Ordu'yu düzenli bir yapıya kavuşturmak, araziye dağılmış gerillaların yerine düzenli, merkezi bir idare ve emir-komuta sistemi kurmak için ısrarlı bir mücadele yürüttük...

Gerillacı fikir ve sloganlar, devrimci işçi ve köylülerin zihninde yenilgiye uğratılmadan önce 1918 ve 1919'da uzun bir yol katetmek zorunda kalmıştık.[6]

Gerillacılık, köylülük ortamında kök salmıştı. Köylülük ikili bir nitelik taşıyordu. Bir yandan büyük toprak sahiplerine muhalefetiyle devrimci bir kuvvetti; öte yandan bireycilik, muhafazakârlık ve küçük burjuva tavırlarına dönük gerici bir eğilime sahipti.

Troçki, köylü askerin gerillacılığında ilerici toplumsal isyanın önemli bir unsurunu görüyordu: Defalarca sözünü ettiği içine kapa-

lı, ezilen ve cahil köylüdeki kişiliğin uyanışı. 8 Kasım 1918'de Harp Akademisi'nin açılışındaki konuşmasında demişti ki:

> Devrime ve devrim psikolojisine alışık olmayan kişilerin... devrimci olayların yüzeyinde boy gösteren anarşik vahşet ve şiddete tiksintiyle değilse de bir parça hüzünle bakışı doğal. Dünün kölesi askerin, kendisini bir anda trenin birinci mevki vagonunda bularak vagonun kadife koltuk kaplamalarını ayaklarını sarmak için parçaladığı en olumsuz belirtilerinde bile; böyle bir vandallıkta bile yine de bu isyankâr anarşide kişiliğin uyanışı kendisini göstermiştir. Şamar yemiş ve en galiz küfürlere maruz kalmış olan ezilen, zulüm gören Rus köylüsü belki de hayatında ilk kez kendisini birinci mevki bir vagonda bulmuş, kadife kaplamalı minderleri ilk kez görmüştü. Bu sırada ayakları leş gibi kokan paçavralarla sarılıyken kendisinin de bir parça ipekliye ya da kadifeye hakkı olduğu söyleyerek kadifeyi yırtmıştı. İki-üç gün sonra, bir ay sonra, bir yıl sonra – hayır, bir ay sonra – halkın mülkiyetini yağmalamasının ne kadar utanç verici olduğunu kavramıştı; ama uyanan kişilik, bireysellik (sadece bilmem kaçıncı [köle] olduğu değil, insan kişiliği) onun içinde sonsuza kadar canlı kalacak. Bizim görevimizse bu kişiliği topluluğa uyarlamak; onun eskisi gibi bir sayı, bir köle [veya] salt bir Ivanov veya Petrov olmadığını; ona, öncelikle onun bir kişiliğe sahip Ivanov olduğunu; ikinci olarak da onun bütün bir halk topluluğunun (ki bu topluluk onun ne efendisi ne de kölesidir) bir parçası olduğunu hissettirmektir.[7]

Gerillacılık, her zaman gerici değildi. Bu konuda genel-geçer bir yaklaşım sergilemeliyiz. Devrim ve İç Savaş'ın gelişmesinin belli bir aşamasında, bu zorunlu ve meşruydu:

> Kimse; henüz iktidarı ele geçirememiş, ama bu uğurda savaşan bir sınıftan düzenli bir ordu kurmasını bekleyemez. Doğal olarak böyle bir sınıf, çabalarını egemen sınıfın düzenli ordusunu dağıtıp izole kalan birlikleri bu düşman ordusundan koparmaya yöneltecektir. [Bunun alternatifi] yeraltında ve daha sonra da açık

> iç savaş arenasında bu gibi birlikleri sıfırdan yaratmaktır. Başka bir deyişle gerillacılık, merkezi devlet aygıtına sahip olan sınıfa karşı mücadele eden, örgütsel yönden ve salt askeri anlamda da daha zayıf olan bir sınıfın (ya da ezilen bir ulusun) silahıdır. Bu dönemde gerillacılık sadece ilerici bir faktör olmayıp genelinde ezilen sınıfın kendi kurtuluşu uğruna açık mücadelesinin mümkün olan tek biçimidir.

Fakat daha ileri bir aşamada gerillacılık gericileşir:

> Ezilen sınıf, devlet iktidarını kendi eline geçirir geçirmez tarihsel açıdan gerilla mücadelesinin ilerici rolü son bulur...
> Bir tek soru sorulabilir: Genelde, eğer bu iktidardan, niteliği gereği devlette en üst düzeyde merkezileşme, yani askeri alanda merkezileşme talep eden bir merkeziyetçiliği sokmak için yararlanmayacaksa, o zaman işçi sınıfının devlet iktidarını kendi eline geçirmesinin ne anlamı var? [8]

Bununla birlikte merkezi devrimci ordunun kuruluşundan sonra bile mücadele içinde gerilla yöntemine dogmatik bir açıdan karşı çıkılamazdı. O zaman bile merkezi orduya bağlı olmaları koşuluyla gerilla grupları yararlı bir rol oynayabilirdi. Ağustos 1919'da Mamontov ve süvarileri Denikin'in kuvvetlerinden yüzlerce verst mesafede, Kızıl Ordular'ın gerisinden dolaşarak demiryolları ve diğer hayati ikmal hatlarını imha ediyorlardı. Mamontov'un gerilla akınları Kızıl Ordu'yu da cevap vermek için gerilla yöntemlerini kullanmaya mecbur bırakmıştı. 6 Eylül 1919'da Troçki, *Gerillalara İhtiyacımız Var Mı* adlı bir makale yazdı. Orada bu soruya güçlü bir "evet" cevabı verdi:

> Mamontov'un akını... bizi, merkezi ordumuzu, kendilerini düşmanın gövdesine sert dikenler gibi batıracak çelikleşmiş muhteşem gerilla müfrezeleriyle takviye edip güçlendirmeye mecbur bıraktı.
> Şimdi yaratmamız gereken bu tür bir gerilla hareketidir.[9]

Parti içinde Troçki'ye karşı askeri muhalefetin başlaması

Gerillacılığın parti kadroları arasındaki güçlü etkisi, İç Savaş boyunca varlığını koruyan, sonra da stalinist hizbin çekirdeği haline gelen askeri muhalefetin oluşmasına yol açtı. Troçki, *Askeri Muhalefet*'in yükselişi konusunda şunları yazdı:

> Ordu, tüm devlet örgütleri içinde en gereklisi olduğundan ve Sovyet rejiminin ilk yıllarında dikkat merkezi, devrimin savunulmasında yoğunlaştığından, parti içi tüm tartışma, ihtilaf ve gruplaşmaların ordunun inşası sorununun çevresinde dönmesi gayet doğal. Dağınık, silahlı müfrezelerden merkezi bir orduya geçiş yönündeki ilk girişimlerimize başladığımız anda bir muhalefet ortaya çıktı.[10]

Askeri Muhalefet;

> ... iki gruptan oluşuyordu. Cezaevi ve sürgünde helak olmuş, şimdi ise ordu ve devlet inşasında kendilerine yer olmadığını düşünen eski illegal kadrolar çok fazlaydı. Onlar her türlü yeni yetmeye büyük tahammülsüzlük gösteriyorlardı; sorumluluk gerektiren mevkilerde onlara yer yoktu. Dünün mühendis, subay, öğretmen ve profesörlerini bir kez daha idari konumlarda gördüklerinde politik endişelere kapılan, yenilenmiş savaşma ruhuna sahip çok sayıda ileri işçi de bu muhalefette yer alıyordu.[11]

Askeri uzmanların istihdamına karşı çıkan bu muhalefetin ilk teorik mazereti, ***Kommunist***'te yayınlanan, "Sol Komünistler"in 20 Nisan 1918 Manifestosu'nda ortaya konulmuştu:

> eski subay sınıfı ve Çarlık generallerinin emir-komuta yapısı yeniden kurulmuştur...
> Ortaya atılan siyasal çizgi... Rusya'da iç ve dış karşıdevrimci kuvvetlerin etkisini artırabilir, işçi sınıfının devrimci kapasitesini yok edebilir ve Rus Devrimi'ni enternasyonal devrimden koparark ikisinin de çıkarları üzerinde öldürücü etkiler yaratabilir.[12]

Kızıl Ordu içinde Tsaritsin'deki komünist askeri liderlik, Troçki'nin

merkezi bir ordu yaratma çabalarına muhalefette özel rol oynamıştı. Kızıl Ordu'nun Sviiazhsk ve Kazan'daki zaferinden sonra Beyaz Muhafızlar'ın asıl üs merkezleri güneydeydi. Onların karşısındaki en güçlü Bolşevik birlik, Klem Voroşilov'un Onuncu Ordusu'ydu. Ancak Voroşilov, Troçki'den ve Cumhuriyet Devrimci Savaş Konseyi'nden gelen emirlere itaat etmeyi reddediyordu. 1905'ten beri Bolşevik olan Voroşilov, 1914'te Çarlık ordusuna gönüllü katılmıştı. Kendini beğenmiş ve yarı-cahildi. Merkezi ordu otoritelerine, özellikle de askeri uzmanların istihdam edilmesine karşı çıkıyordu. Troçki'ye göre: "*Askeri çalışanların Voroşilov çevresinde toplandığı Tsaritsin, Kızıl Ordu içinde ve askeri muhalefette özel bir yere sahip*"ti[13] "*Tsaritsin'deki atmosfer idari anarşi, gerilla ruhu, merkezi hiçe sayma, idari düzensizlik ve askeri uzmanlara karşı provokatif bir kabadayılıktı.*" [14]

Tsaritsin hangi nedenle özel bir role sahipti?

> Onların devrimci müfrezeleri, çoğunlukla Kuzey Kafkasyalı köylü kökenli eski astsubayların komutası altındaydı. Kazaklar ile güney bozkırlarının köylüleri arasındaki derin karşıtlık, İç Savaş'ın o yörelerde çok kanlı geçmesine neden olmuştu. Buralarda uzak köylere kadar uzanan iç savaş, bütün ailelerin toptan ortadan kaldırılmasına yol açmıştı. Bu, yerel toprakta derin kök salmış olan bir köylü savaşıydı ve *mujik* vahşiliğiyle, ülkenin tüm diğer yörelerindeki devrimci mücadeleyi kat kat geride bırakmıştı. Bu savaş, yöredeki çatışmalarda mükemmel iş gören, fakat daha geniş coğrafyada askeri görevler üstlendiklerinde genelde çuvallayan çok sayıda gözü pek düzensiz savaşçı yaratmıştı.
>
> ... Ekim Devrimi'nden sonra [Voroşilov], askeri bilgi ve daha geniş bir ufuk gerektiren merkezi askeri örgütlenmeye karşı astsubaylar ve düzensiz savaşçıların muhalefetinin doğal merkezi olup çıkmıştı.[15]

1918 yazında Stalin, kuzeyden Orta Rusya'ya besin maddelerinin nakliyesini sağlamak amacıyla Aşağı Volga'ya gönderilmişti. Tsaritsin'de Merkez Komitesi üyesi olarak otoritesini kullanıp şehri kuşatan Beyaz Ordular'a karşı şehir savunmasını üstlenmişti. Troçki, otobiyografisinde şunları yazar:

> Birkaç ay Tsaritsin'de kalan Stalin, Voroşilov'un ve onun en yakın çalışma arkadaşlarının yerel muhalefetinin yardımıyla bana karşı dolap çevirmeye başladı. O zaman bile bu, onun faaliyetleri içinde çok belirgin bir yere sahipti... Her gün Başkomutanlık ya da cephe komutanlıklarından Tsaritsin'e karşı şöyle şikâyetler alıyordum: Emirleri uygulatmak imkânsız; burada neler döndüğünü anlamak imkânsız; hatta soruşturmalara cevap almak bile imkânsız. Lenin gelişen anlaşmazlığı dehşetle izliyordu. Stalin'i benden daha iyi tanıyor; açıkçası Tsaritsin'in inatçılığının gizlice Stalin tarafından tezgâhlanmış olabileceğinden şüpheleniyordu.[16]

Tekrar tekrar Stalin'in Troçki'ye karşı (üstelik sadece Tsaritsin grubunda koruduğu kişiler aracılığıyla da değil) dolap çevirdiğini görüyoruz. Birkaç örnek verelim: 7 Temmuz 1918'de Lenin'e gönderdiği bir mesajda Stalin, askeri uzmanları "uyumakla", "kaytarmakla" ve "beceriksiz olmak"la suçluyordu.[17] Üç gün sonra Lenin'e tekrar yazdı:

> Ben kendim hiçbir formaliteye takılmadan, işi bozmakta olan ordu komutanlarını ve komiserleri görevden alacağım. İşin çıkarları bunu dikte ediyor; elbette ki Troçki'den bir evrak gelmemesi beni caydırmayacak.[18]

4 Ağustos'ta Stalin, Lenin'e Tsaritsin'in "eski komutanının ataleti", "onun [Troçki'nin] atadığı kişilerin komploları" ve Stalin'in bizzat "iptal ettiği [Troçki'nin] canice emirleri"nden söz etti. Stalin, aynı zamanda "sözde uzmanların (ya Kazaklar'ın ya da İngiliz ve Fransızlar'ın ateşli yandaşları) zamanında görevden uzaklaştırılmasını" da sağlamıştı.[19]

"Askeri uzmanlar"a karşı Stalin, alaylı yeni komutanlara övgüler düzdü. ***Izvestia***'da 21 Eylül 1918'de yayınlanan bir röportajında Stalin memnuniyet verici bir olaydan söz etti:

> emperyalist savaşta pratik deneyim kazanmış ve Kızıl Ordu askerlerinin tam güvenine sahip alaylı subaylardan oluşan yeni bir komutan sınıfının doğuşu.[20]

Troçki, Cumhuriyet Devrimci Savaş Konseyi ile Tsaritsin arasın-

daki çok sayıda anlaşmazlıktan sonra Stalin'in geri çağrılmasını sağladı. 4 Ekim 1918'de Troçki Tambov'dan doğrudan telgrafla Lenin ve Sverdlov'la görüştü:

> Stalin'in geri çağrılmasında kesinlikle ısrar ediyorum. Aşırı kalabalık askeri kuvvete karşın Tsaritsin cephesinde durum kötüye gidiyor. Voroşilov, bir alayı komuta edebilir ama 50 bin mevcutlu bir orduyu değil. Ben gene de onu Güney Cephesi Komutanı Sytin'in emir-komutasına girmesi koşuluyla, Onuncu Tsaritsin Ordusu Komutanlığı'nda tutacağım. Bugüne kadar Tsaritsin ekibi, Kozlov'a harekât raporları bile gönderemedi. Onlardan günde iki defa harekât ve istihbarat raporu sunmalarını istemiştim. Eğer bu yarına kadar yerine getirilmezse, Voroşilov ve Minin'i mahkemeye verip durumu da bir ordu emri içinde ilan edeceğim...
>
> Tsaritsin'le eşgüdüm sağlanmadan güçlü harekâtlar gerçekleştirilemez. Diplomatik müzakereler için vakit yok. Tsaritsin ya emirlere itaat etsin ya da yolumuzdan çekilsin. Muazzam bir kuvvet üstünlüğüne sahibiz; fakat tepede tam bir anarşi görülüyor. Sizin tarafınızdan sağlam ve kararlı bir destek gelmesi şartıyla bütün bunlar 24 saat içinde halledilebilir. Ne olursa olsun, düşünebildiğim tek hareket yolu bu.[21]

Stalin'in Askeri Muhalefet'e sempatisi çelişkiliydi. Hükümette ve Merkez Komitesi'nde o, merkezi otorite ve disiplin için uğraşırken gene de burada, Tsaritsin'de merkezi otoriteye meydan okuyordu. Ordu içinde yarı-cahillerin askeri uzmanlara güvensizliğiyle birleşen, merkezi otoritenin somutlaşmış haline (Troçki'ye) karşı nefret ve kıskançlık, onun normal merkeziyetçilik eğilimini bastırmıştı.

Tsaritsin hikâyesine geri dönelim. Troçki, Güney Cephesi Komutanlığı'na Çarlık ordusunun eski generali Sytin'i atadı ve baş komiser olarak eski Bolşevik Şliapnikov da Stalin'in yerini aldı. Troçki'nin bu atamalarında tehdit unsuru da vardı: "*Disiplin kurallarını çiğnemeye cüret eden komutan ve komiserler, geçmişteki meziyetlerine bakılmaksızın derhal yargılanmak üzere Güney Cephesi Devrimci Askeri Mahkemesi'ne çıkarılacaklardır.*" [22]

Troçki, Voroşilov'u denetim altında tutmak için de güvendiği A.I.

Okulov'u Onuncu Ordu Komutanlığı'na atadı.[23] 1903'ten beri Bolşevik olan Okulov, Şubat Devrimi'nden sonra Krasnoiarsk Gubernia Yürütme Komitesi üyeliğine getirildi. Daha sonra Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi Prezidyumu üyesi oldu. 1918'de önce Sibirya'da, ardından birçok farklı cephede askeri görevlere atanırken aynı anda Cumhuriyet Devrimci Savaş Konseyi üyesiydi.

Troçki, Sovyetler Kongresi'ne askeri durum raporu sunarken Tsaritsin grubuyla anlaşmazlığı etraflıca ortaya koydu ve Onuncu Ordu'nun koşullarını anlatırken hiçbir şeyi gizlemedi. Ulaştığı sonuç aşağıda:

> Tüm Sovyet yetkilileri, merkezi bir idarenin var olduğunu, üstten gelen tüm emirlere itaat edilmesi gerektiğini; bunların hiçe sayılmasının imkânsız olduğunu ve bunu henüz kavramayan Sovyet yetkililerine merhamet etmememiz gerektiğini anlamış değiller. Onları görevden azletmeli, saflarımızdan uzaklaştırmalı, baskı altına almalıyız.[24]

Yıllar sonra bu konuşma üzerinde yorum yaparken Troçki:

> Bu, o zaman edilen sözlerin görünürdeki muhatabı olan Voroşilov'dan çok daha büyük ölçüde Stalin'i hedeflemişti. Stalin de kongredeydi ve sessiz kalmıştı. Politbüro oturumunda da sessiz kalmıştı. Davranışını açıkça savunamazdı. Daha da kötüsü öfkesini biriktirmesiydi.[25]

Bu aşağılanmaya tepki olarak Troçki'ye karşı fısıltı kampanyası başlatan Tsaritsin grubu, onu Çarlık generalleriyle dost olmak ve ordu içindeki Bolşevikler'e zulmetmekle suçladı. Suçlama, o sıra Buharin'in yayınladığı ***Pravda*** sütunlarında yer buldu.

29 Kasım 1918'de Pravda'da Moskova Parti Komitesi üyesi, sol komünist V. Sorin'in "Sahra Ordusu Komutanları ve Komiserleri" gibi görünürde masum bir başlık taşıyan bir makalesi yayımlandı. Sorin, komutanların aşırı güçlendiğini yazıyor, Kızıl Ordu'nun teşkilatlanmasına saldırıyordu. Komutanlar "olağanüstü hallerde" diledikleri tedbirleri alabilirlerdi; bunun tek sınırı cephe komutanlığının haberi olmasıydı. Bu bir soruya yol açıyordu: "*Komünizmle hiçbir ortak yönleri olma-*

yan insanlar, neyin olağanüstü sayılacağı konusunda devrimden önce edinmiş oldukları kendi şahsi görüşlerine sahip olmayacaklar mıydı?"

Sorin, bir askeri emrin altında komiserin de imzası olması gerektiği için bu komiser ister istemez "*tüm komutanların direktiflerini kendi iradesine rağmen imzalamakla yükümlü bir kuklaya dönüşecektir*" diye yazmıştı. Ordu komutanlarına verilen cezalandırma yetkisi, "*Çar Nikolay'ın akademisindeki talimatname külliyatı*"ndan satır satır kopya edilmemiş miydi? Sorin'in eleştirisinin kapsamı daha da genişler: " *'Demir disiplin'i yaratmak amacıyla planlanmış olsalar da aslında komünist askerlerin devrimci faaliyetini baltalayıp zayıflatan bu yöntemler de aynı düşünce grubuna aittir.*"

Sorin, özellikle komiserleri kendi üstlerinde yer alan askerlerin performansından "*kendi canlarıyla sorumlu tutan*" emrin, Kızıl Ordu içeresindeki siyasal sorunlardan sorumlu olanlar üzerinde moral bozucu bir etkisi olduğunu belirtiyordu: " *'Soruşturmalar fazla zaman almamalı ve disiplin suçları derhal cezalandırılmalı' gibisinden prensiplerin yanında bu tür bir emir, partili yoldaşlar arasında kimi zaman tam anlamıyla terör estirebilir.*"

Tam bu noktada Sorin, yıkıcı darbesini indirir. Sviiazhsk muharebesi sırasında firar ettiği gerekçesiyle, kendi alayında yer alan diğerleriyle birlikte Askeri Mahkeme'de yargılanıp kurşuna dizilen komiser *Panteleev* örneğine atıf yapar. Sorin, bu örneği "*salt biçimsel nedenlerle kurşuna dizilme korkusunun komiserleri, komutanların elinde oyuncak ettiğinin; komiserleri, komutanların astlarına hitap ederken kullandıkları maşalar haline getirdiğinin*" kanıtı olarak sunuyordu. Panteleev'in kurşuna dizilmesinin sorumluluğu düpedüz Troçki'deydi. Makale, bir savaş çağrısıyla; "*Komünist Parti'nin ordu içindeki diktatörlüğünü zayıflatma, komünist askerleri kişiliksizleştirme ve devrimci ateşi söndürme girişimine karşı kararlı*" bir mücadele öğüdüyle sona eriyordu.[26]

Panteleev örneğiyle ilgili tartışma aylarca sürdü. Beşinci Ordu Askeri Devrimci Konseyi, konuyu Sorin'den birkaç gün önce gündeme getirmişti; Batı Bölgesi Yürütme Komitesi de aynı şeyi yaptı.[27] Troçki 23 Kasım 1918'de Lenin ve Sverdlov'a çektiği bir telgrafla bu durumu protesto etti:

> Bu kılı kırk yaran kişilerin anlattıklarına bakılırsa Panteleev, kendi davranışı hiç hesaba katılmadan, alayı firar ettiği için sırf benim verdiğim emir üzerine kurşuna dizilmiş. Oysa Panteleev sadece görev yerini terk etmekle kalmamış... üstelik firarilerin Kazan çevresinden Nizhnii'ye kaçışlarını sağlamak amacıyla el koydukları bir vapurda, tüm firarilerin arasında ortaya çıkmıştı... Ayrıca yine bir komünist olan... alay komutanı ölüm cezasını hak ettiğini kabul ederken Panteleev'in ağlayıp gelecekte davranışlarını değiştirmeye söz verdiğini de eklemeliyiz. O sırada Panteleev'in de üyesi olduğu Batı Bölgesi Yürütme Komitesi'nin yaptığı ajitasyon, apaçık moral bozucu bir anlam taşıyor. Ben bunun bastırılması için en kararlı parti önlemlerinin alınmasında ısrar ediyorum. Savaş Bakanlığı'yla ilişkisinde Batı Bölgesi Yürütme Komitesi'nin davranışının geçmişteki kötü, sistematik bir yıkıcılıkla aynı anlama geldiğini eklemekle yükümlüyüm.[28]

Olay aylarca gürültü kopardı. 11 Ocak 1919'da Troçki hem Pravda hem Izvestia gazetelerinde yayınlanan bir mektubunda konuya geri dönerek Panteleev'in haksız yere kurşuna dizildiği suçlamasını reddetti.[29] Ayrıca Panteleev davası, yayınlanan protokolde herhangi bir atıf bulunmamasına karşın Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nin askeri seksiyonunda Troçki'ye karşı açıkça kullanıldı.

18 Nisan 1919'da Parti Politbürosu tutanaklarında, parti kongresinde sorunun tekrar açılması karşısında, Troçki'nin Merkez Komitesi'nden Panteleev davası için ikinci bir tahkikat açılmasını istediği zapta geçirilmişti. Politbüro'nun partinin (*Orgbüro* diye bilinen) Örgütlenme Bürosu'ndan talep ettiği bir soruşturma komisyonu iki gün sonra kuruldu.[30] Bu komisyon, raporunda Troçki'nin hareketini uygun buldu.[31]

25 Aralık 1918'de Pravda, Troçki'nin askeri politikasına saldıran bir başka tartışma yazısı daha yayınladı. *Tam Zamanı* başlıklı yazı, Tüm-Rusya Sovyetleri Merkez Yürütme Komitesi üyesi ve 1905'ten beri Bolşevik olan A. Kamenski'nin kaleminden çıkmıştı. Yazı, askeri bilim ve askeri sanatın beş para etmediği iddiasına dayanarak eski Çarlık subaylarının istihdamını eleştiriyordu. Kamenski, tezini desteklemek için Voroşilov'un komutan, kendisinin de komiser olduğu Ukrayna'daki deneyimini kullanmıştı. Troçki'nin Mart 1918'de getirdiği

talimatnamelerin ordu komutanlarının yetkileriyle ilgili kısımlarına saldırmıştı. Kamenski'ye göre:

> Bizim dilimizde bu, komutanın bir otokrat olduğu ve bu örnekte askeri konsey üyelerinin [komutanın emirlerine] formalite gereği imza attıkları anlamını taşır.
> Bize genelde iletilen, savaşın yürütülmesinin askeri uzmanlar olmadan baş edemeyeceğimiz karmaşıklıkta olduğudur. Askeri uzmanlık elbette karmaşıktır fakat daha genel ve hassas bir şey olan bütün devlet mekanizmasının işleyişinin de ayrılmaz bir parçasıdır. Biz, Ekim Devrimi'ni gerçekleştirerek devleti yönetme cesaretini sergilemiş bulunuyoruz.
> Çok fazla aksaklık görülse de biz en başından beri "yurtdışından kurtarıcılar"a başvurmaktan uzak durduk. Tersine bu gibileri sabotajcı oldukları için kovduk...
> Ancak "askeri uzmanlar olmadan sosyalist bir ordu kurulamaz" fikrini kabul etsek bile şimdiye kadar ne işe yaradılar? Hiçbir işe. Peki ya verdikleri zarar? Öyle çok ki! Onlar Tsaritsin'i teslim etme noktasına gelmişlerdi. Eğer tam zamanında onları uzaklaştırmamış olsaydık bunu başaracaklardı da.

Kamenski, Güney Cephesi komutanı General Sytin'i komünistleri kurşuna dizmeye dünden razı olmakla suçlayarak devam ediyordu:

> Bizim onayımız dışında ve protestolarımıza aldırmadan, bizim bölgemizde bir başka cepheden sevk ettikleri ve burada zararlı işler yapmaya devam eden bir beyefendiler grubu "kurdular"
> Güney Cephesi Askeri Devrimci Konsey üyesi Yoldaş Okulov, Orenburg yakınlarındaki çatışmada kendi personelinden yirmi subayın firar ettiğini ilan etmişti. Yedisi de güney cephesinde firar etmişti ve bu nedenle de en iyi iki yoldaşımız Zalutski ve Bekoi, az kalsın Panteleev gibi idam mangasının karşısına çıkarılacaktı. Bereket, Yoldaş Smilga'nın dürüstlüğü onların hayatını kurtardı...
> Komiserlere gelince: Defalarca haksız suçlamalarla kendi ayağımıza kurşun sıkıp hatta en iyi yoldaşlarımızı kurşuna dizdikten sonra, artık sağduyulu hareket etmeliyiz. Komiserler bizim siyasi temsilcilerimizdir; onların yargısız infaz edilmesi hoş görülemez.

Kamenski, bu arada Voroşilov'a cömertçe övgüler düzüyordu:

> Şanlı, korkusuz, devrime bağlı, eski parti militanı, zengin meziyetlere sahip.[32]

Troçki, Merkez Komitesi'ne yazdığı bir mektupta Kamenski'nin makalesini şiddetle protesto ederek Merkez Komitesi'nden konu üzerinde kamuoyuna bir açıklama yapmasını talep etti:

> Merkez Komitesi'nden isteklerim:
> 1. Savaş Bakanlığı'nın politikasının benim şahsi politikam mı, yoksa şu ya da bu grubun politikası veya bütün olarak partimizin politikası mı olduğunu açıkça ilan etmesi.
> 2. Bütün parti kamuoyunun yararına, Yoldaş Kamenski'nin en iyi yoldaşların yargısız infaz edildiği tezinin hangi temelden kaynaklandığının açıklanması.
> 3. Merkez Organ'ın yayın kuruluna, bakanlığın ya da hatta partinin genel politikasına eleştiri içermeyen, ancak bu suçlamaların temelleriyle ilgili parti kurumları ön soruşturmalar yapmadan, (en iyi yoldaşların yargısız infaz edilmesi gibi) korkunç nitelikte suçlamalar getiren makalelerin yayımlanmasının kesinlikle kabul edilmeyeceğinin açıklanması.
>
> Bu suçlamaların bütünüyle temelsiz olduğu açık olduğundan sorun, parti tartışmalarına dayandırılamaz ama partinin hukuki soruşturmasına konu edilmelidir.[33]

Aynı gün, 25 Aralık 1918'de Merkez Komitesi, Kamenski ve Pravda editörlerini kınayarak Troçki'nin ortaya koyduğu hususları açıkça onaylayan bir karar aldı.[34]

Ancak bu, Troçki'ye tuzak kurulmasını engellemedi. Onun parti içindeki muhalifleri, Beyaz Ordular'ın siyasal kısımlarının kızıl askerler arasında dağıtmaya çalıştıkları, kızıl komutanlığı (özellikle de Troçki'yi) kana susamışlıkla suçlayan bildirilerde yazılan hikâyeleri tekrarlamıştı.[35]

Troçki'nin uzlaşmazlığı, Kızıl Ordu'da faal olarak çalışan, onuru kırılmış birçok eski Bolşevik'in yarasına merhem olmadı. Troçki otobi-

yografisinde şu açıklamayı yapar:

> Askeri alandaki çalışmalarımın bana çok sayıda düşman kazandırmasında şaşılacak bir şey yok. Ben gözümü işimden ayırmadım; askeri başarıya engel olanları uzaklaştırdım ya da iş telaşıyla nasırlarına bastım ve özür dileyecek zamanım bile olmadı. Bazıları bu gibi şeyleri hatırlıyorlar. Hoşnutsuz olanlar ve duygularını incinenler, her ikisi de bu yaralara tuz biber eken Stalin veya Zinovyev'e sığındılar.[36]

Troçki'nin askeri politikasına muhalefeti, Buharin gibi Sol Komünistler ile Stalin'in yönlendirdiği yarı cahil ve kibirli bir astsubaylar kliği birlikte yürüttü. Gizli saklı da olsa onlara katılan bir başka önemli kişi Zinovyev'di; Ekim Devrimi sırasında kendisi bocalarken Troçki önplana çıkmıştı. Bu yüzden onu hiç affetmedi. Petrograd Sovyeti Başkanı olarak Zinovyev, bu konumunu Troçki'ye karşı bir temel olarak kullandı.

Petrogradskaia Pravda'nın bir dizi sayısında S.I. Gusev'in* [37. sonnot dipnotta] *Sovyet Ordusu Nasıl İnşa Edilmeli* başlıklı uzun bir yazısı yayımlandı.[38] Gusev, Troçki'nin Kızıl Ordu'ya dayattığı demir disipline ve eski Çarlık subaylarının istihdamına karşı çıkıyordu:

> Özgür, yoldaşça disiplin "asiler"e karşı tüm "kesin" emirleri gereksiz kılar. Eğer böyleleri varsa her "asi", kendi yoldaşları tarafından şiddetle kınanacaktır.

Yazının sonraki bölümlerinde Gusev, Kızıl Ordu mensuplarının özgürlük ve "öz-faaliyet"inin genişletilmesinden yana tutum almıştı;

---

* Troçki, *Hayatım*'da Gusev'le ilgili şunları yazdı: "*1905 Devrimi'ndeki payı nedeniyle, ona 'eski Bolşevik' diyorlardı. Devrimi izleyen on yıl için burjuva hayatına çekilmiş, ama diğer birçokları gibi 1917'de devrime geri dönmüştü. Daha sonra, Lenin ve ben onu küçük entrikaları nedeniyle askeri çalışmalardan çekmiştik; oysa o hemen Stalin'in yörüngesine girmişti. Onun bugünkü özel uğraşı, başlıca vasfının duyarsız bir kinizm olduğu İç Savaş tarihini çarpıtmaktır.*" [37]
1923'te Gusev, Stalin'in parti üzerindeki egemenliğini sağlamlaştırmada önemli rol oynayan Kontrol Komisyonu'na katıldı. 1925-6'da Sol Muhalefeti ezme mücadelesi sırasında Gusev, Merkez Komitesi'nin Basım Departmanı'nın başına geçmişti. 1929-33'te "Üçüncü Dönem"de Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi Prezidyumu üyesiydi.

böylesi onları "yarı-subay" haline getirecekti:

> Subayın liderlik inisiyatifi, her askerin askeri durumda ne yapacağını bilebildiği ve tam muharebe meydanında, ateş altında değişen duruma uygun olarak genel harekât görevini yerine getirmek için yeni bir taktik plan yaratabileceği usta askerlerden oluşan bir birlikte, belirleyici önemini yitirir.
> Burjuvazinin ordusunun "emirleri" körü körüne yerine getirmekten başka bir şey bilmeyen hareketsiz, kalın kafalı askerleriyle kıyaslarsak, bunun nasıl da bir esneklik, hareketlilik ve özgünlük [yarattığını görürüz]. Burada, muharebe alanında harekât görevinin geniş sınırları içinde özgür yaratıcılığı görürüz. Orada ise manevi cansızlık söz konusudur...[39]

Daha sonra Petrogradskaia Pravda, partinin askeri örgütünün liderlerinden olan Merkez Komitesi üyesi ve Zinovyev'in yakın dostu Laşeviç'in bir yazısını yayımladı:

> Eğer birileri bizim kafayı generallere taktığımızdan laf açıyorsa, bizim sadece onların [generallerin] elinde yararlı olan ne varsa onu almak istediğimizi söyleyip tekrarlamalıyım: Bu generalleri sıkıp suyunu çıkarmak, sonra da *artık kullanamayacağımız sıkılmış limonlar* gibi fırlatıp atmak [demektir] (vurgular eklendi).[40]

Zinovyev aynı anlama gelen sözler söylemişti:

> Bize hizmet etmeleri için davet ettiğimiz komutanların, bize karşı dostça ve sempatik tavırları olmadığını; bu nedenle de onları İç Savaş sırasında komuta mevkilerinde istihdam etmenin aptallık olduğunu iyi biliyoruz. Fakat mevcut durum öyle ki bizim çıkarlarımız (Almanlar'ı imha edip püskürtmek) ve anavatanlarına yurtseverce bağlı bu generallerin çıkarları kesiştiğinden, ordumuzun liderliğinde onların hizmetlerinden cesaretle yararlanabiliriz. Bizim ne kadar güçlü olduğumuzu bilen bu kişilerin rolü, aslında bizim *yaverimiz* olmaktır. (Vurgular eklendi) [41]

Ocak 1919'da Stalin, Troçki'ye zehirli bir ok fırlattı. 1 Ocak'ta Merkez

Komitesi ve Savunma Konseyi, Stalin ve Djerzinski'yi Perm'in düşmesi ile Birinci ve İkinci Ordular'ın bulunduğu doğu cephesindeki yenilgilerin nedenlerini soruşturmak üzere gönderdi. Onların yazdığı rapor, Cumhuriyet Devrimci Askeri Konseyi dâhil en üst düzey askeri liderlere, başka bir deyişle, Troçki'ye karşı vahim suçlamalarla doluydu:

> Genelkurmay ve cephe birliklerine sevk edilen askeri komiserlikler açıkça güvenilmezdir;
>
> Cumhuriyet Devrimci Askeri Konseyi, sözüm ona talimat ve emirleriyle cephe ve orduların kontrolünde örgütlülüğü bozmuştur. Merkez karargâhlarda gerekli değişiklikler yapılmadan, cephelerde başarı şansı yoktur.[42]

Kuşatma altındaki Perm şehrine takviye olarak gönderilen Sovyet askerlerinin güya sergilediği "*karşıdevrimci ruh*"un "*devrim öncesinin eski askeri eğitim yöntemleri*"nden kaynaklandığını söylüyorlardı. Cumhuriyet Devrimci Askeri Konseyi, "*hoşgörü gösterilemeyecek canice bir cephe yönetimi*" sergilemiş; "çelişkili talimatları"yla cepheyi "felç etmiş" ve İkinci Ordu'nun elinden "*hızla Üçüncü Ordu'nun yardımına koşma fırsatı*"nı almıştı.

Rapor, "*birliklerini düşman saflarına geçmeleri için ayartan, bağlılıkları kuşkulu birçok subayın kesinlikle gelişigüzel biçimde komutan olarak atandığı*"ndan söz ediyordu.[43] "*Cumhuriyet Devrimci Askeri Konseyi'nin cepheden tecrit oluşunu ve başkomutanın düşüncesizce talimatları*"nı kınıyordu.[44] Vardığı sonuç "*Genelkurmay'ın kendi bileşimi*"nin değiştirilmesi gerektiğiydi.[45]

Eski Çarlık subaylarının şerefleri iki paralık edilmişti. Bu durum Troçki'nin bu subayları Kızıl Ordu'da görevlendirme çabalarına ket vuruyordu. Önceden kendi iradesiyle Kızıl Ordu'ya hizmet etmeye hazır olduğunu ilan eden General V.F. Novitski, Troçki'ye yazdığı açık mektupta artık işbirliği yapmayı düşünmediğini ifade ederken, Laşeviç'e atıfla "*limon gibi sıkılıp atılma*" niyetinde olmadığını söylemişti. Troçki, subaylara yönelik saldırılara sert çıktı: "*Muhafazakâr bir düşünce tarzına sahip olsalar bile bugünkü zor ve elverişsiz koşullarda vicdanlarının sesini dinleyerek çalışan bu eski generaller; işçi sınıfının saygı-*

sına, entrika çeviren sahte sosyalistlerden daha fazla layıktır." [46]

Troçki, askeri uzmanlara karşı kaba tavırdan tiksiniyordu. Konuyu 10 Ocak 1919'da yazdığı *Bir Dosta Mektup*'ta ele aldı. Küçümsemeyle karışık şunları yazmıştı:

> Bizim kendi bürokratımız... gerçek bir tarihsel safradır; muhafazakâr, miskin, boş vermiş, öğrenmek istemeyen, hatta ona öğrenmek gerektiğini hatırlatan herkese kin güden biridir.
>
> Bu, komünist devrim davasının önündeki asıl engeldir. Onlar herhangi bir komplo suçuna karışmasalar bile karşıdevrimin asıl suç ortaklarıdır...
>
> Sadece yeni işini kıskançlıkla koruyan ve işçi devriminin çıkarına değil de bu işin getirdiği ayrıcalıklar nedeniyle işine değer veren bir Sovyet bürokratı herhangi bir uzmana, dikkat çeken bir örgütçüye, teknisyene, uzman doktora veya bilim insanına temelsiz bir güvensizlik besleye bilir. O, zaten daha baştan "ben ve arkadaşlarım bir biçimde işin üstesinden geliriz" diyerek bu güvensizliğine kılıf hazırlamıştır.[47]

Troçki, muhaliflerini bağışlamadı. Sonradan görme bürokratın kaba ve kendini beğenmiş tavrının, toplum içindeki ezilen konumu nedeniyle cahilliğin acısını çeken işçi sınıfına özellikle zarar verdiğini öne sürdü.

> Proletaryanın devrimci gelişmesi... ezilen konumunu, yoksulluğunu kavrayıp egemen sınıflara karşı başkaldırmasına dayanır. Bu, ona siyasal iktidarı ele geçirme imkânını verir. Ancak siyasal iktidarın alınması, özünde proletaryaya ilk kez genel ve uzmanlık eğitimi ile yönetim deneyimi yönünden kendi yoksulluğunun tam bir tablosunu sunar. Devrimci sınıfın kendi yetersizliklerini kavraması, bunların üstesinden gelineceğinin garantisidir.

Devrim yapmak anlamsızlaşırdı; eğer devrimin tek yaptığı şey;

> binlerce, hatta on binlerce ileri işçinin Sovyetler ve komiserliklerde işe yerleştirilmesini mümkün kılmak olsaydı. Bizim devrimimiz, ancak her emekçi erkek ve kadının kendi hayatının daha

kolay, daha özgür, daha temiz ve daha onurlu bir hale geldiğini hissettiği zaman kendisini tümüyle aklayacaktır. Temel ve tek hedefimiz olan bununla bizim aramızda hâlâ kat etmemiz gereken zorlu bir yol duruyor.[48]

Troçki muhaliflerini hiçbir zaman bağışlamadı. Burjuva uzmanlardan öğrenme fırsatını reddeden kaba *Askeri Muhalefet* ile vizyonu işçilerin yüzyılların kültür hazinelerini özümleyeceği yeni bir dünya olan Troçki arasındaki bu anlaşmazlıkta, Troçki'nin gelecekte stalinizme karşı yürüteceği mücadelenin özünü henüz embriyo halindeyken görüyoruz; ki bu embriyo daha Ekim Devrimi'nden sadece bir yıl sonra ortaya çıkmış oldu!

Lenin ve askeri cephe

Troçki'nin politikasına muhalefet güçlüydü; çünkü Lenin eski Çarlık subaylarının istihdamına uzun süre ihtiyatla yaklaşmıştı. Troçki, kendisini desteklemesi için Lenin'e defalarca başvurmuştu. Lenin, Ağustos 1918'de Larin'in tüm subayları komünistlerle değiştirme önerisi konusunda Troçki'ye fikir sormuştu. Troçki'nin cevabı kesin bir "hayır"dı:

Onların birçoğu [eski Çarlık subayları] hainçe suçlar işlediler. Fakat demiryollarında da asker trenlerinin geçtiği hatlarda sabotajlar yapıldığına dair kanıtlar var. Yine de hiç kimse demiryolu mühendislerini komünistlerle değiştirmekten söz etmiyor. Ben Larin'in önerisini tamamen değersiz görüyorum... Subaylardan yararlanma konusunda en çok yaygara koparanlar ya paniğe kapılanlar ya da askeri aygıtın bütün çalışmalarından uzak kalanlar veya kendileri herhangi bir sabotajcıdan beter olan partinin askeri şahsiyetleridir. Böyleleri herhangi bir şeye göz kulak olamaz, *satraplar* gibi hareket eder, hiçbir şey yapmadan zaman geçirir ve başarısızlık karşısında da suçu, genelkurmay subaylarının üstüne yıkar.[49]

24 Kasım 1918'de hâlâ ikna olmayan Lenin, Kızıl Ordu subaylarına bir konuşmasında şöyle diyordu: "*Biz şimdi yeni ordumuzun inşasın-*

da, subaylarımızı yalnız halk içinden seçmeliyiz. Sadece kızıl subaylar askerlerden saygı görebilir ve ordumuzda sosyalizmi güçlendirebilir. Böyle bir ordu yenilmez olacaktır." [50]

Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nin arifesine kadar Lenin, askeri uzmanların hangi ölçüde kullanılacağına dair net bir fikre sahip değildi. 1919 Mart başında Troçki şunları anlatır:

> Lenin bana bir not yazdı: Tüm uzmanları kovup Laşeviç'i başkomutan olarak atasak ne olur? Laşeviç, "Alman" Savaşı'nda çavuşluğa terfi eden eski bir Bolşevik'ti. Aynı notu şöyle cevapladım: "*Çocuk oyuncağı sanki!*" Lenin, kaşlarını çatıp sanki şunları söylermiş gibi yüzünü buruşturarak bana muzipçe baktı: "*Çok ağır kaçmadı mı?*" Fakat aslında hiçbir kuşkuya yer bırakmayan hazır cevap sözleri aslında severdi. Toplantıdan sonra bir araya geldik. Bana cepheyle ilgili çeşitli sorular sordu. "*Bana bütün eski subayları atmamızın daha iyi olup olmayacağını soruyorsun. Fakat şimdi ordıda bunlardan kaç kişi var, biliyor musun?*" dedim.
> "*Hayır.*"
> "*Yaklaşık olarak?*"
> "*Bilmiyorum.*"
> "*Otuz binden az değil.*"
> "*Ne?*"
> "*En az otuz bin. Her haine karşılık güvenilir yüz subay var; firar eden bir kişiye karşılık savaşta ölen iki-üç subay var. Nasıl hepsini değiştirebiliriz ki?*" [51]

Birkaç gün sonra Lenin, sosyalist devletler topluluğunu inşa etmenin problemleriyle ilgili bir konuşmada diyecekti ki:

> Yoldaş Troçki geçenlerde bana, Savaş Bakanlığımızın çalıştırdığı eski ordu subaylarının sayısının on binleri bulduğunu bildirdiğinde düşmanımızı kullanmanın sırrını, komünizmin inşasına karşı çıkanların nasıl zorlanacağını, komünizmin kapitalistlerin bize fırlatmak için seçtikleri tuğlalarla nasıl inşa edileceğini somut olarak algıladım! [52]

Bu olay Lenin'in Kızıl Ordu'nun karşı karşıya olduğu gerçek so-

runlardan ne kadar habersiz olduğunu açıkça gösteriyor: Kızıl Ordu'da eski Çarlık subaylarının ne kadar çok olduğunu Mart 1919'a kadar bilmiyordu.* [53. sonnot dipnotta]

1940'da Troçki, İç Savaş sırasında askeri konularda Lenin ile kendi arasındaki ilişkileri şöyle açıklayacaktı:

> Lenin'in desteğinin koşulsuz olmadığı söylenmeli. Lenin'in bocalamaları birden fazlaydı ve bazı örneklerde vahim hatalar yapmıştı. Benim onun karşısındaki avantajım, çeşitli cepheleri sürekli dolaşmamda; yerel köylüler, savaş esirleri ve firarilerden başlayıp cephedeki en üst düzeyordu ve parti liderlerine kadar çok sayıda insanla temasta bulunmamda yatıyordu. Bu farklı izlenimlerin birikimi paha biçilmez düzeydeydi. Lenin, Moskova'dan hiç ayrılmamıştı... Büyük ölçüde partinin üst kademelerinden gelen enformasyon temelinde, hepimiz için yeni olan askeri sorunlarda karar vermek zorunda kalmıştı. Aşağıdan gelen tek tek sesleri hiç kimse Lenin'den iyi kavrayamazdı. Ancak bunlar çok istisnai durumlarda ona kadar ulaşabiliyordu.[54]

Askeri konulardaki farklılıkları ne olursa olsun Lenin'in, Troçki'nin Kızıl Ordu'daki liderliğine hayranlığı azalmamıştı. Lenin'le ilgili anılarında Gorki şöyle yazar:

> [Lenin] masaya yumruğunu vurarak bağırdı: "*Bir yıl içinde neredeyse model bir orduyu organize edebilen bir başka kişi daha gösterin bana; evet, ayrıca askeri uzmanların da saygısını kazanmış olsun. Bizim böyle bir adamımız var. Her şeyimiz var; mucizeler göreceksiniz!*" [55]

Stalin, Voroşilov ve ortaklarının, Troçki ile anlaşmazlıklarını parti üst kademesine taşımaları, aslında anlaşmazlığı parti ve ordu örgütleri arasındaki bir anlaşmazlığa dönüştürme eğiliminden kaynaklanıyordu. Lenin, bu anlaşmazlıkta Troçki'nin üstün gelmesinde hayati bir rol oynamıştı. Jan M. Meijer'in **The Trotsky Papers**'a sonsözünde yazdığı gibi:

* Glasnost zamanında, reformcu Roy Medvedev'in yazdıklarını okumak çok gülünç: "*Lenin, hiç kuşku yok ki* [Kızıl Ordu] *örgütlenmesinin lideri ve İç Savaş'ın baş stratejistiydi.*" [53]

Muhalefet doğar doğmaz Lenin, daha haklı çıkmadan önce Troçki'nin argümanlarını tekrarlamak zorunda kalmıştı.

Belki de ne Troçki ne de Lenin, Troçki'nin partinin ikinci kademesiyle teması sürdürürken Lenin'e ne kadar çok şey borçlu olduğunu kavramıştı. Bu açıdan Lenin neredeyse Troçki'nin kişiliğinin parçası olmuş ve onun ölümünden sonra Troçki, bu ikinci kademe insanlarla ilişkilerinde bir kayıp yaşamıştı.[56]

Sekizinci Parti Kongresi

Mart 1919'da toplanan Sekizinci Parti Kongresi'nden hemen önce, Kolçak'ın Beyaz Ordusu'nun doğu cephesindeki yarma harekâtı, Sovyet iktidarına büyük bir tehdit oluşturuyordu. Merkez Komitesi, Troçki'nin derhal cepheye gitmesine ve kongredeki askeri delegelerin birliklerine dönmelerine karar verdi. Bu, Troçki'nin kendi politikasına karşı eleştirilerden kaçtığı düşüncesiyle şiddetli bir protestoya neden oldu. Bu nedenle Merkez Komitesi önceki kararını geri alarak Troçki'nin değil ama askeri delegelerin kalmasına karar verdi.

Kongrede askeri politikayla ilgili tartışmayı açan Sokolnikov, Troçki'nin yazdığı *Orduyu Oluşturma Politikamız* başlıklı tezleri sundu.[57] Bunu Askeri Muhalefet'i temsilen V.M. Smirnov'un ortak raporu izledi. Smirnov, demokratik kontrol ve partizan savaşına dayalı yeni tarz bir ordu öneriyordu. Kongredeki açık tartışma sırasında Sokolnikov ve Smirnov dışında askeri politikaya özel olarak değinen başka bir tartışma görülmedi. Sadece birkaç konuşmada gelişigüzel atıflar yapıldı.

Tartışmanın asıl kısmı ayrı bir askeri seksiyonda gerçekleşti. Buraya katılan 85 delegeden 57'sinin oyu "kararda dikkate alınıyordu" (diğerlerininki sadece "danışma niteliği" taşıyordu). Tartışma çok sert geçti. En çok gürültü çıkaranlar, askeri uzmanlara saldırıp Kızıl Ordu'nun aslında onların yardımı olmadan inşa edilmiş olduğunu öne süren Tsaritsin grubundan Voroşilov ve Minin'di.[58] Askeri uzmanların ihanet örnekleri, onların işlevlerinin azaltılması ve partili işçilerinkinin çoğaltılması talebini desteklemek amacıyla sıralanıyordu. Sert bir tartışmadan sonra Smirnov'un tezleri 20 aleyhte oya karşı 37 oyla kabul

edildi.[59] Troçki'nin tezlerini destekleyen azınlık, toplantıyı terk etti.

Tartışma, kongrenin kendisine taşındığında olayların rengi kökten değişti. Lenin, Troçki'nin tezlerine güçlü bir destek verdi. Onun Kızıl Ordu hakkındaki sözleri aşağıda:

> Eğer egemen sınıf, proletarya, iktidarını korumak istiyorsa... bunu askeri örgütlenmesiyle yapabileceğini kanıtlamalı. Şimdiye kadar egemen emperyalist sınıfın ordu komutanları için savaşta piyon olarak kullanılan bir sınıf, kendi komutanlarını nasıl yaratacak? Şimdi elimizdeki bir yıllık deneyimle yaklaştığımız problemle karşı karşıya bulunuyoruz. Biz burjuva uzmanlar sorununu partimizin devrimci programına soktuğumuzda, partinin pratik deneyiminde en önemli sorunlardan biriyle karşılaştık. Hatırladığım kadarıyla, geleceğin sosyalist devriminde olup bitecekleri büyük ölçüde öngören ve onun bazı özelliklerini tartışan sosyalizmin ilk öğretmenleri, bu soruna ilişkin hiç fikir beyan etmemişlerdi. Onlar için böyle bir sorun yoktu; çünkü ancak biz Kızıl Ordu'yu inşa etmek için yola koyulduğumuzda ortaya çıktı. Bu, salt piyon olarak kullanılmış ezilen bir sınıftan coşkulu bir ordu yaratma ve bu ordunun, kapitalizmden miras aldığımız en baskıcı ve tiksindirici olan her şeyden yararlanmaya mecbur olması anlamına geliyordu.[60]

Lenin, Tsaritsin'de Voroşilov'un kullandığı gerilla yöntemlerine saldırdı. Voroşilov öfkeli bir biçimde sözünü kestiğinde Lenin, cevabında "*ortodoks askeri yöntemlere başvurulup gereken eğitime sahip komutanlardan yararlanılmış olsaydı, Onuncu Ordu çok daha az kayıp verecekti*" dedi.[61]

Lenin'in Troçki'nin tezlerine verdiği güçlü desteğe rağmen* bu tezlere gene de büyük bir muhalefet vardı. Troçki'nin tezleri 174 delegenin desteğini alırken 95 aleyhte, 32 çekimser oy kullanılmıştı.

25 Mart'ta Merkez Komitesi toplandı. Troçki toplantıya katılmıyordu. Zinovyev, kongrenin askeri sorunla ilgili kararlarının bir özetiyle tartışmayı açtı. Yayımlanmamış kararların "*kongrenin asıl dilek-*

* Lenin'in Troçki'ye verdiği güçlü desteğin bir başka işareti kongreden sonra Smirnov'un askeri görevlerinden alınması için talimat vermesiydi.[62]

lerinin ifadesi" ve aynı zamanda "*muhalefete bir tür taviz*" olduğunu açıkladı. Zinovyev, "*Kongre, askeri sorunda bütünsel hareket çizgisine dair ciddi bir uyarıda bulunmuştur*" derken, bu ciddi uyarının muhatabını da açıkladı: "*Yoldaş Lenin'in bu konuları Yoldaş Troçki'yle görüşmesi şart.*" [63]

Troçki, kongre ve Merkez Komitesi kararlarını okuduktan sonra Merkez Komitesi'ne cevabında kongre kararlarında "*Savaş Bakanlığı'nın politikasıyla çelişen çok şey olduğunu*", bunların "*son derece genel ve muğlak terimlerle formüle edildiğini ve bir kısmının dayanlış anlaşılmadan kaynaklandığını*" söyledi. Troçki, Askeri Muhalefet'le farklılıkları geçiştirmeye çalışan Zinovyev'in konuşmasına içerlediğini açıkça söyledi. Zinovyev, Askeri Muhalefet'in varlığını, üyelerini iki kategoriye ayırarak küçümsemeyi denemişti: İlk grup, Troçki'nin sözleriyle "*büyük ölçüde küskün Sovyet görevlilerinden ve yer yer sinirleri yıpranmış kişilerden oluşan kendini beğenmiş*" parti entelejensiyası; Zinovyev'in desteklediği görülen ikinci grup ise kendilerini "*benim* [Troçki'nin] *tutumundan büyük hayal kırıklığı yaşayanlar*" diye ilan etmişti.

Troçki, Zinovyev'in Voroşilov'u da kattığı ikinci kategoriyi hoş görme eğilimi taşımıyordu.

> Zinovyev, ikinci grubun sesini hakikatin sesi olarak görerek bizim de ondan örnek almamızı isterken açıkça yanılıyordu. Aşırı basitleştirici işçi muhalefeti... aynı şekilde yanılmakla birlikte pratik açıdan küskün Sovyet yetkililerinin histerik muhalefetinden daha da tehlikelidir. Zinovyev, Voroşilov'un adını verdi. Ben Voroşilov'un hangi grupta olduğunu anlamak için onun psikolojik geçmişini incelemekle başlamayacağım. Ancak ona ilişkin suçlamama zemin oluşturacak tek şeyin, onun şartların kesin, örgütsel bir karar gerektirdiği yerde, işleri uzun, gerçekte iki ya da üç ay süren müzakereler aracılığıyla yoluna koyma girişimleri olduğu yorumunu yapacağım.

Konu salt askeri değildi:

> Muhalefetin hem iyi hem de kötü kısmı yanlış bilgilendirilmiş, memnuniyetsiz ve isyankâr bir köylülüğün yanında aç, içsel bö-

lünme yaşayan bir işçi sınıfının diktatörlüğünün korkutucu zorluklarını yansıtır. Biz bu zorlukları her tarafta görürüz. Askeri alanda en yoğun biçimlerine bürünmüşlerdir. Sovyet çalışmasının tüm eksiklik, uyumsuzluk ve kusurları, Sovyet yetkililerinin tüm dalkavuklukları kendilerini en yoğun biçimde ordu organizmasında yansıtırlar.

Zinovyev "*yoldaşça disiplini*" savunmuştu. Hiçbir tavize hazır olmayan Troçki, ona sert bir dille sitemde bulundu:

Ordu yapay bir organizma olduğundan, bu yapay organizmayı ayakta tutan düşünce ve planlamanın birliği, orduyu baltalama eğilimindeki nesnel koşullar ne kadar vahşiyse o kadar acımasız bir kararlılıkla korunmalıdır...

sahadaki orduları etkileyen vahim, hatta trajik olayları çok yakından gözlemlediğimden, sözde "yoldaşça" kardeşçe disiplinin biçimsel disiplinin yerine ikame edilmesinin ne kadar cazip göründüğünü iyi bilirim. Aynı zamanda bu çeşit bir disiplinin ikamesinin ordunun tamamen çözülmesi anlamına geldiğine de iyice ikna olmuş durumdayım. Komünistlerin birbirleriyle parti içindeki ilişkilerinin, askeri alanda aslında kayıtsız şartsız ve kapsamlı bir biçimsel disipline dönüştüğünü düşünüyorum.

Troçki'nin mektubu, Zinovyev'e sert bir eleştiri ve kendi pozisyonunu netleştirmesi için Merkez Komitesi'ne bir çağrıyla sona eriyordu:

Yoldaş Zinovyev'in raporu, [Zinovyev'in] tam da sistemde bir gevşeme olarak karşımıza çıkan soruna çare arayışında olduğunu gösteriyor. [Zinovyev'in önerdiği çarenin] partimizdeki belirli unsurların bezginliğine boyun eğmek anlamına geldiğine dair çok ciddi kaygılar ortaya çıkmıştır. Merkez Komitesi bürosu, Yoldaş Zinovyev'in raporunu onaylamışsa bile umarım onayladığı, raporun bu yönü değildir. Eğer tersi olsaydı, ben şahsen partinin önündeki zorlu mücadelede başarı kazanacağına bel bağlayacak bir durumda olamazdım.[64]

8

Askeri Strateji Konusunda Anlaşmazlıklar

Sekizinci Kongre, Troçki'nin askeri politikasına karşı muhalefeti sona erdirmedi. Stalin, ordudaki Troçki'nin desteklediği uzmanlara karşı dolaplar çevirmeye devam etti. Lenin'e yazdığı 4 Haziran 1919 tarihli mektupta, Troçki'nin Batı Cephesi'nin Petrograd bölgesine atadığı Okulov'la ilgili şikâyetlerini sıraladı. Okulov'un ve bu tiplerin "*askeri uzmanları komiserlerimize karşı kışkırttıklarını*" ileri sürüyordu.[1] Ayrıca Tüm-Rusya Genelkurmayı'nın "*Beyazlar'a çalıştığını*", elindeki belgelerin bunu "*açığa çıkaracağını*" da söylemişti.[2] Okulov'un görevden alınmasını talep ediyordu.[3] Stalin kazandı. Troçki'nin yokluğunda Politbüro, Stalin'i destekledi ve Okulov'a görevden el çektirildi.[4]

Kendisinin davul zurnayla cümle aleme duyurduğu, gerçekte çok da önem arz etmeyen Petrograd cephesindeki bir harekatın zafer kazanmasından sonra Stalin 16 Haziran'da Lenin'e bu başarının profesyonel uzmanların hatalı emirlerine tereddütsüz karşı çıkılarak sağlanmış olduğunu yazdı.[5] Sonra tekrar Petrograd'daki durumla ilgili olarak Lenin ve Sklianski arasındaki yazışmalarda, Zinovyev'in adı Savaş Komiserliği'ni ve "uzmanlar"ı reddedenlerin bir savunucusu olarak ortaya çıktı.[6] 18 Haziran'da Stalin tekrar Lenin'e yüksek rütbeli subayların bir komplo peşinde olduklarını söyledi.[7]

Bu tuzağın arkasından Troçki'nin Kızıl Ordu'daki liderliği bir krizle karşı karşıya geldi. Sekizinci Kongre'den sonra muhalefet, saldırı yönünü Kızıl Ordu örgütlenmesinden uzaklaştırıp İç Savaş'ta kullanılan stratejinin tartışılmasına çevirmişti.

Lenin, Sekizinci Kongre'den sonra ilk kez Kızıl Ordu askeri stratejisiyle yoğun ve doğrudan ilgilenmeye başladı. Donets Havzası'ndaki Beyaz kuvvetlere karşı operasyonların gecikmesiyle ilgili Ukrayna'daki askeri otoritelerle doğrudan haberleşmişti.[8] Ukrayna'yı Denikin'e

karşı seferber eden emirler yayınladı[9] ve Batı Cephesi'nden Hazar'a kadar geniş bir sahada çalışan komutanlara talimatlar verdi.[10]

1919 yazında Doğu Cephesi'nin ihtiyaç duyduğu strateji konusunda sert bir anlaşmazlık yaşandı. Nisan sonuna doğru eskiden Çarlık Genelkurmayı'nda albay olan cephe komutanı S.S. Kamenev, Kolçak'ın güney kanadına karşı başarılı bir yandan kuşatma manevrası gerçekleştirdi. Çok geçmeden Beyaz askerler düzensiz bir biçimde Urallar'a doğru geri çekildiler. Bu noktada Kamenev ile Başkomutan Vatsetis arasında bir tartışma yaşandı. Kamenev, Kolçak'ı takip etmesi halinde kesin bir zafer kazanacağından emindi: Vatsetis planı veto etti. O, Kolçak'ın Sibirya'da güçlü ihtiyat kuvvetleri olduğunu, Kolçak Urallar'ın doğusuna itildikten sonra, Kızıl Ordu'nun onu daha fazla takip etmeyip kışı geçirmek için dağlarda kalmasını öneriyordu. Bu, Kızıl Ordu'nun doğudan birkaç tümen çekip bunları Denikin'in çok tehlikeli olmaya başladığı güneye kaydırmasını mümkün kılacaktı.

Ancak bu plan hem S.S. Kamenev'in hem de Doğu Cephesi'nin üç komiserinin (Smilga, Laşeviç ve Gusev) muhalefetiyle karşılaştı. Onlar, Kolçak'ın sadece bir avuç askerle bile takip edilmesinin onu yenilginin eşiğine getireceğini, en önemlisi de ona soluklanma zamanı bırakmamak gerektiğini; çünkü bu durumda kış süresince kendisini toparlayabileceğini ve Doğu harekâtının ilkbaharda sil baştan başlamak zorunda kalacağını ısrarla savunuyorlardı.

15 Haziran'da Lenin dâhil Merkez Komitesi S.S. Kamenev, Smilga, Laşeviç ve Gusev'in hazırladığı planı onayladı. Kolçak'ın Urallar'ın ötesinde takip edilmesine karşı çıkan Troçki ise Vatsetis'i destekledi.[11] Troçki'nin Kamenev'i Doğu Cephesi komutanlığı görevinden alma kararı iptal edildi.[12] Haziran sonunda Lenin, Doğu Cephesi Askeri Konseyi'ne yazdığı bir mektupta, bir taarruzla ilerleyerek mümkün olan en kısa sürede Urallar'ın ele geçirilmesine güçlü bir destek verdiğini belirtti.[13]

Aslında kendisinin de sonradan duraksamadan teslim ettiği gibi hayat, Troçki'yi haksız çıkarmıştı. Şunları yazacaktı:

> Doğu Cephesi Komutanlığı'nın Kolçak'ın ordusuna dair değerlendirmesinin doğru olduğu ortaya çıktı... Doğu Orduları, bazı

birlikleri Güney Cephesi'ne sevk etmek üzere çekerken aynı anda Kolçak'ın peşinden Sibirya'nın kalbine doğru ilerleyişlerini sürdürdü.[14]

Doğu Cephesi konusunda yanılgısı, muhaliflerinin karşısında Troçki'yi zayıflattı. 3-4 Temmuz'daki Merkez Komitesi toplantısında Stalin, Eylül 1918'de Troçki'nin başkomutanlığa atadığı Vatsetis'in yerine S.S. Kamenev'in getirilmesini önerdi. Merkez Komitesi öneriyi kabul etti.[15] Troçki, değişime direndiyse de sonradan şöyle yazacaktı: Kamenev'in "*Doğu Cephesi'ndeki başarısı, Lenin'i ayartmış ve benim direnişimi kırmıştı.*" [16] Cumhuriyet Askeri Devrimci Konseyi yeniden yapılandırıldı; artık Troçki, Sklianski, Gusev, Smilga, Rikov ve yeni Başkomutan S.S. Kamenev'den oluşuyordu. Böylelikle Troçki'nin dostları, Smirnov, Rozengolts ve Raskolnikov'un yerine Stalin'in *kayırdığı* Smilga ve Gusev atanmıştı.

Kanıtlar biriktikçe durum, Troçki için katlanılmaz hale geldi. Derhal Politbüro, Savaş Komiserliği ve Cumhuriyet Askeri Devrimci Konseyi'ndeki görevlerinden istifa etti. 5 Temmuz'da toplanan Politbüro, Troçki'nin istifasını kesinlikle reddetti; Lenin'in önerisiyle Troçki'ye derin bir saygı ve güven duyduğuna dair bir kararı oybirliğiyle geçirdi:

> MK Orgbürosu ve Politbürosu, Yoldaş Troçki'nin, kendisinin seçtiği (şu anda cephelerin en zor, en tehlikeli ve önemlisi olan) Güney Cephesi'ndeki çalışmaları, Yoldaş Troçki'ye en uygun ve Cumhuriyet'e en büyük yararı sağlayacak şekilde düzenlemek için tüm yetkisini kullanacaktır.[17]

Olayın açıkça olumsuz etkilediği Lenin, güveninin ifadesi olarak Troçki'ye onaylatmak üzere Troçki'nin dilediği emri verebileceği boş bir kâğıt verdi. Boş kâğıdın altında Lenin'in şu sözleri yazılıydı:

> Yoldaşlar! Yoldaş Troçki'nin verdiği talimatların katı karakterli oluşunu göz önünde bulundurarak, Yoldaş Troçki'nin verdiği talimatın doğru, özlü ve davanın yararına olduğuna, tam anlamıyla inandığımdan, bu talimatı bütünüyle destekliyorum. *V. Ulyanov (Lenin)* [18]

Bu açık çek (*carte blanche*) Lenin'in Troçki'ye olağandışı güveninin ifadesiydi.

1919 Temmuz başı Troçki'nin Kızıl Ordu şefi olarak konumunun en dibe vurduğu andı. Bu günlerin olayları, Troçki ile merkezdeki birçok kişi arasındaki ilişkide derin izler bırakmıştı. Aynı zamanda bu, Troçki ve Lenin arasındaki gerginliğin de kendisini açıkça gösterdiği bir noktaydı. Belki de ilişkide önemli bir unsur, hemen hemen sürekli cephede olan Troçki'nin Lenin'le çok ender görüşüyor olmasıydı.

Troçki, askeri uzmanlara el altından saldırılarını sürdüren muhaliflere karşı mücadeleye devam etmek zorundaydı. 9 Temmuz 1919'da Stalin'in Petrograd cephesindeki askeri uzmanları kötülemesine cevap veren bir emir yayınladı:

> Petrograd cephesinde komutayı elinde tutan personel kesimlerinde rastladığımız haince komplolarla ilgili olarak basında, özellikle de askeri uzmanları ilgilendiren alanlarda, askeri konularda Sovyet politikasında bir değişiklik işareti olarak yorumlanan yazılar yayımlanmaktadır... Bu nedenle askeri konularda Sovyet politikasının aynı kaldığını açıklamayı zorunlu görüyorum. Çünkü bu, belirli birey ya da grupların fantezilerinin ürünü olmayıp yüz binlerce işçi ve köylünün kolektif deneyiminden doğmuştur. Kızıl Ordu'nun onurlu komutanları (ki onlar ezici bir çoğunluktur) en sorumlu mevkilerdekilerin değerli ortakları olduklarından, Sovyet iktidarının güven ve desteğinden eskisi gibi yararlanacaklardır.[19]

12 Temmuz'da Troçki, ordu ve cephelerin devrimci savaş konseylerine bir mektubunda askeri muhalefete sert bir saldırıda bulundu.[20]

17 Temmuz'da Troçki bir Ukrayna gazetesinde yayınlanan makalesinde Voroşilov'un karargâhının bulunduğu Harkov'daki askeri-siyasal yönetimi yerin dibine soktu. Voroşilov'un çevresinde oluşan grubu, güneydeki askeri zorluklardan avantaj sağlamak için Ukraynalı komünistlerin Moskova'dan emir alma isteksizliğine yüz verip gerillacılığı teşvik etmekle suçluyordu. Troçki, cahil ve ahmakça kibirli olmakla suçladığı Voroşilov ve arkadaşlarını bağışlamıyordu:

Burada yalana dayalı bir argümana destek sağlamak için olguların nasıl korkunç demagojik bir biçimde çarpıtıldığını tekrar görürüz. .. Güney Cephesi'nin en kötü örgütlenmiş kesimi her yönüyle Ukrayna köşesidir...

Harkov bölümünde küçümsenmeyecek sayıda ihanete rastlandığı doğru. Ancak biz sahte devrimci demagogların yaptıklarının, komutanların ihanetiyle tamamlandığı, yeni kurulmuş cephelerde de bunları gördük...

...bizim parti programımız, işçi sınıfının askeri uzmanların deneyiminden yararlanması gerektiğinden ve bunun yönteminden açık ve kesin bir dille söz eder.

Sanki devrimin çıkarları böyle gözetilirmiş gibi askeri uzmanları lanetlenmiş ya da ancak gözaltında tutulması gereken kişilermiş gibi gören garip komünistler var.

İzleri, kalıntıları ve hatıralarıyla gerillacılık hem kendi Cumhuriyetimiz, hem de Ukrayna Cumhuriyeti'ne askeri uzmanların tüm ihanetleriyle kıyaslandığında daha fazla felaket, çöküntü, afet ve savaş malzemesi kaybına neden olmuştur.

...Bizim partimiz, "emekçi halkın burjuva uzmanlardan öğrenmeden, yararlanmadan, onlarla yan yana çalışarak *uzun bir öğrenme sürecine* girmeden kapitalizmin ve burjuva düzenin üstesinden gelebileceğini söyleyen, radikal görünen ama aslında cehalet ve kendini beğenmişlikten kaynaklanan görüşle" savaşıyor ve "amansız mücadelesini sürdürecektir."

Merkez Komitesi bu cahilce kendini beğenmişliğe karşı "amansız mücadele" çağrısı yapıyor.[21]

Güney Cephesi

Doğu Cephesi'nde Kolçak'a karşı uygulanacak strateji konusundaki anlaşmazlıktan sonra Güney Cephesi'ndeki strateji konusunda da Merkez Komitesi içinde bir fikir ayrılığı baş gösterdi.

Güney'de düşman kuvveleri iki ayrı rakip gruptan oluşuyordu: Özellikle Kuban vilayetindekiler olmak üzere Kazaklar ile gönüllü Beyaz Ordu. Troçki, iki zoraki ortak arasındaki rekabetten yararlanmak gerektiğine inanıyordu. Ancak yeni atanan Başkomutan S.S. Ka-

menev, toplumsal-siyasal etkileri hesaba katmadan salt lojistik açıdan düşünerek öldürücü darbenin, gönüllü ordunun üssüne vurulmasını öneriyordu. Lenin ile Merkez Komitesi'nin Troçki dışında kalan diğer üyeleri Kamenev'i desteklediğinden, Troçki tamamen tecrit olmuştu. Kamenev'in planının Merkez Komitesi'nde ittifakla kabul edilmesi, orada Troçki'ye karşı oldukça yaygın bir düşmanlığa işaretedermiş gibi görünüyor. Çünkü oradakilerin birçoğu gündemdeki sorunu değerlendirebilecek durumda değildi.[22] Önceden atıf yaptığımız Troçki'nin tüm görevlerinden istifa etme teklifi, birkaç yıl sonra yazacağı gibi "*Güney stratejik planıyla sımsıkı ilişki*"liydi.[23]

Troçki, Merkez Komitesi'nin kararına bağlı kaldı, ama Denikin'e karşı Kamenev'in yürüttüğü stratejiye karşı çıkmaya devam etti. Aynı zamanda Merkez Komitesi'ndeki başarısızlığından hemen sonra ordularda zemin yoklaması yapmaya koyuldu. Kızıl Ordu'nun önde gelen üyelerine kendi askeri politikasını destekleyip desteklemediklerini sordu.

11 Temmuz'da Troçki, Merkez Komitesi raporu için tekrar Sklianski'ye telgraf çekti:

> Bugün Sekizinci Ordu siyasal işçiler konferansında genel tartışmadan sonra şu soru oylandı: Savaş Bakanlığı'nın mevcut politikası yürürlükte mi kalmalı, yoksa içinde bazı değişiklikler yapılmalı mı? Kırk bir oy mevcut politikanın korunması, iki oy değişiklikler yapılması yönünde kullanıldı.[24]

Üç gün sonra, 14 Temmuz'da Sklianski'ye Merkez Komitesi'yle ilgili bir telgraf daha çekti:

> On Üçüncü Ordu kıdemli siyasal işçiler toplantısında tek çekimser oyla (katılanların sayısı 60'ı buluyordu) partinin bir kesiminin, askeri politika eleştirisinin önyargılı ve temelsiz olduğuna dair karar tam ittifakla alınmış ve aynı yöntemlerin korunup daha da geliştirilmesi talep edilmiştir.[25]

Fakat Merkez Komitesi geri adım atmadı. Güney Cephesi Askeri Devrimci Konseyi'ne üç yeni üye – Smilga, Serebriakov ve Laşeviç

(ikisi Merkez Komite üyesiydi) – atayan telgrafla, Troçki'nin duruşu bir kez daha kınanıyordu.[26]

6 Eylül gibi geç sayılabilecek bir tarihte Lenin, Politbüro'nun Kamenev'e desteğini ve "[Troçki'nin] *karara bağlanmış olan temel stratejik planı revize etme çabalarını şaşkınlıkla karşıladığını*" ifade eden bir telgrafı Troçki, Serebriakov ve Laşeviç'e gönderdi.[27]

Oysa bu sefer olaylar, Kamenev'in stratejinin tamamen yanlış ve Troçki'nin haklı olduğunu kanıtladı. 25 Haziran 1919'da [Beyaz] Gönüllü Ordu, Ukrayna'nın başlıca şehri Harkov'u işgal etti. Ayın sonunda ise Don Kazak ordusu, Don kırsalını Sovyet kuvvetlerinden temizledi ve Kuban Kazakları aşağı Dinyeper'deki Ekaterinoslav'ı ele geçirdi. 30 Haziran'da Denikin, İngiliz uçakları ve tanklarının yardımıyla Tsaritsin'i ele geçirdi. 31 Temmuz'da Poltava düştü. Odessa'nın düşmesinden beş gün sonra Karadeniz kıyısındaki Herson ve Mikolaiv 18 Ağustos'ta düştü. 31 Ağustos'ta Gönüllü Ordu, Kiev içlerine ilerledi. Eylül boyunca Denikin'in ordusu ilerleyişini sürdürdü. 20 Eylül'de Kursk'u, 6 Ekim'de Voronej'i, 13 Ekim'de Moskova'ya 400 kilometreden az mesafedeki Orel'i işgal etti. E.H. Carr, o haftaları "*rejimin varlığının pamuk ipliğine bağlı olduğu kritik nokta*" olarak betimler.

Denikin, Kiev'i ve neredeyse Ukrayna'nın tamamını ele geçirip Kızıl Ordu'yu Moskova yönündeki en yakın hat olan Voronej ve Kursk'a doğru takip ettikten sonra, Troçki operasyon planında değişiklik talep etti. Talebini defalarca tekrarladıysa da Politbüro'dan her seferinde ret cevabı aldı. Fakat Moskova yakın tehdit altına girmişti ve Denikin'in kuvvetleri Moskova yolundaki son önemli şehir Tula yönündeki ilerleyişini sürdürüyordu. Aynı zamanda İngilizler'in silahlandırdığı ve İngiliz donanmasının desteklediği Yudeniç, hızla Estonya'dan Petrograd yönünde ilerleyerek şehrin varoşlarına yaklaşmıştı. Hem Politbüro hem de S.S. Kamenev ancak o zaman Troçki'nin stratejik planının doğruluğuna ikna oldu. Merkez Komitesi'nin 21 ve 26 Eylül tarihli toplantılarında Troçki'nin Güney Cephesi planı benimsendi.

Troçki, Eylül'de Kamenev'in stratejisini şöyle yorumlamıştı:

> Güney Cephesi'ndeki operasyonlardan önce hazırlanan planın kesinlikle yanlış olduğu kanıtlanmıştır. Bizim Güney Cephe-

si'ndeki yenilgilerimiz, en başta temel plandaki hatalardan kaynaklanmıştır.

Planın temelinde Denikin'in Beyaz Muhafızları'ndan gelen tehdidin Don ve Kuban Kazak topluluklarınınkiyle özdeşleştirilmesi yatıyordu.

Denikin'in görevleri saldırıya dayalıyken, Don ve Kuban Kazakları'nınki kendi bölgelerini savunmakla sınırlıydı. Denikin, Donets bölgesi ve Ukrayna'da ilerlediğinde temel kaygılarımız, onun batı yönünde hareket eden kuvvetlerini ilk üslerinden, Kazaklar'dan ayırma ihtiyacından kaynaklanıyordu. Harkov'dan Taganrog ya da Berdiansk yönüne indirilecek bir darbe, Kazaklar'ın değil ama işçi ve köylülerin yerleştiği bir arazideki en kısa yolu hedefliyor ve asgari kuvvet kullanılarak azami başarı vaat ediyordu.

Buna karşılık;

Kuban'a doğrudan taarruzumuz, Kuban Kazakları ile Denikinciler arasında bir uzlaşma sağlıyor...

En yoğun direnişin görüldüğü hat boyunca yapılacak doğrudan taarruzun, öngörüldüğü gibi tamamen Denikin'e avantaj sağlayacağı görülmüştür. Veşenskaya, Migulinskaya ve Kazanskaya *stanitsaları* Kazakları, asla teslim olmamaya yemin ederek son adamına kadar seferber olmuşlardır. Bu yolla, biz sırf kendi taarruzumuzla Denikin'e çok sayıda asker sağlamış olduk.[28]

Troçki'nin önsezi yüklü stratejisi benimsenir benimsenmez Güney Cephesi'ndeki durum köklü bir biçimde düzelme gösterdi. 20 Ekim'de Kızıl Ordu, Orel'i ele geçirdi; dört gün sonra da Budyeni, Denikin'in süvari kuvvetlerini bozguna uğrattı. Denikin 15 Kasım'da Voronej yakınlarındaki Kastornaya'da, 17 Kasım'da Kursk'ta bozguna uğrarken ordularının geri çekilmesi Aralık boyunca kesintisiz sürdü. Denikin, 3 Ocak 1920'de Tsaritsin'i, 8 Ocak'ta Rostov'u kaybetti. Rostov çevresindeki göğüs göğse verilen bir muharebeden sonra 20 Ocak'ta tekrar Denikin'in eline geçen şehir, üç gün sonra geri alındı. Beyaz Ordular geri çekilmeye devam ettiler. Denikin, 15 Mart'ta Ekaterinodar'ı kay-

betti; 4 Nisan'da Beyazlar'ın komutasını bırakıp İngiltere'ye gitti.

Kızıl Süvariler

Denikin'e karşı savaşın son aşamasında Troçki, "*Proleterler, atlara!*" sloganını ortaya attı. Süvari birliklerinin kökü, Kızıl Ordu'nun başlangıcındaki partizan savaşı dönemine kadar geri gidiyordu. Ordu, düzenli örgütlenmeye geçtiğinde süvarilere nispeten daha az dikkat gösterilmişti. Ne var ki Beyaz Süvariler'in başarısı, bu tutumun gözden geçirilmesini gerektirdi. Mamontov'un akınlarıyla destek verdiği Denikin'in taarruzundan sonra Troçki Eylül 1919'da süvari kuvvetlerinin tamamen seferber edilmesine yönelik çağrısını yayınladı:

> PROLETERLER, ATLARA!
>
> Kızıl Ordu'nun başlıca talihsizliği süvarilerin eksikliğidir. Bizim savaşımız, bir manevra savaşı olduğundan azami hareketliliği gerektirir. Bu, süvarilere büyük rol yükler... Bizim süvari eksikliğimiz tesadüfî değildir. Rusya'nın eski süvarilerinin yurdu bozkırlardır ve Kazak toplulukları buralarda yerleşmiştir. Proletarya devrimi, büyük sanayi merkezlerinde doğmuştur. Bizde makineli tüfekçi ve topçu yönünden bir eksiklik olmadığı halde büyük bir süvari eksikliği yaşıyoruz. Merkezlerden uzak olan bozkırlar, karşıdevrim yatağıdır. Kaledinler, Krasnovlar ve Durovlar, Don ve Urallar'dan gelmiştir. Denikin, en önemli desteği Don ve Kuban'dan almıştı. Kazaklar'ın dışındaki süvari birliklerine gelince, bunlar ezelden beri imtiyazlı ve soylu subaylar olarak sivrilmiştir. Süvarilerde her zaman aşırı gerici bir ruh hüküm sürmüştür...
>
> Şimdi, İç Savaş koşullarında süvarileri hiç olmadıkları kadar önemli görüyoruz...
>
> Sovyet Cumhuriyeti'nin süvarilere ihtiyacı var. Kızıl Süvariler, ileri! Proleterler; at üstüne! [29]

Troçki'nin inisiyatifi ve cüretli önlemleri, Kızıl Ordu'nun muzaffer ilerleyişi için hayatiydi.

Petrograd Savunması

Troçki'nin doğuda Kolçak'a ve Güney'de Denikin'e karşı savaşla ilgili olarak Lenin'le anlaşmazlığına şimdi de Petrograd'ı savunma politikasındaki anlaşmazlığı eklenmişti.

Ekim 1919'da Denikin, Moskova'yı tehdit ederken, Finlandiya Körfezi'ndeki İngiliz donanmasının desteklediği Yudeniç, Estonya'dan hızla Petrograd'a doğru ilerliyordu. 12 Ekim'de askerleri, Petrograd'a 16 kilometre mesafedeki Yamburg'u ele geçirdi. 16 Ekim'de Gatçina'ya ulaştıktan hemen sonra Petrograd yakınlarındaki tatil yeri Tsarskoye Selo'ya girmişlerdi. Beyaz generaller kendilerinden o kadar emindi ki ertesi gün şehrin merkez caddesi Nevski Prospekt'te (Nevski Bulvarı) gezineceğini söyleyen harekât komutanının Petrograd'ı salıra dürbünüyle seyretmeyi reddettiği söyleniyordu.

5 Ekim'de Politbüro toplandı. Her iki başkentin de tehdit altında olması nedeniyle Lenin, Petrograd'ı terk ederek eldeki tüm kuvveti Moskova çevresine toplamayı önerdi. Hatta Moskova'yı teslim edip Urallar'a çekilme ihtimalini bile göze almıştı. Troçki, onunla aynı fikirde değildi. Konuyu bir süre tartışan Merkez Komitesi (Zinovyev ve Stalin de dâhil) onunyanında yer aldı. 16 Ekim'de Troçki, zırhlı treniyle Petrograd'a koştu. Şehrin sokak sokak savunulabileceğine inanıyordu:

> Eğer bu devasa şehre girerlerse Beyaz Muhafızlar, her binanın kendileri için ya bir muamma ya tehdit ya da ölümcül bir tehlike olduğu bir taş labirente düşeceklerdir. Merminin hangi yönden geleceğini bilemeyecekler. Pencereden mi? Çatı katından mı? Bodrumdan mı? Köşe başından mı? Her yönden! Makineli tüfeklerimiz, piyade tüfeklerimiz, revolverlerimiz, el bombalarımız var... Bazı sokakları dikenli tel engellerle kapatırken, diğerlerini açık bırakıp tuzaklayabiliriz. Bu amaçla tek ihtiyacımız, Petrograd'ı teslim etmemeye kesin kararlı birkaç bin kişidir...
>
> Böyle iki-üç günlük sokak savaşları, istilacı çeteleri gruplar halinde ya da teker teker teslim olacak dehşete düşmüş, avlanan bir korkaklar sürüsüne dönüştürmeye yeter...[30]

Eğer Yudeniç, Petrograd'a girmiş olsaydı Troçki'nin şehir mu-

harebesi programı test edilmiş olacaktı. Ama Troçki'nin kuvvetleri Beyazlar'ı şehir dışında tutmayı başardı.

Troçki'yi canlandıran tüm enerji, tüm örgütlenme ve hitabet yeteneği harekete geçmişti. Petrograd Sovyeti'ne şöyle demişti: "*Şehir o kadar acı çekmiş, için için o kadar fazla yanmıştı ki bu güzel Kızıl Petrograd neyse odur; yani devrimin meşalesidir.*" [31] At sırtındaki Troçki, geri çekilen askerleri durdurup cepheye geri gönderiyordu.

Otobiyografisinde Troçki olayı anlatır:

> Savaş boyunca sadece bir kez alay komutanı rolü oynamak zorunda kaldım; o da bu kısa periyotta [gerçekleşti]. Geri çekilen hatlar, Aleksandrovka'daki karargâhın karşısına kadar geldiklerinde bulabildiğim ilk ata atlayıp bu geri çekilenleri cepheye geri gönderdim. İlk birkaç dakika içinde kargaşadan başka bir şey yoktu. Hepsi ne olup bittiğini anlamamış, bir kısmı geri çekilmeye de-vam etmişti. Ama ben atla tek tek kaçan askerleri takip edip hepsini geri gönderdim. Ancak o zaman, Moskovalı bir köylü ve eski asker olan emir erim Kozlov'un atın peşinden koştuğunu fark ettim. Heyecandan kendini kaybetmişti. Elinde revolveriyle, hat boyunca koşarak emirlerimi tekrarlıyor; tüm gücüyle bağırıyordu: "*Cesaret, delikanlılar. Yoldaş Troçki başınızda.*" Askerler şimdi geri çekildikleri aynı hızla cepheye ilerliyorlardı. Hiçbiri geride kalmadı. İki verst sonra mermilerin sersemletici, iğrenç ıslıklar çalmaya başlamasıyla ilk yaralılar da toprağa düşmeye başladılar. Alay komutanı sanki başka biri olup çıkmıştı. En tehlikeli mevkilere koşuşturdu. Alay, önceden kaybettiği mevzilerini geri kazanmadan önce komutan, her iki bacağından da yaralandı. Ben ana karargâha kamyonla döndüm. Yolda yaralıları topladık. İtici güç sağlanmıştı; şimdi tüm benliğimle Petrograd'ı kurtaracağımızı hissediyordum.[32]

Kızıl askerlerin kararlılık ve cesareti Yudeniç'in ordusunu bozguna uğrattı. Aslında Petrograd Cephesi'nin dönüm noktası, Güney Cephesi'ninkiyle aynı güne denk gelmişti: 20 Ekim'de Kızıl Ordu Orel'i ele geçirecekti.

Varşova üzerine yürüyüş

Troçki'nin Lenin'le anlaşmazlığa düştüğü ve Politbüro'da başlangıçta azınlıkta kaldığı bir başka stratejik sorun, Varşova üzerine yürüyüş meselesiydi.

25 Nisan 1920'de Sovyet Rusya'ya karşı taarruza geçen Polonya, Ukrayna'yı istila etti. Polonya birlikleri hızla ilerledi; 6 Mayıs'ta Ukrayna'nın başşehri Kiev'e girip ülkenin bütün batı kesimini işgal ettiler. 26 Mayıs'ta Sovyet karşı-taarruzu başladı ve 5 Haziran'da Budyeni'nin Kızıl Süvarileri ileri atıldılar. 12 Haziran'da Kiev'i boşaltan Polonyalılar hızla Polonya sınırına geri püskürtüldüler.

Savaş, savunma savaşı olduğu sürece bu noktaya kadar Troçki ve parti liderliği arasında savaşın yürütülmesine ilişkin farklılık görülmemişti. Sorun daha sonra ortaya çıktı: Kızıl Ordu ilerlemesini sürdürüp Polonya'yı işgal etmeli miydi? Lenin "*evet*", Troçki "*hayır*" dedi. Lenin, Almanya'da devrimi teşvik etme arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Varşova üzerine yürüyüş, Rus ve Alman devrimleri arasında bir köprü etkisi yaratacaktı. O "*Avrupa'yı Kızıl Ordu'nun süngüleriyle yoklamak*" istiyordu.[33] Bu dilek, Lenin'in Rus Devrimi'nin tecrit olmasına duyduğu öfkenin ve bunu aşma arzusunun yansımasıydı. Parti liderliğinin çoğunluğu Lenin'in yanında yer aldı. Çok iyi gitmediği dönemde Polonya'yla savaşı gönülsüzce destekleyen Stalin[34], başarı karşısında şimdi sevinçten havalara uçacak hale gelmişti.

Polonyalı komünist liderler bölünmüştü. Djerzinski, Markhlevski ve en başta da Radek, Sovyetler'in Polonya içlerine ilerlemesine karşı çıkıyordu. Unschlicht, Lenski ve Bobinski'nin görüşü bunun zıddıydı. Lenin'in hiçbir tereddüdü yoktu. Gerçekten de Polonya savaşı olumlu gelişirken onun özgüveni de artmıştı. Kızıl Ordu'nun Varşova üzerine yürümesi kararını 17 Temmuz'da Politbüro'da fazla zorlanmadan geçirmişti. Başkomutanlık adına taarruzun durdurulmasını teklif eden Troçki'nin tavsiyesini dinlememişti. Lenin, beş Politbüro üyesini de peşinden sürüklemişti.

Lenin'in politikasının yanlış ve bedelinin ağır olduğu sonradan ortaya çıkacaktı. Radek, Kızıl Ordu'nun Polonya işçi ve köylülerince iyi karşılanmayacağını öne sürmüş, Troçki de ona katılmıştı. 15 Ağustos'ta

Varşova kapılarında yenilgiye uğrayan Sovyet birlikleri, hızla 400 kilometre geri püskürtülerek Polonya topraklarını terk ettiler.

Sovyetler'in bu yenilgisinde başka faktörler de rol oynamıştı. Sözgelimi Sovyet Batı ve Güney-Batı Komutanlıkları arasında şaşırtıcı bir koordinasyon eksikliği vardı: 13 Ağustos'ta Güney-Batı Komutanlığı'na Batı Cephesi'ne intikal etme emri verildiği halde, bu komutanlık muharebede hiçbir önemli rol oynamamıştı. Troçki'nin bu konudaki açıklaması basit ve ikna ediciydi: Güney-Batı Ordusu'nun Siyasal Komiseri Stalin'in özel ihtirasları. Stalin, Batı Ordusu'nu komuta eden eski Çarlık subayı Tuhaçevski ile onun Siyasi Komiseri Smilga'yı kıskanıyordu. Onların başarısının gölgesinde kalmak istemediğinden Tuhaçevski ve Smilga, Varşova'ya girerken kendisi de ne pahasına olursa olsun Lvov'u zapt etmeyi kafasına koymuştu.

> Stalin kendi savaşını veriyordu. Tuhaçevski'nin ordusunun tehlike altına girdiği açıkça ortaya çıktığında ve Başkomutan, Polonya birlikleri ile Varşova'yı yanlardan vurmak için Güney-Batı Cephesi'ne harekât yönünü Zamostye-Tomaşev'e çevirme emri verdiğinde, Güney-Batı Cephesi Komutanlığı Stalin'in teşvikiyle batı yönünde ilerlemeyi sürdürdü: Lvov'u ele geçirmenin kendisi, "diğerleri"ne Varşova'yı almaları için yardım etmekten daha mı önemliydi? Üç dört gün boyunca Genelkurmayımız, bu emrin yerine getirilmesini sağlayamadı. Ancak tehditlerle karışık tekrarlanan taleplerden sonra Güney-Batı Komutanlığı, yön değişikliğini emretti; ancak o zaman da birkaç günlük gecikme zaten ölümcül rolünü çoktan oynamış durumdaydı. 16 Ağustos'ta karşı-taarruza geçen Polonyalılar, bizim kuvvetlerimizi geri püskürtüler. Eğer Stalin, Voroşilov ve cahil Budyeni, Galiçya'da "kendi savaşlarını vermemiş" olsalardı ve Kızıl süvariler Lublin'e zamanında ulaşsaydı, Kızıl Ordu felaket yaşamayacaktı.[35]

Varşova'ya yürüyüş düşüncesinin kendisi bir siyasal hataydı. Başarısızlığın ardından Lenin şöyle konuştu: "*Taarruzumuz, Varşova kadar uzaklara çok acele ilerleyişimiz, şüphesiz bir hataydı.*" [36] Polonyalılar, bu istilada kesinlikle tarihsel düşmanlarının bir saldırısını görmüşlerdi. Lenin hatalarını gizleyecek biri değildi. Klara Zetkin'e demişti ki:

> Polonyalılar, Kızıl Ordu'da kardeşlerini ve kurtarıcılarını değil düşmanlarını gördüler... Bel bağladığımız Polonya devrimi olmadı. Pilsudski ve Daszynski'nin kandırdığı işçi ve köylüler, sınıf düşmanlarını savunup bizim cesur Kızıl askerlerimizin açlıktan ölmesine izin verdiler; onları pusuya düşürdüler ve ölümcül bir darbe indirdiler... Radek, bu durumu tahmin etmiş ve bizi uyarmıştı. Ben ona çok kızmış; onu "bozgunculuk"la suçlamıştım... Oysa onun ana tezi doğruydu.[37]

Geriye bakınca Troçki, Varşova'ya ilerleme konusunda Lenin'le arasındaki farklılığı, Brest-Litovsk antlaşmasıyla ilgili farklılıkla karşılaştırıp her iki örnekte işlenen hatalardan acı bir ders çıkarmıştır:

> Brest-Litovsk döneminin aksine, roller tamamen tersine dönmüştü. O zaman barış antlaşmasının imzalanmasını geciktirmek isteyen bendim: Bir parça toprak kaybetmemize bile mal olsa, Alman proletaryasına durumu kavrayıp araya girmesi için zaman verecektik. Şimdi ordumuzun ilerleyişini sürdürüp Polonya proletaryasına durumu değerlendirip silaha sarılma zamanı verme talebi Lenin'den geliyordu. Polonya savaşı, Brest-Litovsk savaşının göstermiş olduğu şeyi tersinden kanıtlamıştı: Savaşın ve devrimci kitle hareketinin olayları farklı kıstaslarla ölçülüyordu. Orduların eylemi günler ve haftalarla ölçülürken halk kitlelerinin hareketi, genelde aylar ve yıllarla hesaplanıyordu. Eğer bu tempo farkı tam anlamıyla hesaba katılmazsa savaşın çarkları, devrimin çarklarını harekete geçireceğine, onun dişlerinin kırılmasına yol açar. Ne olursa olsun, kısa Brest-Litovsk savaşı ve büyük Polonya savaşında olan budur. Kendi zaferimizi elimizin tersiyle itip ağır bir yenilgiye uğradık.[38]

Böylece Troçki ve Lenin'in dört stratejik konuda ayrıldıklarını görmüş oluyoruz: Birincisi, Doğu Cephesi'nde Kolçak'a karşı savaş; ikincisi, Güney Cephesi'nde Denikin'e karşı savaş; üçüncüsü, Petrograd çevresinde Yudeniç'e karşı savaş ve son olarak, Varşova'ya ilerleme. Birincisi dışında hepsinde Troçki'nin haklı olduğu ortaya çıkmıştı. Gerçekten eğer Petrograd'dan çekilme önerisi Troçki'den gelmiş olsaydı, stalinistlerin yaklaşımının ne olacağını hayal edelim. "İşte bozgunculu-

ğun, hatta ihanetin açık kanıtı" diyeceklerdi. Oysa Varşova'ya ilerleme önerisi Lenin'den değil de Troçki'den gelmiş olsaydı bu, *sürekli devrim teorisi* cinnetinin ve Troçki'nin devrimi silahla ihraç etmeye dayalı "çılgın", "Bonapartist" planlarının kanıtı olarak gösterilecekti.

9

Askeri Doktrin Tartışması

İç Savaş ve Polonya harekâtının sona ermesinin ardından Kızıl Ordu'nun benimseyeceği askeri doktrinler konusunda ateşli bir tartışma başladı.

Askeri doktrin sorunu, profesyonel askeri çevrelerde daha 1918'de ***Voennoe delo*** dergisinde tartışma konusu olmuştu. Dergi, konuyla ilgili sistemli bir araştırmayı üstlenmeye çalıştıysa da İç Savaş'ın acil sorunları bunu önlemişti. 1920'de profesyonel subaylar arasında tartışma tekrar başlamıştı. Fakat o zaman tartışma büyüdü: Eski askeri muhalefet de kervana katılmıştı. Onuncu Parti Kongresi'nde (Mart 1921) "tek askeri doktrin" olarak tanınan görüş ilk kez, eski bir Çarlık ordusunda çavuşken Kızıl Ordu saflarında hızla yükselen Mihail Frunze tarafından formüle edilmişti. Frunze, 1919'da Türkistan'da komuta mevkiinde bulunduktan sonra 1920 sonbaharında Wrangel'e karşı Güney Cephesi'nin komutanı olarak elde ettiği zaferler sayesinde büyük itibar kazanmıştı. Grubun teorisyeni Gusev'di. Voroşilov ve Budyeni dâhil, *Askeri Muhalefet*'in birçok eski üyesi bu gruptandı.

"Tek askeri doktrin" kendisini önceki yıllarda hiç durmadan tekrarlamış olan, özgün marksist, proleter, devrimci bir askeri teorinin varlığı tezine indirgemişti. "*İşçi sınıfı, tarihsel devrimci sürecin işlediği yolla başkente karşı taarruza geçmeye mecbur kaldığından*" demek ki bu taarruz Kızıl Ordu'nun taktiğinin temelini oluşturmalı.[1]

Troçki, bu fikri ortadan kaldırmak üzere harekete geçti. Genelde askeri doktrin konusu, onun beş ciltlik ***Devrim Nasıl Silahlandı*** adlı eserinde önemli bir yer tutar. O, bu soruna yaratıcı özgünlük ve geniş tarihsel bakış açısının bileşimini katmıştır. İki cephede birden, bir yanda proleter askeri doktrinin savunucularına karşı ve diğer yanda Moskova Harp Akademisi liderlerine (profesörler, öğretim görevlileri ve

eski generaller) karşı mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bu ikincisi, İç Savaş'ı küçümseyerek sanki İç Savaş deneyiminin herhangi bir askeri doktrin tartışmasına hiçbir önemi katkısı yokmuş gibi görecek kadar muhafazakârdı. Troçki, onları "*tarihin şu anda yürütmekte olduğu askeri çalışmaya bilgiçce tepeden baktıkları*" için eleştirmişti:

> Şimdiki iç ya da küçük ölçekteki savaşın... bilimle hiç ilgisi olmadığını, çünkü bilimin genelde bütün bunlarla ilgisi olmadığını... söylüyorsunuz. Ancak size, askeri uzman beyefendilere bunun kara cahilce bir açıklama olduğunu söylüyorum...
> Cephelerinin hareketliliği ve esnekliğiyle İç Savaş, gerçek inisiyatif ve gerçek askeri yaratıcılığa çok geniş bir ufuk sunar. Zaten bütün sorun burada yatar: Asgari kuvvet harcayarak azami sonuçları elde etmek.
> Batıda, Fransa'da çok geçmeden ortaya çıktığı gibi, "yaratıcılığa nispeten az yer bırakan" savaş, kesinlikle 1914-18 Savaşı'ydı. Belçika sahili ve İsviçre arasındaki o dev cephe kurulduktan sonra, strateji sanatının asgariye inmesiyle birlikte savaş hemen otomatikleşmiş ve her şey karşılıklı tükeniş kartına bağlanmıştı. Oysa bütünüyle bir hareketlilik ve manevralar sorunu olan bizim savaşımız, "küçük ölçekli" bir savaşta ortaya çıkarılabilecek en büyük yeteneğe fırsatlar sunar.[2]

Eski generaller, İç Savaş'tan ders almayı reddederlerken "proleter askeri doktrin"i savunanlar başka her şeyi öğrenmeyi reddetmişlerdi. Onların tutkusu, sonradan "proleter kültür" ve "proleter edebiyat" isteyen parti liderliğindeki diğerleriyle aynı yolla yepyeni bir askeri doktrin yaratmaktı. "Tek askeri doktrin"in proletaryanın devrimci zihniyetine daha uygun düştüğünü, savunma ve hareketsiz savaşı küçümseyip hareketlilik ve taarruzu benimsemesi gerektiğini; ancak gerici, çürüyen sınıfların savunmaya dayalı stratejiden yana olacağını söylüyorlardı. "Proleter taarruz doktrini"ni savunanlar, süratli manevranın hâkim olduğu kendi İç Savaş deneyimlerini kuramlaştırmışlardı.

Troçki, Kızıl Ordu'nun (şimdi devrimci sınıfın salt yaratısı olduğu iddia edilen) manevra kabiliyetini Beyazlar'dan aldığına işaret etmişti. 24 Temmuz 1919'da şunları yazar:

Marksizme yeni adım atanlar, proletaryanın agresif psikolojisinden askeri örgütlenmesini ve sınıf stratejisini bir solukta çıkarırlar. Ne yazık ki böylece bir sınıfın agresif karakterine her zaman... yeterli sayıda süvarinin eşlik etmediği olgusunu gözden kaçırıyorlar.

Öte yandan;

işçi ve köylü insan gücüne güvensizlik, bol deneyim, Beyaz Muhafız kafalı komutanlar ve nispeten zengin bir süvari ikmali karşıdevrimin askeri liderlerini hafif, seyyar müfrezeler ve iyi hesaplanmış gerilla "girişimleri" yolunu izlemeye zorlamıştı.

Nasıl ki Kızıl Ordu manevra kabiliyetini Beyazlar'dan öğrenmişse, Beyazlar da propaganda yöntemlerini Kızıllar'dan almışlardı. Kızıl Ordu, zamanla daha seyyar bir hale gelirken Beyaz Ordular giderek yavaşlamıştı:

Bazı başarılar kazanınca Beyaz Muhafız generalleri köylüleri ve hatta işçileri askere alarak (tabii ki seyyarlık ve manevra kabiliyetini yitirecek olan) sayıca ürkütücü bir ordu kurmaya kalkıştılar.

denilebilir ki uzun İç Savaş sonucunda her iki kampın askeri yöntemleri de birbirine yaklaşmaktadır. Biz şimdi süvarilerin yaratılmasına dikkat kesilmişken, kitlesel askere alma yoluyla uzun süredir bizim örneğimizi izleyen düşman, kendi siyasal bölümlerini, ajitasyon merkezlerini ve ajitasyon trenlerini oluşturmaya başladı.[3]

Troçki, Rus ve Amerikan iç savaşlarındaki orduların manevra kabiliyetleri arasındaki benzerliklerin, manevra kabiliyetinin proletaryanın sınıfsal tabiatından değil de arazinin tabiatından kaynaklandığının bir kanıtı olduğunu söylemişti.[4] Kızıl Ordu'nun, yeni sınıfın silahı olması, yeni askeri doktrinin oluşmasını sağlamaz. Askeri doktrinler sırf siyasete indirgenemez:

Siyasetin askeri işlere hâkim olduğunu söylemiştim. Hiç kuşku yok ki durum böyle; fakat siyasetin, askeri sorunların "yeri-

ni alabileceği"ni düşünen varsa, çok yanılır. Siyaset edebiyata, sanata hâkimdir; fakat siyaset, edebiyat ve sanatın yerini almaz. Siyaset, sınıf ideolojisini yansıtması anlamında hâkimdir; bu sınıf ideolojisine hizmet etmek için silahlardan şiire kadar her şeye nüfuz edip zorlar. Ancak bu, işçi sınıfı siyasetini bilirsem, silah imal edebilir ya da şiir yazabilirim anlamına gelmez. Askerlik mesleğini icra etmek için kişi, askeri olayların yasalarını ve askeri tekniği bilmek zorundadır...

Askeri olaylar, varlığını yaratıcı analiz, hataların incelenmesi, hataların düzeltilmesi ve bilgi birikimindeki gelişmeyle birlikte sürdüren bağımsız bir alan oluşturur.

Ayrıca Troçki "*siyasetin diğer her şeyin yerine geçtiğini ve elimizdeki tılsımla bütün kapıları açabileceğimizi düşünen*" cahillerle dalga geçer.[5]

Kendilerine cahil denmesine ve özellikle de nefret ettikleri eski Çarlık generallerinden öğrenmek zorunda olduklarının söylenmesine içerleyen amatör stratejistler, Troçki'nin sözleri karşısında mosmor olmuşlardı.

Troçki, Kızıl Ordu'yu inşa ederken Bolşevikler'in yeni ve eskiyi kaynaştırmak, işçi sınıfının deneyimini eski orduların gelenek ve deneyimleriyle bütünleştirmek zorunda olduğunu öne sürmüştü. Başlığı bile amatör "proleter stratejist"in onurunu kıran *Askeri Doktrin mi, Yoksa Sahte Askeri Doktrinerlik mi* adlı makalesinde Troçki, başlangıcından itibaren Kızıl Ordu'nun her şeyinin eski orduda var olandan farklı olması gerektiğini ileri süren yoldaşların varlığından söz etmişti. Fakat onların "özgünlüğü"nde dişe dokunur bir şey yoktu:

Doğrusu, yaygaracı yenilikçilerin kendileri eski askeri doktrinin tam tutsaklarıydı. Tek yaptıkları, önceden artı işaretinin bulunduğu yere bir eksi işareti koymaya çalışmaktı. Bütün bağımsız düşünme tarzları bir tek buna indirgeniyordu.

Aslında Kızıl Ordu'yu yaratırken Bolşevikler, farklı bir yol izlemişlerdi. Özellikle başlangıçta geçmişten kalma alışkanlıklardan, usullerden, bilgi ve araçlardan azami ölçüde yararlanmaya çalışarak yeni ordunun hangi ölçüde; resmen örgütlü ve teknik anlamda

eskisinden farklı olacağını ya da tersine ona benzeyeceğini hiç umursamamıştık. Orduyu eldeki insan ve teknik malzemeyle inşa ettik...[6]

Diğer konularda olduğu gibi askeri doktrin konusunda da ya "gök kubbenin altında yeni bir şey yok" görüşünü ya da her şeyin yepyeni olduğu, şimdinin geçmişle hiç ilişkisi olmadığı görüşünü kabul etmekten kaçınmalıyız.

Proleter askeri doktrini savunanların tek yaptıkları, "askeri bilim"in "ölümsüz hakikatler"ini ters yüz etmekti. Ancak Troçki bütün bu "ölümsüz hakikatler"le dalga geçmişti:

Eğer... askeri bilimin ölümsüz hakikatlerinin envanterini çıkarırsak, mantığın birkaç aksiyomu ve Öklidyen postulatlardan daha fazlasını bulamayız. Kanatlar korunmalı; iletişim araçlarının güvenliği sağlanmalı; darbe, düşmanın en zayıf savunma mevziine indirilmeli, vb. Bütün bu hakikatler, her şeyi kapsayan bu formülasyonda savaş sanatının sınırlarını çok aşar. Yırtık bir çuvaldan (düşmanın en zayıf savunma mevzii) yulaf çalıp bunu kahramanca tehlikenin beklenmeyeceği sağrısına aktaran eşek, demek ki askeri bilimin ölümsüz hakikatlerine uygun davranıyor. Buna rağmen yulaf yiyen eşeğin hayatında hiç Clausewitz okumadığı tartışılmaz...

Savaş... doğan, gelişen, değişen ve en sonunda ortadan kalkması gereken tarihsel ve toplumsal bir görüngüdür. Sırf bu nedenle savaşın hiçbir ölümsüz yasası olamaz. Ancak savaşın öznesi, belirli usul ve alışkanlıklardan kaynaklanan belirli sabit anatomik ve zihinsel özelliklere sahip insandır. İnsan, özgül ve nispeten istikrarlı bir coğrafi ortamda iş görür. Bu yüzden tüm savaşlarda, tüm çağlarda ve tüm halklar arasında nispeten istikrarlı olsalar da hiçbir şekilde mutlak olmayan, belirli ortak özellikler görülmüştür. Bu özelliklere dayanan savaş sanatı tarihsel bir gelişim göstermiştir. Onu yöneten toplumsal koşullarla (teknoloji, sınıfsal yapı, devlet iktidarının biçimleri) birlikte, yöntemleri ve usulleri değişim geçirir.[7]

Askerlik; bilimi mi, sanatı mı?

Proleter askeri doktrini savunanların öne sürdükleri argüman bütünüyle yanlış bir öncüle dayalıdır: Onlar "askeri bilim" diye bir şeyin olduğuna ya da olabileceğine inanıyorlardı. Troçki, savaşın aslında hiç de bilim olmadığını, ama sanat olduğunu söylemişti:

> Askeri "bilim" diye bir şey yok; hiç de olmadı. Askerlik mesleğinin dayandığı çok sayıda bilim var. Esasında bunlar coğrafyadan psikolojiye kadar bütün bilimleri içine alır. Büyük komutanın birçok bilimin temel unsurlarını bilmesi şart... Savaş, birçok bilime dayalı da olsa savaşın kendisi bilim değil, pratik bir sanat, bir beceridir...
>
> Nasıl insan mimariyi, ticareti ya da veteriner cerrahın işini bilime dönüştüremezse, savaş da bilime dönüştürülemez. İnsanların savaş teorisi ya da askeri bilim dedikleri, nesnel görüngüleri açıklayan bilimsel yasalar bütünü değil; fakat düşmanı ezmek gibi özgül bir göreve uygun düşen pratik prosedürler, uyum yöntemleri ve ustalıklardır.[8]

Frunze ve dostları, proleter askeri bilimin marksizmden türediğini ileri sürmüşlerdi. Oysa bu marksizmi tarih-üstü bir bilime dönüştürerek ona çok fazla onur ve çok fazla onursuzluk yüklüyordu:

> Marksizmi tüm bilim ve sanatların yöntemi ilan etme girişimleri, genelde yeni alanlara girmekten ısrarla kaçınmanın kılıfı olarak işe yarar. Zaten muhasebeciliği, askeri işleri, vb. araştırmaktansa, insanın elinde bir *passe-partout*, yani her kapıyı açan bir anahtar olmasından kolay ne var... En büyük tehlike, insanların marksist yönteme böylesi bir mutlak özellik atfetmesinde yatar...
>
> Marksizm, satranç tarihine bile büyük bir başarıyla uygulanabilir. İyi de satranç, marksist bir biçimde öğrenilmez ki. Marksizmin yardımıyla bir zamanlar satranç bile oynamayacak kadar tembel Oblomov türü soylular olduğunu; daha sonra da şehirlerin büyümesiyle birlikte dama ve satranç oynayarak beyinlerini çalıştırma ihtiyacı hisseden entelektüeller ve tüccarların ortaya çıktığını anlayabiliriz. Şimdi ise ülkemizde işçiler, satranç kulüplerine

gidiyorlar. İşçiler eskiden sırtlarında taşıdıkları kişileri sırtlarından attıkları için satranç oynuyorlar. Bütün bunlar marksizmle mükemmel bir biçimde açıklanabilir. Sınıf mücadelesinin bütün seyri, satrancın gelişim tarihi açısından gösterilebilir. Marx'ın yöntemi kullanılarak satrancın gelişim tarihi üzerine mükemmel bir kitap yazılabileceğini öne sürüyorum. Ancak nasıl ki "Marx'a göre" savaş yürütmeyi öğrenmek imkânsızsa, "Marx'a göre" satranç öğrenmek de tamamen imkânsızdır.[9]

Üzücü olan, "proleter askeri doktrin" vazeden yeni alaylı ve yetersiz eğitilmiş askeri *kadrolarının* her şeyden önce özgün olma çabalarıdır:

"Yeni bir şeyler" söyleme hevesleri var. Bu, orijinal insanları takdir eden birinin önüne orijinal insan olma görevini koymasına benzer: Elbette, bundan onları ümitsizce maymun gibi taklit etmekten başka bir şey çıkmaz.[10]

Troçki, gardını indirmediği gibi Askeri Muhalefet üyelerinin hassasiyetlerine saygı göstermemişti; argümanları, şimdi büyük ordu birliklerini komuta eden birçok eski astsubayı, eski Bolşevik'i ikna etmemişti. Sadece onları kızdırmakla kalmıştı. Onun sivri dili sadece onları aşağılamıştı. "Tek askeri doktrin"in sığlığı ve belirsizliği, onlar için zaaftan çok içsel bir güç kaynağıydı.

Belirttiğimiz gibi Frunze ve çevresine göre proleter askeri stratejinin özgül karakteri agresifliğiydi. Troçki'nin bu konudaki yorumu aşağıda:

Dünya Savaşı'ndan önceki dönemde taarruz stratejisinin, Avrupa'nın neredeyse tüm büyük ülkelerinde devrimciliklerinden hiç söz edilemeyecek genelkurmaylar ve askeri akademilerde işlendiği olgusu karşısında, bu temelde bir doktrin oluşturma girişiminin iyice tek yanlı olduğu ortaya çıkar. Yoldaş Frunze'nın yazdığının aksine taarruz, Fransız Cumhuriyeti'nin resmi doktriniydi (ve bu biçimsel olarak günümüzde de geçerli.) [11]

Gene de taarruz ve savunma stratejilerinin mekanik bir yolla yan yana

konulması yanlıştı. Gereken şey ikisi arasındaki diyalektik ilişkinin kavranmasıydı:

> Taarruz ve savunma arasındaki ayrımın neredeyse silinip gittiği yer, kesinlikle manevra savaşıdır.

Bu yüzdendir ki İç Savaş esnasında;

> siyasal ya da askeri nedenlerle, bir cephede belirli bir anda en önemlisinin bu olduğunu düşünerek *taarruz ederken*, savunmada kalmayı ya da geri çekilmeyi mümkün gördüğümüz başka cephelerde kendimizi zayıflatmıştık. Ancak anlıyorsunuz ki bunun gösterdiği şey (bunun gözden kaçırılması ne garip!) bizim genel harekât planlarımıza geri çekilmenin saldırının yanında, kaçınılmaz bir halka olarak girmiş olduğudur.
>
> gerek insan gücünü olduğu gibi koruma, gerek cephe hattını kısaltma, gerekse düşmanı daha derinlere çekip iyice ezme çabalarına bağlı stratejik geri çekilmeler olur. Eğer stratejik bir geri çekilme meşruysa, o zaman tüm stratejiyi taarruza indirgemek yanlıştır.[12]

Frunze, Budyeni ve dostları, Kızıl Ordu liderlerinin proleter karakterinin onlara, Birinci Dünya Savaşı sırasında kapitalist orduların askeri liderlerinden çok daha fazla inisiyatif kazandırdığını; bunun da "proleter askeri strateji"nin üstünlüğünü kanıtladığını öne sürmüşlerdi. Troçki cevabı yapıştırmıştı:

> Yoldaş Budyeni, emperyalist savaşın mevzisel (positional) karakterinin, liderlerin büyük inisiyatif eksikliği, kararsızlığı olduğunu açıklamıştı. "Deha sahibi tek komutan yoktu!" Bense bu açıklamanın yanlış olduğu kanısındayım. Olayın özü şu: Emperyalist savaş, bir ordular savaşı değil de bir uluslar savaşı, büyük nüfusları olan ve devasa maddi kaynaklara sahip en zengin ulusların savaşıydı. Bir ölüm kalım savaşıydı. Her darbeye karşı taraf bir cevap buluyordu. Her gedik kapatılmıştı. Cephe her iki tarafta da sapasağlam tahkim edilmişti: Topçu bataryaları, mermiler, askerler cephenin her iki tarafına da yığılmış durumdaydı. Bu

yüzden görev, stratejinin sınırlarını aşıyordu. Savaş, her yönde bir tarafın diğerine karşı tam bir güç denemesi sürecine dönüşmüştü. Ne uçaklar, ne denizaltılar, ne tanklar, ne de süvariler tek başına kesin sonuç alabilirdi: Bunlar yalnız düşman kuvvetlerinin adım adım tüketilip durumun sürekli kontrol altında tutulmasının araçları olarak hizmet ediyorlardı. Bu, stratejinin belirleyici değil ancak yardımcı bir öneme sahip olduğu, kelimenin tam anlamıyla bir yıpratma savaşıydı.[13]

Frunze ve dostlarının İç Savaş deneyimini dogmatikleştirme eğilimi en zararlısıydı. Kızıl komutanlar, başarılı generallerin düştükleri olağan tuzaktan (yani gelecek savaşı bir öncekinin açısından hayal etmekten) kaçamamışlardı:

Kızıl Ordu stratejisi ve taktiklerini, son dönemde onun karakteristik özellikleriyle yasalaştırıp dogmatikleştirme çabası, büyük zarar verebilir ve hatta bunun ölümcül olduğu ortaya çıkabilir. Kızıl Ordu'nun (gerektiğinde görülebilecek olan) Asya kıtasındaki harekâtının mecburen tam anlamıyla manevra savaşı niteliği taşıyacağı söylenebilir. Süvariler en önemli, bazı hallerdeyse tek rolü oynamak zorunda kalacak. Öte yandan batı cephesindeki askeri harekâtın çok daha sıkıntılı olacağı kuşkusuz. Farklı ulusal bileşime sahip daha yoğun nüfuslu bir toprakta cereyan edecek olan harekât, kilometre kareye düşen asker sayısının daha yüksek olmasıyla, kuşkusuz savaşa daha mevzisel bir nitelik kazandırırken, her durumda manevra özgürlüğünü kıyas kabul etmez biçimde dar sınırlara hapsedecektir.[14]

Tuhaçevski örneği

Askeri muhalefetin en yetenekli adamı olan Tuhaçevski strateji, taktikler ve örgütlenmeye yayılan özgül proleter askeri doktrin üzerinde en çok duran kişiydi. Meslektaşlarından çok daha modern bir bakış açısına sahip olan Tuhaçevski (proleter askeri strateji için çok yaşamsal olan) taarruzun geleceğinin hava kuvvetleriyle işbirliği içindeki tank ve zırhlı araçların toplu düzeninde (mass formations) yattığını görmüştü. Onun taarruz doktrini, Kızıl Ordu'nun misyonunun proleter devrimi di-

ğer ülkelere taşımak olduğu fikrini çağrıştırıyordu. Tuhaçevski, Napolyoncu "dışarıdan devrim" geleneğinden çok fazla etkilenmişti.

Başarıyla sonuçlanmamasına rağmen Polonya'yla savaş gene de Tuhaçevski'nin süngüyle devrim ihraç etme heyecanını körüklemişti. Polonya harekâtının zirvesinde 18 Temmuz 1920'de Tuhaçevski o sırada Komünist Enternasyonal'e başkanlık eden Zinoviev'e kendi yeni fikirlerini yazmıştı:

> Çok yakın gelecekte bir dünya iç savaşının kaçınılmaz oluşundan hareketle şimdiden Komintern'in genelkurmayını oluşturmalıyız...
> Bizim Kızıl Ordu'nun kuruluşunda yaşadığımız zorluklar ve acemiliklerden kaçınmak için önceden işçi sınıfını seferber etme planının hazırlanması; işçi kızıl subayların önceden eğitilmesi; hem kıdemli muharebe komutanlarının hem de kurmay işçilerin başından hazırlanması hayati bir öneme sahip.
> ... Sovyet Rusya'da tüm milliyetlerden işçiler ve komünistlerden terkip komutanlık yapacak personeli kendi dillerinde eğitecek bir dizi askeri eğitim merkezi ve kurmay eğitimi verecek harp akademileri açmak bizim için esastır.
> Durumun bu görevde herhangi bir gecikmeye izin vermeyeceğini düşünüyorum.[15]

Troçki'nin cevabına gelelim:

> [Tuhaçevski] Komintern'in bir Enternasyonal Genelkurmay kurma zamanının geldiğini yazıyor. Ne bir fazla ne bir eksik! Bir Enternasyonal Genelkurmayı! Nedir bu? Komünist Enternasyonal, ulusal Komünist Partileri birleştiren siyasal örgütlenmedir. Enternasyonal ne zaman mümkün hale geldi? Rus Komünist Partisi'nin yanında Alman ve diğer Komünist Partiler de ortaya çıktığında. Peki, ama ortak bir genelkurmay ne zaman mümkün olur? Rusya proletaryasının hükümeti yanında diğer proleter hükümetler de ortaya çıktığında. O zaman, ancak o zaman kelimenin askeri anlamıyla ortak bir genelkurmaydan ciddi olarak söz etmek mümkün olur. Ama biliyorsunuz ki bu zorunlu önkoşul mevcut değil!

Troçki, ayrıca mevcut komünist partiler gibi Rus partisinin politikasının da bir taarruza değil fakat geri çekilmeye dayalı olduğunu öne sürüyordu:

> biz şimdi geri çekilme ve hazırlık aşamasındayız. Peki ya bizim yabancı kapitalistlere verdiğimiz tavizler? Ya Çarlığın borçlarını ödemeyi kabul edişimiz? Belki de bunlar bir taarruzun unsurlarıdır. Hayır, onlar uzlaşma ve hazırlık unsurlarıdır... Eğer şimdi taarruz edecek durumda olsaydık, Çarlığın borçlarını kabul etmezdik. Tavizler, Yeni Ekonomik Politika, Çarlığın borçlarını kabul edişimiz ve bütün bunlara ilaveten, bir taarruz savaşı: Neden, buna kargalar bile güler!
> ... Askeri alanda ne yapıyoruz? Genel terhis. Bazı yoldaşların düşüncelerinin bu kadar tutarsız olması şaşırtıcı...
> ... Orduyu terhis ediyoruz çünkü şimdi savaşa gittiğimiz filan yok. Sonuçta taarruza geçmiyoruz. Bizim işçi ve köylülere söylediğimiz şu: Şimdi savaşta değiliz, ortalıkta cephe filan yok, kimseye saldırmayacağız ve işte orduyu terhis ediyoruz.[16]

Zaten taarruz, Komintern stratejisine de uygun düşmüyordu:

> Devrimci bir taarruz savaşı fikri, enternasyonal proleter saldırı fikrine bağlanabilir. Ancak bu Komintern'in mevcut sloganı mı? Hayır. Saldırgan burjuvazinin proletaryayı her tarafta tehdit ettiği günümüzde, proletaryanın hayati çıkarlarını savunma temelinde, devrim istemeyen İkinci Enternasyonal partileriyle bile işçilerin birleşik cephesi, ortak eylemleri fikrini ortaya attık ve savunuyoruz.

Tabii ki taarruza dogmatik bir biçimde karşı çıkılamaz:

> Elbette genelde siyasal saldırı fikrinden vazgeçemeyiz. Tabii ki öyle! Dünya proleter devriminden ve uluslararası ölçekte burjuvazi karşısında zafer kazanmaktan vazgeçme niyetimiz hiç yok. Eğer devrimci saldırıdan vazgeçecek olsaydık, İkinci ve İki Buçuğuncu Enternasyonal beyleri gibi dönek olurduk. Hiçbir şeyden vazgeçmiyoruz, sevgili yoldaşlar; fakat her şeyin vakti var. Saldı-

rı olmadan zafer olanaksız. Ancak bütün siyasal taktiğin "ileri!" sloganına indirgenebileceğini ancak bir ahmak düşünebilir.[17]

Troçki, ayrıca Kızıl Ordu'nun toplumsal bileşiminin taarruz doktrinini saçmalığa dönüştürdüğünü; proleter dünya devrimini desteklemek için ağırlıklı olarak köylülerden oluşan Kızıl Ordu'yu bir taarruz savaşı için eğitmenin tam bir fantezi olduğunu ileri sürmüştü.

Üstelik Napolyoncu taarruz doktrinini benimsemek, Kızıl Ordu için felaket olurdu. Birincisi, on dokuzuncu yüzyılın başında Fransa, kıtanın en uygar ve teknik bakımdan en ileri ülkesiyken Rusya, Avrupa'nın en geri ülkeleri arasındaydı. İkincisi, tarihin öznesi olarak proletaryanın rolü, bir işgal ordusunun zoruyla "dışarıdan" devrime hiç uymuyordu. Proletarya, kendi devriminde aktif olmak zorundaydı; halk kitlesi Napolyon'un fetih savaşlarında nispeten pasif rol oynamıştı.

Silahlı milis

Bolşevikler dâhil marksist hareketin geleneğinde, sürekli orduya karşı çıkarak yerine bir halk milisinin geçirilmesi vardı. Bu yüzden Lenin Mart 1917'de İsviçre'de yazdığı **Uzaktan Mektuplar**'da bir işçi milisi çağrısında bulunuyordu:

> [Bu milis] öncelikle bütün halkı kucaklamalı, geneli içine alacak kadar kitlesel bir örgütlenme olmalı, her iki cinsiyetten bütün eli silah tutan nüfusu içine almalı; ikincisi de sırf polisin değil, ama genelde devletin işlevlerini de askeri işlevlerle ve toplumsal üretim ve dağıtımın denetimiyle kaynaştıracak biçimde hareket etmeli.[18]

Lenin, 20 Nisan (3 Mayıs) 1917'de şöyle yazmıştı: "*İşçiler, halktan uzak bir orduyu istemiyorlar. Onların istediği, işçi ve askerlerin tüm halkı içine alan bir tek miliste kaynaşmasıdır.*" [19]

Ne yazık ki Ekim 1917 sonrasında Rusya'daki koşullarda milis uygulanabilir değildi. Birincisi, işçi sınıfı çok küçük bir azınlık olduğundan, eğer ordu özel bölge (territorial) ilkesi temelinde silah altına alınan milisten oluşursa, bu birliklerin bileşiminde köylü ağırlığı hissedilecekti. Bu proletaryanın önderliğini yadsıyarak ordu birliklerini istikrarsız

ve güvenilmez hale getirecekti. İkincisi, ulaşım sisteminin geriliği, milis birliklerinin cepheye zamanında intikalini engelleyecekti. Rusya'nın geriliği, Kızıl Ordu'ya Çarlık ordusununkine çok benzeyen örgütlenme ilkelerini dikte etmişti. İkisi arasındaki fark, temelde yapılarında değil, toplumsal ve siyasal liderlik ile bakış açısındaydı.

Ancak Troçki, milis sistemine geçiş vizyonundan hiç ayrılmadı. Partinin Sekizinci Kongresi (Mart 1919) Troçki'nin gelecekte milis sistemine geçiş tezlerini benimserken, Dokuzuncu Kongre (Mart 1920) bu kararı onayladı. Troçki 28 Şubat 1920'de yazdığı *Milis Sistemine Geçiş Tezleri*'nde şunları söyler:

> Silahlı kuvvetlerimizin örgütlenmesi, uzun sürebilecek olan şimdiki geçiş dönemine öyle uygun düşmeli ki emekçi halk, üretken emek sürecinden mümkün olan en az süreyle uzaklaşarak zorunlu askeri eğitimi ala bilsin. Bu sistem ancak özel bölge ilkeleri temelinde inşa edilecek bir Kızıl İşçi ve Köylü Milisi olabilir...
> Özel bölgelere dağılan milis birlikleri (alaylar, tugaylar, tümenler), sanayi merkezleri ile onların etrafını saran ve çekimine kapılan tarımsal çevreleriyle birlikte, milis birliklere temel oluşturabilmesi için sanayinin bölgesel düzeniyle örtüşmelidir.

Acil görev, milis sistemine adım adım yönelmekti:

> Kızıl Ordu adım adım terhis edildiğinden en iyi kadrolar, en uygun biçimde; yani milis birliklerini yönetmeye hazır bir aygıtı oluşturmak için yerel üretim koşulları ve yaşam tarzına en sıkı uyum sağlayacak özel bölgelere göre tahsis edilmelidir.
>
> Milis sistemine geçişin, Sovyet Cumhuriyeti'nin ordusu ve uluslararası diplomatik durumuyla uyumlu, aşamalı bir süreç olması kaçınılmazdır...[20]

Milis sistemine yönelme programı önemli eleştirilere tabi tutuldu (özellikle askeri uzmanlar tarafından). Troçki'yi eleştirenlerden biri, stratejiyle ilgili klasik bir eser de yazmış olan Harp Akademisi profesörü General Sveçin'di. Sveçin'in muhafazakâr eleştirisi karşısında Troçki, devrimci milis geleneğini savunuyordu. Troçki 5 Ağustos 1919 tarihli

Milis Programı ve Akademik Eleştirisi başlıklı yazısında diyordu ki:

> Eğer Profesör Sveçin, kışlalarda dalgalanan Çarlık Rusyası'nın üç renkli bayrağının yerine Kızıl bayrağı geçirmek için Komünist Parti'nin iktidarı ele geçirdiğini düşünüyorsa bu, onun [Komünist Parti programına] fazla hâkim olmadığı anlamına gelir...
>
> Milis sisteminde, komutanlığın gereken otoriteden yoksun olacağına dair itiraz, siyasal körlükten kaynaklanır. Kızıl Ordu'nun şimdiki komutanlığının otoritesi, kışlalarda mı kuruldu? Bugün, bir komutanın otoritesi, kışlanın yasal hipnozuna değil, Sovyet iktidarı ve Komünist Parti'nin otoritesine dayalıdır. Profesör Sveçin, devrimi ve onun Rus işçisine kazandırdığı olağanüstü manevi yükselişi açıkça gözden kaçırmıştır. Ona göre Wallenstein'ın kampında hizmet eden, Katolikliğin uyuşturup hissizleştirdiği cahil, ayyaş paralı asker; 1789'da gazeteci ve avukatların önderliğinde Bastille'i yerle bir eden Parisli çırak; emperyalist savaş döneminde Saksonyalı işçi ve Sosyal Demokrat Parti üyesi; dünya tarihinde ilk kez iktidarı alan Rus proleter... bunlar ona göre kışlalara özenle doldurulan aşağı yukarı aynı piyonlardır. Peki, ama bu insanlık tarihini alaya almak değil de nedir?

Kitlelerin devrimci manevi gelişimi, komünist toplumsal düzende milise temel oluşturacaktır:

> Komünist düzenin gelişmesi, en geniş halk kitlelerinin manevi kişilik gelişimiyle paraleldir. Partinin geçmişte özellikle işçilerin ileri kesimine kazandırdıkları, toplumun şimdiki örgütlenmesiyle, tüm iç ilişkileriyle birlikte bütün halka kazandırılacaktır. Eğer parti, bu anlamda kışlanın "yerini almış", böylece gereken bağlılığı kazandırdığı üyelerini özverili kolektif mücadeleyi sürdürebilecek bir duruma getirmişse, komünist toplum da bunu kıyaslanamayacak ölçüde daha büyük bir ölçekte ve daha üst düzeyde yapabilecektir. Topluluk (corporate) ruhu, geniş anlamda kolektivizmin ruhudur. Bu sadece kışlada değil, düzenli bir okulda, özellikle de fiziksel emekle ilişkili olanında beslenir. İşbirliğine dayalı emek ilkesiyle beslenir. Yaygın, amaca dayalı örgütlü sporla beslenir... milis "topluluk" ruhuyla sonsuz zenginleşecek

ve bu kışlada yetişmiş alaylarınkinden çok daha nitelikli bir ruh olacaktır.[21]

Oysa Troçki'nin sürekli ordudan milise geçme hayali gerçekleşmeyecekti. 1920 ve 1921 köylü isyanları özel bölgelere dayalı ordulara geçişi imkânsızlaştırdı. Troçki'nin kendisi bunu 17 Şubat 1921 tarihli bir konuşmasında anlaşılır biçimde açıklamıştı:

> Özel bölge (*territorial*) ilkesini ele alalım. Bunun hem olumlu, hem de olumsuz yönleri var. Fakat onları verili koşullarda incelemek zorundayız. Eğer ekonomik inşamızda, işçi ve köylülerin iyi beslendiği bir duruma ulaşmışsak; köylülerin yeterli miktarda çivisi, basması, vb. varsa, o zaman özel bölge ilkesi bizim için sadece olumlu yanıyla vardır... Fakat belirli yörede, düşmanlık ve çekememezlik varsa, bu bağlılık hükümete karşı dönebilir. İhtiyaç ve yoksunluk çeken köylülerin ciddiye alınabilir bir kesiminin bulaştığı isyanların görüldüğü kırsal bölgelerde böyle bir bağlılık, askeri sisteme (sırf milis sisteminde değil, herhangi birine) karşı dönebilir. Bütün bunları hesaba katmak zorundayız.

Troçki, milis sistemine geçiş konusunda çok ihtiyatlı hareket etmek zorunda oldukları sonucunu çıkarmıştı:

> Bütün sorun, hangi ölçüde milis sistemine geçeceğimizde düğümleniyor. Şimdi kırk-elli tümeni dağıtıp on-yirmisini tutacağımızı söyleyebilir miyiz? Yoksa tersine, üç-beş milis tümeni oluşturmaya koyulurken, aynı anda kırk-elli tümeni tutacak mıyız? Sorun pratikte kendisini işte böyle koyuyor. Ben asgariyle başlayalım derim... o zaman üç-beş tümen oluşturmakla mı başlayacağız? Ben üç tümenle başlayalım derim: Petrograd'da, Moskova'da ve Urallar'da... En yüksek işçi yüzdesine sahip üç bölgeyi, en uygun olanları temel almamız lazım.[22]

Onuncu Parti Kongresi (Mart 1921) üç kapalı oturumunu askeri sorunlara ayırmıştı. Kararında milisle ilgili genel tavır değişmediyse de milise acil geçiş fikri rafa kaldırılmıştı.[23]

Aslında tam teşkilatlı bir milis tugayı sadece Petrograd'da örgüt-

lendi. Rusya'nın geriliği ve düşman kapitalist güçler tarafından kuşatılması, Troçki'nin hayallerinin gerçekleşmesini tekrar tekrar engellemişti.

10

Kızıl Ordu ve Stalinist Bürokrasinin Doğuşu

Savaş, Sovyet yaşamını egemenliği altına aldı. İç Savaş yıllarında bütün ekonomi tamamen ordunun ihtiyaçlarına bağımlı kılınmıştı. Savaş ekonomisini organize etmek için Lenin'in başkanlığında İşçi ve Köylü Savunma Konseyi kurulmuştu. Konsey "*Ülkenin beşeri ve maddi kaynaklarını savunmanın çıkarları için seferber etme konusunda tam yetkili*" kılınmıştı. "*Savunma Konseyi kararları, merkezi ve yerel tüm temsilcilikler ve kurumlar ile tüm yurttaşları koşulsuz*" bağlıyordu. Karamame; ulaşım, besin zinciri ve savaş sanayilerindeki tüm işçileri sıkı askeri disiplin koşullarına tabi kılarak, bu alanlarda yönetim birliğini Savunma Konseyi'nin temel kaygısı haline getiriyordu. Troçki'nin açıklamasına geçelim:

> Savaş Bakanlığı, bütün ülkede hükümet çalışmalarını belirledi. Tüm diğer hükümet faaliyeti buna bağlanmıştı. Önem sırasına göre, bundan sonra geleni Levazım Komiserliği'ydi. Sanayi esas olarak savaş için çalışıyordu. Diğer tüm bakanlık ve kurumlar kalıcı olarak küçültülmüş veya daraltılmış, hatta bazıları tamamen kapatılmıştı.[1]

1919'da hükümetin yayınladığı karamamelerin yüzde 40,4'ü tamamen askeri konulara, yüzde 13,1'i besin maddeleri tedarikine, yüzde 10,1'i ulaşıma, yüzde 8,1'i sanayiye ayrılmışken, kalan yüzde 28,3'ü posta ve telgraf, sağlık, maliye, tarım ve eğitim gibi birbirinden uzak alanları kapsıyordu.[2]

Kızıl Ordu, tüm endüstriyel ve tarımsal tedarik içinde ağırlıklı bir pay alıyordu. 1920'de ordu, ülkenin merkezi tedarikinden aşağıdaki oranlarda pay alıyordu:[3]

Un	**% 25**	Öğütülmemiş tahıllar	**% 50**
Hayvan yemleri	**% 40**	Balık	**% 60**
Et	**% 60**	Meyve kurusu	**% 90**
Şeker	**% 60**	Tuz	**% 15**
Yağ	**% 40**	Sabun	**% 40**
Tütün	**%100**	Kibrit	**% 20**
Ayakkabı, çorap	**% 90**	Pamuklu maddeler	**% 40**
Diğer tekstil ürünleri	**% 70-100**		

Ezici çoğunluğu atomize olmuş köylülükten oluşan heterojen bir toplumsal temel üzerinde yükselen Kızıl Ordu'nun hiyerarşik yapısı, hiç kuşku yok ki bürokratik eğilimleri güçlendirmişti. Bürokrasinin herhangi bir örgütlenme içindeki gücü, tabanın birlik ve gücüyle ters orantılıdır.

Bir araya gelen halk desteği, devrimci coşku ve yıkılmaz bir irade sayesinde Beyazlar bozguna uğratılmıştı. Fakat çok büyük bir bedel ödenmişti. İnsanlar tarihi yaparlar, ama kendi seçtikleri koşullarda olmaz bu. Süreçte şartları da kendilerini de değiştirirler. Genelde kayıtsız bir köylü kitlesinden disiplinli bir ordu inşa etme mecburiyeti, en iyi parti üyelerinin birçoğuna otoriter alışkanlıklar aşılamıştı. Parti demokrasisinin yerini tamamen bürokratik atama ilkesine bıraktığı yer, devletin başka dallarından çok Kızıl Ordu olmuştu.

25 Ekim 1918'de ordu içinde parti hücresi üzerinde seçimle iş başına gelen parti komitelerinin tamamen lağvedilmesi kararı alındı.[4] Orduda parti demokrasinin zayıflaması o kadar ileri gitmişti ki Gusev, Ocak 1919'da aşağıdakileri yazabilmişti:

> Orduda demokratik merkeziyetçiliğin yerini askeri merkeziyetçilik alırken, ordu içindeki parti örgütü askeri çizgilerde yeni bir model kazanıyor: seçimlerin yerine atamalar; kararların yerine emirler ve raporlar. Parti örgütleri tüm "siyasal haklar"ını yitiriyor. Bir tek hakları olduğu gibi kalıyor: Çalışma hakkı, siyasal bölümün emir ve talimatlarını "istisnasız" yerine getirme hakkı.[5]

Troçki başkanlığındaki Cumhuriyet Tüm Devrimci Savaş Konseyi'ne bağlı, kısa adı *PUR* olan Merkezi Siyasal Yönetim, ordu içindeki siyasal çalışmalar üzerinde tam kontrole, özellikle de tüm atamaları yapma ve parti kararlarını yürürlüğe koyma yetkisine sahipti. PUR'un insanları bir yer ya da işten diğerine kaydırma yetkisi vardı. Siyasi komiserleri yargılama yetkisi de onundu.

Genelde İç Savaş sırasında sürekli olağanüstü durumla baş edebilmek için hem askeri, hem de sivil yöneticiler bir yer ya da işten diğerine transfer ediliyorlardı. Merkez Komitesi Sicil ve Tayin Dairesi (*Uchraspred*) adlı özel büro, devletin ihtiyaç duyduğu kadroların yerleştirilmesinden sorumluydu.

Kızıl Ordu, bürokratik merkeziyetçiliğin en uç biçimlerine önayak olmuştu. Bu yüzden, V. Osinski, partinin Sekizinci Kongresi'nde Troçki'yi "*askerileştirme sancağı altında bürokrasiyi yerleştirmekle*" suçlayarak "*bizim sivil aygıtımızda askeri harekât yöntemlerinin organik bir çekiciliği görülüyor*" demişti.[6] Kızıl Ordu'nun heterojen bileşimi (proleter bir azınlıkla birlikte köylülerin ezici çoğunluğu, eski Çarlık subaylarının komünist komiserlerle bir araya gelişi) nedeniyle bu çelişkili unsurları bir arada tutacak çelik bir halkaya ihtiyaç duyulmuştu. Bu da ordu içinde bürokrasiyi güçlendirmişti.

Ordu, toplumu en aşırı biçimleriyle, hem zaafları hem de güçlü yanlarıyla yansıttığından Troçki'nin aşağıdaki sözleri durumu zekice kavradığını gösteriyor:

> Sovyet inşa çalışmasının tümü olmasa bile aşağı yukarı tüm ilkesel sorun ve zorlukları, her şeyden önce askeri işler alanında (üstelik aşırı zor, özlü ve yoğun biçimleriyle) karşımıza çıktı. Genel kural olarak bu alan bize durup dinlenme fırsatı vermedi. Yanılsama ve hataların bedelini neredeyse anında ödüyorduk. En büyük sorumluluk gerektiren kararlar, ateş altında veriliyordu.[7]

Acil sorunlara hızla çözüm getirilmesini gerektiren İç Savaş'ın kendisi, hükümet kararlarının giderek merkezileşmesine ve *yerel Sovyetler'in zayıflamasına yol açtı.* Aynı zamanda parti ve devletin giderek bütünleşmesine ve partinin kendi içinde karar alma mekanizmalarının

merkezileşmesine de neden oldu. Merkez Komitesi yerini Politbüro ve Orgbüro'ya daha fazla bırakmaya başladı. Böylece Nisan 1919'dan başlayarak Merkez Komitesi, parti tüzüğünün gerektirdiği gibi on beş günde bir değil beş-altı haftalık aralarla toplanırken, Politbüro ortalama beş günde bir, Orgbüro ise gün aşırı toplanıyordu.[8] Çalıştırdığı eleman sayısından görülebileceği gibi parti sekretaryası pıtrak gibi çoğalmıştı: Mart 1919'da 15'ken Aralık 1919'da 80'e, sonra da Mart 1920'de 150'ye çıkarılmıştı eleman sayısı.[9]

Troçki'nin açıkladığı gibi askeri sahanın Stalin'e çekici gelmesi hiç de tesadüf değildi: "*Cephe onu çekiyordu çünkü ilk kez burada tüm idari aygıtların en hazırlıklısı olan askeri aygıt ile çalışabilmişti.*" [10] Kızıl Ordu, toplumun üzerine yükselip ona egemen olmuştu. Proletarya, ülkede azınlık olduğundan Gusev'in sözlerini kullanacak olursak, İç Savaş sırasında Kızıl Ordu "*kendisini, nüfusunun önemli bir kesimini karşısında bulan, düşman bir ülkeyi zapt eden yabancı bir istilacı, bir işgalci olarak görmek*" zorunda kalmıştı.[11]

Geçmişi değerlendirirken Troçki, Kızıl Ordu'nun bürokrasinin oluşumundaki yaşamsal rolünü vurgulayacaktı. Bakın 1936'da ne yazmış:

> Beş milyonluk Kızıl Ordu'nun terhis edilmesinin, bürokrasinin oluşumunda oynadığı rol küçük sayılmaz. Muzaffer komutanlar, yerel Sovyetler'de, ekonomide, eğitimde önde gelen makamları üstlenmiş ve İç Savaş'ta zaferi sağlayan rejimi her yere ısrarla sokmuşlardı. Böylelikle her yanda kitleler, ülke liderliğine fiilen katılmaktan adım adım uzaklaşmıştı.[12]

Kızıl Ordu'nun asker mevcudu 1 Ekim 1920'de 5.498.000'ken 1 Ekim 1923 itibarıyla 566.517'ye inmişti.

Bürokrasinin ortaya çıkışına yol açan, Bolşevizm'in asıl özü değildi; ne devrimci marksist ideolojisi ne de demokratik merkeziyetçi örgütlenme biçimiydi. Bunu doğuran İç Savaş'ın nesnel koşullarıydı. Troçki'nin 1940'daki sözlerinden alıntı yapalım:

> Üç yıllık İç Savaş, çok sayıda idarecinin, dikkate değer bir kısmının emir vermeye alışık olması ve emirlerine kayıtsız şartsız itaati talep etmesi nedeniyle Sovyet hükümetinin kendisine silinmez

bir damga vurmuştu. SSCB'nin mevcut totaliter rejiminin böylesi tarihsel koşullardan değil, Bolşevizm'in kendi tabiatından kaynaklandığını kanıtlamaya çalışan o teorisyenler, İç Savaş'ın Bolşevizm'in doğasından değil, daha çok Rus burjuvazisi ile uluslararası burjuvazinin Sovyet rejimini yıkma girişimlerinden doğduğunu unutuyorlar. Stalin'i kişisel diktatörlüğünü kurmaya sevk eden bütün grup (Orkonidze, Voroşilov, Kaganoviç) ile komutan ve idareci statüsüne yükseltilmiş [olan] bütün bir işçi ve köylü tabakasıyla birlikte Stalin'in de diğer birçokları gibi İç Savaş ortamı ve koşullarında kalıba döküldüğüne şüphe yok.[13]

Kızıl Ordu, sonradan bürokrasi içinde hâkim konuma gelecek olan stalinist hizbin doğuşunda yaşamsal bir rol oynadı. Ne kadar çok önde gelen askerin Stalin'in etrafında toplandığını görmüştük. İç Savaş bittikten sonra onlar, parti içinde önemli mevkilere geldiler. Partinin Onuncu Kongresi'nde (Mart 1921), tümü Stalin'le ilişkili Frunze, Voroşilov, Orkonidze, Yaroslavski, Mihailov, Komarov, Tuntul, Molotov ve Petrovski Merkez Komitesi'ne seçildi. Yine Stalin'le ilişkili Gusev, Kuybişev, Kirov ve Çubar yeni aday üyeler oldular. Partinin On Birinci ve On İkinci Kongreleri'nde Stalin'in Merkez Komitesi'ndeki destekçilerinin gücü daha da arttı. Lenin'in 1924'deki kadro kampanyası sırasında yaklaşık 4 bin Kızıl Ordu subayının partiye üye olması, stalinist hizbin gücünü arttırdı.

Stalinist hizbin kadroları, kendi kendilerini yetiştirmiş ya da yarı-eğitimli kişilerden oluşuyordu. "Tek ülkede sosyalizm" teorisini benimsediğinde stalinist bürokrasi, psikolojisini zaten İç Savaş'taki böbürlenmeleri, cehaletleri, blöfleri ve boş tehditleriyle göstermiş durumdaydı. "*Her şeyi başarabiliriz*"; "proleter askeri doktrin"in teması buydu. Bunlar ülkenin kültürel geriliğinde serpilip gelişmişlerdi. Burjuva uzmanların ve burjuva kültürünün sahte marksist reddi, kendi kültürsüzlüklerinin bir kılıfıydı. Bunlar, bürokrasinin kendisini hem Rusya'nın hem de komünist geleceğin ete kemiğe bürünmüş hali olarak gördüğü ulusal "mesihçiliğin" temelleriydi.

Ön-stalinist hizbinki gibi Kızıl Ordu içindeki bürokrasinin ilk oluşum evrelerinin bütün önemi çok daha sonraki gelişmelerin ışığında

görünür hale gelmişti. Gelecekteki tecrit ve yenilgisinin tohumlarının, kendisinin en büyük başarılarından biri olan Kızıl Ordu'da ekilmiş olması, Troçki'nin trajik kaderiydi.

11

Çıkmaza Giren Savaş Komünizmi

İç Savaş'ın ekonomi üzerindeki etkisi çok yıkıcıydı. Aşırı kaynak yetersizliği, Sovyet hükümetini ekonominin her yönü üzerinde en sıkı merkezi kontrolü kurmaya zorlamıştı. Sanayi, Kızıl Ordu'ya ikmal yapan bir levazım örgütüne dönüşmüştü.

İç Savaş, Rus ekonomisini paramparça etmişti. İç Savaş boyunca Kuzey ve Orta Rusya'nın başlıca sanayi bölgeleri, Sovyet yönetiminde kalmıştı. Fakat bu bölgelerdeki fabrikaların ve demiryolu sisteminin ihtiyaç duyduğu hammadde ve yakıt ikmalinde genellikle uzun süren kesintiler yaşanıyordu. Petrograd, Briansk, Tula ve diğer şehirlerdeki makine sanayi, Donets Havzası'nın kömürü ile Urallar ve Ukrayna'nın demirine ihtiyaç duyuyordu. Urallar bölgesi 1918 yazından Kolçak'ın Sibirya'ya geri püskürtüldüğü 1919 yazına kadar elden çıkmış durumdaydı. Donets Havzası, Ukrayna'nın 1918 ilkbaharında Alman işgaline girmesinden başlayarak, 1919'un son aylarında Denikin'in ordusunun geri çekilmesine kadar (1919'da kısa bir dönem bir kısmının Sovyetler'in elinde kalması dışında) tamamen elden çıkmıştı. Bakü petrolü Türkler'in Bakü'yü işgal ettiği 1918 yazından, Kızıl Ordu'nun şehre girdiği 1920 ilkbaharına kadar kaybedilmişti. Kuzey Kafkasya'daki Grozni ikincil petrol kaynağı ise Denikin tarafından kesilmişti.

Moskova'nın tekstil atölyeleri ile etrafındaki fabrika bölgeleri halkası, Türkistan pamuğuna bağımlıydı. Fakat Türkistan da önce Çekoslovak askerlerinin Volga'ya 1918 yaz hücumu ve daha sonra da 1919'un ikinci yarısında Kolçak'ın ilerleyişinin sonucunda elden çıkmıştı. O sırada Türkistan köylüleri pamuk ekimine büyük ölçüde son verip kendilerine besin maddesi sağlayabilecek ürünlerin ekimine yönelmişlerdi.

Yabancı ülkelerin ambargosu da Sovyet Rusya'nın sanayiine ciddi bir darbe daha vurmuştu:[1]

	İthalat	İhracat
1913	936,6	1.472,1
1917	178	59,6
1918	11,5	1,8
1919	0,5	0
1920	5,2	0,7

(Rakamlar, milyon pud olarak verilmiştir; bir pud = 16,4 kg = 36 lb)

Hammadde, yakıt ve gıda maddelerinde birlikte yaşanan kıtlık, sanayi verimliliğini feci bir biçimde düşürdü. Açlık ve yetersiz beslenme, işçilerin randımanını çok ciddi etkiliyordu. Tahmini hesaplamalara göre Rus işçisi başına düşen gayrisafi hasıla şöyle değişmişti:[2]

İşçi başına üretkenlik (*değişmeyen ruble kuruyla*)

1913	100	
1917	85	100
1918	44	52
1919	22	25
1920	26	30

İşe gelmeme daha önce görülmemiş boyutlara ulaşmıştı: Zaman zaman yüzde 60'a ulaşırken, genelde yüzde 30'u geçiyordu.[3] Savaş öncesinde ortalama işe gelmeme oranı yaklaşık yüzde 10'du. 1920'de en iyi "şok" işletmelerde işe gelmeme üç misli artmıştı. Sormovski işletmesinde Temmuz'da yüzde 36'ya çıkmış, Ağustos'ta yüzde 32'ye düşmüştü. Briansk işletmesinde kış aylarında yüzde 40'ken, Haziran'da yüzde 48,5'e, Ağustos'ta ise yüzde 50'ye fırlamıştı. Tver işletmesinde, Temmuz ve Ağustos aylarında yüzde 44'tü.[4]

Emek üretkenliğindeki düşüşün temel nedeni, işçilerde yetersiz beslenmenin yol açtığı fiziksel tükenişti.[5] İşçiler o kadar kötü besleniyorlardı ki tezgâh başlarında bayılmaları ender görülen bir şey değildi.

Emek cephesi askeri cepheden hiç de az dayanıklılık talep etmiyordu.

Büyük ölçekli sanayi felaket boyutlarında bir gerileme içindeydi. 1917'de savaşın tahribatı, üretimi 1913'tekinin yüzde 77'si düzeyine indirmiş durumdaydı. Bu sayı, ertesi yıl yüzde 35'e, sonra 1919'da yüzde 26'ya ve 1920'de yüzde 18'e düşmüştü.[6] Ordu küçülmüş sanayi üretiminden kendi payını aldıktan sonra, köylü için çok az şey kalıyordu. Sanayi ve tarım arasındaki, kent ve kır arasındaki ekonomik bağ bu nedenle kopmuştu.

Sanayinin çöküşü ile kent ve kır arasındaki ticari ilişkilerin ağır bir baskı altına girmesi, uygulamada görülen tahıl ve sanayi malları mübadelesinin gerçek bir mübadele olmadığı anlamına geliyordu. Zengin köylü, tahılın çoğunu tedarik ederken yoksul köylü sanayi mallarını alıyordu. Kritzman'ın söylediği gibi: "*Ürünlerdeki devlet mübadelesi hiç de öyle sanayi ve tarım arasında bir mübadele değildi ... çünkü sanayi ürünlerinin mübadelesi olarak, bu yoksul köylülerin köy zenginlerinin çiftlik ürünlerinin üretilmesi için verdikleri hizmetin karşılığıydı.*" [7]

Açlık, salgınlar ve soğuk

Açlık, şehirlerde kol geziyordu. Açlığın sonuçlarından biri de nüfusun kırsal bölgelere doğru yoğun göçüydü. Kent nüfusu, özellikle de sanayi işçilerinin sayısı 1917-1920 arasında sert bir düşüş göstermişti. 1920 sonbaharına gelindiğinde kırk il merkezinde nüfus 1917'den başlayarak yüzde 33 düşerek 6,4 milyondan, 4,3 milyona inmiş ve diğer elli büyük şehrin nüfusu yüzde 16 düşerek 1,517 milyondan 1,271 milyona inmişti. Şehir ne kadar büyükse düşüş o kadar fazlaydı. Petrograd nüfusu 1917'de 2,4 milyonken Ağustos 1920'ye gelindiğinde 574 bine düşmüştü.

Açlığı salgın hastalıklar, en başta da tifüs izliyordu. Avrupa Rusyası'nda yıllara göre tifüs kurbanları, aşağıdaki tabloda binli rakamlarla verilmiştir:

1914	83	**1918**	180
1915	90	**1919**	2.105
1916	102	**1920**	3.114
1917	88		

Dolayısıyla [tabloda yer alan son] iki yıl içinde beş milyon kişi tifüse yakalanmıştı.[8]

1918-20 yıllarında sadece tifüsün neden olduğu ölümler 1,6 milyonken; tifo, dizanteri ve koleradan 700 bin kişinin daha öldüğü öne sürülüyordu.[9] Prematüre ölümlerinin toplamı, 1 Ocak 1918-1 Temmuz 1920 dönemi için toplam *yedi milyon*, yani toplam nüfusun yüzde 7'si olarak tahmin ediliyordu.[10]

Bu tahmin, Sibirya ve Güneydoğu gibi Rusya'nın çevre alanlarını kapsamıyor. Bu yörelerin de prematüre ölüm rakamlarına eklenmesi halinde, prematüre ölümlerin sayısı herhalde dokuz milyonu aşardı; İç Savaş sırasında tahminen 350 bin olan asker ölümlerinden kat be kat fazlası.

Troçki: Yeni Ekonomik Politika'nın savunucusu

1919 sonundan başlayarak Troçki'nin askeri işlere ilgisi asgari ölçülere inmişti. Bunun yerine ekonominin problemleriyle meşgul olmaya başlamıştı. Şubat 1920'de "savaş komünizmi"nin tükenmiş olduğu, tarımın ise beraberinde kendisiyle ilişkili her şeyi de sürükleyerek çıkmaza girdiğini açıkça kavramıştı. 1919-20 kışını Urallar'da ekonomi idaresiyle geçirdi. Şubat 1920'de Merkez Komitesi'ne bir memorandum gönderdi:

> şimdiki gıda ürünlerine el koyma politikası... tarımsal üretimi azaltarak sanayi proletaryasının atomize olmasına neden oluyor, ülkenin ekonomik yaşamını tamamen dağıtma tehdidi yaratıyor.

Temel pratik önlem olarak Troçki'nin önerisi aşağıda:

> Artığa el koymanın yerine, üretim miktarıyla orantılı bir vergi (bir çeşit kademeli gelir vergisi) getirip bunu da ekim yapılan arazileri genişletecek ya da ürün verimini artıracak kadar kârlı bir şekilde kurgulamak.[11]

Lenin'in kesinlikle karşı çıktığı Troçki'nin bu önerisi, Merkez Komitesi'nde dörde karşı on bir oyla reddedildi.[12] Bu olguları Troçki, par-

tinin Onuncu Kongresi'nde tartışma açmadan belirtmişti.[13]

Lenin, tahıla el koymanın yerine aynî verginin getirilmesini amaçlayan her adıma karşı çıkmayı sürdürüyordu. 1920 yazında Macar Devrimi deneyiminden esinlenen Varga'nın "*el koymalar amaca götürmez çünkü üretimde azalmayı da beraberinde getirir*" sözlerini okuduğunda, cümlenin yanına iki soru işareti koymuştu.[14] Birkaç ay sonra Buharin'in **Geçiş Dönemi İktisadı**'nda yer alan köylülüğün zorlanmasının "*salt baskı*" olarak görülmemesi gerektiği, çünkü "*bunun genel ekonomik gelişme yolunda kaldığı*" şeklinde açıklamasının yanına Lenin "*çok güzel*" diye not düşmüştü.[15]

Aralık 1920 gibi geç bir tarihte bile Lenin, zorunlu el koymayı hâlâ destekliyordu. Sovyetler'in 22 Aralık 1920'deki Sekizinci Kongresi'nde söylediği gibi: "*Bir küçük köylü ülkesinde bizim başlıca ve temel görevimiz, köylü çiftçiliğinin düzeyini yükseltmek için devletin baskısına başvurmamızdır.*" [16]

Lenin, savaş komünizminin *cul-de-sac*'a (çıkmaz sokak) girmiş olduğu sonucuna sahiden çok geç bir tarihte (Troçki'den bir yıl sonra) ulaşmıştı. 8 Şubat 1921'de Politbüro'daki tarım sorunu tartışmasında Lenin, tezlerini taslak halinde sıraladı:

1. Partisiz köylülerin, artığa el koyma sisteminin (artık tahıl stoklarına el konulması) yerine aynî vergi getirilmesi isteğini karşılamak.
2. Geçen yılki el koyma oranına göre bu vergiyi düşürme.
3. Vergiyi çiftçinin çabasına orantılı kılma ilkesinin kabul edilip daha çok çaba harcayanların oranının azaltılması.
4. Çiftçiye vergisini gecikmeden tam ödemesi halinde, vergi sonrası artığını yerel ticarette kullanması için daha fazla hareket serbestisi sağlamak.[17]

Böylece Troçki'nin *Yeni Ekonomik Politika*'nın (NEP) kurucusu Lenin'e muhalefet eden bir köylü düşmanı olduğunu öne süren stalinist mitin nasıl yanlış olduğu açıkça görülür.

Troçki'nin gözü pek öngörüsü onu, siyasal yalnızlığa itmişti. Mart 1920'de yukarıdaki memorandumu yazdığı tarihten bir ay sonra topla-

nan partinin Dokuzuncu Kongresi'nde tahıla el koymanın yerine aynî verginin getirilmesi ve tahılda serbest ticarete izin verilmesi teklifini gündeme getirmedi. Sahiden bu konuda iması bile olmadı. Tersine disiplinli bir Bolşevik olarak kongrede hükümetin baş politika oluşturucusu olarak boy gösterdi ve savaş komünizminin bir sonraki evresinin planını açıkladı.

Emek orduları

İç Savaş'ın sona ermesini göz önünde bulunduran Troçki, askerlerin ne olacağı sorusunu sordu. Genel terhisin, ekonominin çürüyüşünü güçlendireceğini düşünüyordu. Askerleri boş oturtmak israf olduğundan, o da işçi orduları fikrini benimsedi.

10 Ocak 1920'de Üçüncü Ordu Komutanı Matiiasevich ile Üçüncü Ordu Askeri Devrimci Konseyi üyesi Gaevski, askeri faaliyette ihtiyaç duyulmayan orduların işçi ordularına dönüştürülmesini isteyen bir memorandumu Lenin ve Troçki'ye gönderdiler.

> Urallar'ın tamamı, Ekaterinburg, Çeliabinsk ve Tobolsk guberniialarında ekonominin mümkün olan en hızlı bir biçimde yeniden kurulup örgütlenmesi amacıyla Üçüncü Ordu Askeri Devrimci Konseyi şunları tavsiye eder:
> Üçüncü Kızıl Ordu'nun tüm nakitleri ve kaynakları, yukarıda bildirilen bölgelerde ulaşımın yeniden sağlanmasına ve ekonominin örgütlenmesine ayrılmalı.
> Doğu Cephesi'nin Üçüncü Kızıl Ordusu'nun yeni adı RSFSR Birinci Devrimci Emek Ordusu olmalı...
> Devrimci Emek Ordusu'nun başlıca görevi, kitlesel operasyonların yaygın kullanılması ve genel bir emek seferberliğinin yürürlüğe konulması yoluyla, ulusal ekonominin mümkün olan en kısa sürede restorasyonudur.[18]

Lenin mesajı iki gün sonra cevapladı: "*Sizin tavsiyenizi destekliyor, inisiyatifinizi selamlıyorum. Sorunu Halk Komiserleri Konseyi'ne sunacağım.*" [19] Konsey, öneriyi hayata geçirmek üzere bir komisyon kuracaktı.

15 Ocak 1920'de, Troçki "Üçüncü Kızıl Ordu – Birinci Devrimci

Emek Ordusu Hakkında Emir-Memorandum"u yayımladı:

> Ödevinin bilincinde olan... Üçüncü [Kızıl] Ordu vaktini boşa harcamak istemiyor. Ne kadar uzun olursa olsun soluklanma döneminin ayları ve haftaları sırasında, kendi güç ve araçlarını ülke ekonomisini yeniden canlandırmakta kullanacaktır. Askeri gücünü korurken... kendisini devrimci emek ordusuna dönüştürecektir...
>
> Petrograd, Moskova, Ivanovo-Voznesensk, Urallar ile tüm diğer sanayi merkezleri ve bölgelerinin aç işçilerinin besine ihtiyacı var. Birinci Devrimci Ordu'nun başlıca görevi, konuşlandığı bölgelerdeki tüm artık tahıl, et, yağ ve yem stoklarını planlı bir yolla toplamak, toplanan gıda maddelerinin dökümünü titiz bir biçimde yapmak, bu malzemeleri enerjik ve hızlı bir biçimde vagonlara yüklemektir. Sanayinin yakıta ihtiyacı var. Devrimci Kızıl Ordu'nun çok önemli bir görevi, ağaç kesip kereste haline sokmak ve bunları demiryolu manevra istasyonları ve garlarında toplamaktır...
>
> İlkbahar (tarlalarda çalışma zamanı) yaklaşıyor. Tükenmiş fabrikalarımız gene de yeni tarım aletleri üretiyorlar. Ne var ki köylülerin elinde tamir edilmeyi bekleyen birçok eski araç-gereç var. Devrimci Emek Ordusu, kendi atölyelerini ve demirci, montaj ustası ve marangozlarını tarım aletleri ve makinelerinin onarımını yapacak şekilde hazırlayacaktır.
>
> Tarlalarda çalışma başladığında Kızıl piyade ve süvariler, Sovyet toprağını sürmek için nasıl saban kullanılacağını bildiklerini göstereceklerdir.

Troçki devam eder:

> Çalışmaktan kaçan biri, tıpkı asker kaçağı gibi alçak ve onursuzdur. İkisi de ağır bir biçimde cezalandırılmalıdır...
>
> Artık Birinci Emek Ordusu olan Üçüncü Ordu'nun askerleri! İnisiyatifiniz genel önem taşıyor.[20]

3 Şubat 1920'de Troçki, Güney-Doğu demiryolunun Moskova-Kazan-Ekaterinburg hattındaki tahrip olmuş kısımlarını yeniden faaliyete

geçirmek için İkinci Ordu'nun, Demiryolu Emek Ordusu'na dönüştürülmekte olduğunu ilan etti.

Beşinci Ordu, Grozni'den petrol taşınması amacıyla demiryolları inşa edecekti. Ukrayna Emek Ordusu işe koyuldu; başlıca görevi Donbas'ta kömür üretimiydi. Petrograd çevresini savunan Yedinci Ordu'ya ocak açma görevi verildi.[21] Nisan'da Stavropol guberniası ile Kuban ve Terek bölgelerinde üslenen bir Kafkasya Emek Ordusu kuruldu. Hedefi, besin maddeleri için depolar oluşturmak ve petrol tedarikini hızlandırmaktı.

Emeğin orduları fikri tamamen milis sistemi temeline dayalıydı: Orduyu üreticiler olarak işçilere yaklaştırmak yerine, askerleri üreticilere dönüştürüyordu. Emeğin ordularının fiili sonuçları iç açıcı değildi. Emeğin ordularının erken ölümüne yol açan, onlara karşı üretilen ideolojik argümanlar değil de bu olmuştu. Fakat işçi ordularından genelde emeğin askerileştirilmesi politikasına tek adım kalmıştı.

Tüm emeğin askerileştirilmesi

Stalinist efsaneye bakılırsa tek başına sadece Troçki'nin politikası olan "emeğin askerileştirilmesi", aslında o zaman bir bütün olarak parti politikasıydı. Çok sayıda önde gelen Bolşevik lider (Rikov, Miliutin, Nogin ve en başta Tomski) emeğin askerileştirilmesine karşı çıktılar; fakat Lenin de Troçki de 12 Ocak 1920'de sendikaların Bolşevik liderlerini emeğin askerileştirilmesini kabul etmeye zorlamıştı. Taslağını Troçki'nin yazdığı Merkez Komitesi'nin Dokuzuncu Kongre'ye (Mart 1920) sunacağı tezlerin başlığı "Sanayi Proletaryasını Seferber Etme, Emek Hizmetleri, Ekonominin Askerileştirilmesi ve Ordu Birliklerinden Ekonomik İhtiyaçlar İçin Yararlanma Üzerine" idi. Tezlerde dile getirilenler aşağıda:

> Çok zorlu bir geçmişin mirasının yükünü taşıyan bir toplumda, kalkınmaya geçiş aşamasında hem asalak unsurlara hem de köylülük ve işçi sınıfının geri unsurlarına yönelik baskı önlemleri olmadan, planlı ve örgütlü toplumsal emeğin hayata geçirilmesi düşünülemez. Devletin baskı aracı silahlı kuvvetleridir. Bu yüzden emeğin askerileştirilmesi unsuru, belli ölçülerde ve belli bir biçimde, kaçınılmaz olarak genel emekhizmeti temelindeki geçiş

ekonomisinin doğasındadır...

Emeğin askerileştirilmesi... ekonomik sorunların... emekçi halkın zihninde ve devlet kurumlarının uygulamalarında askeri sorunlarla özdeşleşmesi gerektiğini belirtir...

Emek hizmetinin gerçekleştirilmesi, ilkesel olarak Sovyet iktidarının kurulması ve Kızıl Ordu'nun yaratılmasıyla ilgili örgütsel görevlerin aynısının yerine getirilmesine dayalıdır... Ordu, bu tip kitlesel Sovyet örgütlerinin en önemli deneyimini oluşturduğu ölçüde, çalışma yöntemleri ve tarzı (gereken tüm düzenlemelerle birlikte) emeğin örgütlenmesi alanına aktarılmalıdır.[22]

Sendikalar "*üyeleri için önceden sadece askeri örgütlerin yararlandıkları hakların aynısını*" kabul edeceklerdi.[23] "*Ayrı grupları, ayrı işçi kategorileri ve proleter bireyleri devletin, sosyalizmin ihtiyaç duyduğu yerlere dağıtacak, gruplandıracak, transfer edecekler*"di.[24]

Dokuzuncu Kongre'ye Merkez Komitesi raporunda Troçki der ki:

Askerileştirme, sendikaların olduğu gibi askerileştirilmesi olmadan, her işçinin kendisini özgürce çürüğe çıkaramayacağı emeğin bir askeri olarak hissettiği bir rejim kurulmadan düşünülemez. Eğer başka bir yere nakil emri gelirse, emri yerine getirmelidir; aksi halde cezalandırılması gereken bir kaçak durumuna düşer. Bununla kim ilgilenecek? Sendikalar. Yeni rejimi bu yaratır. Bu işçi sınıfının askerileştirilmesidir.[25]

Yekaterinburg parti üyelerine 25 Şubat 1920 tarihli raporunda Troçki, emeğin askerileştirilmesindeki baskı unsurunu vurgular:

Sendikalardaki parti unsurlarının, devletle pazarlık ve kavga ederek ondan taviz isteyen ve sonuçta işçileri greve götüren bir "sendika" politikası ile devletimizin bir işçi devleti olduğunu, emekçi halkın çıkarları dışında başka bir çıkar tanımadığı olgusundan yola çıkan komünist politika arasındaki radikal farkları açıklamaları gerekir. Demek ki sendikalar, işçilere zor zamanlarda kendi devletleriyle pazarlık edip savaşmamayı, bunun yerine ortak çabayla ekonomik kalkınmanın ana rotasında yol alması için ona yardımcı olmayı öğretmeliler.[26]

Dokuzuncu Kongre, emeğin genel askerileştirilmesi çağrısında bulunan Troçki'nin raporunu bütünüyle onayladı. Tek başına bu olgu bile askerileştirme politikasından sadece Troçki'nin sorumlu olduğunu ileri süren stalinist efsaneyi yalanlıyor. Hiçbir şey gerçeklerden bu kadar uzak olamaz. Troçki'nin o politika konusunda coşkulu olduğu doğruydu. Fakat Lenin de öyleydi. Sözgelimi Lenin 27 Ocak 1920'de Tüm-Rusya Üçüncü Ekonomik Konseyler Kongresi'nde şöyle söylemişti:

> ... aygıtımızdan mümkün olduğunca en büyük hızla yararlanmak için bir emek ordusu yaratmalıyız... Bu sloganı ortaya atmakla, işçi ve köylülerin tüm faal güçlerinden azami yararlanarak bize bu konuda her türlü yardım sağlamalarını talep ettiğimizi ilan ediyoruz. O zaman bir emek ordusu kurup işçi ve köylülerin tüm güçlerini işe koşarak, başlıca görevimizi başarıyla yerine getireceğiz.[27]

Lenin 2 Şubat'taki konuşmasında ekonominin "*mutlak acımasızlıkla ve diğer tüm çıkarları bastırarak askeri yöntemlerle*" yeniden inşa edilmesi gerektiğini tekrarlayacaktı. "*Ne pahasına olursa olsun, emek orduları kurmalı; kendimizi bir ordu gibi örgütlemeli; yığınla kurumu... gelecek birkaç ay içinde küçültmeli, hatta kapatmalıyız... Tüm-Rusya Merkez Yürütme Komitesi, bu fikirleri geniş nüfus kitlesine aşılamayı başardığında, zorunlu emek hizmeti ve emek ordularıyla ilgili tüm önlemleri onaylayarak, bunların yerel yetkililerce uygulamaya konmasını talep ettiğinde, işte o zaman en zor görevlerle baş edebilecek durumda olduğumuza kesinlikle ikna oluruz.*" [28]

Böylece Lenin için İç Savaş sırasında, özellikle savaş bittikten sonra emeğin askerileştirilmesinin, sendikaların birleştirilmesinin ve devlete bağlı kılınmasının hayati ve acil önem taşıdığını görüyoruz.

Aynı zamanda Stalin'in kendisinin de *Emek Ordusu Ukrayna Konseyi Başkanı* olarak çalıştığını not etmemiz gerekir.

Buharin'in editörlüğünde yayınlanan ***Pravda***, emeğin askerileştirilmesini ve emek ordularını destekleyen yazılarla dolup taşıyordu. Bakın 18 Aralık 1919'da Buharin ne yazmış: [ekonomiyi işletme] "*modelini ordudan aldık*". 20 Şubat 1920'de ise emek ordularının erdemlerini anlata anla-

ta bitiremiyordu. Mart boyunca Pravda, emeğin askerileştirilmesini savunan yazılarla doluydu. 1-2 Nisan'da Buharin yeniden bunu savunuyordu.

Troçki'nin emeğin askerileştirilmesi sorunundaki tutumu ile Lenin'inki arasında bir *farklılık* vardı: Troçki, fikri kuramsallaştırıp genelleştirmeye çalışırken, Lenin bunun sadece durumun gerekli kıldığı bir önlem olduğunu düşünüyordu. Ocak 1920'de Üçüncü Tüm-Rusya Ekonomik Konseyler Kongresi'ne raporunda Troçki, sorunu ortaya koymuştu: "*Niçin askerileştirmeden söz ediyoruz?*" İşte cevabı:

> Proletarya diktatörlüğü devletinin kendisinde bu şekilde davranma hakkı gördüğü gibi orduyu saymazsak, hiçbir toplumsal örgütlenme kendisinde yurttaşlara her yönde irade ve kontrolünü dayatma hakkını bu derecede görmez. Sadece ordu (o da sırf kendi tarzında ulusların, devletlerin ve egemen sınıfların ölüm kalım meselelerine karar verdiğinden) hepimizden ve her birimizden kendi görevlerini, hedeflerini, talimatnamelerini ve emirlerini tamamen yerine getirmeyi talep etme yetkisiyle donatılmıştır. Askeri örgütlenmenin görevleri, toplumsal gelişmenin gerekleriyle ne kadar tam örtüşürse, bunu da o ölçüde eksiksiz yerine getirir.[29]

Troçki, emeğin askerileştirilmesinin genelde sosyalizm için yaşamsal olduğunu göstererek devam eder:

> ... emeğin askerileştirilmesi... kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde emek gücünü örgütleyip disipline etmenin kaçınılmaz yöntemidir.[30]

> Emek hizmeti mecburidir, fakat bu hiç de işçi sınıfının zorlanması anlamına gelmez. Eğer emek hizmeti emekçi halkın çoğunluğunun muhalefetiyle karşılaşsaydı, bütün Sovyet düzenini de peşinden sürükleyerek çöker giderdi. Emekçi halk karşı çıktığında, emeğin askerileştirilmesi *Arakçeevizm*'dir.* Emekçi halkın kendi iradesiyle, emeğin askerileştirilmesi sosyalist diktatörlüktür.[31]

* Kont Arakçeev, Çar II. Alekandr'ın Savaş Bakanı'ydı; köylüler için kurduğu askeri yerleşkelerde köylüler, tarımda çalışırken, askeri düzende örgütlenip askeri disipline tabi kılınmışlardı.

Troçki'nin argümanı, zorunlu ve gönüllü emek arasında gerçek bir fark olmadığı fikrinden kaynaklanıyordu. Üçüncü Sendikalar Kongresi'nde (9 Nisan 1920), emeğin askerileştirilmesi görüşünü ileri sürdüğünde emeğin askerileştirilmesinin üretkenliği azaltacağını, çünkü yüksek üretkenliğin ancak özgür emekle sağlanabileceğini savunan Menşevik Abramoviç'in eleştirisiyle karşılaştı. Troçki, gönüllü ve özgür emek arasında gerçek bir fark olduğunu reddetmişti:

> Bu kongrede Menşevikler'in birkaç temsilcisi, bize eğer emek gücü piyasası değilse, özgür, zorunlu olmayan emeğin ne olduğunu bir zahmet açıklayıversin.
> Tarih, köle emeğinin ne olduğunu bilir. Tarih, serf emeğinin ne olduğunu bilir. Tarih, ortaçağın zanaatçı loncalarının düzenlediği emeğin ne olduğunu bilir. Bütün dünyada şimdi emeğin kiralanması geçerlidir; tüm ülkelerin satılık gazetecileri mümkün olan en üst özgürlük biçimi olarak [gördükleri "kiralık emek" temelinde] Sovyet "köleliği"ne karşı çıkıyorlar. Öte yandan biz de kapitalist köleliğe bütün halk için gerekli ve sonuçta ülkedeki her işçi için zorunlu bir ekonomik plan temelinde, toplumsal olarak düzenlenmiş emekle karşı çıkıyoruz. Bu olmadan sosyalizme geçişi, rüyamızda bile göremeyiz...
> Menşevik karar tasarısında söylendiği gibi eğer zorunlu emek, her zaman ve her şart altında verimsiz olsaydı, o zaman tüm inşa çalışmamız başarısızlığa mahkûm olurdu.[32]

[Kapitalizm altında] İnsanların açlıktan ölmemek için çalıştıklarını söylerken Troçki haklıydı. Bu anlamda tüm emek zorunludur. Fakat bu noktadan, zorlama biçiminin fazla önem taşımadığı sonucunu çıkarmak saçmadır. Kölelik veya serflikte zor kullanma doğrudan, açık, yasaldır. Kapitalizmde ise dolaylı ve salt ekonomiktir; ücretli, yasal anlamda özgürdür. Marx, bu özgürlüğün ilerici içerimlerini vurgulamıştır. İşte bu özgürlük, ücretlinin emeğini köle veya serfinkinden çok daha üretken hale getirir. Bu yüzdendir ki Marx şöyle yazmıştır:

> Bu, köle emeğiyle üretimi bu kadar masraflı bir süreç yapan koşullardan biridir. Antik çağda kullanılan çarpıcı bir deyimi ödünç alacak olursak, burada emekçi *instrumentum semi vocale* [ç.n.

yarı konuşur aletler, hayvanlar] olarak bir hayvandan ancak bir *instrumentum vocale* [ç.n. "konuşan alet" Roma hukukunda köle] ve bir aletten *instrumentum mutum* [ç. n., dilsiz aletler] olarak ayırt edilebilir. Fakat kendisi hem hayvan, hem de aletin kendisini bunlardan hiçbiri değil de bir insan olarak hissetmesini umursar. O kendisini, birine acımasızca davranıp diğerine *con amore* [ç.,n., aşktan, aşırı sevgiden öldürmek), zarar vererek farklı bir varlık olduğuna muazzam bir doyumla ikna eder. O halde bu üretim yöntemine evrensel olarak uygulanan ilke, sadece en kaba ve en ağır, kölelerin hoyratlığından zor zarar görecek aletlerin kullanılmasıdır. Meksika Körfezi'ne sınırı olan köleci eyaletlerde İç Savaş tarihine kadar kesek açmak yerine yaban domuzu ya da köstebek gibi toprağı açan sabanlardan başkasına rastlanmıyordu.[33]

Tüm marksistler, sosyalizmin kapitalizme kıyasla emekte zorlamanın payını artırmayıp tersine bunu hafiflettiğini ezbere bilirler.

Troçki'nin hatası, sadece veya temelde mecburi, askerileştirilmiş emeğin çok üretken olmadığında değil, fakat bunun tiranlığı ve işçi sınıfının kendi kurtuluşuyla, başka bir deyişle sosyalizmle bağdaşmazlığı olgusunda yatar. Sosyalizm, sadece emek alanındaki zorlamayı hafifletmekle kalmayacak, aynı zamanda onun niteliğini dönüştürüp sonuçta tamamen ilga edilmesinin yolunu açacaktır.

Tsektran

1920 ilkbaharı ve sonbaharı arasında Troçki, emeğin askerileştirilmesi planını uygulamaya koyma fırsatı buldu. Ulaşım sistemi korkunç bir kriz yaşıyordu. Avrupa Rusyası'nın 70 bin *verst* uzunluğundaki demiryolu hattının hasar görmemiş kısmı sadece 15 bin *verst* uzunluğundayken, mevcut lokomotiflerin yüzde 57'si kullanılmaz durumdaydı.[34] 1919-20 kışında demiryolları o kadar feci bir durumdaydı ki ekonomi tam bir çöküş tehlikesiyle karşı karşıyaydı. 30 Ocak 1920'de Emek ve Savunma Konseyi, tüm demiryolu işçilerinin emek hizmeti için seferber edildiğini ilan eden bir kararname yayınladı. Bir hafta sonra yeni bir kararname, demiryolu idaresine disiplini sağlaması amacıyla geniş yetkiler verdi. İki kararnamede de sendikalardan hiç söz edilmiyordu.[35]

Lenin 1 Şubat 1920'de Troçki'ye şunları yazdı:

Demiryolu ulaşımıyla ilgili durum tam bir felaket. Tahıl arzı artık yapılmıyor. Durumu kurtarmak için gerçekten acil önlemler gerekli. İki aylık dönemde (Şubat-Mart), aşağıdaki türden önlemler yürürlüğe konulmalı (bir yandan da benzer türde başka önlemler de düşünülmeli):

1. Bireylere düşen ekmek karnelerindeki istihkak, ulaşım çalışmasına katılmayanlar için azaltılırken, katılanların istihkakı artırılmalı. Binlerce insan can verse bile ülke kurtulur.
2. Levazım ve Askeri İşler Komiserlikleri dışında tüm bakanlıklardaki kıdemli partili işçilerin dörtte üçü, bu iki ay için demiryolu ulaşımına ve onarım çalışmalarına aktarılmalı.
3. Demiryolu hatlarının her iki yanında 30-50 verst uzunluğundaki bir kuşakta, rayları açmak için emeği seferber etme amacıyla askeri hukuk uygulanmalı...[36]

Politbüro, Troçki'den Ulaşım ve Haberleşme Halk Komiserliği'ni üstlenmesini istedi. Troçki, Lenin'e çektiği telgrafta bu komiserliğin idari mekanizmasına neredeyse tamamen yabancı olduğunu açıkladı.[37] Buna karşın Troçki 23 Mart'ta VTsIK tarafından Ulaşım ve Haberleşme Geçici Halk Komiseri olarak atandı. Dokuzuncu Parti Kongresi, ulaşımın iyileştirilmesinin en hayati görevlerden biri olduğunu ilan eden bir karar aldı. Kongrenin hemen arkasından Haberleşme Halk Komiserliği (Narkomput) ve Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi (VSNKh) temsilcilerinden oluşan bir ulaşım komisyonu kuruldu. Başkanlığına da Troçki atandı.

22 Mayıs'ta bu komisyon, lokomotiflerin onarılmasıyla ilgili ünlü "1042 Sayılı Emri" yayınladı.[38] Emir, lokomotif ve vagonlarda 1924 sonuna kadar savaş öncesi standardı yakalama planıydı. Standartlaştırma "1042 Sayılı Emrin" temeliydi: Tek tek parçalar, uzun üretim sürelerini ve değiş tokuş edilebilirliği garanti eden asgari bir çeşitliliğe indirgenecekti.[39] Ulaşım sistemi yaşadığı felçten neredeyse hemen kurtulmaya başladı.

17 Ağustos 1920'de Ulaşım ve Haberleşme Halk Komiserliği, Troçki'nin başkanlığında demiryolu merkezi organları ile su-taşımacılığı sendikalarını ortak Ulaşım Komitesi'nde (Tsektran) birleştirerek demir-

yolu ve su taşımacılığını birleştirme kararı aldı.[40]

Ulaşımda olağanüstü hal ilan edildi ve emeğin seferberliği sağlandı. Bu adımların hayata geçirilmesi kararı, Merkez Komitesi'nce 28 Ağustos 1920'de Lenin, Zinoviev ve Stalin'in desteğiyle (sendika lideri Tomski'nin protestosuna rağmen) alındı.

Artık 22 Aralık'ta Troçki, Sovyetler'in Sekizinci Tüm-Rusya Kongresi'ne ilk beş yıllık plan hedeflerine üç buçuk yıl içinde ulaşılabileceğini rapor edebilecek durumdaydı.[41] O sırada vagonlarla ilgili bir plan, lokomotif planına eklenmişti: "1157 Sayılı Emir".

Parti liderleri Troçki'nin demiryolu ulaşımını düzeltmekteki başarısını büyük coşkuyla karşılamışlardı. Bakın, 27 Mayıs 1921'de, 1042 Sayılı Emrin yayınlanmasından bir yıl sonra Dzerjinski ne yazmış: "*1042 ve 1157 Sayılı Emirler... planlı ekonomideki ilk ve parlak deneyimdi...*" [42]

Sendikalar üzerine tartışma

Troçki, başarısının verdiği coşkuyla 2 Kasım 1920'de Tüm-Rus Sendikaları Konferansı arifesinde yapılan bir parti delegeleri toplantısında, diğer sendikalarda da demiryollarındaki gibi bir "silkinme"nin zorunlu olduğunu ilan etti:

> Sovyet devletinin ekonomik organlarını inşa ettik, yeniden inşa ettik; onları paramparça ettikten sonra çeşitli görevlere çeşitli işçileri özenle seçerek, bir kez daha yeniden inşa ettik. Şimdi açıkça anlaşılıyor ki sendikaların reorganizasyonuna koyulmak, yani en başta sendikaların idari personelini elemek şart.[43]

Bu, Troçki'yle açıkça arasına mesafe koyan Lenin için çok ileriye gitmekti. Ayrıca Tüm-Rusya Sendikaları Merkez Konseyi Başkanı ve parti Merkez Komitesi üyesi olan Tomski'nin protestosu da gecikmedi.

Bütün konuyu Merkez Komitesi'nin 8 Kasım'daki toplantısında gündeme getirmeye karar veren Tomski, Tsektran'a saldırdı. Tsektran'ı, sendikalardaki komünistleri küstürmekle suçlayan Lenin tarafından da desteklendi. Lenin o sırada oturum halinde bulunan Tüm-Rusya Sendika Konferansı'nda komünist hizbin kabul etmesi için hiç vakit kaybet-

meden Tsektran'ı eleştiren bir taslak hazırladı.[44]

Aynı gün, 8 Kasım'da Lenin ve Troçki sendika politikasıyla ilgili alternatif taslaklarını sundular. Ertesi gün Merkez Komitesi dörde karşı on oyla Lenin'in taslağını model alan bir karar aldı:

> Merkezileşmenin ve askerileşmiş çalışma biçimlerinin bürokrasi, kendini beğenmişlik, küçük memur zihniyeti ve sendikalara engel olacak şekilde yozlaşmasını ortadan kaldırmak için en enerjik ve sistematik bir mücadeleyi yürütmemiz şart. Emeğin askerileştirilmesinin sağlıklı biçimleri ancak parti, Sovyetler ve sendikaların ülkenin kurtuluşu için bu yöntemlerin zorunlu olduğunu en geniş işçi kitlesine açıklamayı başarması halinde başarıyla taçlanacaktır...

Özünde Tsektran'ın Sendikalar Merkez Konseyi'ne diğer büyük sendikaların merkez organlarıyla aynı temelde katılmasını buyuran karar, sendikalar için yeni genel talimatlar çıkaracak bir komite atanmasını da belirlemişti.[45] Merkez Komitesi'nce Zinoviev başkanlığında bir komisyon da kuruldu. Komisyona sendikalarda demokrasi pratiğinin daha da genişletilerek sendikaların, üretimin kontrolüne katılmaya teşvik edilmesinin araçlarını sağlama ödevi verildi.

Kararlar, Troçki'nin geri çevrilmesi anlamını taşıyordu. Ulaşımda siyasal departmanların lağvedilip görevlilerin tepeden atanması uygulamasına son verilmesi, bunun yerine söz konusu makamlara demokratik seçimlerle gelme kıstası getirilmesine karar verilmişti.

Bu olayları Tsektran içinde bir ayrılığın izlemesi üzerine 7 Aralık'ta Merkez Komitesi giderek sertleşen bir atmosferde anlaşmazlığı tekrar ele aldı. Lenin, Zinoviev, Tomski ve Stalin, Tsektran'ın derhal dağıtılmasını istediler. Merkez Komitesi yediye karşı sekiz oyla bu yasaklama kararını tanımayı reddederek, bunun yerine Buharin'in önerdiği bir uzlaşma formülünü kabul etti. Buna göre siyasal *direktuvar*lar derhal lağvedilecek, fakat Tsektran şubata kadar yerinde kalacaktı. O zaman Demiryolu ve Su Taşımacılığı İşçileri Kongresi'nde yeni bir Tsektran seçilecekti.[46]

Troçki'yi eleştirirken en çok sesi çıkan kişi Zinoviev'di. Yayınladı-

ğı ***Petrogradskaia Pravda***'nın sayfalarında Tsektran'a yönelik iğneleyici saldırılarda "*uzmanların yardımıyla işçiler üzerinde tepeden baskı kurmayı amaçlayan polis yöntemleri*"nden söz ediliyordu. Zinoviev, Tsektran'ın Merkez Komitesi'nce kurulmuş olduğunu görmezlikten gelerek Tsektran'ı tek başına Troçki'nin buluşu gibi göstermekte çok başarılıydı. Troçki'yi sendikaları devlete katmak istemekle suçladı. Oysa aşağıdaki açıklama, Dokuzuncu Parti Kongresi'nin kararından başka bir şey değildi:

> Proleterya diktatörlüğünün varlığında... sendikalar ve Sovyet iktidarının organları arasında herhangi bir karşıtlık mümkün olamaz. ... işçi sınıfının ekonomik örgütlenmesi olarak sendikalar ile onun siyasal örgütlenmesi olarak Sovyetler arasında herhangi bir karşıtlık tamamen saçmadır.
>
> sendikalar, proletarya devletinin yardımcı organlarına adım adım dönüştürülmelidir; başka bir yol yoktur.[47]

Aralık 1920 ve Mart 1921 arasında sendikalar konusunda sert bir tartışma başladı. Merkez Komitesi, bu sorunda o kadar bölünmüş bir durumdaydı ki sekiz ayrı platform ortaya çıktı. Tartışma, bütün partiyi sardı. 8 Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'ne kadar geçen dört ayda, parti toplantıları ve parti basınında tartışma kızıştı. Ocak 1921'de yayınlanan sayılarında Pravda, hemen hemen her gün şu ya da bu platformu destekleyenlerin yazılarını yayımlıyordu. Kongre toplanmadan önce Merkez Komitesi'nin emriyle başlıca belgeler, Zinoviev'in editörlüğünde tek cilt halinde yayımladı. Aynı zamanda parti, ayrıntılı görüş alışverişi için bir forum oluşturmak amacıyla iki sayılık bir özel tartışma gazetesi de yayımladı. Pravda, tartışmanın taraflarından biri olan, yeni kurulmuş *İşçi Muhalefeti* platformunu yayınlarken, İşçi Muhalefeti'nin görüşlerini ortaya koyan Aleksandra Kollontay'ın bir broşürü 250 bin adet basıldı. Bolşevikler, iktidara geldiklerinden beri hiçbir zaman bu kadar sert bir tartışmayla bölünmüş değillerdi.

Sonunda üç platform kongreye sunuldu. Bir tarafta Troçki, Buharin, Andreev, Dzerjinski, Krestinski, Preobrazhenski, Rakovski ve Serebriakov (Merkez Komitesi'nin sekiz üyesi) vardı. Diğer tarafta baş-

lıca liderleri Şliapnikov ve Kollontay olan İşçi Muhalefeti yer alıyordu. Arada ise *Onlar Platformu* (Lenin, Zinoviev, Tomski, Rudzutak, Kalinin, Kamenev, Lozovski, Petrovski, Artem ve Stalin) duruyordu.

Troçki ve Buharin'in görüşleri

Troçki-Buharin grubu disiplini sıkılaştırıp ordunun yöntemlerini savaş cephesinden fabrikalara ve sendika örgütlerine transfer etmeyi savunarak aslında ekonomik çöküşe tepki veriyorlardı. Sendikaların tamamen "devletleştirilmesi"ni (*statification*) istiyorlardı.

Troçki sendikaların devletleştirilmesi konusunda pratikte zaten oldukça ileri bir noktaya ulaşıldığını ve bunun sonuca bağlanması gerektiğini öne sürdü. İkinci olarak parti programında vaat edildiği gibi ekonomi yönetiminin sendikalara aşama aşama geçişinin, "sendikaların işçi devletinin aygıtlarına planlı dönüşümü"nü önvarsaydığını belirtti. Bu ısrarla yerine getirilmeliydi. Kendi politikasının önceki ay ve yıllardaki Lenin-Troçki politikasının sadece bir devamı olduğunu söyledi.

İşçi Muhalefeti'nin demokrasi taleplerine karşı parti liderliğinin haklarını savunarak Troçki, sonraki yıllarda yakasını hiç bırakmayacak bir argümanı kullandı:

> İşçi Muhalefeti, tehlikeli sloganlarla ortaya çıkarak demokrasinin ilkelerini fetişleştirmektedir. Onlar, parti sanki diktatörlüğünü bu diktatörlük bir süreliğine işçi demokrasisinin gelip geçici ruh haliyle ezilse bile savunma hakkına sahip değilmiş gibi işçilerin, kendi temsilcilerini partiyi çiğneyerek seçme hakkını tanır gibiler... Kaçınılmaz olansa kitlelerin kendiliğinden ruh halindeki gelip geçici dalgalanmalara rağmen, hatta emekçi sınıfların içindeki geçici sallantılara rağmen, deyim yerindeyse, diktatörlüğünü korumakla yükümlü olan partinin doğuştan kazandığı devrimci tarihsel hakkın farkında olmaktır. Bu farkındalık bizim için vazgeçilmez birleştirici bir unsurdur. Tabii ki işçi demokrasisi, kitlelerin siyasal hayata giderek daha fazla çekileceği tek sağlıklı yöntem olmakla birlikte, diktatörlüğün belirli bir anda dayandığı şey, biçimsel işçi demokrasisi ilkesi değildir.[48]

İşçi Muhalefeti

İşçi Muhalefeti içinde Kollantay'la birlikte en göze çarpanları arasında, mühendis asıllı olan Birinci Emek Komiseri Şliapnikov, metal işçileri sendikasının liderleri I. K. Lutovinov ve S. Medvedev gibi çok sayıda işçi lideri yer alıyordu.

İşçi Muhalefeti, sanayi yönetiminin sendikaların elinde olmasını talep ediyordu. Yeni sisteme geçiş, sanayinin en alt biriminden başlayarak üste doğru olmalıydı. Fabrika düzeyinde fabrika komitesi, devrimin başında sahip olduğu hâkim konumu geri kazanmalıydı. Ulusal ekonominin tamamının merkezi yönetimini seçmek üzere bir Tüm-Rusya Üreticiler Kongresi toplanmalıydı. Aynı şekilde ayrı sendikaların ulusal kongreleri, ekonominin çeşitli sektörlerinin yöneticilerini seçmeliydi.

Sonuçta İşçi Muhalefeti, ücret politikalarının radikal eşitlikçi bir revizyonunu öneriyordu. Parayla ödenen ücretler yerlerini giderek artan ölçülerde aynî ödüllere bırakmalı; temel besin maddeleri için verilen kameler, işçilere parasız sağlanmalıydı. Fabrika kantinleri, toplu taşım araçları, eğitim, eğlence, barınma, aydınlatma, vb. alanlarda da aynısı geçerli olmalıydı.

Onlar Platformu

Lenin'in sendikalar konusundaki tutumu, Troçki'ninkinden çok daha çabuk değişti. İç Savaş'ın sona erişi onun için, sendikaların "devletleştirilmesi" ve "emeğin askerileştirilmesi"yle ilgili konuşmaların da sona erişi anlamına geliyordu. 30 Aralık 1920 tarihli konuşmasında Troçki'nin pozisyonuna sertçe karşı çıkacaktı. Konuşması **Sendikalar, Mevcut Durum ve Troçki'nin Hataları** adlı bir broşürde yayınlandı. Lenin'in görüşü, sendikaların benzersiz bir pozisyona sahip olduğu yönündeydi. Bir yandan sendikaların üyeleri, sanayi işçilerinin ana gövdesinden oluşurken aynı zamanda bunlar, egemen sınıfın (devlet zorunu kullanan sınıfın) örgütleriydi. Diğer yandan sendikalar, devletin organları, baskı organları değildi ve olmamalıydı:

> tüm sanayi işçilerini içine alan sendikalar, şimdi bir diktatörlük kurmuş olan ve devlet örgütü yoluyla zor kullanan egemen, başat, yöneten sınıfın örgütleridir. Fakat bu, bir devlet örgütü ol-

madığı gibi baskı amaçlı değil eğitim amaçlı düşünülmüştür. Bu, insanları kendisine çekip eğitme amaçlı bir örgütlenmedir. Aslında bir okuldur: Bir idare okulu, ekonomi yönetimi okulu, bir iletişim okulu... burada basit olamayacak kadar karmaşık bir dişliler düzenine sahibiz; çünkü proletarya diktatörlüğü, kitlesel proleter örgütler olmadan işletilemez. Öncüden, ileri sınıfın kitlesine ve buradan da emekçi halk kitlesine geçen bir dizi "transmisyon kayışı" olmadan çalışmaz. Rusya'da bu kitle köylü kitlesidir.[49]

Lenin, İç Savaş'ın sona erişiyle birlikte sendika politikasının radikal olarak değişmek zorunda olduğunu söyledi. Savaş zamanı haklı olan baskı, şimdi yanlıştı.

Glavpolitput [Demiryolu Ulaşımı Halk Komiserliği'nin başlıca siyasal seksiyonu] ve Tsektran'ın hatası nerede yatar? Kesinlikle zor kullanmalarında değil. Bu onların itibar hanesine yazılmıştır. Onların yanlışları, normal sendika çalışmasına doğru zamanda ve çatışmasız geçemeyişleridir... Kendilerini sendikalara uyarlamayı ve eşit temelde toplanarak onlara yardım etmeyi başaramadılar. Kahramanlık, azim, vb. askeri deneyimin olumlu yanıdır; kırtasiyecilik ve kibir en kötü askeri deneyimlerin olumsuz yanıdır. Hangi niyete sahip olursa olsun Troçki'nin tezleri, askeri deneyimin en iyi değil en kötü yanlarını öne çıkarma eğilimi taşıyor.[50]

Troçki, emeğin askerileştirilmesinin ekonominin sosyalist reorganizasyonu için esas olduğunda ısrar etti. Bunun karşısında Lenin, askerileştirmenin sosyalist emek politikasının kalıcı özelliği gibi düşünülemeyeceğini öne sürdü.

Onuncu Kongre'deki konuşmasında Lenin, devlet (hatta bir işçi devleti) ile sendikalar arasında bir özdeşlik öne sürmenin vahim bir hata olacağını söyledi. Sendikalar, işçileri kendi devletlerinden dahi korumak zorundaydı:

Troçki, bir işçi devletinde işçi sınıfının maddi ve manevi çıkarları için ayağa kalkmanın sendikaların işi olmadığını söyler gibidir. Yoldaş Troçki bir "işçi" devletinden söz ediyor. Bu yanlıştır. Bunu bir soyutlama olarak görebilir miyim?... şöyle söylemek...

açıkça... yanlıştır: "Bu, burjuvazisiz bir işçi devleti olduğundan, o zaman işçi sınıfı kime karşı ve ne amaçla korunacak ki?" Bizimkisi *bürokratik eğilimli* bir işçi devletidir.

Şimdi bir bütün olarak örgütlenmiş proletaryanın kendisini korumak durumunda olduğu bir devletimiz varken, biz de kendi payımıza bu işçi örgütlerinden işçileri, kendi devletlerinden koruyup onların da devletimizi korumasını sağlamak için yararlanmalıyız.[51]

Lenin, sendikaların üretimdeki rolü ile üyelerinin tüketim haklarını savunma rolleri arasında bir denge kurulması gerektiğini öne sürdü. Sendikalar, devletin uzantılarına dönüştürülmemeliydi. Gerekirse devlete karşı işçiler adına konuşabilmek için bir ölçüde özerk kalabilmeliydiler.

Lenin bir cephede Troçki'ye karşı mücadele ederken hem o hem de Troçki İşçi Muhalefeti'ne karşı daha sert bir mücadele veriyordu. Lenin, İşçi Muhalefeti'ni komünizmden kökünden farklı bir yaklaşım olan *sendikalizm*le suçladı. Sendikalar üzerine tartışma sırasında hem Lenin hem de Troçki aralarındaki farklılığın kendilerini İşçi Muhalefeti'nden ayırandan çok daha küçük olduğunu açıkça ortaya koydu. Sendikalar üzerine tartışmanın zirvesinde, 26 Ocak 1921'de Troçki, Madenciler Kongresi'ndeki parti fraksiyonunun bir toplantısında dedi ki:

Yoldaş Şliapnikov burada konuşurken (belki onun düşüncesini biraz kabaca ifade edeceğim ama olsun) şöyle dedi: "*Troçki ve Lenin arasındaki bu anlaşmazlığa inanmayın. Aynen birleşecekler ve mücadele sadece bize karşı verilecek!*" Dediğine bakın: "*İnanmayın.*" Şu inanıp inanınama sözlerinin ne anlama geldiğini bilmem. Tabii ki birleşebiliriz. Çok önemli herhangi bir sorunda karar verirken anlaşmazlığa düşebiliriz. Fakat tartışma sadece düşüncelerimizi "birleşme" yönüne doğru iter.[52]

Lenin de Onuncu Kongre'deki konuşmasında Troçki ile arasındaki farklılıkların, İşçi Muhalefeti'yle farklılıklarına kıyasla asgari sayılabileceğini söyledi.[53]

İşçi Muhalefeti programının başlıcakusuru, ekonomik *açmazı* sona

erdirecek herhangi bir somut öneriden yoksun olmasıydı. Proletaryanın morali düşükken, onların proletaryaya güvenini ilan edişi gerçekçi bir eylem programının yerine geçemezdi. İşçilerin ihtiyaçlarının acilen karşılanması, herkese eşit ücret, bedava yiyecek, giysi ve bunun gibi talepleri, genel ekonomik çöküş durumunda tamamen hayaliydi. Moralsiz ve partiden uzaklaşmış bir proletarya karşısında, bu heterojen grubun acil ihtiyacın sanayi yönetimi olacağını düşünmeleri saçmaydı. Üreticilerin çoğu, proletarya diktatörlüğüne yabancı, bireyci eğilime sahip köylülerken bir Tüm-Rusya Üreticiler Kongresi'nden söz etmek hüsnükuruntuydu (Sonuçta "üretici" anlayışı anti-marksisttir – küçük burjuva unsurları proleter unsurlarla karıştırdığından sınıf analizinden sapar).

Özünde İşçi Muhalefeti'nin savunduğu politika tek deyimle özetlenebilir: Devletin sendikalaşması. Oysa Troçki, sendikaların devletleşmesini ileri sürüyordu. Eğer proletarya küçük ve zayıfsa, devletin sendikalaşması ütopik bir hayaldir. Pozitif politikalar yönünden İşçi Muhalefeti'nin önereceği çok az şey vardı.

Sendikalar üzerine tartışmanın sonuçlanması

Sendikalar tartışması, Onuncu Parti Kongresi'nde *Onlar Platformu*'nun ezici zaferiyle son buldu. Bu kongre, delegelerin seçilme biçimi yönünden eşsizdi. 3 Ocak 1921'de Zinoviev'in önderliğindeki Petrograd parti örgütü, tüm parti örgütlerine bir çağrı yayınladı. Önlerindeki Onuncu Kongre seçimlerinin sendika sorunundaki farklı platformlar temelinde yapılmasını önerdi. Bu Moskova örgütü ve Troçki'yi protestoya itti. 12 Ocak'ta Merkez Komitesi, yediye karşı sekiz oyla kongre delegelerinin platform esasıyla seçilmesini onayladı; ki Bolşevizm tarihinde böylesi ilk kez görülmüştü. Onuncu Kongre'de ise Lenin'in karar tasarısı ezici bir çoğunlukla kabul edildi: 336 lehte oya karşı Troçki'nin tasarısı 50 oy alırken, İşçi Muhalefeti'ne yalnız 17 oy gitti.

Temelde sendikalarla ilgili tartışma, savaş komünizmi sona ererken ülkeyi saran ekonomik felce bağlı olarak partide görülen büyük huzursuzluğun bir ifadesiydi. Ekonomi tam bir çöküş yaşıyordu. İç Savaş'tan muzaffer çıkan Bolşevik rejim, şimdi işçiler arasındaki desteğini bile kaybediyordu. İşçi Muhalefeti bu yaygın memnuniyetsizliği yansıtıyordu.

Sendikalar tartışmasından üç yıl sonra Troçki göğsünü gere gere şöyle yazabilmişti:

> tartışma hiç de sendikalar, hatta işçi demokrasisi etrafında dönmemişti; bu anlaşmazlıkların dışa vurduğu şey, ekonomide savaş komünizmi rejiminin aşırı uzamasının neden olduğu partideki büyük hoşnutsuzluktu. Ülkenin bütün ekonomik organizması zaaf içindeydi. Sendikaların rolü ve işçi demokrasiyle ilgili tartışmalar, yeni ekonomik yol arayışını arka plana itmişti.[54]

Yıllar sonra Troçki diyecekti ki: "*Değişiklik yaratmak istemiştik, ama tartışma kesinlikle tali ve yanlış bir noktadan başlamıştı.*" [55]

Troçki'nin duruşunu nasıl açıklayabiliriz?

Troçki'nin sendika tartışmasındaki pozisyonu, *ikameciliğin* bir göstergesiydi. İç Savaş sonucu işçi sınıfının gerilemesi ile birleşen karşı devrim, kıtlık ve savaş kaosunda Kızıl Ordu'nun Rus toplumunu bir arada tutması, kaçınılmaz biçimde ikameciliğin ortaya çıkmasına neden olmuştu. Uzun ve talepkar İç Savaş yıllarında oluşmuş geleneklerden bir çırpıda kurtulmak Troçki için kolay değildi. Ülkede tek işler yönetimin Kızıl Ordu'nunki olduğunu düşünüyordu.

Savaş komünizminde yürütülen emek politikası, işçileri savaş çabalarına seferber edip en acil ihtiyaç duyulan yerlere göndermekte yoğunlaştığından ve sendikalar da bu politikanın yürütülmesinin aracı olduğundan Troçki, İç Savaş sırasında sendikaların rolüne doğal olarak aynı perspektifle baktı. İç Savaş sırasında hükümetin, işçileri asker gibi kullanmaktan başka bir alternatif yoktu. Emeğin seferberliği kaçınılmazdı. Fakat Troçki, İç Savaş önlemlerini ilkeselleştirip yakıcı bir zorunluluğu ideolojik erdeme dönüştürdü.

Üzücü olan Bolşevik liderlerin tekrar tekrar zorunluluğu erdeme dönüştürmeleriydi. Lenin ve Troçki, emek ordularının sosyalizmin kaçınılmaz geleceği olduğunu öne sürdüler. Aynı şekilde Buharin, dizginsiz enflasyonu ve paranın devalüasyonunu paranın geçmediği, gerçek bir komünist ekonominin habercisi olarak övmüştü.[56] Piyasanın bastırılması ile ekonomi ve toplumda askerileştirmenin güçlenmesinin yanında bir dizi savaş önlemi (genel yokluğun sonucu eşitlikçilik) gerçek

komünizme doğrudan geçişin önlemleri olarak ifade ediliyordu.

Çıplak gerçeği olduğu gibi görmek çok acı verici olduğunda, kişi o zamana kadar taşıdığı inanç ve eylemlerine aykırı şeyler yapmaya mecbur kaldığında zorunluluğu erdeme dönüştürmek, genelde beklenti ile güncel arasındaki aşırı çelişkinin bir yan ürünüdür.

Devlet boşluktaydı. İç Savaş, proletaryayı tamamen atomize ve moralsiz bırakmıştı; köylülük, devlete isyan halindeyken partinin kendisi de tükenmişti ve parçalanma tehdidi altındaydı. Ordu, polis ve devlet bürokrasisinden başka istikrarlı bir kuvvet yokmuş gibi görünüyordu. Bunlar Troçki'nin ikameciliğini doğuran koşullardı; askeri üstyapı ile proletaryanın ekonomik ve toplumsal temeline şekil vermeye girişecekti. Emeğin askerileştirilmesi ve sendikaların devletleştirilmesi, bu trajik durumun meyveleriydi.

Troçki'nin sendikalar konusundaki duruşunu teşvik eden ek bir faktör de üst düzey soyutlamaya olan hevesiydi. Bu duruşun altında yatan varsayım, bir bütün olarak işçilerin Sovyet devletininken farklı hiçbir çıkarının olmadığı ve dolayısıyla bağımsız sendikaların koruyuculuğuna ihtiyaç duymadıklarıydı. Bu devletin proleter olmayan toplumsal kuvvetler, en başta köylülüğün baskısı altında kaldığı ve bürokratik deformasyonlardan mustarip olduğu gerçeğini atlamıştı.

Lenin'in sonradan "*Vasiyet*"inde işaret edeceği gibi bir kere Troçki, işlerin idari yanıyla aşırı haşır neşir olmaktan mustaripti. Lenin, burada Troçki için "*şimdiki MK içinde kişisel olarak belki de en becerikli kişi. Fakat aşırı özgüven geliştirmiş ve işin salt idari yanıyla aşırı meşgul olduğunu göstermişti*"[57] diye yazdı. Troçki, çok sonraları **Stalin Tahrifat Ekolü** adlı kitabında Lenin'in sözlerini yorumladı: "*Sanırım bu sözler* [sendikalar konusundaki] *tartışmanın kökenini oldukça doğru saptıyor*".[58]

Askeri cephedeki şiddetli ihtilafın peşinden gelen sendikalar konusundaki sert tartışma, Troçki'nin birçok parti kadrosu içindeki popülaritesinin ortadan kalkmasına neden oldu. Bu yüzden Onuncu Kongre'deki Merkez Komitesi seçimlerinde alınan oy sıralamasında Troçki, 25 kişilik listede onuncu oldu. Bu listeyi oy sayısıyla birlikte veriyoruz: Lenin 479, Radek 475, Tomski 472, Kalinin 470, Rudzutak 467, Stalin

458, Rikov 458, Kamenev 457, Molotov 453, Troçki 452. Tomski ve Rudzutak'ın aldıkları yüksek oylar, kongrede sendika tartışmasındaki duruşlarıyla açıklanmalı.[59]

Kongrenin seçtiği yeni Merkez Komitesi, geleceğin hizip savaşlarında Stalin'i destekleyecek olan birçok kişinin yükseldiğini gösteriyordu. Yeni seçilen üyeler arasında, Stalin'le zaten yakın ilişkideki isimler bulunuyordu: Komarov, Molotov, Mihailov, Yaroslavski, Orkonidze, Petrovski, Frunze, Voroşilov ve Tuntul. Yeni aday üyeler arasında, tümü Stalin'i destekledikleri bilinen Çubar, Kirov, Kuybişev ve Gusev vardı.

Merkez Komitesi'nin eski üyelerinden, Troçki'yle samimiyeti olan üç sekreter (Krestinski, Preobrajenskiy ve Serebriakov) ile birlikte sendika tartışmasında yanlış tarafı destekleyen Andreev ve I. N. Smirnov yeniden seçilmedi. İkisi de Troçki'ye yakındı. Hiç kuskusuz Troçki'nin işçi kitlesi içindeki popülaritesi de sendika sorunundaki duruşu yüzünden zedelenmişti; işçiler, burada kendi özgürlüklerini kısıtlama çabasının kokusunu almışlardı.

Sendikaların rolüyle ilgili tartışmanın, yeni ekonomik politikası arayışına bir katkı sağlamadığı [sonradan] ortaya çıktı. Troçki, kongrede hâkim olan kararın "*On Birinci Kongre'yi göremeyeceği*"ni tahmin etti.[60] Haklı da çıktı. Parti ve devlet, savaş komünizmi politikasını sürdürdükçe, ekonomiyi çıkmazdan kurtarma çabalarında idari olanlar dışında hiçbir önlem işe yaramıyordu. Oysa ister Troçki'nin savunduğu aşırı olanları, ister Lenin'in önerdiği daha az zorlayıcı olanları olsun, bu önlemlerin savaş komünizminin kısır döngüsünü kırmakta yetersiz olduğu görüldü.

Sendikalarla ilgili tartışmanın yeni gelişmelerle alakasız olduğu ortaya çıkmış olsa bile bu gene de Lenin'in proletaryanın ruh haline duyarlılığını göstermişti. Troçki, sendika tartışmasında hatalı olduğunu birkaç yıl sonra kabul edecekti:

> Üç yıllık İç Savaş'tan çıkan emekçi kitleler, askeri yönetim biçimlerine boyun eğmeye gitgide gönülsüz hale gelmişlerdi. Şaşmaz siyasal içgüdüsüyle Lenin, kritik anın gelmiş olduğunu hissetmişti. Ben duruşumu savaş komünizmi temelinde salt ekonomik kaygılara dayandırarak, sendikaların eskisinden de yoğun

çaba harcamasına çalışırken, siyasal kaygıların kılavuzluğundaki Lenin, askeri baskıyı hafifletme yönünde harekete geçiyordu.[61]

Kitlesel hoşnutsuzluk

Hoşnutsuzluk özellikle köylülük içinde yaygındı. İç Savaş devam ettiği sürece bir bütün olarak köylüler, Beyaz restorasyona kıyasla ehvenişer gördükleri Bolşevik rejime hoşgörü göstermişlerdi. Tahıla el konmasından ne kadar rahatsız olurlarsa olsunlar, eski toprak sahiplerinin geri dönmesinden daha fazla korkuyorlardı. Silahlı köylüler sık sık tahıl toplayan müfrezelerle çatışsalar da muhalefetin boyutları rejime tehdit oluşturacak kadar büyük olmuyordu. Oysa artık İç Savaş bitmişti; köylü isyanları dalgası kırsal Rusya'yı sardı. En ciddi ayaklanmalar Tambov vilayeti, Orta Volga bölgesi, Ukrayna, Kuzey Kafkasya ve Batı Sibirya'da ortaya çıktı.

1921 yılının başlarında neredeyse Kızıl Ordu'nun toplam mevcudunun yarısını oluşturan ve çoğunluğu köylü olan yaklaşık iki buçuk milyon erkek, toplumsal kargaşanın devletin varlığını tehdit ettiği bir durumda terhis edilmişti. Yeni gizli polis *Çeka,* sırf Şubat 1921'de ülkenin farklı kesimlerinde 118 ayrı köylü ayaklanması olduğunu rapor etti.[62] En şiddetli ayaklanma Tambov vilayetinde oldu. Bu ayaklanmanın lideri, eski Sosyal Devrimci A.S. Antonov'du. Zirve noktasında Antonov hareketi yaklaşık 50 bin köylüyü içine alıyordu. Yetenekli kızıl komutan Mihail Tuhaçevski, bu isyanı bastırmak için bir yıldan daha uzun bir zaman uğraştı.

Hoşnutsuzluk, üyelerinin birçoğu kırsal bölgelere temelli yerleşen, diğerleri defalarca köylere yiyecek aramaya giden kent proletaryasına da sıçradı. Kırsal bölgelerdeki hoşnutsuzluk bulaşıcı hale gelmiş, sanayi merkezlerinde ajitasyona ve askerler arasında huzursuzluğa yol açmıştı.

Şubat 1921'de Bolşevik rejim ile rejimin temel direği işçi sınıfı arasında görünür bir uçurum açıldı. Moskova standartlarında bile olağandışı sert geçen kara kışın başlamasıyla birlikte soğuk ve açlıkla birleşen savaş komünizminin hiç bitmeyen zorlukları, büyük şehirlerde çok elektrikli bir atmosfer yarattı. Bu, patlamanın eşiğindeki Moskova

ve Petrograd için özellikle geçerliydi.

Patlamanın kıvılcımını çakan, hükümetin şehirlerde zaten çok yetersiz olan ekmek karnelerindeki istihkakı 22 Ocak'ta üçte bir azaltması oldu. Çok ağır da olsa bu önlemin alınması şarttı. Yoğun kar yağışı ve yakıt kıtlığı, merkez ve kuzeydeki aç şehirleri beslemek için ürün fazlasının toplandığı Sibirya ve Kuzey Kafkasya'dan besin maddeleri taşıyan trenlerin seferlerini aksatıyordu. Şubat'ın ilk on günü demiryolu ulaşımının kesilmesi o kadar ileri boyutlara ulaşmıştı ki bir tek vagon dolusu tahıl bile Moskova'nın boş depolarına ulaşmamıştı.[63] Şubat başında en büyük Petrograd fabrikalarının 60'ından fazlası, yakıt yokluğundan dolayı kapatılmak durumunda kaldı. Bu arada yiyecek stokları da tükenmenin eşiğindeydi.[64]

Zinoviev'in başkanlığındaki Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, şehirde sıkıyönetim ilan etti. 23.00'ten sonra sokağa çıkma yasağı konuldu; gün içerisinde sokakta toplanmak da yasaklandı.[65] Bütün Petrograd bölgesi, grevlerle sarsılmaya başladı. Serge anılarında şöyle yazmıştı: "*...Smolni'de her gün fabrikalardaki olaylardan, grevlerden, parti ajitatörlerinin yuhalanmasından başka laf edilmiyordu. Bütün bunlar 1920 Kasım ve Aralık aylarında oluyordu.*" [66]

28 Şubat'ta grev dalgası, 6 bin işçinin çalıştığı Putilov metal işletmelerine sıçradı. İşçi sayısı Birinci Dünya Savaşı sırasında çalışanların altıda biri bile olsa gene de ürkütücü bir rakamdı bu.[67] Menşevik ajitatörler, işçi toplantılarında sempatiyle dinleniyor, bildiri ve manifestoları hevesli işçilerce elden ele dolaştırılıyordu.[68]

Başlangıçta fabrika toplantılarında alınan kararların ağırlığı, bilinen ekonomik sorunlarla ilgiliydi: Karne istihkaklarının düzenli dağıtılması, ayakkabı ve kışlık giysi sorunu, bariyerlerin kaldırılması, yiyecek bulmak üzere kırsal bölgelere serbestçe gidilebilmesi ve köylülerle serbestçe ticaret yapılabilmesi, özel kategorilerden işçilere verilen imtiyazlı karnelerin kaldırılması, vb. Fakat siyasal talepler giderek daha çok ön plana çıkmaya başlamıştı: Siyasal hakların ve yurttaşlık haklarının geri verilmesi.[69]

Bu kargaşaya anti-semitik duyguların alevlenmesi de eşlik ediyordu. Petrograd'ın Yahudi sakinleri endişeleniyordu. Hükümetin çökmesi

ve kalabalıkların sokakları ele geçirmesi halinde pogrom yaşanmasından korkan bazıları, şehri terk etmişlerdi.[70]

Ancak bir hafta sonra Zinoviev, durumu kontrol altına alarak kargaşayı yatıştırdı. Sırf zor kullanma ve propaganda, Petrograd'da düzenin yeniden sağlanmasına yetmiyordu. Muhalefet hareketinin önüne geçmek için yeterince büyük sayılabilecek bir dizi taviz verilmesi de eşit öneme sahipti. Acil bir adım olarak askerlere ve fabrika işçilerine ek karne istihkakı verildi. 27 Şubat'ta Zinoviev, işçilerin en yakıcı taleplerini karşılamak için birçok ek taviz verileceğini de ilan etti. Bundan böyle işçilerin yiyecek bulmak için şehirden ayrılmalarına izin verilecekti. Bunu kolaylaştırmak için şehrin çevresindeki kırsal bölgelere, ek yolcu trenlerinin sefere konulacağına bile söz verdi. Fakat en önemlisi de ilk kez, yerine aynî vergi konmak üzere köylülerden zorunlu tahıl alımı uygulamasına son verecek planların hazırlanmakta olduğunu; *Yeni Ekonomik Politika*'nın savaş komünizminin yerini alacağını açıkladı.

2 veya 3 Mart'a gelindiğinde grevdeki fabrikaların neredeyse tümü tekrar işbaşı yapmıştı.

Kronstadt silaha sarılıyor

Petrograd'daki bu grevler, Kronstadt çevresindeki denizcileri silahlı isyana teşvik etti.

Temmuz 1917'de Kronstadt Kalesi, Troçki tarafından "*devrimin gururu ve şanı*" diye övülmüştü. Ne var ki Kronstadtlılar o zamandan sonra çok değişmişlerdi. İç Savaş'ın muharebe alanlarından uzakta kalan Kronstadt'ın asıl denizcileri, en zorlu cephelere gönderilmiş ve yerlerine yeni askerler getirilmişti. 1921'de Kronstadt denizcilerinin ana gövdesi 1917'dekiler değildi. Resmi rakamlara göre 1921'ye gelindiğinde denizcilerin üçte ikisinden fazlası köylü kökenliydi. Petrogradlı sanayi işçilerinin filonun önemli bir kesitini oluşturduğu 1917'dekinden önemli ölçüde yüksek bir orandı bu.[71] Ayrıca garnizonun üçte biri, bazıları Sovyet Donanması'na katılmadan önce güneydeki anti-Bolşevik kuvvetlerde görev yapmış olan Ukrayna'nın yerlilerinden oluşuyordu.[72] Bu yüzden kırsal bölge halkının ruh halinden özellikle etkilenmişlerdi.

Yaygın huzursuzluk, denizcilerin arasındaki parti üyelerini bile et-

kilemişti. Sırf 1921'in Ocak ayında Baltık Filosu'ndan yaklaşık 5 bin deniz eri Komünist Parti'den ayrıldı. Ağustos 1920–Mart 1921 arasında Kronstadt parti örgütü, 4 bin üyesinin yarısını kaybetti.[73] Bunun başlıca nedeni savaş komünizmiydi. Kronstadtlılar, ülkenin başına musallat olmuş bütün kötülükler için yalnızca hükümeti sorumlu tutuyorlardı. İç Savaş'ın kendisinin yarattığı kaos ve yıkımın etkilerini, düşman ordularının kaçınılmaz tahribatını, İtilaf güçlerinin müdahale ve ambargosunu, kaçınılmaz olan yakıt ve hammadde kıtlığını veya açlık ve salgın hastalık durumunda açları besleyip hastaları tedavi etmenin zorluklarını hiçe sayıyorlardı. Tüm acı ve zorlukları Bolşevik rejimin hanesine yazıyorlardı.

Komünist Parti'ye duyulan nefrete bir ölçüde anti-semitik duygular da eşlik ediyordu. En büyük düşmanlığa hedef olanlar Troçki ve Zinoviev'di. Yahudiler'e karşı önyargılar, birçoğu tarihsel olarak Rusya'da şiddetli anti-semitizmin yaşandığı Ukrayna ve Batı sınır bölgelerinden gelen Baltık Filosu denizcileri arasında yaygındı. Bu köylü ve işçi sınıfı kökenli askerler için Yahudiler, zorluk ve sıkıntı zamanlarının geleneksel günah keçisiydi. Örneğin Kronstadt Devrimci Komitesi üyesi Verşinin 8 Mart'ta bir Sovyet müfrezesiyle toplantı yapmak için buzlar üzerinde ortaya çıktığında, onlara şöyle çağrıda bulunmuştu: "*Bırakın artık 'hurra' diye bağırmayı. Bize katılın da şu Yahudiler'i pataklayalım. Biz işçiler ve köylüler, onların lanetli egemenliğine katlanmak zorunda değiliz.*" [74]

Kronstadt'ta Komünist Partisi on beş gün süren (1-17 Mart 1921) isyan sırasında dağılmanın eşiğine geldi. Troçki, Kronstadt'lı komünistlerin yüzde 30'unun isyana faal olarak katılırken, yüzde 40'ının "taraf sız kaldığı"nı tahmin ediyordu.[75] Az önce belirttiğimiz gibi Kronstadt'taki parti üyelerinin sayısı, 1920 Ağustosu'nda 4 binken 1921 Martı'nda 2 bine düşmüş; bu sırada 500 üye ve 300 aday üye partiden istifa etmişken, kalanlar büyük bir moral bozukluğu içine girmişti.[76]

Kronstadt isyanının "*komünistsiz Sovyetler*" sloganı, kulağa gayet demokratikmiş gibi geliyor. Aslında bu sloganın üstüne hemen sadece Sosyal Devrimciler değil burjuva liberaller de atlamıştı. Kadet lideri Profesör Miliukov, Sovyetler'i Bolşevikler'in liderliğinden kurtarmanın, kısa sürede Sovyetler'in kendisini de yok etmek anlamına geldiğini kavramıştı. Kronstadt isyanı nesnel olarak karşıdevrimci niteliğe

sahipti. Bu olguyu en açık ortaya koyan, ayaklanmaya en sert karşı çıkanların İşçi Muhalefeti'ni savunanlar olmasıydı: Bu grup, Kronstadt'a yönelik saldırıya katılmak için kadınlı erkekli gönüllü olmuştu.

Troçki, Kronstadt isyanının bastırılmasında şahsen görev almadı. İsyan başladığında Urallar gibi uzak bir bölgedeydi. Oradan partinin Onuncu Kongresi'ne katılacağı Moskova'ya geçti. Kronstadt'a gitmedi, çünkü o sırada sendika sorunuyla ilgili tartışmaya katılıyordu. Bu tartışmadaki en sert muhaliflerinden biri de (Kronstadt'ta siyasal çalışmadan sorumlu olan) Petrograd Komitesi'ne başkanlık eden Zinoviev'di. O halde anarşistlerin, Troçki'nin Kronstadt isyanın bastırılmasındaki rolüyle ilgili anlattıkları hikâyeler sadece bir efsaneden ibarettir.

Lenin'e kulak verelim: "*Kronstadt olayları, gerçeği her şeyden çok aydınlatan bir şimşek çakmasını andırıyordu.*" [77]

Köylülerin Brest-Litovsk'u

Onuncu Parti Kongresi 8 Mart 1921'de Kronstadt isyanının gölgesinde toplandı. Partinin halk üzerindeki etkisini kaybetmekte olduğuna dair net kanıtlar vardı. Kronstadt'la ilgili haberler ulaşır ulaşmaz, kongrenin tartışmalarını kesip delegelerinin çoğunu kaleye yapılan hücuma katılmaları için göndermesi, bunun nasıl alarm verici olduğunu gösterebilir. İç Savaş sırasında bununla karşılaştırılabilecek bir panik görülmemişti.[78]

Bolşevik liderlerin köylü ayaklanmalarından, Petrograd'da bile proletaryanın geniş kesimlerinin hoşnutsuzluğundan ve en başta da Kronstadt'tan aldıkları birinci ders, tahıla zorunlu el koyma uygulamasına son vermenin gerekliliği oldu. Yoğun bir küçük burjuva baskısı karşısında bir geri çekilmeydi bu. Savaş komünizmi sona ermiş ve Yeni Ekonomik Politika başlatılmıştı.

Üç yıl önce, Mart 1918'de Bolşevikler "*bir soluklanma molası*" almak için Brest-Litovsk antlaşmasını imzaladıklarında, uluslararası cephede geri çekilmişlerdi. Şimdi de 15 Mart 1921'de partinin Onuncu Kongresi, Riazanov adlı delegenin "*Köylü Brest'i*" dediği kararı benimsemişti.[79]

12

Proletaryanın Düşüşü ve Bürokrasinin Yükselişi

Mücadele içinde proletarya eriyor

Sanayinin çöküşü işçilerin sayısında ani bir düşüşe neden oldu. Sanayi işçilerinin sayısı 1917'de 3.024.000'den, 1921-22'de yüzde 58,7 azalarak 1.243.000'e düşmüştü.[1]

Özellikle Petrograd'da sert bir düşüş görüldü. Ekim Devrimi sırasında 400 bin olan Petrogradlı fabrika işçisi mevcudu, 1 Nisan 1918 itibarıyla 120.495'e düşmüştü. Bunlardan 48.910'u işsizdi. Dolayısıyla Petrograd'ın sanayisinde istihdam edilen toplam işçi sadece 71.575'ti.[2]

Lenin'in açıkladığı gibi proletaryanın azalışı sadece niceliksel değil nitelikseldi de: "*Savaştan beri Rusya'daki sanayi işçileri öncekine göre çok daha az proleterdir; çünkü savaş sırasında askerlik yapmaktan kaçmak isteyen kim varsa fabrikalara doluşmuştu. Bunu bilmeyen yok.*" [3] O halde 1921-2'de çok sayıda işçi, aslında eski öğrenci ya da dükkân sahibi ya da onların çocuğuydu. En fazla küçülen grup, 1917'de Bolşevikler'in kalesi olan metal sektörüydü.

İşçi sınıfı mensupları, yiyecek kıtlığından dolayı kolektif veya birleşik bir sınıf gibi değil de bireyci küçük tacirler gibi davranmaya zorlanmıştı. 1919-20'de şehirlerde tüketilen tahılın sadece yüzde 42'sini devletin arz ettiği, diğer gıda maddelerinde oranın çok daha düşük olduğu; geri kalan her şeyin karaborsadan satın alındığı hesaplanmıştı.[4]

Mart-Nisan 1919'da Petrograd işçilerinin yüzde 75'i ekmeği karaborsadan satın alıyordu.[5] İşçilerin işe gitmek yerine yiyecek bulmak için kırlara gitmesi yaygındı. İç Savaş sırasında fabrikalar, ücretleri kısmen aynî olarak ödüyordu. İşçiler bunun bir kısmını kendileri kullanırken, geri kalanını karaborsada satıyorlardı. Mayıs 1918'deki Birinci Tüm-Rusya Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde bir konuşmacı, "işpor-

tacılık" denilen bu uygulamaya dikkat çekti:

> Toplayıcılık [şehir halkının yiyecek toplamak için kırlara çıkması] korkunç bir kötülük, işportacılık korkunç bir kötülük. Fakat... kendileri işportacılara dönüşmüşken, işçilere aynî ücret ödemeye başlamak daha büyük bir kötülüktür.[6]

Fakat bu uygulama devam edince Aralık 1918'de toplanan İkinci Tüm-Rusya Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde bu durumu görmezlikten gelmek imkansız hale geldi. Kongrede fabrika işçilerine aynî ücret verilmesi lehinde başka bir karar daha alındı. İki yıl sonra rezalet iyice büyüdü.

Mayıs 1921'deki Dördüncü Sendikalar Kongresi'nde sanayinin örgütlülüğünü yitirmesi ve proletaryanın içinde bulunduğu moral çöküntü; işçilerin fabrikalarda üretilen malların yüzde 50'sini çaldıklarına ve ortalama işçi ücretinin geçim giderlerinin ancak beşte biri olduğuna, dolayısıyla da bu açığı kapatmak için yasadışı ticarete bulaşmaya mecbur kaldıklarına dair bir açıklamayla ortaya serildi.[7] Bu koşullarda işçiler kaçınılmaz olarak ekonominin asalakları olurken, giderek kendi çıkarlarına bakma eğilimine giriyor ve aracılar haline geliyorlardı.

24 Ağustos 1919'da Lenin " *sanayinin çarkları dönmüyor. Yiyecek yok, yakıt yok, sanayi yok*" diye yazmıştı.[8] Proletaryanın dağılmasını şu sözlerle özetliyordu:

> Sanayi proletaryası... savaş, umutsuz bir sefalet ve yıkım yüzünden sınıf olmaktan çıkmış... sınıf geleneklerinden kopmuş ve proletarya olarak varlığını yitirmiştir. Proletarya, büyük ölçekli kapitalist sanayide maddi değerlerin üretimiyle uğraşan sınıftır. Büyük ölçekli kapitalist sanayi tahrip olduğundan, fabrikalar çalışmadığından proletarya ortadan kalkmıştır. Bu sınıf zaman zaman istatistiklerde sayılmakla birlikte, ekonomik anlamda bir arada durmamaktadır.[9]

Proletarya dağılmış bile olsa bir proletarya diktatörlüğü vardı. Lenin'in partinin 26 Mayıs 1921'deki Onuncu Konferansı'nda söylediği gibi: " *proletarya sınıf olmaktan çıktığı bir dönemden geçse bile... si-*

yasal iktidarı ele geçirip koruma görevini yine de yerine getirebilir." [10]

Şliapnikov, On Birinci Parti Kongresi'nde biraz da alaycı bir edayla demişti ki: "*Vladimir İlyiç [Lenin] dün proletaryanın marksist anlamda bir sınıf olarak var olmadığını söyledi. İzninizle, sizleri var olmayan bir sınıfın öncüsü olduğunuz için tebrik ediyorum.*" [11]

Tabii ki kaba bir materyalist için proletaryasız proletarya diktatörlüğünün var olması imkânsız gibi görünür. Fakat hem siyasal hem de ideolojik üstyapının, maddi temeli hiçbir zaman *doğrudan doğruya* ve *dolaysız* biçimde yansıtmadığını hatırlamalıyız. Fikirlerin kendi momentleri vardır. Genelde "normal" zamanlarda bunlar, muhafazakârlığın kaynağıdır: İnsanlar maddi koşullarının değişmesinden çok sonra bile hâlâ eski fikirlerin egemenliği altındadır. Ne var ki ideolojik üstyapı ve ekonomik temel arasındaki bu kopukluk, İç Savaş sırasında Bolşevizm'in güç kaynağı olmuştur.

Marx, kendinde sınıf ile kendisi için sınıfın aynı şey olmadığını; yani bir sınıfın üretim içindeki pozisyonunda güçlü olmakla birlikte yine de bunun farkında olmayabileceğini açıklamıştı. Madalyonun öteki yüzüne gelelim: Ekonomik gücünün dörtte üçünü kaybeden bir sınıf, deneyimi ile toplum ve devlet içindeki yerleşik pozisyonu aracılığıyla, kısa bir dönem siyasal egemenliğini koruyabilir.

Fakat çok uzun olmayan bir vadede proletaryanın ekonomik zayıflığı, pratikte yeni devletin yönetici sınıfı olması beklenen insanların moral ve bilincinde felaket boyutlarına varan bir çöküşe yol açabilir.

Bürokratik Leviathan

Başlangıçta sık sık Sovyet Kongreleri toplanıyordu. Öyle ki iktidarın Sovyetler'in eline geçtiğinin ilan edildiği 7 Kasım 1917 ile 10 Temmuz 1918 Anayasası'nın kabul edilmesi arasındaki yedi ayda dört kongre gerçekleştirilmişti. Buna karşılık Kasım 1918 ile Aralık 1922 arasında kongre, sadece yıllık olarak toplanmıştı.

Sovyetler Kongresi'nin gücü, Sovyetler'in Merkez Yürütme Komitesi'ne (*VTsIK*) geçti. Anayasada VTsIK, kongrenin altındaydı. Ne var ki pratikte VTsIK'ın gücü kendi prezidyumu ile *Sovnarkom*, Halk Komiserleri Konseyi tarafından yavaş yavaş azaltıldı.

VTsIK'ın toplanma sıklığı giderek azaldı. Başlangıçta en az iki ayda bir toplanması istenmişti. Yedinci Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1919) Lenin, VTsIK toplantılarının daha seyrek yapılmasını Beyazlar'a karşı savaşın gereklilikleriyle açıklamıştı. Kongrenin toplanma sıklığı, Dokuzuncu Sovyetler Kongresi'nde yılda en az üç defaya düşürülmüştü.

İç Savaş yıllarında öne çıkan gelişme, merkezi otoritenin hem Sovyetler Kongresi'nin hem de VTsIK'ın aleyhine Sovnarkom'da toplanmasıydı. Sovnarkom, sadece yürütme otoritesini eksiksiz kullanmakla kalmamış, kararnameler çıkararak sınırsız yasama yetkisiyle de donatılmıştı. Birinci yılında çıkardığı 480 kararnameden sadece 68'i onay için VTsIK'e gönderilmişti. 1917-1921 arasında Sovnarkom 1.615, VTsIK sadece 375 kararname çıkardı.[12] Sovyetler Kongresi'nin Sovnarkom tarafından yetkisizleştirilmesiyle aynı zamanda otoritenin, yerel Sovyetler aleyhine merkezde yoğunlaşması süreci yaşanıyordu. Memur sayısında muazzam bir artış vardı. 1920 yılının sonuna gelindiğinde devlet memurlarının sayısı 5.880.000'di; sanayi işçilerinin sayısından beş kat fazla.[13]

Bu devlet aygıtı çoğunlukla burjuva kökenlilerden oluşmuştu. Partinin yüz binlerce işçiyi yeni devlet cihazını güçlendirmek için seferber ettiği doğru. Fakat onlar hem azınlıkta kalmış, hem de eski memurların teknik üstünlüğünün ağır basması ve daha kültürlü olmaları nedeniyle ağırlıkları daha da azalmıştı. Lenin'in 12 Haziran 1920'de söylediği gibi: "*Sovyet hükümeti, gerek burjuva gerekse yarı-burjuva yüzbinlerce büro işçisi istihdam ediyor:.. onların bizim Sovyet hükümetimize zerre kadar güveni yok.*" [14] Mart 1919'da yapılan partinin Sekizinci Kongresi'nde Lenin'in söylediklerine kulak verelim:

> Çarlık bürokratları, Sovyet kurumlarına katılmaya başladılar ve kendi bürokratik yöntemlerini uyguluyorlar. Kendilerini komünistmiş gibi göstermeye, kariyerlerinde daha başarılı olmaya, Rus Komünist Partisi'nin üye kartlarını edinmeye başladılar... Burada kendisini en çok hissettiren şey, kültürlü güçlerin eksikliği.[15]

1921'den başlayarak Lenin'in bürokrasiyi suçlayan tonu giderek sert-

leşti. 17 Ekim 1921'de Siyasal Eğitim Departmanları Temsilcileri Konferansı'nda yaptığı konuşmada şöyle dedi:

> Dört yanımızı rüşvet sarmış. Kanaatimce, şimdi karşımıza üç düşman çıkıyor... Birincisi komünist şımarıklığı, ikincisi cehalet, üçüncüsü de rüşvet.[16]

Aynı samimiyet ve dobralıkla Lenin 13 Kasım 1922'de Komintern Kongresi'nde yaptığı son konuşmasında mevcut devlet cihazının burjuva muhafazakâr tabiatını suçladı:

> Cihaz her nasılsa işliyor; fakat aşağılara inildikçe devlet memurlarının keyfi kontrolleri görülüyor. Onlar bunu öyle bir yolla yapıyorlar ki bizim aldığımız önlemleri etkisiz kılıyorlar. Tepede ise tam sayısını bilmiyorum, ama taş çatlasa birkaç bini geçmeyen kişi varken; bunun dışında kendi insanlarımızın on binlercesi bulunuyor. Ne var ki aşağılara doğru inildikçe bizim Çarlıktan ve burjuva toplumdan devraldığımız; kısmen kasten kısmen bilmeden aleyhimize çalışan yüz binlerce eski memur var.[17]

Bu, büyük ölçüde şartların sonucuydu: İç Savaş, tüm devlet kurumlarını biçimlendirmişti. Buharin ve Preobrazhenski'nin sözleriyle:

> Bugün şiddetli bir İç Savaş hâlâ sürerken tüm örgütlerimiz, savaş durumunda olmak zorundalar. Sovyet iktidarının araçları, militarist çizgilerde inşa edilmek zorundaydı... Bugün Rusya'da var olan sırf proletaryanın diktatörlüğü değildir; bu militarist-proleter diktatörlüktür.[18]

Bolşevikler'in siyasal tekeli

Devrim öncesi tüm devrimciler, proletarya diktatörlüğü sırasında birden çok işçi partisinin varlığını sürdüreceğini kabul ediyorlardı. Bu yüzden Troçki 9 (22) Eylül 1917'de *Petrograd Sovyeti Başkanı* seçilmesi üzerine şunları söylemişti:

> Hepimiz partili insanlarız ve kim bilir kaç kez tartışıp birbirimize

gireceğiz. Fakat Petersburg Sovyeti'ndeki çalışmalara, tüm hizipler için adalet ve tam bağımsızlık ruhuyla önderlik edeceğiz. Prezidyumun eli hiçbir zaman azınlığı bastırmak için kalkmayacak.

Birkaç yıl sonra bu sözlerden alıntı yapan Sukhanov'un yorumu aşağıda:

Aman tanrım! Ne özgürlükçü görüşler! Nasıl bir kendi kendisiyle dalga geçme! Fakat mesele şurada: Yaklaşık üç yıl sonra anılarımızı birbirimizle paylaşırken Troçki, bu anı düşünerek gayet sakin "*Ne güzel günlerdi!*" diye içini çekti.

Evet, harika! Troçki'nin yönetimini böylesi duygularla hatırlayacak, kendisi dâhil belki de dünyada tek bir kişi bile bulamazsınız.[19]

Fakat İç Savaş'ın ağır baskısı altındaki Bolşevik liderler, hayatta kalmanın bedeli olarak *tek partili sistem*e geçmek zorunda kaldılar. Sırf temsil ettikleri sınıf, kendi iktidarını savunmak için savaşırken büyük ölçüde küçüldü diye iktidardan vazgeçecek değillerdi.

Farklı partilerin kaderi İç Savaş'ın gelişmesine yakından bağlıydı. Açıkça kapitalist partilerin, en başta Kadetler'in sonuna kadar Bolşevik iktidara karşı savaşacakları açıktı. Onlar açık açık kapitalist sınıfın diktatörlüğünü istiyorlardı. Küçük burjuva partilerinin (Sosyal Devrimciler ve Menşevikler) pozisyonları o kadar net değildi. Bir yandan liderleri, tekrar tekrar karşıdevrimin yardımına koşuyorlardı. Diğer yandan onları bile affetmeyen Beyaz Terör itici geliyordu. Sonuç, Sosyal Devrimci ve Menşevik kamplardaki sallantıydı. Bu durum, iki partinin kendi içlerinde yaşadıkları ciddi yarılmalarda su yüzüne çıkıyordu. Her birinde bir kesim Kadetler'e katılırken, bir diğeri ihtiyatla da olsa yavaş yavaş Bolşevikler'e yaklaşıyor; gene bir diğer kesim tarafsız kalıyordu. Farklı kesimlerin pozisyonları, İç Savaş cephesindeki duruma fazlasıyla bağımlıydı. Kızıl Ordu'nun birkaç başarısızlığı, daima tereddüt halindeki küçük burjuvaziyi sağa itmeye yetiyordu.

Aşırı sağı bastırırken Bolşevik hükümet, bir ikilemle karşı karşıya kalmıştı. "Özgürlüklerin bastırılması"nı protesto eden küçük burjuvaziyi ne yapacaklardı. Bu ikilemi ılımlı önlemlerle çözmek giderek

zorlaşıyordu: Sağ Sosyal Devrimciler pratikte "Sol" Kadetler'den ayırt edilemiyordu ve ikinci grup bastırılırken güçlü protestoları duyuluyordu. Sağ Menşevikler, Sağ Sosyal Devrimciler'in bastırılmasını protesto ediyorlardı. Yine Sağ Sosyal Devrimciler ile ılımlı Sosyal Devrimciler arasında; onlarla Sol Sosyal Devrimciler arasında hiçbir açık sınır yoktu, vb. Sınıflandırma uzadıkça uzar. Yaklaşık üç yıl boyunca İç Savaş'ın nasıl sonuçlanacağı konusundaki belirsizlik, hem Bolşevikler'in hem de muhaliflerinin hoşgörü seviyesini giderek düşürüyordu. *E.H. Carr*'ın dediği gibi:

> Bolşevik rejimin ilk birkaç aydan sonra örgütlü muhalefete hazır olmadığı doğruysa, hiçbir muhalefetin yasal sınırlar içinde kalmaya hazır olmadığı da doğruydu. İki tarafın da argümanlarının temel dayanağı diktatörlüktü.[20]

İç Savaş koşullarının sertliği, proletaryanın zayıflığı ve köylülüğün içinde taşıdığı kin, Bolşevikler'i hangi farklı kesimden olurlarsa olsun, Menşevikler'in ve Sosyal Devrimciler'in eylem özgürlüğünü giderek daha fazla kısıtlamaya zorladı. Beyazlar'ı tek saldırı hedefi olarak tecrit etmek mümkün olsaydı, durum çok farklı olurdu.

Mart 1919'da benimsenen Bolşevik Parti programı, diğer partilerin haklarının kısıtlanmasının sadece geçici olduğunu açıkça ortaya koymuştu. Burada ne yazıldığını görelim: " *siyasal hakların kaybedilmesi ve özgürlüğe getirilebilecek her türlü kısıtlama, ancak geçici önlemler olarak zorunludur.*" [21] Ne var ki kimi zaman koşullar, geçici olması amaçlanandan daha kalıcı bir şey olmadığını gösterecek biçimde bir araya gelirler.

Temmuz 1918'deki Beşinci Tüm Rusya Sovyetler Kongresi, muhalefetin güçlü bir biçimde var olduğu son kongreydi. Dört ay sonra 950 delegeyle toplanan bir sonraki kongrede 933 Komünist, sekiz Devrimci Komünist, dört Sosyal Devrimci, iki Narodnik Komünist, bir Maksimalist, bir Anarşist ve bir partisiz delege vardı.[22]

Partinin iktidar tekeliyle birlikte özellikle parti üyeleri, disiplin gereği tek yürek gibi hareket ettiklerinden parti ve devletin ayrılması ister istemez yalnızca resmi düzeyde kaldı. Aslında parti ve Sovyetler gide-

rek kaynaşmışlardı. Bu kaynaşma idarenin tüm düzeylerine nüfuz etmişti. 1919'un ikinci yarısında yerel Sovyetler'in yüzde 60'ından gelen veriler, parti üyeleri ve aday üyelerinin Sovyetler'in *guberniia* kongrelerinin yürütme komiteleri üyelerinin yüzde 89'unu; Sovyetler'in *uezd* kongrelerinin yürütme komitelerinin yüzde 86'sını; guberniia idare merkezlerindeki şehir Sovyetler'inin yürütme komitelerinin yüzde 93'ünü ve uezd idare merkezlerindeki kasaba Sovyetler'inin yürütme komitelerinin yüzde 71'ini doldurduklarını gösteriyordu.[23]

İç Savaş, Bolşevikler'in tek parti tekeli konusundaki tutumunu değiştirdi. Bunu koşulların dayattığı "*geçici bir kötülük*"ten bir erdeme dönüştürdüler. 1923'te Troçki diyordu ki: "*Biz ülkedeki tek partiyiz. Zaten diktatörlük döneminde de başka türlü olamaz.*" [24] Başlıca liderlerinden birinin Troçki olduğu *Birleşik Muhalefet Platformu*'nun (1927) duyurusuna bakalım: "*Tüm gücümüzle iki partili oluşuma karşı mücadele edeceğiz. Çünkü proletarya diktatörlüğü özünde birleşik proletarya partisini talep eder. Tek parti talep eder.*" [25]

Victor Serge'nin özetlediği gibi Bolşevik Parti tekelinin kurulması genelde siyasal hayatta bir bozulmaya, özelde Sovyetler'de bir gerilemeye neden oldu:

> Değişik fikirlerin nüanslarıyla, farklı toplumsal çıkarları temsil eden partiler arasındaki siyasal tartışmaların ortadan kalkmasıyla birlikte, yerel Sovyetler'den başlayıp VTsIK'a varıncaya kadar, sadece komünistlerin doldurduğu Sovyet kurumları ve Halk Komiserleri Konseyi, şimdi bir boşlukta çalışıyorlardı. Tüm kararları parti aldığından, onların tek yapabilecekleri, bu kararlara devlet mührünü basmaktan ibaretti.[26]

Ne var ki Bolşevik Parti haricindeki tüm partilerin yasaklanmasının zararlı sonuçlar yaratmış olması gerektiğini öne sürmek bir şey; Bolşevikler'in daha farklı hareket edip parti özgürlüğüne izin verebileceklerini öne sürmek ise tamamen başka bir şey. Özünde proletarya diktatörlüğü, zaman ve mekândan bağımsız demokrasi ve merkeziyetçilik gibi soyut, değişmez unsurların bir bileşimini temsil etmez. Merkeziyetçiliğinki gibi demokrasinin asıl düzeyi üç temel faktöre bağlıdır: Proletaryanın gücü, eski rejimden kalan maddi ve kültürel miras

ile kapitalist direnişin gücü. Sürdürülebilir demokrasinin düzeyi, ilk iki faktörle doğru, üçüncüsüyle ters orantılıdır. Bir transatlantik gemisinde futbol oynanmasına izin verilebilir; oysa fırtınalı denizde ilerleyen ufak bir salda hoşgörü düzeyi çok daha düşüktür.

Partinin dönüşümü

İç Savaş sırasında yüz binlerce işçi partiye katıldı; fakat mücadelenin etkisi, partinin toplumsal bileşimini kökten değiştirdi. İdarenin işletilmesinin ilk görev olarak benimsenmesiyle birlikte on binlerce parti üyesi işçi, devlet memuru oldu. Parti üyelerinin önemli bir kısmı, İç Savaş sırasında Kızıl Ordu'ya katıldı; 1920'de bu rakam yaklaşık 300 bindi; toplam üyelerin yarısı.[27] Yarım milyon komünistten fazlası, İç Savaş'ta Kızıl Ordu'da hizmet ederken, yaklaşık yarısı orduya sivil parti örgütlerince gönderilmişken, yarısı askerlik yaparken parti tarafından görevlendirilmişti. Yaklaşık 200 bin komünist hayatını kaybetti.

Fabrika tezgâhlarında çalışan parti üyelerinin oranında müthiş bir azalma, bunun kaçınılmaz sonucuydu. İşte bakın, 1919 istatistikleri parti üyelerinin sadece yüzde 11'inin o zaman fabrikalarda, yüzde 53'ünün hükümet, yüzde 8'inin parti ve sendika kademelerinde ve yüzde 27'sinin ordu içinde çalıştığını gösteriyor.[28]

Mart 1921'deki Onuncu Kongre'de Şliapnikov, devrim öncesinde Bolşevizm'in kalesi olan Petrograd metal işçileri arasında yüzde 2'lik bir kesimin parti üyesi olması karşısında üzüntüsünü dile getirmişti. Moskova için aynı rakam yüzde 4'tü.[29] On Birinci Kongre'de (Mart-Nisan 1922) Zinoviev şikâyetçiydi: "*10-12 bin işçinin çalıştığı büyük havzalarda, madenlerde, vb. sadece altı kişilik parti hücrelerimizin olduğu bir gerçek.*" [30]

Partinin toplumsal zayıflığı yetmiyormuş gibi bir de parti bileşiminde eski Bolşevikler'in oranı da çok düşüktü. Ekim 1919'da üyelerin sadece yüzde 20'si Ekim Devrimi öncesinde partiye katılmışken, Şubat 1917 Devrimi'nden önce üye olanlar sadece yüzde 8'i buluyordu.[31] Zinoviev, On Birinci Kongre'de 1922'de üyelerin ancak yüzde 2'sinin Şubat 1917 öncesinde parti üyesi olduğunu söyledi.[32]

Lenin, Molotov'a yazdığı 26 Mart 1922 tarihli mektubunda diyor ki:

Gözlerimizi gerçeğe kapatmazsak, şu anda partinin proleter politikasının, üyelerinin karakteriyle değil, partinin eski muhafızları denilebilecek küçük grubun muazzam büyük prestijiyle belirlendiğini itiraf etmemiz gerekir.

Durumun içerdiği tehlike çok büyüktü: "*Bu grubun içindeki küçücük bir çatışma, bu prestiji yok etmese bile her durumda grubu, politika belirleme gücünden yoksun bırakacak kadar çok zayıflatır.*" [33]

Parti içinde gücün merkezileşmesindeki artış

Başlangıçta küçük bir savaş organı olan Merkez Komitesi, partinin *karar alıcı organı*yken giderek karar almaktan çok *onay verir* bir duruma geldi.

Önceleri Sekizinci Parti Kongresi'nin kararı ve 1919 Parti Tüzüğü'ne uygun olarak ayda iki kez toplantı yapması gerekiyordu.[34] 1921'de Onuncu Kongre, bu şartı iki ayda bire düşürdü.[35]

Ekim Devrimi'nden hemen sonra Merkez Komitesi çok sık toplandı. Üç ayı biraz aşan bir dönemde 17 toplantının tutanakları elimizde,[36] aynı dönemde yapılan diğer birçok toplantınınkiler günümüze kalmadı. Sonradan İç Savaş sırasında toplantılar seyrekleşti. 1918 yılında Nisan ve Temmuz arasında sadece altı toplantı yapılmışken, aynı yılın Temmuz ve Kasım ayları arasında Merkez Komitesi hiç toplanmamıştı (Mart 1919'da yapılan Sekizinci Kongre'de bu durum şikâyet konusu olacaktı). Sonradan toplantıların daha düzenli aralarla yapıldığını görüyoruz: 1919 yılının Nisan ve Ekim ayları arasında altı; 1920 Nisan'ı ve 1921 Mart'ı arasında 29 kez.[37] Fakat bunlar Politbüro toplantılarıyla karşılaştırıldığında gene de çok azdı.

Merkez Komitesi 1919 yılının Mart ve Aralık ayları arasında sadece altı toplantı yaparken, *Politbüro* 29 ve *Orgbüro* 110 kez toplanmıştı. Bu dönemde on kez Politbüro-Orgbüro ortak toplantıları da düzenlenmişti. Aralık 1919'dan Eylül 1920'ye kadar Merkez Komitesi sadece dokuz kez toplanırken, Politbüro 77 ve Orgbüro 64 toplantı yapmıştı. Eylül 1920 ve Mart 1921 arasında (sendikalar tartışması sırasında) daha sık toplanan Merkez Komitesi, neredeyse haftada bir sayılacak şekilde 24 kez toplanmışken, Politbüro 26 ve Orgbüro da 47 oturum düzen-

lemişti. 1921 Mayıs'ı ve Ağustos'u arasında Merkez Komitesi dokuz, Politbüro 39 ve Orgbüro 48 toplantı yapmıştı. 1921 Eylül'ü ve Aralık'ı arasında Merkez Komitesi beş, Politbüro 44 ve Orgbüro 63 kez toplanmıştı.[38]

Pratikte Politbüro ve Orgbüro, Merkez Komitesi'nin yetkilerine giderek el koymuşlardı. Yetkisi sürekli artan bir başka parti kurumu sekretaryaydı. Politbüro ile Orgbüro arasındaki koordinasyonu gerçekleştiren parti sekreteri, her iki organın da üyesiydi.

Sekretarya, personelini çok büyük ölçüde artırmıştı: Mart 1919'da 15'ken Kasım 1919'da sekiz departmanda (genel idare, maliye, enformasyon, örgütlenme, dağıtım, teftiş, köylülük ve kadın çalışmaları) 80'e çıkmıştı.[39] Mart 1920'de personel sayısı 150'ye yükselirken, bir yıl sonra bu sayı toplamda 602'ye fırlayacaktı (muhafız ve muhabere görevi yapan 140 kişilik askeri bir birlik de buna ekleniyordu).[40]

Sekretaryanın denetimi altındaki en önemli yetkilerden biri de personel atamalarıydı. 1920'den beri üç parti sekreterinden biri, partinin insan gücünün sicilini tutan ve dağıtımını denetleyen "muhasebe ve dağıtım seksiyonu" (*Uchraspred*) adlı kısımdan sorumluydu. Bu seksiyonun Onuncu Kongre'ye raporu, on iki ayı bile bulmayan bir dönemde 42 bin parti üyesinin nakil ve atanmasından sorumlu olduğunu gösteriyor.[41] Uchraspred, devlet ve parti kurumları üzerinde güçlü bir denetim organı haline gelmişti.

Zinoviev, On İkinci Parti Kongresi'nde (1923) taşra Sovyetler'inin yürütme komiteleri başkanlarının partinin Merkez Komitesi'nce atandıklarını; bunun da zorunluluktan kaynaklandığını açıkladı.[42] Aslında bu tayin yetkisi sekretaryanındı.

Aynı zamanda partinin iç organlarında da yaygın atamalar yapılıyordu. Geniş coğrafi bölgeleri temsil edenler dâhil yerel parti komitelerinin Moskova'daki Merkez Komitesi'ne muhalefet ettikleri İç Savaş sırasında bunlar genelde derhal azlediliyorlardı. Örneğin 1919 İlkbaharı'nda Merkez Komitesi, Ukrayna'nın seçilmiş Merkez Komitesi'ni lağvedip yerine yenisini atamıştı. Mart 1922 ve Mart 1923 arasında sekretarya, taşra komitelerine 42 sekreter atamıştı.[43]

Parti kongrelerinin delegeleri bile genelde seçimle değil atamayla görevlendiriliyordu.

Parti demokrasisini savunma mücadelesi

Parti içi demokrasinin ortadan kaldırılması, parti üyelerinden gelen sert protestolara da yol açmıştı. Örneğin Dokuzuncu Kongre'de Merkez Komitesi'nin eleştirileri bastırmak için kullandığı, içinde eleştirenlerin fiilen sürgün edilmesinin de olduğu yöntemlerden söz eden K.K. Yurenev'in söylediklerine bakalım: "*Biri Christiana'ya gidiyor; bir diğeri Urallar'a gönderildi; üçüncüsü Sibirya'ya.*" [44] Merkez Komitesi'nin partiye yönelik tutumuyla "*hesap sorulamaz bir bakanlık değil, hesap sorulamaz bir hükümet*"e dönüştüğünü söyledi.

Aynı kongrede V.N. Maksimovski "demokratik merkeziyetçiliği", merkezin sorumlu olduğu "bürokratik merkeziyetçiliğin" karşısına koydu. Dedi ki: "*Balık baştan kokar denir. Parti, bürokratik merkeziyetçiliğin etkisiyle tepesinden zarar görmeye başlamıştır.*" [45] Şimdi de Yakovlev'e kulak verelim: "*Ukrayna sürgün yeri oldu. Hangi nedenle olursa olsun, Moskova'da istenmeyen yoldaşlar oraya sürgün ediliyorlar.*" [46] Sapronov'un söyledikleri: "*Seçmen haklarından, proletarya diktatörlüğünden ne kadar çok söz ederseniz edin, Merkez Komitesi'nin parti diktatörlüğü için çabalaması aslında parti bürokrasisinin diktatörlüğüne götürüyor.*" [47]

Gerçi İç Savaş boyunca konferans ve kongrelerde parti içi özgür tartışma atmosferi korundu. Brest-Litovsk barış antlaşmasıyla ilgili tartışmalar sırasında E.H. Carr'ın sözleriyle, parti "*kamusal politikanın yaşamsal konularında herhangi bir partinin ender yaşadığı bir tartışma ve propaganda özgürlüğü*"nden yararlandı.[48] Buharin'in "sol komünizm"i, Lenin'in pozisyonuna karşı savunan broşürü Mayıs 1918'de bir milyon baskı âdetine ulaştı.[49]

Bolşevizm'in demokratik geleneklerinin izleri sendika tartışmasında hâlâ açıkça görülüyordu. Bolşevizm'e sempati duymayan tarihçi Robert V. Daniels'e göre: "*1920 Sonbaharı, Komünist Parti'deki özgür tartışmanın ve liderlerin otoritesine özgür muhalefetin doruk noktasıydı.*" [50] Victor Serge, partinin İç Savaş esnasındaki durumunu şöyle anlatır:

> [Partinin] düşünce tarzı... çok canlı ve özgürdü. Dünün anarşist ve Sol Sosyal Devrimcileri'ne kucak açıyordu...
>
> Kimse Lenin'le çelişkiye düşmekten ya da onu eleştirmekten

korkmuyordu. Onun otoritesi o kadar az dayatılıyordu, devrimin demokratik hareket tarzı hâlâ o kadar doğaldı ki partiye ne kadar yeni katılmış olursa olsun, her devrimcinin kendisini parti ve devlete başkanlık eden adamın karşısında açıkça ifade etmesi bir süreç sorunuydu. Fabrikalarda ya da konferanslarda hiç tanınmayan kişiler, Lenin'i defalarca eleştirmekten kaçınmadılar. O da kendisine itiraz eden bu kişileri soğukkanlılıkla dinleyerek onlara sağduyulu cevaplar verdi.[51]

Hiziplerin yasaklanması

Kronstadt ayaklanmasının gölgesinde toplanan Onuncu Parti Kongresi'nde Lenin'in sunduğu tüm hiziplerin yasaklanması tasarısı, kongrenin onayını aldı:

Kongre hiçbir istisna gözetmeksizin, şu ya da bu platform temelinde kurulmuş olan tüm grupların derhal dağılmasını emrederek, tüm örgütlere hizipçiliğin hiçbir belirtisine hoşgörü gösterilmemesi için çok açık davranma talimatı verir. Kongrenin bu kararına uymamak, partiden şartsız ve derhal ihraç edilmeyi gerektirir.[52]

Merkez Komitesi'ne disiplini korumak için sınırsız takdir yetkisi veren gizli bir madde buna eklenmişti:

Kongre, Merkez Komitesi'ni disiplin ihlali veya hizipçiliğin canlandırılması ya da hoş görülmesi hallerinde, ihraç dâhil partide verilebilecek tüm cezaları uygulamakla yetkili kılar.

Merkez Komitesi üyelerinin kendileri de Merkez Komitesi ve Parti Kontrol Komisyonu'nun ortak toplantısında üçte iki oyla partiden ihraç edilebilirlerdi.[53]

Hizip faaliyetinin yasaklanması mutlak bir önlem olarak düşünülmemişti. Riazanov'un her biri ayrı platformlar oluşturan, ayrı gruplar temelinde yapılan Merkez Komitesi seçimlerinin kaldırılmasını isteyen bir değişiklik önerisine, Lenin karşı çıkmıştı:

Parti ve Merkez Komite üyelerini temel konularda anlaşmazlık

halinde partiye başvurma hakkından yoksun bırakamayız. Varsayalım, Brest barışının imzalanmasıyla ilgili bir soruyla karşılaştık. Böyle bir sorunun sorulmayacağının garantisini verebilir misiniz? Hayır, veremezsiniz. Bu koşullarda seçimler, platformlar temelinde yapılmak zorunda.[54]

Hiziplerin yasaklanmasının tüm parti içi muhalefetin yasaklanması anlamına gelmediğinin tek örneği, Lenin ile Riazanov arasındaki bu diyalog değildir. "Parti Birliği Üzerine" adlı kararın içinde muhaliflere, görüşlerini özel tartışma bültenleri gibi vasıtalarla Bolşevik basında da açıklamaları çağrısı yer alıyordu.

Lenin, İşçi Muhalefeti'nin parti ve devletin durumuna getirdiği eleştirilerde doğruluk payı olduğunu da vurgulamaya çaba harcadı. "İşçi Muhalefeti'nin hizmetleri"ne atıfta bulundu. "Parti Birliği Üzerine" kararına aşağıya aldığımız kısmı da kattı:

Aynı zamanda kongre, örneğin İşçi Muhalefeti olarak bilinen grubun özel olarak dikkat çektiği, partinin proleter olmayan, güvenilmez unsurlardan temizlenmesi, bürokratik uygulamalarla savaş, demokrasi ve işçi inisiyatifini geliştirmek gibi sorunları ilgilendiren her pratik önerinin... en büyük özenle soruşturulup pratikte test edilmesini de ilan eder.[55]

İç Savaş'ın en karanlık günlerinde bile Bolşevik Parti içinde hizipler yasaklanmamıştı. Menşevikler ve Sosyal Devrimciler rahatsız edilmiş; kâh yasaklanmış kâh legale çıkmalarına izin verilmişti. Böyle politika değişikliklerini dikte edense savaş şartları ve bu partilerin sallantılarıydı. Fakat Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'nde sadece bu partiler değil, iktidardaki Bolşevik Parti içi hizipler de yasaklanacaktı. Bolşevikler, başka bir alternatif olmadığını hissetmişlerdi. Belki de partinin tutumunu en iyi ifade eden, Radek'in kongreye söylediği şu sözlerdi:

Bu karara evet oyu verirken, bunun pekâlâ bizim aleyhimize dönebileceğini hissettim. Gene de destekledim. Merkez Komitesi, gerekli görüyorsa tehlike anında en iyi partili yoldaşlara karşı

> en sert önlemleri alsın. Hatta Merkez Komitesi yanılsın! O bile şimdi gözlemlediğimiz yalpalama kadar tehlikeli değildir.[56]

O sırada Troçki'nin otorite ve partide merkezileşme savlarının en ateşli savunucusu olduğu söylenebilir. Durumun içerdiği tehlikelere Lenin'den daha duyarsız kalmış görünür; ancak sonradan 1923'te bürokratik tehdidin farkına varacaktır. Fakat Troçki, bürokratik gücün bu birikimini savunurken kendisi bu gücün merkezinde yer almadı. Parti ve devlet aygıtının git gide Stalin ve hizbinin kontrolüne girmesi, Lenin'in ölümünden sonra muazzam önem kazanacak bir olguydu.

13

Komünist Enternasyonal'in İlk Adımları

Birinci Dünya Savaşı çıktığında hem Lenin hem de Troçki, yeni bir Enternasyonal inşa etmenin gerekli olduğunu söyledi. Ekim Devrimi sonrası bu sözün tutulmasının vakti gelmişti.

1845'te yayımlanan **Alman İdeolojisi**'nden itibaren Marx'ın kendisi de marksistler de devrimi, her zaman enternasyonal bir süreç olarak düşündüler. 1906'da yayımlanan **Sürekli Devrim (Sonuçlar ve Olasılıklar)** adlı klasik eserinde Troçki, Rus işçi sınıfının muzaffer Avrupa proletaryasının doğrudan devlet yardımı olmadan iktidarda kalamayacağını özellikle belirtmişti. Troçki, Lenin ve önde gelen tüm diğer Bolşevikler aynı fikri, devrim boyunca tekrarlayıp durdular. O dönemde *tek ülkede sosyalizm* fikri kimsenin aklının ucundan geçmezdi.

Bununla birlikte İç Savaş'ın yıkıcı etkisi, bu genel kanaate özel bir aciliyet kazandırdı. Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi Sovyet Cumhuriyeti'nin askerileştirilmesi, zaten kırılgan olan ekonomide yaşanan tahribat, köylülükle gergin ilişkiler ve azınlıktaki işçi sınıfının küçülmesi, etkisini giderek arttıran bürokratik eğilimleri doğurdu. Sonuçta bu baskılardan kurtulmanın tek yolu, devrimin uluslararası düzeyde yaygınlaşmasının sağlanmasıydı. Bu, enternasyonal örgütlenmeyi gerekli kılıyordu.

24 Ocak 1919'da Üçüncü ya da Komünist Enternasyonal (*Komintern*) Kurucu Kongresi'nde Troçki'nin kaleminden çıkan bir çağrı yayınlandı. Yeni Enternasyonal'in "hedefleri ve taktikleri" şöyle özetlenmişti:

1. İçinde bulunduğumuz dönem; eğer kapitalizm, çözümsüz çelişkileriyle birlikte ortadan kaldırılmazsa bütün Avrupa uygarlığını da peşinden çöküşe sürükleyecek olan, bütün

dünya kapitalist sisteminin dağıldığı ve çöktüğü dönemdir.

2. Şimdi proletaryanın görevi derhal devlet iktidarını ele geçirmektir. Devlet iktidarını ele geçirmek, burjuvazinin devlet aygıtını tahrip edip yeni proleter iktidar aygıtının örgütlenmesi anlamına gelir.
3. Yeni iktidar aygıtı, proletarya (ayrıca bazı yerlerde kır yarı-proletaryası, yoksul köylü) diktatörlüğünü cisimleştirmeli; yani sömürücü sınıfların üzerinde sistematik baskı kurularak onların mülksüzleştirilmesinin aracı olmalıdır
4. Proletarya diktatörlüğü, sermayenin derhal mülksüzleştirilip üretim araçlarının özel mülkiyetinin kaldırılmasının ve ulusal mülkiyete dönüşümünün kaldıracı olmalıdır...
5. Sosyalist devrimi korumak, onu iç ve dış düşmanlara karşı savunmak, savaşan proletaryanın diğer ulusal kesimlerine yardım etmek için burjuvazi ve temsilcilerini tamamen silahsızlandırıp proletaryayı silahlandırmak esastır.
6. Bugün dünyanın durumu, devrimci proletaryanın farklı kesimleri arasında mümkün olan en sıkı ilişkiyi ve hâlihazırda sosyalist devrimin muzaffer olduğu ülkelerin tam birliğini talep eder.
7. Temel mücadele yöntemleri, sermayenin siyasal yönetimiyle açık silahlı çatışmaya götürecek olan proletaryanın kitlesel eylemleridir.[1*]

2-6 Mart 1919'da *Komünist Enternasyonal Kurucu Kongresi* Moskova'da toplandı. Ufak bir oluşumdu; 51 delege vardı: 19 parti ve örgütü temsilen 35'inin oy kullanma hakkı, 16 örgütü temsilen 19'unun istişari oy hakkı vardı. Bu rakamlar çok yanıltıcıydı; çünkü delegeler, temsil niteliğinden çok uzaktı. Oy kullanma hakkına sahip 35 delege içinde, o sırada Rusya'da ikamet etmeyenlerin sayısı sadece dörttü. Komünist Partisi olmayan iki ülkeden, Norveç ve İsveç'ten birer delege vardı. Diğer ikisi kongreye özellikle Komünist Partisi'nin olduğu ülkeleri temsilen gelmişti: Almanya'dan Max Albert (Hugo Eberlein'ın kod adı), Avusturya'dan

* Troçki'nin **Toplu Eserleri**'nin 1926'da yayınlanan Rusça baskısına[2] çağrının alınması, bunu Troçki'nin yazdığının yeterli kanıtıdır. Lenin'in 1935'te yayınlanan **Toplu Eserleri**'ne düşülen bir editör notunda[3], çağrıyı yazanın Lenin ve Buharin olduğu belirtilmiştir; o sırada eserin yayına hazırlanma süreci Stalin'in kontrolündeydi.

minik komünist grubu temsilen Gruber (Karl Steinhardt'ın kod adı). Delegelerin çoğunluğu, Yabancı Komünist Gruplar Bolşevik Federasyonu bünyesindeki ulusal komünist grupları temsil ediyordu. Bunların üye sayısı çok azdı; Fransız grubu on kişiyken, (Aralık 1918'de) Macarlar 90 ve Yugoslavlar 112 kişiydi.[4]

Uluslararası işçi hareketi tarihinde bu kadar küçük ve bu kadar temsil yeteneğinden yoksun bir toplantıdan, böylesine yaygın ve güçlü bir uluslararası hareketin doğduğu görülmüş şey değildi. Ne var ki hiçbir şey, küçük gruplara bir Enternasyonal etiketi yapıştırma niyeti kadar Bolşevik liderlerin zihinlerine uzak değildi. Onlar Komünist Enternasyonal'i kurduklarında, Avrupa için öngörülerine bel bağlıyorlardı: Kitlesel komünist partiler, önlerindeki devrimci mücadelelerden doğacaklardı. Savaştan sonra var olan devrimci durumda ve muzaffer Bolşevizm örneğiyle birlikte kitlesel etki yaratacak komünist grupların ortaya çıkacağını tahmin ediyorlardı.

Kongrede Troçki kısa bir süre boy göstermişti; çünkü o zaman Kolçak, Doğu cephesinde ilkbahar taarruzunu başlatmıştı. Kongreye Troçki, askeri politikasının ana hatlarına dair kısa bir açıklama yaptı. Sonra da yeni Enternasyonal'i dünyaya tanıtmak için yazmış olduğu manifestoyu sundu:

> Yetmiş iki yıl önce Komünist Partisi, proleter devrimin en büyük habercileri olan Karl Marx ve Frederick Engels'in yazdığı bir Manifesto biçimindeki programını dünyaya ilan etti... Aradan geçen üç çeyrek yüzyılda, komünizmin gelişmesi karmaşık yollarla gerçekleşti: Fırtınalı kabarış dönemleriyle yan yana çöküş dönemleri, başarılarla yan yana kahredici yenilgiler gördü. Fakat hareket önceden **Komünist Manifesto**'da belirtilen yolu izleyerek ilerlemiştir. Nihai, belirleyici mücadele evresi, sosyalist devrimin öncülerinin bekleyip umut ettiğinden daha geç geldi. Fakat geldi. Biz komünistler, Sovyetler Moskovası'nda bir araya gelen çeşitli Avrupa, Amerika ve Asya ülkelerinin devrimci proletaryasının temsilcileri, kendimizi programı 72 yıl önce onaylanmış olan davanın mirasçıları ve yürütücüleri olarak hissediyor ve düşünüyoruz. Bizim görevimiz, işçi sınıfının devrimci deneyimini genelleştirmek; hareketi oportünizm ve sosyal yurtseverliğin

aşındırıcı karışımından temizlemek; dünya proletaryasının hakikaten devrimci tüm partilerinin çabalarını birleştirerek, bu yolla dünya çapında komünist devrimin zaferini kolaylaştırıp hızlandırmaktır.[5]

Troçki'nin manifestosu, dünya ekonomisinin Birinci Dünya Savaşı esnasında yaşadığı değişikliklerin; serbest piyasa kapitalizminin devlet-tekelci kapitalizmine dönüşümünün berrak ve özlü bir incelemesini sunar:

Savaşa götüren on yıllarda, ekonomik yaşamın başlıca alanlarında üretim ve dağılımın düzenleyicisi olan serbest rekabet, tröst ve tekeller sistemi tarafından zaten bir kenara atılmış durumdaydı. Savaşın seyrinde düzenleyici-yönlendirici rol, bu ekonomik grupların elinden alınıp askeri-devlet gücünün eline doğrudan transfer edilmişti.[6]

Devlet denetimindeki ekonomi hangi sınıfın egemenliğinde olmalı? Bu insanlığın karşısına çıkan soruydu:

Kapitalist liberalizmin eskiden büyük protestolarına maruz kalan ekonomik yaşamın devletleştirilmesi, bir oldubitti halini almıştır. Bu olgudan geri dönüş yoktur; sadece serbest rekabete değil, tröstler, karteller ve ekonominin diğer ahtapotlarının egemenliğine bile dönüş imkânsızdır. Bugün tek sorun şudur: Bundan böyle devletleştirilmiş üretimin taşıyıcısı kim olacaktır; emperyalist devlet mi, yoksa muzaffer proletaryanın devleti mi? [7]

Manifesto, reformistlerin proletaryanın karşısına çıkan sorulara kaçamak cevaplar verip uzlaşma vazettiklerini yazıyordu:

Dünya savaşından önce işçileri, sosyalizme tedrici geçiş uğruna ılımlı hareket etmeye çağırmış olan ve savaş esnasında da uygar barış ve ulusal savunma adına sınıf uysallığını talep eden oportünistler, tekrar proletaryanın kendisinden vazgeçmesini istiyorlar. Ama bu sefer amaçları savaşın korkunç sonuçlarından kurtulmaktır. Eğer bu vaazlar işçi kitleleri arasında kabul görürse yeni,

çok daha yoğun ve canavarca biçimlere bürünmüş olan kapitalist gelişme (yeni ve kaçınılmaz bir dünya savaşı perspektifiyle) birkaç kuşağın kemikleri üzerinde restore edilecektir. Bereket, insanlık için bu imkânsızdır.[8]

Kapitalizm ve emperyalizmin gelişmesi, Avrupa ve Amerika proletaryasının sömürgelerin ulusal kurtuluş hareketleriyle ittifakı ihtiyacını şart kılıyordu:

Genellikle bir sömürgeler savaşı olan son savaş, aynı zamanda sömürgelerin yardımıyla yürütülmüş olan bir savaştır. Sömürge halkları, eşi benzeri görülmemiş boyutlarda Avrupa savaşına sürüklenmişlerdi. Hintliler, Siyahlar, Araplar ve Madagaskarlılar Avrupa toprakları için savaştılar; peki ne uğruna? İngiltere ve Fransa'nın köleleri olarak kalma hakkı uğruna mı? Sömürgelerdeki kapitalist egemenlik daha önce hiç böylesine net sergilenmemişti. Sömürge köleliği sorunu daha önce hiç bugünkü kadar kesin çizgilerle ortaya konmamıştı.[9]

Sadece Annam, Cezayir ve Bengal değil, aynı zamanda İran ve Ermenistan işçi ve köylüleri de İngiliz ve Fransız işçilerinin Lloyd George ve Clemenceau'yu devirdikleri saat, bağımsız var olma fırsatını kazanacak, devlet iktidarını ellerine geçireceklerdir. Şimdi bile daha gelişmiş sömürgelerde, mücadele sadece ulusal kurtuluş bayrağı altında yürütülürken, belli bir açıklıkla tanımlanmış toplumsal niteliğe bürünmüştür. Eğer kapitalist Avrupa, dünyanın en geri kesimlerini zorla kapitalist ilişkiler girdabına çekmişse, o zaman sosyalist Avrupa teknolojisi, örgütlenmesi ve ideolojik etkisiyle planlı ve organize sosyalist ekonomiye geçişi kolaylaştırmak için kurtarılmış sömürgelerin yardımına koşacaktır.
Afrika ve Asya'nın sömürge köleleri! Avrupa'da proleter diktatörlüğün saati çaldığında bu, sizin kendi kurtuluşunuzun da saatinin çalması anlamına gelecektir.[10]

Yine de manifesto en başta Avrupa proletaryasına hitap ediyordu. Proletarya diktatörlüğü görüşünü güçlü vurgularla ortaya koyuyordu:

Bütün burjuva dünyası, komünistleri özgürlük ve siyasal demokrasiyi yok etmekle suçluyor. Bunlar yalan. İktidarı ele geçirmesiyle birlikte proletarya, sadece burjuva demokrasisinin yöntemlerini kullanmanın bütünüyle imkânsız olduğunu ortaya sererek, yeni ve çok daha yüksek bir işçi demokrasisinin koşullarını yaratır.[11]

Burjuva dünyasının İç Savaş ve "Kızıl Terör"e karşı feryatları, siyasal mücadeleler tarihinde bilinen en canavarca ikiyüzlülüktür. İnsanlığı yıkıntının eşiğine getirmiş olan sömürücü klik, emekçi kitlelerin her ileri adımına direnmeseydi; komplolar ve suikastlar tertiplemeseydi ve kendi hırsızlık ayrıcalıklarını sürdürmek ya da restore etmek için silahlı dış yardım çağırmasaydı İç Savaş olmazdı.

İç Savaş, işçi sınıfına ölümcül düşmanları tarafından dayatılmıştır. İşçi sınıfı, kendisini ve geleceğini (ki bu bütün insanlığın geleceğidir) ortaya koymadan, dişe diş savaşmaktan geri durmaz. Komünist Partiler, iç savaşı hiçbir zaman yapay yollarla kışkırtmazken, savaş hayati bir zorunluluk haline geldiğinde onun süresini mümkün olduğunca kısaltmaya çalışırlar. Kurbanların sayısını asgariye indirip her şeyden önce proletaryanın zaferini sağlamaya çalışırlar.[12]

Yeni Komünist Enternasyonal'in bütün dünyadaki tüm sosyalist geleneklerin mirasçısı olduğu söyleniyordu:

Üçüncü Enternasyonal'de birleşen biz komünistler kendimizi, Babeuf'den Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'a kadar devrimci kuşakların uzun zincirinin kahramanlık ve şehitliğinin doğrudan devamı olarak görüyoruz.

Eğer Birinci Enternasyonal, gelişmenin gelecekteki yönünü önceden görmüş ve yollarını göstermişse; eğer İkinci Enternasyonal milyonlarca işçiyi bir araya getirip örgütlemişse; Üçüncü Enternasyonal, açık kitlesel eylemin Enternasyonal'i, devrimin gerçekleşmesinin Enternasyonal'idir.[13]

Zinoviev, Rus Partisi'nin Sekizinci Kongresi'nde Troçki'nin bu belge-

sini "*ikinci Komünist Manifesto*" olarak betimlemişti.[14]

Troçki, Rus Devrimi'nin enternasyonal önemini vurgulamıştı. Gelgelelim Batı ve Orta Avrupa'da devrimle karşı karşıya olanlara kıyasla, Rusya'da devrimin koşullarındaki radikal farklılıkların bilincindeydi: Avrupa'nın ileri kapitalist ülkelerinde zaferi kazanmak, geri Rusya'dakinden çok daha zor olacaktı.

Komintern'in Birinci Kongresi'nden birkaç hafta sonra Alman Devrimi'ni Rus Devrimi'yle kıyaslarken Troçki, Alman proletaryasının iktidarı ele geçirmesinin neden Rusya'dakinden çok daha zor olacağını gösterdi:

> Tarih, diyalektik çelişkilerinden birini dünyaya bir kez daha gösterdi: Kesinlikle Alman işçi sınıfı, önceki çağda enerjisinin çoğunu kendi kendine yeten bir örgütün inşasına harcayıp İkinci Enternasyonal'de hem parti hem de sendika düzeyinde ilk sırayı işgal ettiğinden (kesinlikle bu nedenle) yeni bir çağda, iktidar için açık devrimci mücadeleye geçiş anında, Alman işçi sınıfı örgütsel açıdan aşırı savunmasız hale geldi.[15]

Rus proletaryasının şansı, devrimci bir partiye sahip olmaktı; Almanya'nın proletaryası için böyle bir şey geçerli değildi:

> Otoritesi işçi kitlelerince genelde kabul edilen bir savaş liderliğine sahip merkezi bir devrimci parti olmadan; proleter hareketin çeşitli merkez ve bölgelerinin her yanında eylem içinde sınanmış ve tecrübenin testinden geçmiş, önder bir savaş çekirdeği ve liderler olmadan, bu hareket sokağa döküldüğünde ister istemez iniş çıkışlar yaşar, kaotik bir hal alır ve karakteri ortaya çıkar.[16]

Oysa yaklaşan mücadeleler içinde, Alman proletaryası zafer için gerekli aracı yaratabilecek durumdadır:

> Alman proletaryasının zorlukları, kısmi yenilgileri ve büyük özverileri bir an bile cesaretimizi kırmasın. Tarih, proletaryaya hangi yolları izleyeceğine dair bir seçim sunmaz. İnatçı, aralıksız, patlamalar ve yeniden patlamalar halinde sürünerek ilerleyen

devrim, muharebe için önceden tüm kuvvetlerini seferber edip eğiterek, sınıf düşmanına son ölümcül darbeyi indireceği kritik ana açıkça yaklaşıyor.[17]

Birkaç gün sonra Troçki, Rusya'nın dünya devrimindeki öncülük pozisyonunun ulusal mesihçiliğe götürme tehlikesine işaret eden kehanet gibi bir makale yazdı. Bunun açık panzehrini verdi:

Analizimizde bir gram "mesihçilik" bile yok. Rus proletaryasının devrimci "büyük oğul" olması sadece geçici bir durum. Alman, Fransız ya da İngiliz proletaryasının zirvelerinde oportünist muhafazakârlık ne kadar kudretliyse, bu ülkelerin proletaryasının devrimci saldırı için yarattığı güç, proletaryanın Almanya'da bugün halen yaratmakta olduğu güç o kadar muhteşem olacaktır. Ancak Avrupa işçi sınıfının bizi Avrupa burjuvazisinin ekonomik boyunduruğundan, özellikle de askeri boyunduruğundan kurtardığı ve Avrupa burjuvazisini devirdikten sonra örgütlenme ve teknolojisiyle yardımımıza geldiği saatten başlayarak, Rus işçi sınıfının diktatörlüğü nihayet yerleşecek ve hakiki, eksiksiz bir sosyalist inşayı geliştirecektir. Eşzamanlı olarak devrimci önderlik rolü, daha büyük ekonomik ve örgütsel güce sahip işçi sınıfına geçecektir. Eğer bugün Üçüncü Enternasyonal'in merkezi Moskova ise (ve buna tam olarak inanıyorsak) o zaman yarın bu merkez batıya kayacaktır: Berlin'e, Paris'e, Londra'ya. Rus proletaryası, dünya işçi sınıfının temsilcilerini Kremlin'in dört duvarı arasında karşılamaktan ne kadar mutluysa, Batı Avrupa başkentlerinden birinde yapılacak olan Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi'ne kendi delegelerini göndermekten daha çok mutluluk duyacaktır. Çünkü Berlin ya da Paris'te yapılacak bir Dünya Komünist Kongresi, Avrupa'da ve sonuçta bütün dünyada proleter devrimin tamamlanmış zaferinin ifadesi olacaktır.[18]

Bu devrimin batıda hızla zafer kazanacağı umudu, o zaman Lenin ve diğer Bolşevik liderlerce de paylaşılıyordu.

Birkaç ay sonra Troçki, batıda devrimin yakın olduğu fikrinden şüphe duymaya başladı. 5 Ağustos 1919'da cepheden Merkez Komitesi'ne

gönderdiği gizli memorandumda, uluslararası işlerde radikal bir yön değişikliği istedi. Troçki'nin fantastik sayılabilecek yaratıcı tahayyülünün bir ürünü olan bu memorandum, bir bakıma Lenin'in Temmuz-Ağustos 1920'de Komintern'in İkinci Kongresi'ne sunduğu **Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu Üzerine Tezler**'in öncüsüydü. Troçki'yi okumaya devam edelim:

> [Almanya'da] genel grev eyleminin başarısızlığı, Macar Cumhuriyeti'nin boğulması ve Rusya'ya karşı harekâta açık desteğin sürdürülmesi; bunların hepsi, batıda devrimin hazırlık döneminin uzun bir zaman alabileceğini gösteren türdeki belirtilerdir...
>
> Biz şimdiye kadar Asya'da ajitasyona çok az dikkat etmiştik. Oysa uluslararası durum açıkça öyle şekilleniyor ki Paris ve Londra'ya çıkan yol Afganistan, Pencap ve Bengal kasabalarından geçiyor.*
>
> Urallar ve Sibirya'daki askeri başarılarımız, Sovyet Devrimi'nin prestijini ezilen Asya'nın tamamında olağanüstü yüksek düzeylere taşımıştır. Bu faktörden yararlanarak hemen önümüzdeki dönemde Urallar'ın bir yerinde ya da Türkistan'da Asya devriminin siyasal ve askeri karargâhı olarak Üçüncü Enternasyonal Yürütme Komitesi'nden çok daha etkili olabilecek bir devrim akademisini kurmalıyız. Gerekli personel, dilbilimci ve kitap çevirmenlerini toplayıp yerli devrimcileri harekete geçirerek, işleri bu yönde daha ciddi temelde organize etmeye (elimizdeki tüm kaynak ve araçları kullanmaya) şimdiden başlamış bulunuyoruz.
>
> Kapitalizmin günümüzdeki mezbahasını birkaç yıllığına bile muhafaza etmek, sömürgelerdeki sömürüyü yoğunlaştırmak için kaçınılmaz çabalara girişmek anlamına gelse de aynı derecede kaçınılmaz olan isyan girişimlerine de yol açacaktır. Asya, gelecek isyanların sahnesi olabilir. Bizim görevimiz, uygun anda uluslararası rotamızda gereken makas değişikliğini yapmaktan geçer.[19]

* Lenin'e atfedilen, "*Fransa ya da İngiltere'de devrime çıkan en kestirme yolun Hindistan'dan geçtiği*" şeklindeki ünlü alıntının onun **Eserleri** içinde yer almadığını not etmeliyiz.

Komintern'in İkinci Kongresi

19 Temmuz-7 Ağustos 1920 arasında yapılan İkinci Kongresi'ne kadar Enternasyonal, kendisini (Rus Partisi'ni hariç tutarsak) küçük gruplar toplamından bir kitlesel örgütlenmeye dönüştürmüş durumdaydı. İtalyan Sosyalist Partisi'nin Eylül 1919'da Bologna Konferansı'nda Komintern'e üye olmayı kabul etmesiyle Enternasyonal, 300 bin üyeden oluşan bir kitleyi daha kazanmıştı. Bolşevizm'e çok yakın devrimci bir enternasyonalist pozisyonu sürekli korumuş olan *Tesniaki* ("dar') adıyla bilinen Bulgar Sosyalistleri de Haziran 1919'da Enternasyonal'e üye olma kararı aldı. Bu, 1920'de 35.478 üyeye sahip bir kitle partisiydi. Bir diğer kitle partisi olan Yugoslav Sosyalist Partisi de katıldı.

Çekoslovak Sosyal Demokrat Partisi'nin Aralık 1920'de bölünmesiyle üyelerin yarısından fazlasını kendisine çeken Komünist Sol, 350 bin üyeli Komünist Partisi'ni kurdu. Almanca konuşan azınlığın Sosyal Demokrat Partisi'ndeki ayrı bir bölünme, güçlerde yeni bir artış yarattı ve birleşmeden sonra Çekoslovak partisi 400 bin üyesi olduğunu bildirdi. Norveç İşçi Partisi 1919 İlkbaharı'nda üye oldu ve İsveç'te bir bölünmeden sonra Sosyalist Parti'nin çoğunluğunun da Komintern'e üye olması 17 bin üye daha getirdi.

Almanya'da Nisan 1917'de kitleler arasındaki devrimci ruh halinin baskısı altında, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden (SPD) 800 bin üyeyle kopmuş olan Bağımsız Sosyal Demokrat Parti (USPD) 1919 ve 1920'de belirgin bir biçimde sola kaymıştı. Aralık 1919'daki Leipzig Kongresi'nde 54'e karşı 227 oyla İkinci Enternasyonal'den ayrılmaya (fakat 114'e karşı 169 oyla da Üçüncü Enternasyonal'e katılmamaya) karar verdi. Fransa'da Sosyalist Parti, 140 bin üyesiyle Komintern'e katıldı.

Troçki, Komintern'in İkinci Kongresi'nde partilerin Enternasyonal üyeliğinin "21 Koşul"unu desteklemek için kısa bir süre boy gösterdi. Strateji ve taktikler (Komünist partilerin proleter devrimdeki rolü, parlamentarizm, sendika sorunu, ulusal sorun ve sömürgeler sorunu, tarım sorunu) gibi önemli konulardaki diğer tartışmalara katılmadı. Bunun nedeni Polonya-Rusya savaşı kızıştığından askeri işlerden başını kaldıramamasıydı. Kongreye Enternasyonal adına yazmış olduğu manifes-

toyu sunmak için kapanışına doğru (Kızıl Ordu'nun Varşova önlerinde durduğu bir zamanda) gelmişti. Parlak kalemi, bir kez daha uzun alıntı yapmaya değen bir başyapıta imza atmıştı.

Manifesto, Birinci Dünya Savaşı'nı resmen sona erdiren Versailles Antlaşması'nın imzalanmasından sonraki uluslararası salıneyi özetleyerek başlıyor:

> Dünyanın dört bir yanında burjuvazi hüzünle eski yıllarını yâd ediyor. Dış ve iç ilişkilerinin tüm dayanakları ya yıkılmış durumda ya da sallantıda. "Yarın" sömürücülerin dünyasında toplanan kara bulutlar gibi görünecek...
> Versailles Antlaşması, eski güç dengesinin yerine bir yenisini kurmuş değil.
> Alman emperyalizminin en büyük askeri başarıları sırasında ileri sürdüğü "Avrupa'yı organize etme" programı, muzaffer İtilaf tarafından devralınmıştır. İtilaf yöneticileri, Alman İmparatorluğu'nun mağlup edilmiş haydutlarını sanık kürsüsüne oturttuklarında, söz konusu haydutlar gerçekten de (aynı suçları işledikleri) "Akranlar Mahkemesi" (*Court of Peers*) tarafından yargılanacaklar.
> Fakat galipler kampında da aynı şekilde yenik düşmüş birçok kişi var.
> Ötekiler için kazanmış olduğu zaferin tütsüsüyle kendisinden geçen burjuva Fransa, kendisini Avrupa'nın savaşçı kraliçesi sanıyor. Gerçekteyse *Fransa* ve tüm varoluş temelleri, hiçbir zaman bugünkü gibi daha güçlü devletlere (İngiltere ve Kuzey Amerika) bu kadar kölece bağımlı olmamıştı.
> Harap düşmüş, kan kaybetmiş Fransa'nın gücü neredeyse bir vodvil karakteri gibi yanıltıcıdır. Bu er ya da geç Fransız sosyal-yurtseverlerinin bile kafasına dank edecektir.[20]

> Amerika Birleşik Devletleri Başkanı [Woodrow Wilson], laf ebesi büyük peygamber, Avrupa'yı fethetmek için elindeki "14 İlke"siyle Sina Dağı'ndan inmiştir. Borsa simsarları, kabine üyeleri ve işadamları bu yeni vahyin meali konusunda bir an bile kendilerini kandırmış değiller. Fakat Avrupalı "sosyalistler", arada Kautsky'den bir yudum içerek, dini bir sarhoşluk haliyle Kral Davut gibi dans

ede ede Nuh'un Gemisi'nin yeni versiyonu Wilson'un Gemisi'ne binmişlerdir.[21]

Manifesto, Versailles Antlaşması'nın "*yok oluşun eşiğindeki bir Babil*" yarattığını söylüyordu.[22]

> Savaş sırasında ortaya konulan küçük ulusların kurtuluş programı, galip mağlup demeden Balkan halklarının tamamen mahvolup köleleştirilmesine ve Avrupa'nın büyük bölümünün Balkanlaştırılmasına yol açtı.
> Yeni yaratılmış "ulusal" devletlerin neredeyse her birinin kendi toprak emeli (irridenta), [başka bir deyişle] kendi ulusal yarası vardır...
> Savaştan ve Versailles barışından çıkan resmi, idari, ulusal, uygar, burjuva Avrupa; bir akıl hastanesini andırıyor. Ekonomileri sınırlar içinde can çekişen suni olarak taksim edilmiş küçük devletler, birbiriyle hırlaşıp limanlar, eyaletler ve önemsiz kasabalar için savaşıyorlar.[23]

Dünya burjuvazisi hiç olmadığı kadar zalimleşip barbarlaşıyordu:

> Savaş [burjuvaziyi] çok sayıda ülkeyi açlığa mahkûm eden ambargolar altında inletmeye, hava bombardımanlarıyla şehir ve köyleri ateşe vermeye, kasten kolera mikrobu yaymaya, diplomatik kargolarda dinamit taşımaya, düşmanlarının sahte parasını basmaya alıştırdı. Burjuvazi görülmemiş ölçülerde rüşvet, casusluk ve kaçakçılığa alışkın hale geldi. Barış yapıldıktan sonra savaş usulleri, ticari usullere bulaştı. Bugünlerde başlıca ticari operasyonlar, tüm şiddet araçlarıyla donatılmış bir dünya mafyası gibi öne çıkan devletin işlevleriyle karışmış durumda.[24]

Manifesto karşı-devrimci burjuva siyasal rejimleri de betimliyor:

> Federal seçmen organlarının kendi egemen emperyalist kliklerinin iktidarsız ama yaygaracı maşaları olma rolünü oynadıkları savaştan beri, parlamentolar tamamen itaatkâr bir konuma düşmüşlerdir. Tüm önemli konulara şimdi parlamento dışında karar

> veriliyor... Durumun gerçek hâkimleri ve devletin kaderini belirleyenler, kapalı kapılar arkasında iş gören ve kendi talimatlarını yerine getirsinler diye ikinci sınıf yardımcılarını parlamentolara sokan bu altın, kömür, petrol, metal krallarıdır: Lord Rothschild ve Lord Weir, Morgan Rockefeller, Schneider ve Loucheur, Hugo Stinnes ve Felix Deutsch, Rizello ve Agnelli.

Bugünün sert sınıf çatışmasında her şeye karar veren kaba kuvvetti:

> Bugün oy sandığıyla çözülmüş bir tane bile sorun bile yok. Reformistlerin nostaljik anılarını saymazsak demokrasiden geriye bir şey kalmamış. Bütün devlet teşkilatı giderek ilkel biçimine, [yani] silahlı adamlardan oluşan müfrezelere geri dönüyor. İktidar ve mülkiyet biçimleri sorunu bütün çıplaklığıyla ortaya çıktığında burjuvazi, oy saymak yerine süngü, makineli tüfek ve toplarını saymakla meşgul oluyor.[25]

Dünya kapitalizminin ana savunma siperi, sosyal demokrasinin ve sendikaların bürokrasisiydi:

> Enternasyonal devrimci eyleminde proletaryaya engel olan, savaşın çıkışından bu yana ülkeler arasında çekilmiş dikenli tel bariyerlerden çok, bir önceki çağda sırtına tünemiş olan eski parti ve sendika örgütlerinin bencillik, muhafazakârlık, aptallık ve ihaneti olmuştur.[26]

Manifesto, İkinci Kongre'de tartışılan iki temel konuyu da ele alır: Aşırı solculuğa karşı mücadele ve sömürgeler sorunu. Aşırı solculukla ilgili Lenin, ünlü kitabı "**Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı**"nı yazdı; sömürgeler sorunu üzerine de tezler ortaya koydu.

Parlamentoyu ve reformist sendikaları boykot eden aşırı sol politika konusunda Troçki'nin yazdıklarına bakalım:

> Sendikalarda reformizme ve parlamenter ahmaklık ve kariyerizme karşı amansız mücadele verirken Komünist Enternasyonal, aynı zamanda milyonların üye olduğu sendikal örgütlerin saflarını terk etme ya da parlamento ve belediye kurumlarına sırt çevirme çağrılarını da kınar. Komünistler, reformist ve yurtseverlerin kandırıp

ihanet ettiği kitlelerden kopmazlar. Burjuva toplumun kurduğu kitle örgütleri ve kurumlarının içinde, onları daha güvenli ve çabuk yoldan devirmek için onlarla uzlaşmaz mücadeleye girerler... Sovyet sistemi, komünistlerin parlamentarizm ilkesine karşı geliştirdikleri soyut bir ilke değildir. Sovyet sistemi, mücadele sırasında ve mücadele sonucunda parlamentarizmi ortadan kaldırıp onun yerini almayı hedefleyen bir sınıf aygıtıdır.[27]

Sömürgeler sorununda manifesto, uluslararası proleter devrim için antiemperyalist mücadelenin önemini vurgular:

Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin emekçileri uyanmıştır. İngiliz emperyalizminin dev ahtapotunun kolları altındaki Hindistan, Mısır, İran'ın uçsuz bucaksız topraklarında; bu haritalanmamış insan okyanusunda durmadan işleyen iç kuvvetler, City'nin [Londra] borsasını ve yüreklerini titretiyor.

Sömürge halkların hareketinde toplumsal unsur, ulusal unsurla farklı biçimlerde harmanlanıyor; ama ikisi de emperyalizme karşı duruyor. Mücadelenin ilk bebek adımlarından olgun biçimlerine götüren yol, modern emperyalizmin baskısı altında ve devrimci proletaryanın liderliğinde, genelde cebri bir yürüyüşe geçen sömürgeler ve geri ülkeler tarafından geçiliyor.[28]

Aynı zamanda manifesto, ezilen milliyetlerin haklarını savunmayı ihmal eden sosyalistlere de sert suçlamalar yöneltiyor:

Bir ulusun bir diğerinin aleyhine ayrıcalıklı pozisyonunu sürdürmesine doğrudan ya da dolaylı yardım eden, sömürge köleliğine razı olan, insan hakları konusunda ırk ve renkler arasında ayrım yapan, sömürgelerde silahlı ayaklanmaya yardım etmek yerine metropol burjuvazisine sömürgelerdeki egemenliğini sürdürmesi için yardım eden sosyalist; Londra plütokrasisine karşı İrlanda, Mısır ve Hindistan'daki silahlı ayaklanmaları desteklemeyi ihmal eden İngiliz sosyalist; işte böyle bir sosyalist kurşun yemeyi değilse de kepaze olarak damgalanmayı hak etmiştir. Ama asla proletaryanın vekâletine veya güvenine layık değildir.[29]

14

Komintern: Troçki Strateji ve Taktik Öğretiyor

Üçüncü Kongre

Komintern Kongreleri strateji ve taktik okullarıydı; Lenin ve Troçki öğretmen rolü oynarken, genç komünist partilerin liderleri öğrenci durumundaydı. Üçüncü ve Dördüncü Kongreler özellikle önemliydi.

1918-19'da yükselen devrim dalgası, proletaryaya zafer getirmedi. Devrim dalgası, komünist partilerin büyüyüp işçilerin iktidarı mücadelesine önderlik etmek için gereken olgunluğa ulaşmalarından önce geriye çekilmişti. Bu, burjuvaziye kapitalizme istikrar kazandırma fırsatı sundu. Komünist Enternasyonal Üçüncü Kongresi toplandığında (22 Haziran-12 Temmuz 1921) doğrudan devrimci durum geçip gitmişti. Kongrenin karşı karşıya olduğu hayati sorun, devrimci olmayan bir durumda devrimci partilerin ne yapacağıydı.

Troçki, dünya ekonomik krizi ve Komünist Enternasyonal'in yeni görevleriyle ilgili raporunu sundu. Rapor, 1919'dan beri devrimci hareketin yaşadığı çeşitli yenilgileri inceleyip dünyaya yön veren güçlerin ekonomik pozisyonu, dünya ticareti, ekonomik canlanma beklentileri ve bunun sınıf mücadelesi üzerindeki etkisinin analizine geçiyordu. Troçki kapitalizm geçici, belirsiz ve eşitsiz bir dengeyi yeniden kurmayı başarırken, derinlerde devrimci durumun devam ettiği sonucuna varmıştı:

> 1919'da Avrupa burjuvazisi aşırı bir kargaşa halindeydi. O günler panik zamanıydı; [burjuvazinin] Bolşevizm'den gerçekten deli gibi korktuğu günlerdi...
> Kuşkusuz, 1919 yılı burjuvazi için en kritik yıldı. 1920 ve 1921'de burjuvazinin yavaş yavaş özgüvenini geri kazandığını, çeşitli ülkelerde savaştan hemen sonra fiilen çözülmenin eşiğindeki devlet

aygıtının inkâr edilmez toparlanmasının buna eşlik ettiğini gözlemliyoruz...[1]

Devrim neden muzaffer olamadı?

> Burjuvazi için en kritik yılda, 1919 yılında, başında net hedefler koyan ve bu hedefleri izleme yeteneğine sahip hakiki bir devrimci örgüt [başka bir deyişle] güçlü bir komünist parti olsaydı, Avrupa proletaryası şüphesiz devlet iktidarını asgari fedakârlıkla ele geçirirdi. Fakat böyle bir örgüt yoktu. Tersine, savaş sonrasında kendisi için yeni yaşam koşulları sağlama peşinde koşarak burjuva toplumuna karşı bir saldırı düşünen işçi sınıfı, gerek bilinçli gerekse içgüdüsel olarak tüm çabalarını temelde kapitalist toplumun korunmasında yoğunlaştıran İkinci Enternasyonal partilerini ve sendikalarını sırtında taşımak zorunda kalmıştı.[2]

Genelde Avrupa'daki komünist liderler, Rus proletaryası devrim yapabildiğine göre Avrupa proletaryasının da aynısını yapmasının zor olmayacağı yanılsaması içindeydiler. Troçki, Birinci ve İkinci Komintern Kongreleri'nde söylediklerini tekrarlamak zorunda kalmıştı: Batı Avrupa burjuvazisi, Rus burjuvazinden çok daha müthiş bir düşmandı.

Savaş sonrasında kapitalizmin ekonomik canlanması kesintili ve eşitsizdi. 1921'de kısa süren bir ekonomik kriz yaşandı. Üçüncü Kongre'de dünya kapitalizminin ekonomik durumunu analiz ettikten sonra Troçki sordu: Ekonomik canlanma, proletaryanın sınıf mücadelesi üzerinde nasıl bir etki yaratır? Ekonomik krizi devrimci durumla ve ekonomideki düzelmeyi devrim beklentilerinin azalmasıyla özdeşleştiren mekanik yaklaşıma karşı çıktı:

> Birçok yoldaş, bu devirde bir düzelme olursa, bunun devrimimiz için ölümcül olacağını söylüyor. Hayır, hiçbir koşulda böyle bir şey söz konusu olamaz. Genelde proleter devrimci hareketin bir krize hiçbir otomatik bağımlılığı yoktur. Sadece diyalektik bir etkileşim vardır.
>
> Rusya'daki ilişkilere bakalım: 1905 Devrimi yenilmişti. İşçiler büyük özveride bulunmuşlardı. 1906 ve 1907'de son devrimci

alevlenmeler görüldü ve 1907'nin sonbaharında da büyük dünya krizi çıktı... Bütün o 1907, 1908 ve 1909 yılları boyunca Rusya da en korkunç krizin pençesine düştü. Bu ise hareketi tamamen öldürdü. Çünkü işçiler mücadele sırasında o kadar çok acı çekmişlerdi ki bu buhran onların cesaretini kırmıştı. Devrime neyin yol açtığı konusunda aramızda birçok tartışma çıktı: Kriz mi, yoksa uygun bir konjonktür mü?
O sırada birçoğumuz, Rus devrimci hareketinin ancak uygun bir ekonomik konjonktürle dirilebileceği görüşünü savunduk. İşte aynen böyle oldu. 1910, 1911 ve 1912'de ekonomik durumumuzda bir düzelme ve cesaretleri kırılan moralsiz ve üzerlerine ölü toprağı serpilmiş işçilerin yeniden toparlanmasına hizmet eden uygun bir konjonktür ortaya çıktı. Onlar üretimde ne kadar önemli olduklarını tekrar kavrayarak ilk önce ekonomik, sonra da siyasal alanda saldırıya geçtiler. Savaşın arifesinde işçi sınıfı, bu gönenç dönemi sayesinde doğrudan saldırıya geçebilecek kadar güçlenmişti.

1921 için buradan alınacak bir ders vardı:

biz bugün, işçi sınıfının krizden ve sürekli mücadelesinden kaynaklanan en büyük tükeniş döneminde, mümkün olan zaferi kazanamazsak o zaman konjonktür değişiklikleri ve yaşam standartlarındaki bir artış, devrim üzerinde zararlı etki yapmayacak da tersine çok mu hayırlı olacak? [3]

Birçok yoldaşın soyut olarak sorduğu, devrime tam anlamıyla neyin, yoksullaşmanın mı yoksa gönencin mi yol açtığı sorusu, böyle formüle edilirse bütünüyle yanlıştır... Ne yoksullaşma ne de gönenç tek başına devrime yol açamaz. Fakat birbirini izleyen gönenç ve yoksullaşma, krizler, belirsizlik, istikrarsızlıktır devrimi harekete geçiren faktörler.[4]

Troçki'nin (Varga'nın yardımıyla) yazdığı ve Üçüncü Kongre'de oybirliğiyle kabul edilen *Uluslararası Durum ve Komintern'in Görevleri Üzerine Tezler*, dünyadaki durumu ve komünist partilerin ihtiyaç

duyduğu taktikleri özetliyordu. Uzun lafın kısası, şimdi proletarya savunmaya dönük mücadelelerle karşı karşıyaydı:

> Şimdiki krizde Komünist Parti'nin temel görevi, proletaryanın savunmaya dönük mevcut mücadelelerine önderlik etmek, kapsamlarını genişletmek, derinlik katmak, onları birleştirmek ve olayların gidişatıyla uyum içinde, *nihai hedef için belirleyici siyasal mücadelelere dönüştürmek*tir... Mücadelenin rotasında ne tür değişiklikler olursa olsun Komünist Parti, her zaman yeni destek üslerinin örgütselliğini sağlamlaştırmaya, kitleleri aktif manevralarla eğitmeye, onları düşman kuvvetlerle doğrudan ve açık çatışmalar için tasarlanmış yeni yöntemler ve pratiklerle silahlandırmaya çalışır. Mücadelenin bir önceki evresinin deneyimini özümlemek için her soluklanma molasından yararlanarak Komünist Parti, sınıf çatışmalarını derinleştirip genişletmek; hedef birliği ve pratik eylem birliği yoluyla bunların ulusal ve uluslararası koordinasyonunu sağlamak ister. Böylece proletaryanın başına geçip onun diktatörlüğüne ve sosyalist devrime götüren yolun üstündeki tüm engelleri yıkar.

Üçüncü Kongre'nin kabul ettiği *Taktik Üzerine Tezler*, işçi sınıfının önündeki sorunlara hiçbir kalıcı reformist çözümün olmadığını belirterek kapitalizmin yıkılmasının "*bize rehberlik eden acil görevimiz*" olarak kaldığını tekrarladıktan sonra komünistlerin reformlar uğruna savaşması gerektiğini öne sürmüştür:

> Komünist partiler, işçi sınıfının doğrudan ve acil ihtiyaçlarını karşılayan talepleri ortaya koymalı ve kapitalist sınıfın kâr ekonomisiyle bağdaşıp bağdaşmadığına bakmadan bu talepler için kitlesel mücadeleye girişmelidir.
>
> Komünist partilerin görevi, somut talepler uğruna yürütülen bu mücadeleyi genişletmek, derinleştirmek ve birleştirmektir...
>
> Böylesi kısmi taleplerin öne sürülmesine her itiraz, bu konuda her reformizm suçlaması, bazı komünist grupların sendikalara katılmayı veya parlamentodan yararlanmaya karşı çıkışlarında ifade edildiği gibi devrimci eylemin esas koşullarını kavramakta gösterilen aynı yetersizliğin ortaya çıkışıdır. Bu, proletaryanın nihai

hedefinin ilanı değil, proletaryaya nihai hedef uğruna mücadelede önderlik etmenin tek yolu olan pratik mücadeleyi yoğunlaştırma sorunudur.[5]

Devrimci marksizmin en önemli programatik belgelerinden birinde Troçki, birleşik cephe temasını geliştirdi. Komintern Yürütme Komitesi Genişletilmiş Plenumu'na sunulmak üzere yazdığı *Birleşik Cephe Üzerine* adını taşıyan tezlerde şunları belirtti:

> Komünist Parti'nin görevi, proleter devrime önderlik etmektir. Proletaryaya doğrudan iktidarın fethi çağrısı yapıp çağrıyı hayata geçirmek için Komünist Parti, işçi sınıfının ezici çoğunluğuna dayanmalıdır.

Bu çoğunluğa tutunamıyorsa parti, bu uğurda savaşmalıdır. Eğer Komintern'in Birinci ve İkinci Kongreleri'nin teması, işçilerin iktidar mücadelesiyse o zaman Üçüncü Kongre'ninki "kitlelere" temastı; yani kitlelerin gündelik hayat ve mücadeleleri temelinde sağlanmış olan önceden kazanılması temelinde iktidarın fethi.

Tezler, Komünist Parti'nin kapitalistlerle çatışmasına önderlik ederek proletaryanın çoğunluğunu kazanabileceğini söylüyordu:

> Bütün işçi sınıfının ya da çoğunluğunun veya belirli kesimlerinin yaşamsal çıkarlarını ilgilendirdikleri ölçüde, emekçi kitleler ya kapitalizmin saldırısına birlikte direnmek için ya da ona saldırmak için birliğin bir ihtiyaç haline geldiğini hissederler. İşçi sınıfının bu eylemde birlik ihtiyacına mekanik bir biçimde karşı koyan bir partinin, işçilerin zihninde mahkûm edilmesi kaçınılmazdır.

Komünistler ve sosyal demokratlar arasında birleşik cephe ihtiyacı da işte buradan doğar:

> Birleşik cephe sorunu (*bu devirde işçi sınıfına dayanan farklı siyasal örgütler arasında bir bölünme kaçınılmaz olsa da*) işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelede bir birleşik cephe imkânından yararlanmayı acil ihtiyaç olarak görmesinden kaynaklanır.

... Komünist Parti'nin belirleyici boyutta olmasa da büyük, örgütlü bir siyasal güce çoktan sahip olduğu; partinin örgütlü proleter öncünün diyelim ki dörtte birini, üçte birini veya daha geniş bir kesimini örgütsel bakımdan kucakladığı yerlerde parti, birleşik cephe sorununu tüm yakıcılığıyla hisseder...

[Komünist] parti şu anki mücadelelerde birliği sağlamak için inisiyatif almalıdır. Ancak bu yolla parti, henüz liderliğini kabul etmeyen, anlamadığı için henüz partiye güvenmeyenlerin üçte ikisini kendisine yakınlaştıracaktır; ancak bu yolla parti onları kazanacaktır.

Reformist liderler, birleşik cepheye dâhil edilmeli miydi?

Birleşik cephe sadece emekçi kitleleri mi kucaklamalı, yoksa oportünist liderleri de içine almalı mı?

Bu sorunun sorulması bile bir yanlış anlamadan kaynaklanıyor. Eğer çalışan kitleleri sırf kendi bayrağımız altında ya da pratik acil sloganlarımızın arkasında birleştirip ister parti, isterse sendika olsun, reformist örgütleri hiçe saysaydık, tabii ki dünyada bundan iyisi olmazdı. Fakat o zaman birleşik cephe sorunun kendisi mevcut biçimiyle var olmayacaktı.

Sorun buradan; işçi sınıfının çok önemli kesimlerinin ya reformist örgütlere katılmasından ya da onlara destek olmalarından kaynaklanıyor. Onların şimdiki deneyimi, reformist örgütlerle bağlarını kesip bize katılmalarına elvermiyor. Bu bağlamda büyük bir değişiklik, kesinlikle gündemde olan o kitlesel faaliyetlere katıldıktan sonra olabilir. Peşinde koştuğumuz tam da böyle bir şey.

Birleşik cephe politikası, reformist liderlerin bu politikayı canı gönülden kabul edeceklerini varsaymıyor:

Tabii ki aslında, birleşik cepheyi sağlama almayı hedefleyen bir politika, eylemde birliğin her örnekte başarılacağını otomatikman garanti etmez. Tersine, birçok durumda ve hatta belki de çoğunlukla, örgütsel anlaşmalara ya sadece yarı yarıya ulaşılacak ya da hiç ulaşılamayacak. Fakat mücadele eden kitleleri, eylemde

> birliğin sağlanamamasının bizim geleneksel uzlaşmazlığımızdan değil de reformistlerin gerçek bir mücadele iradesine sahip olmayışından kaynaklandığına ikna etme fırsatı hiç kaçırılmamalıdır.

Birleşik cepheye katılmak Komünist Parti'nin reformizm ve reformist partilerden politik bağımsızlığını hiçbir biçimde bitirmez.

> İşçi hareketi içindeki sadakatsizlik, ihanet, kararsızlık ve uzlaşmacılık ruhunu tam eleştirme özgürlüğünü elde etmek için reformist ve merkezcilerden koptuk. Bu nedenle bizim eleştiri ve ajitasyon özgürlüğümüzü sınırlayan her çeşit örgütsel anlaşmayı kesinlikle kabul edilemez görüyoruz. Birleşik cepheye katılır ama bir anlığına bile onun içinde erimeyiz. Birleşik cephe içinde bağımsız bir müfreze olarak çalışırız. Geniş kitlelerin bizim diğerlerinden daha iyi savaştığımızı, diğerlerinden daha net görüşlü olduğumuzu, daha gözü kara ve kararlı olduğumuzu deneyimleriyle öğrenmeleri gereken yer kesinlikle mücadele sürecidir. Bu yolla, birleşik devrimci cephenin tartışmasız komünist liderlik altına gireceği anı yakına çekeceğiz.[6]

Komünistler, iki uçlu bir politika yürütmek zorundaydı: Birincisi birleşik cephenin acil hedeflerine ulaşmakta başarı sağlamak; ikincisi de işçileri, sosyal demokrasiden uzaklaştırıp kendi saflarına kazanmak. İki hedefe birden ulaşmak için Komünist Parti, aynı anda hem sosyal demokrasiyle omuz omuza hem de ona karşı savaşmayı bilmek zorundaydı. Kendisini sosyal demokrasiden ayıran kesin sınır çizgilerinin olmaması halinde Komünist Parti oportünizme kayar. Komünistler, sosyal demokrasiden ayrı yürümeli ama birlikte vurmalıydılar.

Önemli komünist partilerin bazılarında yer alan güçlü akımlar, "kısmi ve acil talepler" uğruna mücadeleyi reddetmişlerdi. Bu politikanın reformist olduğunu düşünüyorlardı. Alman, Avusturya, Hollanda ve İtalyan partileri, getirdikleri önerilerle "Taktik Üzerine Tezler"de bir dizi aşırı sol değişiklik yapılmasını istediler. Bir keresinde bu akımlar, kongrede çoğunluğu ele geçirmiş gibi göründü. Lenin sonradan şunları yazacaktı: "*O kongrede ben aşırı sağ kanatta yer almıştım. Bunun alınması gereken tek tavır olduğu inancındaydım* "[7] Troçki de aynı

tavırdaydı. Uzun, sert bir tartışmadan sonra Lenin ve Troçki'nin savundukları çizgi en sonunda hâkim oldu.

Kongrede sert tartışmaya konu olan özel olay, Almanya'daki Mart Eylemi (*Märzaktion*) idi.

Kızıl Ordu'nun Varşova önlerinde aldığı yenilgiden beri Avrupa'nın devrimci ateşi sönmüştü. Arka plandaki bu duruma karşın Almanya Komünist Partisi'nin (KPD) liderliği Komintern Başkanı Zinoviev, Buharin ve Zinoviev'in temsilcisi de olan başarısız Macar Devrimi'nin lideri Bela Kun'un teşvikleriyle bir isyanla (Märzaktion) Almanya'da devrimi "dürtme"ye karar verdi.

Orta Almanya'daki Mansfeld kömür madenlerindeki isyan 16 Mart 1921'de Alman ordusu Reichswehr'in müdahalesine yol açtı. Ertesi gün (*Zentrale* diye tanınan) KPD Merkez Komitesi'nin 24 Mart'ta ulusal genel grev yapma çağrısı, işçileri silah ele geçirip karşıdevrimle mücadeleye katılmak için örgütlenmeye teşvik ediyordu. Bu, umutsuz bir adımdı çünkü tüm fabrikalar Paskalya Öncesi Cuma'dan (25 Mart) Paskalya Pazarı'na kadar kesinlikle kapalıydı. Böylece komünistlerin çağrısına uyanların sayısı çok azdı.

Zentrale'nin karargâhı olan Berlin'de grev hareketi tam anlamıyla başarısızlığa uğradı. KPD'nin işsizleri harekete geçirerek zorla iş bıraktırma girişimlerine rağmen çoğu işçinin 24 Mart'ta işbaşı yaptığı, ancak birkaç fabrikanın çalışmadığı bildiriliyordu. Bu yöntemler parti içinde bile sert eleştiriler almıştı. Örneğin Ernst Däumig, Zentrale'ye proleterleri proleterlerin karşısına çıkarma uygulamasını protesto eden öfkeli bir mektup gönderdi. Zentrale'nin kullandığı taktiklerin sendikalardaki etkilerini yok etmekte olduğundan şikâyet eden sendika faaliyetlerinden sorumlu parti görevlileri de aynı şekilde köpürüyordu. Zentrale ise Ruhr havzası ve Rhineland'da biraz daha fazla destek bulmuştu.[8]

Oysa toplamda genel grev bir fiyaskoydu: Greve katılan işçilerin sayısının ancak 200 bini bulduğu tahmin ediliyordu.[9] Zinoviev, Komintern'in Üçüncü Kongresi'ne sunduğu raporda greve katılan işçi sayısını 500 bin olarak açıkladı.

KPD'nin örgütlediği gösteriler de acınacak haldeydi. Berlin'deki katılım 4 bini bile bulmamıştı. Oysa daha birkaç hafta önce parti, se-

çimlerde 200 bin oy almıştı.[10] 1 Nisan'da komünist liderlerin en azimli ve inatçı olanları bile girişimin boşuna olduğunu artık kabullenmek zorunda kaldılar. Zentrale, "ülke çapında"ki genel grevi bitirerek ayaklanmayı sona erdirmeye karar verdi. Serüvenin çöküşünü KPD'nin iyice küçülmesi izledi: Üye sayısı yaklaşık 400 binden 150 bin veya daha azına indi. Binlerce militan hapsedilirken on binlercesi işsiz kaldı.

Alman Komünist Partisi liderleri, mücadelenin temposunu zorlayarak hızlandırmaya, parti militanlarını kitlesel hareketin yerine ikame etmeye çalışmışlardı. Üçüncü Kongre'de bu liderler ve diğer aşırı solcular, kendi pratiklerini özel "*Saldırı Teorisi*" aracılığıyla haklı göstermek istediler. Troçki'nin onlara cevabı çok sert oldu:

> kesinlikle marksist olmayan bu ünlü saldırı felsefesi, aşağıdaki önermelerden doğmuştur: "Ağır ağır bir edilgenlik duvarı yükseliyor; bu talihsizliktir. Hareket durağanlaşıyor. Bu yüzden ileri marş marş! Haydi, bu duvarı yıkalım!" Bana öyle geliyor ki Alman partisindeki önder ve yarı önder konumundaki yoldaşların bütün bir kesimi, oldukça uzun süre böyle bir ruhla eğitilmişler. Şimdi de kongrenin bu hallerine ne diyeceğini bekliyorlar...
> Alman işçilerine, bu saldırı felsefesinin en büyük tehlike ve bunun pratikteki etkisinin ise en büyük siyasal suç olduğunu düşündüğümüzü açık ve kesin bir dille söylemek bizim ödevimiz.[11]

12 Haziran 1921'de Pravda'da yayınlanan *Üçüncü Kongre'nin Başlıca Dersi* adlı makalesinde Troçki şöyle diyor:

> Devrimci sübjektivizmin derdi, Herzen'in söylediği gibi, hamileliğin ikinci ya da beşinci ayını dokuzuncu ayıyla karıştırmasıdır. Böyle davranan birinin cezasız kaldığı hiç görülmemiştir.[12]

Troçki, bir ay sonra bir konuşmasında konuya döndü:

> koşulların belirleyici bir çarpışma için henüz olgunlaşmadığı bir zamanda, sabırsızlıkla devrimci mücadelenin en sert biçiminin uygulanmasıyla sadece olumsuz sonuçlar elde edilebilir. Hatta devrimin sağlıklı doğumu yerine düşük yapması bile olasıdır.[13]

Komünist Gençlik Enternasyonali'nin İkinci Kongresi'nde (14 Temmuz 1921) Enternasyonal'in Üçüncü Kongresi'nin bilançosunu çıkardığı konuşmasında Troçki, bu konuya tekrar döndü:

> Kitlelerin iradesinin yerine sözde öncünün kararlılığını geçirmek kesinlikle hoşgörüyle karşılanamayacak, marksizme ait olmayan bir fikirdir. Her ne kadar öncünün bilinci ve iradesi aracılığıyla kitleler üzerinde etki sağlamak mümkün olsa da bu öncüyü kitlelerin yerine geçirmek imkânsızdır. Üçüncü Kongre bu nedenle tüm partilerin önüne en önemli ve ertelenemez görev olarak emekçi halkın çoğunluğunun kendi saflarımıza kazanılması talebini koymuştur.[14]

Gene aynı konuda Troçki'nin başka bir yerde söyledikleri:

> Devrimci saldırının gerekli olduğunu *ancak bir hain* inkâr edebilir; fakat ancak bir budala tüm devrimci stratejiyi saldırıya indirger.[15]

Troçki, Alman liderliğinin aşırı sol sabırsızlığının oportünizm madalyonunun öteki yüzünden başka bir şey olmadığını öne sürdü:

> Oportünizm, kendisini sadece tedriciliğin (gradualism) ruh haliyle değil, siyasal sabırsızlıkta da dışa vurur: Sıklıkla hazıra konmak, zahmetsizce başarı kazanmak ister.[16]

Troçki, Üçüncü Kongre'nin rolünü kongreden birkaç hafta sonra özetledi:

> Komintern'in Üçüncü Kongresi, eğer önemini küçük bir formülle ifade edersek, her koşulda işçi hareketinin tarihinde **devrimci stratejinin en yüksek okulu** olarak geçecektir. Bizim Komünist Enternasyonalimiz'in Birinci Kongresi, dünya proleter devriminin kuvvetlerini toplanma çağrısı yaptı. İkinci Kongre, kuvvetlerin seferber edilmesinin programatik temelini hazırladı. Üçüncü Enternasyonal oturumlarında, hâlihazırda bu kuvvetlerle temas kurup onları güçlendirerek, devrimci hareketin en önemli pratik

sorunlarıyla yüzleşmiştir. İşte bu yüzden Üçüncü Kongre... devrimci stratejinin en yüksek okulu olmuştur.[17]

Genç komünist partilerin liderlerine Troçki, Bolşevizm'i karakterize eden şeyin sadece devrimci ufku değil, aynı zamanda devrimci gerçekçiliği olduğunu (ki bunlar ayrılmaz iki yöndür) da öğretmek zorundaydı.

Troçki'nin Lenin'le birlikte, saldırı teorisine karşı mücadelesi ve birleşik cepheyi parlak bir biçimde savunması, Troçki'nin aşırı solcu olduğuna dair ısrarlı iddiaları çürütür. Stalinist aygıt içinde doğan bu anlayış, çok daha geniş bir kabul görülmüştür. Bu yüzden örneğin Avro-komünizm ve akademik marksizmin gurusu sayılan Gramsci şöyle yazabilmişti: "*Bronstein* [Troçki] *sadece yenilgilere yol açtığı bir dönemde, cepheden saldırının siyasal kuramcısı sayılabilir.*" [18] Ne var ki olgular, böyle bir yargının Troçki'nin pozisyonunun tek yanlı bir karikatürü ve çarpıtılması olduğunu açıkça gösteriyor.

Komintern muhteşem bir okul olmuş olabilir. Fakat Troçki ve diğer Bolşevik liderler, Bolşevizm'in ilkelerini hızla yayma çabalarında büyük zorluklarla karşılaştılar. Sadece birçok yeni radikalleşmiş unsurun gençlik dönemi aşırı solculuğuyla değil, aynı zamanda kitlelerin baskısıyla yolları Komintern'e düşmekle birlikte, bakış açılarını ve siyasal pratiklerini değiştirmemiş olan savaş öncesinin birçok oportünist liderinin kurnaz ve inatçı direnişiyle de başa çıkmaları gerekiyordu.

Bunun ilginç bir örneği Troçki'nin Fransız Komünist Partisi'yle olan ilişkisidir.

Troçki ve Fransız Komünist Partisi

Savaş sırasında Paris'te yaklaşık iki yılını geçiren Troçki, Fransız Komünist Partisi'nin (PCF) liderliğindeki başlıca üyeler hakkında en çok kişisel bilgiye sahip Bolşevik liderdi. Dolayısıyla Komintern Yürütme Komitesi Troçki'yi Fransız komisyonunun başkanlığına seçti. Bu, Troçki'nin çok fazla zamanını aldı. Fransız Komünist Partisi'nin durumuyla ilgili yazı ve konuşmaları, **Komünist Enternasyonal'in İlk Beş Yılı**'nın 139 sayfasını doldurur.

PCF kötü durumdaydı. 1920'de 120 bin üyesi olduğunu belirtmiş-

ti. Oysa kuruluşunun daha ilk yılında hizipçilik yüzünden parçalanınca üye sayısı yarı yarıya azalmıştı. PCF liderliği; reformistlere yönelik tutum, parlamento çalışmalarındaki zaafı, sendikalara giremeyişi, parti basınının disiplinsizliği, "Saldırı Teorisi", birleşik cephe sorunu ve sömürge devrimi dâhil bir dizi temel konuda Komintern Yürütme Komitesi'yle uzlaşmazlık içindeydi. Troçki'nin PCF içindeki muhalefetin üstesinden gelme çabaları, asgari sonuçlar yaratmasıyla Sisifos'un meydan okuyuşunu andırıyordu.

Komintern liderliği, PCF'nin içinden çıktığı ulusal geleneklerin (inatçı sağ oportünizm) aşılmasında hiç başarı kazanamadı.

Rus Devrimi öncesinde Fransa'da savaşa karşı çıkan, ulusal savunma ilkesini reddeden ya da sosyalist vekilleri savaş harcamalarına karşı oya çağıran bir avuç insan vardı. Onlar, kitleler üzerinde hiç etkisi olmayan topu topu birkaç yüz militandan ibaretti. Fransız komünizmi tarihçisi Robert Wohl, "*aşırı solun birkaç grubu dışında Lenin ve Troçki adlarının Şubat Devrimi'ne kadar bilinmediğini*" yazar.[19]

Savaşın ertesinde Fransız reformizminin açıkça iflasının, Ekim Devrimi'nin zaferinin ve Bolşevik iktidarın ayakta kalmasının sonucunda, başka yerlerde olduğu gibi Fransa'da da yüz binlerce insan komünizme yönelmişti. Fransız Sosyalist Partisi'nin Aralık 1920'de Tours'da yaptığı kongrede ezici çoğunluk, Komünist Enternasyonal'e katılmaya karar verdi. Sonuçta Fransız Sosyalist Partisi'nin (SFIO) 179.800 üyesinden 110 bini Komünist Partisi'ne katılırken, muhalifler 30.000 kişiyi bile zor toplamışlardı.[20] Fakat sosyalistlikten dönme Komünist Partisi, gerçek devrimcilikten uzaktı. "*Sol kanat ve merkezci grupların bir koalisyonu... hantal ve melez bir siyasal oluşum... çatışma halindeki unsurların istikrarsız bir bileşimiydi.*" [21] En önde gelen liderleri su katılmadık oportünistti.

Örneğin 1958'deki ölümüne kadar parti lideri olarak kalan *Marcel Cachin*'i ele alalım. 1914'te savaş başladığında:

> inanmış bir sosyal-yurtseverdi; 1915'te Fransız hükümetinin temsilcisi olarak İtalyan sosyalistlerini İtilaf saflarında savaşa girmeleri için ikna etmeye çabalamıştı. Söylentilere bakılırsa *Mussolini*'ye kendi gazetesini çıkarmasını ve onun yurtseverlik

karşıtlığından aşırı milliyetçiliğe geçişini sağlayan Fransız yardımlarını veren de Cachin'dan başkası değildi.[22]

Mart 1917'de Cachin "*Rus sosyalistlerinin savaşa ilgilerini canlandırmak için*" Fransız hükümetinin isteğiyle Rusya'ya giden heyette üye olarak yer almıştı.[23] Lenin'i Alman ajanı olarak suçlayacak kadar ileri gitmişti.[24]

Yeni Fransız Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri *L.O. Frossard*'nın benzer siyasal özellikleri vardı. Komintern'e sırf "*kutsal birliğe Rus Devrimi ve Bolşevik rejimin prestijiyle katılması nedeniyle, şu anda utanç içinde bulunan geleneksel Fransız sosyalizmini gözlerden uzak tutma*" umuduyla katılmıştı.[25]

SFIO'nun Şubat 1920'de yapılan Strasburg Konferansı'nda Frossard diyordu ki:

> Hiç kimse [ulusal savunma lehinde] tutum almanın ihraç için yeterli zemini oluşturduğunu söyleme hakkına sahip değil... Kapitalizmde bile anavatanını savunmayı gerekli görenler, kendilerine *parya* muamelesi yapılmasına izin vermeyeceklerdir.[26]

Frossard, Tours Kongresi'nde komünizme karşı çıkıp bu yüzden partiyi bölen sağ kanada hitap etti: "*Kendi adıma sizinle yarın kırgın olmadan konuşacağım. Yarın hakkımızda sizi incitecek tek kelime etmeyeceğim. Sizi sosyalist olarak görüyorum; bunu söylemeye devam edeceğim.*" [27]

1923'te Frossard, Fransız Komünist Partisi'nden istifa etti. 1936'da Sosyalist Parti'ye katıldı; birkaç Üçüncü Cumhuriyet hükümetinde bakanlık görevine getirildi ve 1940'ta *Petain'in birinci hükümetinin üyesi*ydi.

5 Aralık 1921'de Komintern Yürütme Komitesi, Troçki'nin yazdığı bir mektubu PCF'nin Marseilles Kongresi'ne gönderdi:

> İkinci Enternasyonal'in tersine Komintern, seksiyonlarına tebrik ve selamlarını göndermekle yetinmiyor. Yalnızca dünya devriminin çıkarlarının rehberliğinde, bu seksiyonların zaaflarını kendi-

lerine kardeşçe göstererek, içten ortak ve uyumlu işbirliği sürecinde, bu zaafları ortadan kaldırmaya çalışmayı ödev bilir...

[PCF] zayıf liderlikten mustaripti. Yığınla günlük idari görevden başını kaşıyacak vakti olmayan Merkez Komitesi'nin partideki siyasal liderliği güçlü değildi. Partinin düşünce ve çeşitli faaliyetlerine zamanında yön veremiyor, kolektif bilinç yaratmakta başarısız kalıyordu. Parti politikasızlıktan mustaripti; tarım politikası, sendika politikası, seçim politikası yoktu...

Marseilles Konvansiyonu'yla başlayarak Merkez Komitesi çok daha kararlı bir yol izleyerek, basını kontrol edip canlandıran, parlamenter çalışmaya rehberlik eden, iç ve dış tüm siyasal sorunlarda zamanında kesin bir pozisyon alan gerçek bir siyasal önderlik organı olmalıdır.

parti, sendikalarla ilgili sorunlarda kendi davranış çizgisini oluşturmalı. İşçi sınıfına, bu sorunlarla ilgilenmesinin kendi hakkı ve ödevi olduğunu haykırmalı. Üyelerinden parti içinde de sendikalarda da komünist kimliklerinden vazgeçmemelerini talep etmeli. Üyelerinin Jouhaux ve Amsterdam Enternasyonali'nin politikasını desteklemesine bir komünist partisi hoşgörü gösteremez...

Aynı şekilde devrimde partinin rolünü inkâr eden anarşist ve sıradan sendikalistlerin fikirlerine karşı da enerjik bir mücadele yürütülmeli.

Parlamenter bir örgüt olan Fransız Sosyalist Partisi'nin geleneğinde *işçi-işveren uyuşmazlıklarından uzak durma* vardı. Bu gelenek PCF'ye de taşınmıştı.

Ekonomik mücadelenin partiyi ilgilendirmediğini savunanlar ya kara cahildir ya da komünizmle dalga geçmek isteyen insanlardır. Parti, saflarına işçi sınıfının en iyi unsurlarının tümünü çekmeli. İdeolojik yanla ilgilendiği gibi tabii ki ekonomik mücadele dâhil proleter mücadelenin tüm biçimlerinde esin kaynağı olmalı. Aslında sendikalar, partinin kendisine bağımlı olmamalı. Bu anlamda sendikalar bağımsız kalmalı. Fakat sendikalarda çalışan komünistler hep disiplinli komünistler gibi çalışmalı.

PCF liderlerinden birçoğu hiçbir disiplin tanımadan Komintern'in temel politikalarına aykırı bildiriler yayınlamaktan geri kalmıyordu.

> Fransız delegasyonunun Üçüncü Dünya Kongresi münasebetiyle Moskova'da kalışı sırasında, [Komintern Yürütme Komitesi] resmi olmayan parti basınının Merkez Komitesi'nin kontrolüne verilmesi gerektiği konusunda delegelerin dikkatini çekti. [Yürütme Komitesi] en başta Brizon'un yayınladığı *La Vague* ile Fabre'ın yayınladığı *Journal du Peuple*'yı göz önünde bulunduruyordu. Hem Brizon hem de Fabre, parti ve Komünist Enternasyonal politikasıyla bağdaşmayan bir politika savunuyordu. İkinci Dünya Kongresi, hiçbir parti üyesinin basın özgürlüğünü partinin mutlak siyasal kontrolüne tabi olmayan dergileri yayınlamak için sudan bir bahane olarak kullanamaz...
>
> Bu kararın kabul edilmesinden beri Tours'da ortaya çıkan bölünmeden yakınan, bugüne kadar muhaliflerin kopuşuna [SFIO ayrılığı] gözyaşı döken ve hatta burjuva partilerle işbirliğini savunan oportünist bir eğilimin Journal du Peuple çevresinde berraklaştığı düşünülürse, bu sorunun çözümünde yaşanacak her türlü gecikme tam bir talihsizlik olacaktır.[28]

Ocak 1922'de PCF Merkez Komitesi, birleşik cephe politikasına karşı çıkan bir kararı kabul etti. Partinin özel bir delege konferansı, komitenin kararını 12'ye karşı 46 oyla kabul etti.[29]

2 Mart 1922'de Komintern Yürütme Komitesi'nin oybirliğiyle kabul ettiği uzun bir dizi halindeki tezlerde Troçki, PCF'nin görevlerini sıralayarak işçi partileri ile burjuva radikaller arasındaki bir ittifak olan "Sol Blok" hükümetini destekleyen herkesin ihraç edilmesini savundu:

> Tours'daki bölünme, reformizm ve komünizm arasındaki temel sınır hattını çizdi. Fakat Komünist Parti içinde bu bölünmeden sonra ortaya çıkan bazı kesimlerde reformist ve parlamenter geçmişin bir kısmının yaşamını sürdürmesinden kesinlikle kaçınılamaz... Geçmişten kalanları... ifade edelim: (1) Reformistlerle birliği yeniden kurma arzusu; (2) Burjuvazinin radikal kanadıyla blok kurma arzusu; (3) Devrimci anti-militarizmin yerine küçük burjuva insancıl pasifizminin ikamesi; (4) Partinin sendikalarla

ilişkilerinin yanlış yorumlanması; (5) Partide gerçek merkeziyetçi liderliğe karşı mücadele; (6) Ulusal partilerin platonik bir federasyonunu enternasyonal eylem disiplininin yerine geçirme çabaları.[30]

Haziranda Komintern Yürütme Komitesi, Troçki'nin önerisiyle aldığı kararla PCF liderliğini sert bir biçimde eleştirdi:

> Enternasyonal, devrimci eylemin kudretli lideri olması gereken devrimci partinin içinde federalizm ve özerklik ilkelerinin uygulanmasına karşı kesin bir uyarı yapar.

Sendika sorunundaki karar da şöyle:

> Enternasyonal, Fransız işçi sınıfına ve özellikle sendika hareketine yönelik en büyük tehlikenin, proleter disiplin ruhuna düşman olan ve proleterlerin faaliyetlerini kendi örgütsel denetimlerine almak için şeytana pabucunu ters giydirecek kadar kurnaz, bireyci, küçük burjuva unsurlardan geldiğini teyit eder.[31]

Bir tarafta işçi partilerinin birleşik cephesi, diğer tarafta burjuva partilerle "*Sol Blok*" ile ilgili tutum konusunda kararda yazılanlar:

> Enternasyonal, Fransız Komünist Partisi'nin basın ve önde gelen organlarının, birleşik cephe taktiğinin anlam ve önemiyle ilgili olarak partiye tamamen yanlış enformasyon sunduklarını teyit eder. Enternasyonal, reformizme karşı mücadele yöntemlerinde bir yükseliş varken, reformizmin dirilişini görmeye can atan gazetecilerin yüzeysel değerlendirmelerini hiç dikkate almaz.
>
> Şimdiki koşullarda *Sol Blok* fikri ya siyasal deneyimden yoksun ya da siyasal deneyimi yetersiz çok sayıda işçinin aklını çelebilir. Fransız Komünist Partisi, çok ciddi bir tehlike anlamına gelen bu perspektifi göz önünde bulundurmalıdır. Propagandasını her gün işittiğimiz Sol Blok fikrinin karşısına, sistemli bir biçimde burjuvaziye karşı tüm işçilerin blokufikri çıkarılmalı.[32]

29 Ağustos 1922'da Le Havre'daki genel grev, PCF'nin bütünüyle if-

lasını ortaya serdi. Le Havre'daki metal ve tersane işçileri, yönetimin ücretlerde yüzde 10 kesinti yapılacağını ilan etmesi üzerine 19 Haziran 1922'de greve çıktı. Temmuz ve Ağustos aylarında işverenler ile grevciler arasındaki gerginlik tırmandı. Ağustos ortasında liman işçileri ve gemicilerin de harekete katılmasıyla grevcilerin sayısı 40 bini buldu. 25 Ağustos'ta bazı işçilerin tutuklanması üzerine yerel sendikalar, bir günlük genel grev çağrısı yaptılar. Ertesi gün polis ve grevciler arasında kanlı çatışmalar oldu. Üç işçi öldürüldü, on beşi yaralandı. *CGTU* (solcu Genel Sendikalar Konfederasyonu) buna, 29 Ağustos'ta yapılacak bir genel grev çağrısıyla cevap verdi.

Genel grevin ilan edildiği gece, Komünist Parti'nin günlük gazetesi *L'Humanité*'nin bürolarında ya da parti merkezinde in cin top oynuyordu. Liderlerin hepsi tatildeydi. L'Humanité'nin ertesi günkü sayısında grev kararına bile yer verilmemişti.[33]

PCF'de derin kökleri olan reformizmin net ifadesini gördüğümüz bir başka alan, büyük bir imparatorluğun kalbinde yer alan bir parti için merkezi yer tutması gereken, **sömürgeler sorununda takınılan tutum**du. Örneğin PCF'nin Cezayir şubesi "*aykırı bir tek görüş bile seslendirilmeden, bir tek yerli yoldaş bile en küçük bir yorumda bulunmadan, oybirliğiyle milliyetçi hareketlere ve milliyetçi ayaklanmalara açıkça karşı çıkmıştı.*"

Komintern Mayıs 1922'de Cezayir ve Tunus'un kurtuluşu yönünde bir karar aldığında Cezayir örgütünün Sidi Belabbas [Cezayir'in kuzeybatısında bir vilayet] seksiyonu, Komintern'in bu kararının Cezayir'de yayınlanmasının iptal edilmesini isteyen bir memorandumla cevap verdi. Memorandum, uzun solculuk geleneklerine rağmen Sidi Belabbas komünistlerinin, Enternasyonal'in sömürge politikasını kabul edemeyeceklerini söylüyordu. İmparatorluğun merkezinde devrim kazanılmadıkça Cezayir'in kurtuluşu, ilerici değil gerici olacaktı. Kararda; Kuzey Afrika'nın yerli nüfusunun çoğunluğunun, komünizmi inşa edecek otonom bir devletin kurulmasına imkân sağlayacak ekonomik, toplumsal ve entelektüel gelişmeye düşman olduğu söyleniyordu. Bu nedenle PCF'nin Kuzey Afrika'daki işi, komünizme yönelik uygun bir tutum oluşturmaktı.

7 Aralık 1922'de gerçekleştirilen İkinci Kuzey Afrika Federasyon-

lar Arası Komünist Kongresi, bu önermeleri oybirliğiyle kabul etti. Kuzey Afrikalı komünistler tutumlarını, yerli nüfus içinde isyan çağrıları ve komünist propagandanın sadece erken olmakla kalmayıp tehlikeli de olacağına dayandırıyorlardı.[34]

Komintern'in Dördüncü Kongresi'nde Troçki, tekrar PCF'yi eleştiren bir karar tasarısı sundu. Tasarıda partinin Le Havre genel grevindeki davranışının sebebinin; siyaseti, işçilerin işverenlere karşı mücadelesinden ayırması olduğu söyleniyordu:

> İlkesel bakımdan yanlış bir biçimde proletaryanın sınıf mücadelesini birbirinden güya ayrı iki bağımsız (ekonomik ve siyasal) unsurmuş gibi ayırarak parti, yine kendi başına inisiyatif göstermemiştir. Sanki kapitalist hükümetin dört proleteri katletmesi, birinci derece öncelikli olan siyasal bir olay değil de aslında ekonomik bir fiilmiş gibi, kendi faaliyetini CGTU'ya arka çıkmakla sınırlamıştır.[35]

PCF'nin başına musallat olan bir başka dert ise *Hür Masonluk* meselesiydi. Genel sekreter Frossard dâhil liderlerinin birçoğu Hür Mason'du. Dördüncü Kongre'de Troçki, Hür Masonluğu kardinal ve başrahipler yerine bankerler, avukatlar, parlamento üyeleri ve gazetecilerin oluşturduğu, Katoliklik'i aşılayan bir küçük burjuva organ olarak tanımladı. Tıpkı kilise gibi siyaset dışı görünen Hür Masonluk'un görevi, işçi liderlerini burjuva kampa çekmekti:

> çok sayıda Fransız komünistinin Mason localarına bağlı oluşu... Fransız partimizin sadece Fransız reformizmi, parlamentarizmi ve yurtseverliğin psikolojik mirasını değil, radikal burjuvazinin gizli kurumlarıyla, parti liderliği için salt maddi ve son derece riskli olan bağlarını da sürdürmesinin en çarpıcı kanıtıdır... Merkez Komitesi üyelerine kadar önde gelen parti çalışanlarının büyük yığını (vekiller, gazeteciler) sınıf düşmanının gizli örgütleriyle yakın ilişkilerini muhafaza ediyor...
>
> Enternasyonal, tüm bu uzlaşmacı ve moral bozucu bağlantıların derhal kesilmesini acilen ister... Kongre, Fransız Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne 1 Ocak 1923'ten önce bireysel üye ya da

> gruplarının Hür Masonlar'la tüm ilişkilerini kesmesi talimatını verir. 1 Ocak'tan önce parti önünde ve parti basına aracılığıyla kamuoyuna Hür Masonluk'tan kesinlikle ayrıldığını ilan etmeyen bir Mason locasına bağlı her komünist, Komünist Parti'den otomatikman ihraç edilir ve bir daha parti üyesi olması yasaklanır.[36]

Son olarak Troçki, PCF'nin Fransız emperyalizminin ezdiği uluslara yönelik tutumunu sert bir şekilde eleştirdi:

> Dördüncü Kongre, Komünist Parti'nin sömürgelerde doğru ve sistemli çalışma yürütmesinin olağanüstü önemine bir kez daha dikkat çeker. Kongre, esasında Fransız kapitalizminin sömürgelerindeki köleler üzerindeki emperyalist egemenliğini destekleyip, salt köle sahiplerinin bakış açısına kılıf hazırlamak için sahte marksist terminolojiyi kullanan Sidi Belabbas'taki komünist örgütün pozisyonunu kesin bir dille kınar.[37]

Sonuçta

Lenin ve Troçki, tarihsel görevlerini açıkça kavrayarak kaynaşan kitlesel komünist partileri, net programlara dayanan, kitlelerle doğru ilişkilerle bir araya gelen partileri; başka bir deyişle devrimci gerçekçiliğin birleştirdiği sağlam, ilkeli partileri inşa etmeyi hedeflemişlerdi. Buna karşın Rusya dışındaki komünist partiler, bir yanda oportünist belirsizlik içindeyken diğer yanda kitlelerle aralarına sekter bir mesafe koyuyorlardı. Oportünizm ve maceracılık (sol merkezciliğin iki kutbu) arasında şiddetli sallantılar yaşıyorlardı.

Tabii ki komünist partilerin en keskin devrimci durumda bile tam olgunlaşmış şekilleriyle ortaya çıkmalarının beklenemeyeceği doğru veya zamanın, partileri gerçek, tutarlı devrimci örgütler şeklinde çelikleştirmesi de beklenmez. Fakat zaman, tarihin bahşetmediği tek şeydir. Aslında Avrupa komünist partilerinin ulusal gelenekleri Bolşevizm'in baskısına çok dirençliydi. Bolşevizm aşısının büyük ölçüde tutmayışı, uluslararası devrimin başarısızlığına ve sonuçta da stalinizmin Rusya'daki nihai zaferine güçlü katkı yapan bir olguydu.

Yine de Komünist Enternasyonal tek şeyi başarmış; Troçki de bu-

rada sadece Lenin'in arkasından gelen ikinci rolü oynamıştı. Tezleri, manifestolarında Enternasyonal, bu güne kadar geçerliliğini sürdüren sulandırılmamış, yozlaştırılmamış bir devrimci marksizm arşivi oluşturmuştu. Troçki'nin kendisinin de 1933'te söylediği gibi:

> Komünist Enternasyonal'in ilk kongreleri, bize paha biçilmez bir programatik miras bıraktı: Emperyalizm, yani kapitalizmin çöküş çağı olarak modern çağın karakteri; modern reformizmin tabiatı ve onunla mücadele yöntemleri; demokrasi ve proleter diktatörlüğü arasındaki ilişki; proleter devrimde partinin rolü; proletarya ve küçük burjuvazi, özellikle köylülük arasındaki ilişkiler (tarım sorunu); milliyetler sorunu ve sömürge halkların kurtuluş mücadelesi; sendikalarda çalışma; birleşik cephe politikası; parlamentarizmle ilişki... ilk dört kongrede tüm bu sorunlar, günümüzde hâlâ aşılmamış olan ilkeli bir analize tabi tutulmuştu.[38]

15

Lenin ve Troçki Bürokrasiye Karşı Güçbirliği Yapıyor

"Geri çekilmeyi durdur"

Partinin Onuncu Kongresi'ne sunduğu raporda Lenin, Yeni Ekonomik Politika'nın (*NEP*) kırsal bölgelerde kapitalizmi güçlendireceğini net bir biçimde ortaya koydu: " *artığa el koyulmasından vergiye geçiş, yeni sistemde daha çok kulak [zengin köylü] anlamına gelir. Önceden ortaya çıkamayacakları yerlerde ortaya çıkacaklar.*" [1] Raporuyla ilgili tartışmayı özetleyen Lenin diyordu ki: "*Burada konuşmacılar sordular; ben, benzer sorulara yazılı olarak da muhatap oldum: 'Eğer kapitalizm kırsal bölgelerde gelişirse, işçi devletini nasıl muhafaza edeceksiniz?' Bu tehlike... son derece ciddi.*" [2]

Troçki de hiçbir zaman tehlikelerin karşısına dikilmekten çekinmemişti. Savaş komünizminin tabiatı ve NEP geri çekilişi konusunda kafası müthiş açıktı. *Sosyalist Devrim Açısından Sovyet Rusya'daki Ekonomik Durum Üzerine Tezler*'de (Komintern Dördüncü Kongresi'ne sunduğu raporun bir özeti) Troçki şunları yazmıştı:

> Savaş komünizmi yöntemlerini; yani aşırı kaba merkezi tescil ve dağıtım yöntemlerinin yerini, piyasa yöntemleri; alım satım, ticari hesap ve rekabet yoluyla yeni politika almıştır. Fakat bu piyasa içinde işçi devleti, en güçlü mülk sahibi, alıcı ve satıcı olarak başrolü oynar. İşçi devletinin elinde doğrudan doğruya yoğunlaşmış olan şey, demiryolu trafiği araçları gibi üretici güçlerin ezici çoğunluğudur. Devlet organlarının faaliyeti, bu yüzden piyasa tarafından kontrol edilirken, önemli ölçüde onun tarafından da yönlendirilir. Ayrı ayrı her girişimin kârlılığı, rekabet ve ticari hesaplama yoluyla öğrenilir. Piyasa; tarım ve sanayi arasında, kent ve kır arasında bağlantı halkası olarak hizmet eder.[3]

NEP, sosyalizm ve kapitalizm arasında bir mücadeleydi:

> serbest piyasa var oldukça, kaçınılmaz biçimde devlet sermayesiyle rekabete giren özel sermayeyi (başlangıçta yalnız ticaret alanında, fakat sonra sanayiye de nüfuz ederek) doğurur. Proletarya ve burjuvazi arasındaki son İç Savaş'ın yerini, proleter ve burjuva sanayiler arasındaki rekabet almıştır. Nasıl ki İç Savaş'taki çatışma esas olarak hangi tarafın köylülüğü siyasal olarak kendi tarafına çekmeyi başaracağıyla ilgiliyse, bugünün mücadelesi de en başta köylü piyasası etrafında dönüyor. Bu mücadelede proletarya, kendi safında muazzam avantajlara sahip: Ülkenin en gelişmiş üretici güçleri ve devlet iktidarı. Burjuvazinin elinde ise daha fazla randıman ve belli ölçülerde yabancı sermayeyle, özellikle de Beyaz Muhafız *émigré*lerinkiyle [göçmenler] ilişki avantajı vardır.[4]

Devlet sanayisi ve özel girişim arasındaki mücadele, Rusya'nın geleceğini belirleyecektir:

> NEP bizi nereye götürüyor: Kapitalizme mi, yoksa sosyalizme mi? Tabii ki bu temel sorundur. Piyasa, serbest tahıl ticareti, rekabet, kiralamalar, imtiyazlar; tüm bunlar nasıl neticelenecek? Şeytana elinizi verirseniz, kolunuzu, daha sonra da omzunuzu ve bütün gövdenizi kaptıracağınız kesin değil mi? Ticaret alanında, özellikle de şehir ve köy arasındaki kanallar boyunca özel sermayenin dirilişine zaten tanıklık ediyoruz. Ülkemizde özel tüccar sermayesi, ikinci defa ilkel kapitalist birikim aşamasından geçerken işçi devleti, ilkel sosyalist birikim döneminden geçiyor. Özel tüccar sermayesi doğar doğmaz, önüne geçilmez bir biçimde sanayiye de sokulur. Devlet fabrika ve işletmeleri özel işadamlarına kiralıyor. Özel sermaye birikimi, şimdi sonuçta sırf ticarette değil sanayide de sürüyor. O zaman sömürücü beylerin (spekülatörler, tüccarlar, kiracılar, imtiyaz sahipleri) işçi devletinin koruyuculuğunda daha çok semirerek, ulusal ekonominin giderek daha geniş sektörlerini kontrol etmeleri, piyasa aracılığıyla sosyalizm unsurlarını kurutmaları ve sonradan uygun bir anda devlet iktidarının kontrolünü ele geçirmeleri de olası değil mi? [5]

1921 sonu ve 1922 başında hem Lenin hem de Troçki, kapitalist baskı karşısında geri çekilmeye son verme çağrısı yaptı. Dolayısıyla Lenin 5 Kasım 1921'de yazdığı **Altının Önemi Üzerine** başlıklı makalesinde diyordu ki: "*Geri çekilmenin sona yaklaştığının görünür işaretleri var; bu geri çekilmeyi çok uzak olmayan bir gelecekte durdurabileceğimizin işaretleri var.*" [6] 27 Mart 1922'de Lenin, On Birinci Parti Kongresi'nde konuştu:

> Merkez Komitesi planımı onayladı... bu geri çekilmeye son verme çağrısı, üzerine basa basa vurgulanmalı ve kongre buna uygun olarak bütün parti adına bağlayıcı talimatlar vermelidir. Bir yıldır geri çekilmekteyiz. Şimdi parti adına buna dur demeliyiz.[7]

Kongre konuşmasının notlarında Lenin, pozisyonunu şöyle özetledi: "*Parola: Geri çekilmeyi durdur.* ***Özel sermayeye karşı saldırıya hazırlan.***" [8]

Peki ya ekonomik planlama? Troçki, planlamanın gerekli olduğu sonucuna çok erken ulaşmıştı. Troçki'nin düşüncesinin Lenin dâhil partili çalışma arkadaşlarının önüne geçtiğini ilk kez görmüyoruz. Troçki nasıl ki Lenin'den önce tahıla el koymaya son verip yerine aynî vergi getirilmesini, köylülerin ticaret yapmasına izin verilmesini önermişse, şimdi de NEP'in kapitalist eğilimlerinin üstesinden gelmenin bir yolu olarak sanayinin planlanması gerektiğini öne sürüyordu. Daha NEP ilan edilmeden, Mart 1920'de Dokuzuncu Parti Kongresi'ndeki konuşmasında Troçki, genel bir ekonomik planın gerekli olduğunu ortaya koyacaktı. Bunu 7 Ağustos 1921'de Merkez Komitesi'ne memorandumunda daha da geliştirdi. Geçerli ekonomik politikada plansızlık nedeniyle yaşanan karışıklıktan şikâyet etti:

> Ekonomi alanında büyük makas değiştirmeler politikası, üstelik aralarında koordinasyon yokken, hiçbir şekilde kabul edilemez. Ekonomik faaliyete göz kulak olacak, bu alanda deneyler yapacak, sonuçları kaydedip yayacak ve pratikte ekonomik faaliyetin tüm yanlarını koordine edecek ve böylelikle fiilen koordine edilmiş bir ekonomik planla çalışacak gerçek bir ekonomik merkezin yokluğu, sadece ekonomiyi yakıt ve gıda krizleri gibi en

sert şoklara sokmakla kalmayacak, *ekonomi politikasının yeni öncüllerinin planlı ve koordine bir şekilde hazırlanması imkânını da dışta bırakacaktır. Ekonomimizin tabanında düşüş yönünde şiddetli yan etkiler yaratan itme ve çekme sistemi işte buradan kaynaklanır.*

Gereken şey hem merkezi planlama hem de bölgeler ve tek tek sanayi işletmelerinin inisiyatif göstermesiydi:

> bir yandan inisiyatif ve sorumluluğu hemen kuruma aktarmak ve diğer yandan *bürokratik engelleri faal olarak aşıp birbirlerine karşılıklı bağımlı organ ve kuruluşlar arasında açık ilişkilerin kurulmasına yardım ederek, merkezi ekonomik aygıtın ve ekonomik hayatın hakiki ve kesintisiz bir düzenlemesini sağlamak esastır...*
> Ekonomik plan temelde kamulaştırılmış büyük ölçekli sanayi kapsamında oluşturulmalıdır ...genel kural olarak ekonomik planın koordinasyonu, yönlendirici ekonomik faktör olan kamulaştırılmış büyük ölçekli sanayi açısından, gündelik çalışma seyrinde *Gosplan* [Devlet Planlama Komisyonu] tarafından hazırlanıp yürütülmelidir.[9]

Troçki, acil ekonomik planlama ihtiyacını dikte edenin, NEP dönemimin ekonomik durumu olduğunu öne sürdü. NEP, bir karma ekonomi kurmuştu: Büyük ölçekli sanayi ve ulaşım, devlet mülkiyeti altındayken küçük ve orta ölçekli sanayi ve ticaret, özel sahiplerinde kalıyordu. Yiyeceğe el konulmasının yerine tarımsal vergiler getirilmişti. NEP'in ilk amacı, mamul malların gıda ve hammaddelerle mübadelesini yeniden getirmekti. Bu taslakta ekonominin sosyalist ve özel sektörleri birbirleriyle ticari temelde rekabet edeceklerdi. Bu rekabette sosyalist sektörün özel sektör *karşısında* yavaş yavaş genişleyeceği umulmuştu.

Doğrusu işler böyle yolunda gitmiyordu. Daha 1922'de köylüler, savaş öncesi aldıkları normal ürünün yaklaşık üçte ikisi gibi bir rekolteye ulaşırken sanayi, savaş öncesi ürünün ancak dörtte birini üretmişti. Bununla birlikte sanayideki yavaş iyileşme bile ancak hafif sanayi, özellikle tekstille sınırlı kalmıştı. Ağır sanayi hâlâ felç durumdaydı. Ülkede çelik, kömür ve makineler bulunmuyordu. Bu, hafif sanayinin

kendisinde de duraksamalara neden oluyordu; çünkü yakıt gibi onarım ve eski makinelerin yenilenmesi için yenilerine ihtiyaç duyuyordu. Sanayi mallarının fiyatları alıp başını gitmişti. Sanayideki durgunluk, şehir ve kır arasındaki bağın tekrar kopması tehlikesi doğuruyordu. Köylü, sanayi malları temin edemezken gıda maddeleri satmakta kararsızdı.

Troçki, bu gelişmelere işaret ederek durumun, devlet sanayisinde hızlanma talep ettiği sonucunu çıkarmıştı. Devlet, ağır sanayide durgunluğu aşmak zorundaydı. Planlama, NEP'e karşı saldırıya geçmek için zorunluydu. Troçki, piyasa ve planlama sorununu birbirlerine sımsıkı kapalı iki ayrı alternatif olarak ortaya koymadı. İkisinin bileşimini savundu.

Troçki için kapitalizm ve sosyalizm arasındaki geçiş dönemi, hem içinde sosyalist unsurların kapitalist unsurlarla iç içe geçtiği hem de aralarında ölüm kalım savaşının yaşandığı dönem anlamına geliyordu:

> İşçi devletinin sanayisi, kalkınma eğilimleriyle bir sosyalist sanayidir. Fakat gelişmesi için henüz kendimizi kurtarmaktan uzak olduğumuz kapitalist ekonominin icat etmiş olduğu yöntemleri kullanır...
> Eski kabuk içinde ilkesel olarak yeni ekonomik görüngülerin gelişmesini tarihte ilk kez görmüyoruz. Üstelik bu, en değişik bileşimler yoluyla oluyor.[10]

Bir planın getirilmesi, piyasadan bir hamlede kurtulmak anlamı taşımıyordu. NEP'in sona erdiği anlamına da gelmiyordu. Troçki'nin Komintern'in Dördüncü Kongresi'ndeki tezlerinde yazdığı gibi:

> İşçi devleti, ekonomisinin yönünü piyasanın temellerine çevirirken, hemen önündeki dönem için olmasa bile yine de planlı ekonominin esaslarını reddetmez...
> Şimdiki dönemin koşullarında devletin ekonomik planı kendisine sağlam öngörüyü, arz ve talebin esas etkileşiminin yerine ikame etme gibi ütopik bir görev biçemez. Tersine, malların dağıtımının ve üretimin düzenlenmesinin temel biçimi olarak piyasayı başlangıç noktası alırken, şimdiki ekonomik planımız tüm kredi, vergi, sanayi ve ticaret faktörlerini bir araya getirerek, piyasada

devlet işletmelerinin mümkün olan en büyük ağırlığını sağlamayı hedefler. Bu planın hedefi, devlet işletmeleri arasındaki karşılıklı ilişkilere azami öngörü ve standartlaşmayı sokmaktır. Böylece kendisini piyasaya oturtarak devlet, her şeyden önce kendi mülkiyetindeki işletmeler arasındaki karşılıklı ilişkiler alanında olmak üzere, mümkün olan en büyük hızla piyasanın bertaraf edilmesine yardımcı olabilir.[11]

Troçki, "*plan sanki piyasa yasaları kendisini etkilemiyormuş gibi, bir vakum içinde üretilmemeli*" demişti. Sanayi planı, piyasa tarafından disipline edilmeliydi:

Her işletme, sosyalist organizmayı oluşturan birer hücre olarak planlı işlev görmeye geçmeden önce ekonomiyi uzun yılları kapsayacak bir dönem boyunca piyasa yoluyla işletecek büyük ölçekli geçiş faaliyetlerine girmek zorundayız. Bu geçiş çağı boyunca her işletme ve her işletme kompleksi, bağımsız olarak piyasaya değişen ölçülerde uyum sağlayıp kendisini piyasa aracılığıyla test etmelidir...

devlet mülkiyetindeki işletmeler, birbirleriyle piyasada rekabet ediyorlar ve kısmen özel işletmelerle rekabet etmek zorundalar... Ancak bu yolla kamulaştırılmış sanayi gerektiği şekilde işlemeyi öğrenecektir. Bu hedefi tutturmanın başka yolu yok. Ne sımsıkı kapalı ofislerin dört duvarı içinde gizlice hazırlanmış *a priori* ekonomik planlar, ne de soyut komünist vaazlar bize bunu veremez. Devlet mülkiyetindeki her fabrikanın sadece yukarıdan (devlet organlarınca) değil de aşağıdan, gelecekte de uzun süre devlet ekonomisinin düzenleyicisi olarak kalacak olan piyasa tarafından kontrole tabi olması şart.[12]

Troçki'nin planlama kavramı, plan gibi yanlış bir adla tanınan Stalin'in gelecekteki komuta ekonomisinden ne kadar farklı!

Troçki, planlı devlet sanayisinin köylü tarımına yardımcı olmaya özellikle dikkat etmesi gerektiğini söylüyordu:

Köylülüğün planlı devlet ekonomisine, yani sosyalist ekonomiye dâhil edilmesi, karmaşık ve zahmetli bir... görevdir. Bunun ör-

gütsel yolunu döşeyen, köylünün en acil ihtiyaçlarını gideren ve bireysel girişimini sağlayan devletin kontrolündeki ve devletin yönlendiriciliğindeki kooperatiflerdir. Devlet sanayisinin köye, kooperatif topluluklar aracılığıyla sunabileceği ürün hacmi ne kadar büyük olursa, ekonomik bakımdan bu süreç o ölçüde hızlanacaktır. Fakat sosyalizm ilkesi tarımdaki tam zaferini ancak köylü üretiminin barbarca parçalanmışlığına sağlıklı bir biçimde son verecek olan tarımın elektrifikasyonu yoluyla kazanabilir.[13]

Bir daha tekrarlayalım: Bu Stalin'in gelecekteki zorla kollektifleştirmesinden ne kadar da farklı!

Troçki, planlama ve piyasa arasındaki uzun mücadelenin nihai hedefini gözden uzak tutmuyordu; ilkinin tam zaferi ve ikincinin sönümlenmesi:

Ekonominin örgütlenmesi, kuvvet ve araçların farklı dal ve işletmeler arasında doğru ve uygun, ayrıca akılcı bir [yolla] bölüştürülmesinde, yani bu kuvvet ve araçlardan her işletme içerisinde en verimli şekilde yararlanmakta yatar. Kapitalizm bu hedefe, arz ve talep, rekabet, canlanmalar ve krizler yoluyla ulaşır.

Sosyalizm, aynı hedefe yekpare bir bütün olarak önce ulusal, sonra da dünya ekonomisinin bilinçli inşası yoluyla ulaşacaktır. Bu inşa, mevcut üretim araçları ve mevcut ihtiyaçlardan yola çıkan ve aynı anda hem tam kapsamlı, hem de olağandışı esnek olacak bir genel planla ilerleyecektir. Böyle bir plan *apriori* yapılamaz. Geçmişin proletaryaya bıraktığı ekonomik mirastan ayrılarak hazırlanmak zorundaydı. Sistematik değişim ve yeniden biçimlendirmeler yoluyla, ekonomik *know-how* ve proletaryanın teknik güçlerinin artışı oranında artan bir cesaret ve kararlılıkla hazırlanmak zorundaydı.

Kapitalist rejim ile tam sosyalizm arasında uzun bir devrin geçeceği; bu devirde proletaryanın kapitalist dolaşımın yöntem ve örgütlenme biçimlerini (para, mübadele, bankalar, ticari hesaplama) kullanıma sokarak, piyasada giderek artan bir kontrolü ele geçireceği; onu merkezileştirip birleştireceği ve bu yolla, son tahlilde bütün önceki ekonomik gelişmeden kaynaklanan ve geleceğin ekonomik yaşamının yönetilmesinin öncüllerini sunan

merkezi bir planla değiştirmek için piyasayı ortadan kaldıracağı açıktır. Sovyet Cumhuriyeti şimdi bu yolu izliyor. Fakat nihai hedefinden çok, yola çıktığı noktaya hâlâ daha yakındır.[14]

Geçmiş ve geleceğin unsurları iç içe geçmişken, ilki yok edilmeden ikinciye bağımlı kılınmışken, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin diyalektiğinin ne muhteşem kavranışı! Bir daha tekrarlayalım: Troçki'nin planlı ekonomi kavramının Stalin'in 1928'den itibaren dayattığı "planlı ekonomi" (bürokratik komuta ekonomisi) ile hiçbir ortak yanı olmadığı apaçık.

Troçki'nin Ağustos 1921'de Merkez Komitesi'ne sunduğu memorandum, Gosplan'ın güçlendirilip büyük ölçekli sanayi temelinde bir ekonomik planın oluşturulması çağrısında bulunuyordu. Ancak Lenin'in desteğini alamadı. Lenin, bu fikre o kadar sıcak bakmamıştı. Planın kâğıt üzerinde kalacağından, "komünist böbürlenme"nin teşvik ettiği bir sahtekârlık olacağından kaygılanıyordu. Gosplan Başkanı G. M. Krzhizhanovski'ye 19 Şubat 1921'de şöyle yazmıştı: "*Biz dilenciyiz. Aç, sefil dilenciler. Bizim için şu anda tam, entegre, gerçek bir plan 'bürokratik ütopya'dır.*" [15] Dolayısıyla da ne Mayıs 1922'deki birinci beyin kanamasında ne de sonbaharda işine geri döndüğünde Troçki'nin duruşunu desteklemedi. Demek ki Troçki, bu konuda Politbüro'da tecrit edilmişti.

23 Ağustos 1922'de Troçki, ekonomik planlamadan yoksun olması nedeniyle hükümetin, ekonomik konuları gereken ivedilikle ele almadığını söyleyerek Lenin'e sitem etti:

> En yaşamsal ve ivedi idari-örgütsel ekonomik önlemleri, ortalama tahminimle, bir buçuk-iki yıl gecikmeyle alıyoruz... Yeni Ekonomik Politika'ya dümen kırmakla birlikte, devlet fonları ekonomik plan içinde yaşamsal bir kaldıraçtır. Bunların tahsisi ekonomik planla önceden belirlenir. Tedavüle çıkarılacak paranın hacminin saptanıp finansal kaynakları departmantlar arasında tahsis etmenin dışında, şu an herhangi bir ekonomik plan olamaz. Yine de anlayabildiğim kadarıyla Gosplan'ın bu temel sorunlarla ilgili bir kaygısı yok.... İnsan, geleceğin neye benzeyeceği konusunda en küçük bir kesinliğe sahip olmayan tek tek departman ve organlar-

dan randıman ve gereken hesap verebilirliği nasıl isteyebilir ki? İnsan, kısa vadeli de olsa en azından kabataslak ve yaklaşık bir plan olmadan, işleyişte asgari bir istikrarı nasıl yakalayabilir ki? İnsan, akademi dünyasının sırça köşkünde oturmayıp sanayimizin kontrolüne, ilmek ilmek örülmesine, düzenlenip yönlendirilmesine doğrudan katılan bir planlama organı dışında, kabataslak, kısa vadeli bir planı bile nasıl hazırlayabilir? [16]

Troçki, proletarya diktatörlüğüne sağlam bir zemin oluşturan hızlı sanayileşmenin bir aracı olarak planlamanın gerekliliğini vurgulamıştı.

NEP göklerinde toplanmaya başlayan kara bulutların ortasında Troçki, nihayet Lenin'i fikir değiştirmeye ikna etti. Hem Lenin hem de Troçki, kapitalist yöntemlere başvurularak elde edilen NEP'in başarılarının, kapitalizme özgü iki kötülüğü yarattığına dikkat etmişti: Büyük oranda işsizlik ve şiddetli piyasa dalgalanmaları. Bu sonuncusu tarım ve sanayi arasında yeni bir gedik açmıştı. 1922-3 kışında o zamana kadar tarımın lehinde olan tarım ve sanayi malları arasındaki ticaret hadleri, ağır ağır ama düzenli bir biçimde diğer tarafın lehine dönmeye başladı. Sanayi ve tarım arasındaki bu dengesizlik, NEP'in başlıca amacı olan işçi ve köylü ittifakını (*smiçka*) er geç yıkacaktı. Her şeyden önce sınai ilerlemenin anahtarı olan ağır sanayinin teşvik edileceğine dair hiçbir işaret görülmüyordu.

Hasta yatağındaki Lenin 27 Aralık'ta Politbüro'ya Troçki'nin planlama konusundaki görüşüne katıldığını duyurduğu bir memorandumu dikte etti. Diyordu ki:

Devlet Planlama Komisyonu'na yasama işlevleri vermek; bu fikir anlaşılan çok uzun zaman önce Yoldaş Troçki tarafından önerilmişti. Ben o zaman buna karşı çıkmıştım; çünkü o sırada bizim yasama sistemimizdeki koordinasyonsuzluk temel bir eksiklikti. Fakat konuyu daha yakından incelediğimde, özünde bu fikrin sağlam olduğunu gördüm... Şimdi Devlet Planlama Komisyonu'nun yetkisini genişletme yönünde adım atmalıyız diye düşünüyorum.[17]

Troçki'nin öngörülerinin Lenin'inkilerden daha iyi olduğunun bir baş-

ka örneği de budur. Stalinistlerin, "bilgeler bilgesi Lenin" öyküsü, daha çok dinsel bir efsaneyi andırır.

Aktif siyasal yaşamının son birkaç ayında Lenin, acil bir ihtiyaç olarak gördüğü ekonomik planlamanın güçlü bir savunucusu oldu. Proletaryanınzayıflığının sanayinin zayıflığına bağlı olduğu görüşü giderek netleşti. Proletarya ve köylülük arasındaki güç dengesi, "*NEPmen*"in gücü, büyüyen kapitalist sektör ve her şeyden önce sanayi ve tarımın nispi gücüne dayanıyordu.

13 Kasım 1922'de Komintern'in Dördüncü Kongresi'nde hayatının sondan bir önceki konuşmasında Lenin, "*ekonominin tüm hâkim tepeleri*"nin devletin elinde olduğunu söylemişti. Fakat sanayiye ne kadar "*hâkim olunabilirdi?*" Önceden belirttiğimiz gibi, 1922'de tarımsal ürün rekoltesi savaş öncesindeki düzeyinin yüzde 75'iyken sanayi, savaş öncesindeki üretimin ancak yüzde 25'inin biraz fazlasını yakalayabilmişti. Küçük sanayi (kırsal ve zanaat) savaş öncesi düzeyinin yüzde 54'üyken, büyük ölçekli sanayi yalnız yüzde 20'sine ulaşabilmişti. Rusya'nın savaş öncesi sanayilerinin en büyüğü ve tüm büyük ölçekli sanayinin temeli olan metal sanayinin 1922 üretim hacmi ancak 1912 düzeyinin yüzde 7'siydi.[18]

Bu yüzden Lenin, Komintern'in Dördüncü Kongresi'ndeki konuşmasında alarm çanlarının iplerine asıldı:

> Rusya'nın kurtuluşu, sadece köylü çiftliklerinin iyi ürün almasıyla sağlanamaz. Bu kâfi değil; sadece köylülüğe tüketim malları sağlayan hafif sanayinin iyi durumda olması da yetmez. Bizim aynı zamanda *ağır* sanayiye de ihtiyacımız var. Onu iyi bir duruma sokmak, yıllarca çalışmayı gerektirir.
> Ağır sanayi, devlet sübvansiyonlarına ihtiyaç duyar. Eğer bunları sağlayamazsak bırakın sosyalist devlet olmayı, uygar bir devlet olarak mahvoluruz.[19]

Yayımlanmış son makalesinin sonuna doğru Lenin, "*köylünün, mujiğin yoksulluk atından, köylü ülkesini mahvetmeyi amaçlayan ekonominin atından inip proletaryanın aradığı ve araması gereken ata (büyük ölçekli makine sanayii, elektrifikasyon, Volkhov enerji santralinin*

atına) atlamanın" gerekli olduğunu yazmıştı. Bu "*bizim çalışmamızın, politikamızın, taktiğimizin, stratejimizin genel planıdır*" demişti.[20] Ağır sanayinin inşası ekonomik planlamayla doğrudan ilişkiliydi.

Troçki'nin planlama ve sanayi sorunundaki duruşu, sonraki yılların ekonomi politikasının teması, 1923'ten başlayarak *Sol Muhalefet*'in temasıydı.

Dış ticaret tekelini savunmak

Ekonomik planlamayla yakından ilişkili bir başka konu da dış ticaret tekeliydi. Bu 1921 sonu ve 1922 başında gündemi meşgul eden bir konu haline gelmişti.

Dış ticaret tekeli 22 Nisan 1918'de kurulmuştu. İç Savaş sırasında bunun kaldırılması sorunu hiçbir zaman ortaya çıkmadı (zaten sözünü etmeye değecek bir dış ticaret de yoktu). Ancak NEP'in gelişmesiyle birlikte dış ticaret tekeli, özel ticaretin artan etkisine bağlı olarak baskı altında kalmıştı. 1921 sonuna doğru Riga'daki Baltık Ekonomik Konferansı'na Sovyet delegesi olarak katılan Miliutin, bu tekelin yürürlükten kaldırılacağına söz vermişti. Birçok başka Bolşevik lider bu konuda Miliutin'e destek verdi. Sokolnikov, Buharin ve Piatakov dış ticaret tekelinin korunmasına karşı çıkarken Zinoviev, Kamenev ve Stalin bunun gevşetilmesini istiyordu. 3 Mart 1922'de Lenin'in Kamenev'e yazdıkları aşağıda:

> Yabancılar zaten memurlarımızı rüşvetle satın alarak Rusya'da ne kaldıysa alıp götürüyorlar. Pekâlâ başarılı da olabilirler. Ekonomide geri çekilmeyi daha fazla sürdürme niyetinde olmadığımıza ve bizi kandırmaya (ya da tekeli çiğnemeye, vb.) teşebbüs edenlerin terörizmle suçlanacağına dair... katı, soğuk, sert bir açıklamayı derhal [yayınlamalıyız].[21]

15 Mayıs'ta Lenin, konuyla ilgili Politbüro için yazdığı karar taslağında, "*Merkez Komitesi, dış ticaret tekelini yeniden teyit eder*" diyordu.[22] Aynı zamanda Stalin'e yazdığı mektupta "*dış ticaret tekelinin gevşetilmesiyle ilgili tüm konuşma ve müzakereler ile komisyonlara biçimsel bir yasak getirilmeli...*" demişti. Stalin, Lenin'in mektubuyla

ilgili şunları söylemişti: "*Şimdiki aşamada, dış ticaret tekelini hafifletecek önlemlere 'biçimsel yasak' getirilmesine itirazım yok. Yine de hafifletmenin kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum.*" [23]

Tartışma devam etti. 22 Mayıs'ta Lenin'in tezleri, Politbüro'da kabul edildi. Fakat daha sonra 25 Mayıs'ta Lenin'in geçirdiği beyin kanaması sonucu felç olmasının ardından, tekele muhalif olanlar zafer kazandılar. Merkez Komitesi'nin 6 Ekim Plenumu, Sokolnikov'un tekelin önemli ölçüde yumuşatılması önerisini onayladı. Lenin'in buna sert tepki göstermesi üzerine 16 Ekim'de Merkez Komitesi sorunu 25 Aralık'ta gerçekleşecek olan gelecek plenumda tekrar gündeme almayı kabul etti.

11 Ekim'de Lenin, özellikle bu sorunla ilgili olarak Troçki'den kendisiyle görüşmesini istedi. İki gün önce tüm Politbüro üyelerine kararın geri alınmasını talep eden acil bir mektup göndermişti. Stalin bir kez daha Lenin'in mektubuna kendi notunu iliştirmişti: "*Yoldaş Lenin'in mektubu, Merkez Komitesi'nin dış ticaretle ilgili 6 Ekim plenumunun kararının doğruluğuna dair fikrimi değiştirmedi.*" [24] Aslan ölümcül yara alınca, çakal başkaldırmıştı.

12 Aralık'ta Lenin, dış ticaret tekelini savunmak için Troçki'ye güç birliği önerdi: "*Yoldaş Troçki: Sana Krestinski'nin mektubunu gönderiyorum. Aynı fikirde olup olmadığını mümkün olan en kısa zamanda bana yaz: Plenumda tekel için mücadele edeceğim. Peki ya sen ne düşünüyorsun? Saygılar, Lenin.*" [25]

Üç gün sonra Stalin'e yazdığı mektupta Lenin şöyle diyordu: "*Dış ticaret tekeliyle ilgili görüşlerimi savunmak için Troçki'yle bir anlaşmaya vardım.*" Devamla: "*bu son derece önemli sorunda başka bir sallantıya izin verilemez. Bu bütün çalışmamızı baltalar.*" [26]

Tekel sorunundaki Lenin-Troçki ortaklığı, Merkez Komitesi'ni 6 Ekim tarihli kararından geri adım atmaya zorladı. Bu yüzden Lenin, 21 Aralık'ta Troçki'ye şu satırları yazabilmişti: "*Sanki tek mermi atmadan, basit bir manevrayla mevzi almak mümkün görünüyor. Durmayıp saldırıya devam etmemizi öneriyorum.*" [27]

Büyük Rus şovenizmine karşı Lenin'in Troçki'yle ittifakı

Özellikle tüm çirkinliğiyle Büyük Rus şovenizmine karşı mücadele ihtiyaç haline geldiğinde, Lenin siyasal olarak Troçki'yle yakınlaştı. Lenin, ölüm döşeğinde ömrünü verdiği eser için savaş verirken kendisine müttefik olarak Troçki'yi seçmişti.

Yıllarca devlet ve partide Büyük Rus şovenizminin örtülü belirtileri vardı. Merkezileşmenin ve idare aygıtın büyümesiyle birlikte, devlet ve parti görevlisi atamaları daha çok Moskova'dan yapılmış; Sovyetler Birliği'nin diğer milliyetlerinden gelen işçiler ister istemez ikinci plana itilmişlerdi. Bu yüzden idarenin getirdiği yararlar, Moskova'nın merkeziyetçiliği ve Büyük Rus şovenizminin işine yaramıştı. Çarlık rejiminde ulusal baskıyla özdeşleşmiş Rus tüccar ve memurlara ekonomik ve toplumsal gücü geri veren NEP, Büyük Rus şovenizminin daha da gelişmesine neden olmuştu.

Lenin, alarm çanlarını çaldı. Daha Mart 1920'deki Dokuzuncu Parti Kongresi'nde demişti ki: "*Bazı komünistleri kazıyınca, Büyük Rus şovenistlerini göreceksiniz.*" [28] Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'nde Türkistan delegesi Saharov, yerel partinin bileşimini analiz ederek hem Büyük Rus şovenizmine hem de Müslüman milliyetçiliğine karşı daha aktif mücadele verilmesini istemişti.[29] Komünist aygıt içinde Büyük Rus şovenizminin varlığını kabul eden ilk kongre olan Onuncu Kongre, kararlarında bunu güçlü bir söylemle kınamıştı.[30]

2 Kasım 1920'de Lenin'e ve Politbüro'ya bir mesajında Troçki, Ukrayna'daki Sovyet idaresinin en başından beri yerel seçimlerle gelenlere değil, Moskova'dan gönderilen kişilere bağlı olduğunu açıkça belirtmişti:

> Ukrayna'daki Sovyet rejimi şimdiye kadar yaşamını büyük ölçüde Moskova, Büyük-Rus komünistleri ve Rus Kızıl Ordusu'nun otoritesine bağlı olarak sürdürdü (fakat bu yüzden de zayıf kalıyor) ... Ekonomik bakımdan Ukrayna hâlâ Moskova'nın bürokratik merkeziyetçiliğine sığınmış olan anarşinin somut örneğidir.[31]

Troçki, bu hükümet etme yönteminden radikal bir kopuş talep ediyordu.

On Birinci Parti Kongresi'nde (Mart-Nisan 1922) kıdemli Ukraynalı Bolşevik N. Skrypnik, partinin Ukrayna'nın bağımsızlığını savunacağına dair ciddi taahhüdünü çiğnemeye hazır olan *Smena Vekh** taraftarlarının Komünist Parti'ye sızmış olduğunu öne sürdü. "*Bir ve bölünmez Rusya bizim sloganımız değil*" diye haykırdığı sırada, dinleyiciler arasından duyulan bir ses keyifleri kaçırmıştı: "*Bir ve bölünmez Komünist Parti!*" [32]

Ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkı, sadece *tek* partinin (özellikle de ileri düzeyde merkezileşmiş ve egemen ulusun görevlilerinin egemenliği altındaki bir partinin) olduğu durumda kaçınılmaz biçimde tehdit altındaydı. Moskova'daki Merkez Komitesi (ya da giderek artan oranda sekretarya) kendi iradesini ulusal cumhuriyetlerin merkez komitelerine empoze ettiğinden, gerçek anlamda ulusal bağımsızlıktan geriye pek bir şey kalmıyordu.

Ağustos 1922'de Büyük Rus şovenizmi sorununu, Moskova parti liderliğinin kararını gerektiren boyutlara taşıyan birbiriyle ilişkili iki mesele ortaya çıkmıştı. Biri SSCB'nin kuruluşu, diğeri Gürcistan'daki ulusal sorundu.

Politbüro, 10 Ağustos 1922'de Orgbüro'dan Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti (RSFSC) ile resmen bağımsız olan Ukrayna, Belorusya, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki ilişkileri araştıracak bir komisyon kurmasını istedi. Stalin komisyonun karar tasarısını kaleme aldı: *RSFSC ile Bağımsız Cumhuriyetler Arasındaki İlişkiler*. O, RSFSC hükümetini altı cumhuriyetin tümünün *de facto* hükümeti olarak görerek, bağımsızlığın yasal çerçevesini biçimsel olarak bile kabul etmiyordu. RSFSC, VTsIK, Sovnarkom ile Emek ve Savunma Konseyi (STO) gibi hükümet organları, altı cumhuriyeti yöneten organların işlevlerini kendi üzerlerine almalıydılar. Kilit komiserlikler (dışişleri ve dış ticaret, askeri işler, ulaşım ve haberleşme) Rus hükümetince devralınırken, diğerleri (maliye, emek ve ulusal ekonomi) RSFSC'nin uygun temsilciliklerinin kontrolünde çalışmak zorundaydılar. Ancak önemsiz birkaçı tamamen özerk cum-

* "*Yol levhalarını değiştirmek*" diye çevrilebilecek olan *Smena Vekh*, Sovyet rejimi ve Beyaz Rus mülteciler arasında barış yapılmasını isteyen bir grup Rus mültecinin Prag'da Temmuz 1921'de yayınladığı bir dizi makalenin derlendiği kitabın adıydı.

huriyetlere bırakılacaktı. Neredeyse tüm Ulusal Halk Komiserlikleri Moskova yönetiminin salt uzantıları olacaklardı.

Kararın altıncı maddesi, farklı VTsIK'ler anlaşmaya varıncaya kadar belgelerin gizli tutulmasını öneriyordu: Bırakın işçi ve köylü kitlelerini, Sovyet kongrelerine de danışılmayacaktı.[33]

15 Eylül 1922'de Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi bu kararı reddetti. O zaman da parti sekretaryası (ki bu örnekte Stalin'in kendisi anlamına geliyordu) sorun Politbüro'da ele alınmadan, komisyonun kararını parti Merkez Komitesi'nin tüm üyelerine ve aday üyelerine göndererek hata yaptı. Daha planları Politbüro'da tartışılmadan önce bile 28 Ağustos'ta Stalin'in kendisine karşı yürütülen Gürcü muhalefetinin lideri Mdivani'ye bir telgraf göndererek, RSFSC'nin en üst organlarının (VTsIK, Sovnarkom ve STO) kararlarının tüm cumhuriyetler için bağlayıcı olduğunu bildirmesi olayın üstüne tuz biber ekti.[34]

Lenin, komisyonun kararını alınca öfkelendi. Bu ulusal eşitlik kavramını ayaklar altına aldığı gibi RSFSC'nin diğer cumhuriyetler üzerindeki hegemonyasını resmileştiriyordu. 26 Eylül'de Kamenev'e şunları yazdı: "*...biz kendimizi Ukrayna SSC ve diğerleri ile eşit görüyor ve onlarla eşit temelde yeni bir birliğe, yeni bir federasyona, Avrupa ve Asya Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'ne giriyoruz.*" RSFSC'ninkilerin yerini alacak bir Tüm-Birlik Merkez Yürütme Komitesi, Sovnarkom ve STO'nun kurulmasını talep ediyordu.[35]

Stalin acımasızdı ve hasta ihtiyara muhalefet ediyordu. O ve Kamenev, muhtemelen bir Politbüro toplantısında Lenin'in memorandumu konusunda kısa notlarla paslaştılar. Kamenev'in notunda "*İlyiç bağımsızlığı savunmak için savaş açacak*" yazıyordu. Stalin'in cevabı şöyleydi: "*Ben Lenin'e karşı sağlam durmamız gerektiği kanaatindeyim.*" [36]

Stalin 27 Eylül'de Lenin'e cevap verdi. Diğer incitici yorumlarının yanında Lenin'i "**ulusal liberalizm**"le suçladı.[37] 6 Ekim'de Lenin, Politbüro'ya *Hâkim Ulus Şovenizmiyle Mücadele Üzerine* adlı memorandumu yazdı:

> Hâkim ulus şovenizmine ölümüne savaş ilan ediyorum... Birliğin Merkez Yürütme Komitesi'ne sırayla bir Rus, bir Ukraynalı, bir

Gürcü'nün, vb. *başkanlık etmesinde kesinlikle* ısrarlıyım. *Kesinlikle!* [38]

Stalin, Merkez Komitesi'nde azınlıkta kalacağını anlayınca Lenin'in komisyonun kararı üzerindeki düzeltmelerini kabul etti. Fakat yeni ulusal sorunun ortaya çıkacağı Gürcistan konusunda görüleceği gibi bu, Lenin için sadece kâğıt üzerinde kalan bir zaferdi.

Stalin ile İç Savaş'ta Kafkasya cephesinin siyasal ve askeri liderliğini yürüten Orkonidze'nin Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan Cumhuriyetlerini bir Kafkasya Federasyonu'nda birleştirme isteği, ulusal cumhuriyetlerin özerkliğini ihlal ediyordu. Başını Kafkasya'nın en eski Bolşevikleri arasında yer alan Filipp Ieseevich Makharadze ile Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi ve 1891'den beri marksist olan Budu Mdivani'nin çektiği yerel Gürcü liderler, federasyon önerisine karşı çıkıyorlardı. Uzlaşmazlık, Gürcüler'in iki grubu, bir tarafta Orkonidze ve onun akıl hocası Stalin ile diğer tarafta Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi arasındaki siyasal ve kişisel bir çatışmaya dönüşmüştü.

22 Ekim'de Gürcü Merkez Komitesi, Rus partisinin Merkez Komitesi'ne istifasını sunarak benzeri görülmemiş bir adım attı. İstifa kabul edildi ve Orkonidze, federasyonu tartışmasız kabul eden beceriksiz ama uysal gençlerden yeni bir Merkez Komitesi atadı. Moskova'daki sekretarya, eski Gürcü Merkez Komitesi'nin istifasını zevkle kabul ederek yeni atamaları onayladı.

Fakat eski Merkez Komitesi üyeleri mücadeleden vazgeçmediler. Lenin'in Gürcü sorunu etrafında süren çatışmanın gerçek anlamını kavraması küçük ama önemli bir olaydan kaynaklanmıştı. Hiç bitmeyen tartışma ve zıtlaşmalar sırasında kendisini kaybeden Orkonidze, Mdivani'yi destekleyen bir diğer parti üyesine fiziksel şiddet uygulayacak kadar ileri gitti. Olay, Orkonidze'nin evinde Lenin'e vekâlet eden Politbüro üyesi Rikov'un huzurunda özel bir toplantıda olmuştu. Makharadze ve başkalarının imzaladığı Gürcü sorunuyla ilgili soruşturmanın yeniden açılması talebi Moskova'ya ulaşmıştı ve göz ardı edilemezdi. Bu noktada Lenin, durumla ilgili kaygılanmaya başladı. Eski Gürcü Merkez Komitesi'nin etkili üyesi Okudzhava'nın Orkonidze'yi

Gürcü yoldaşları şahsen aşağılayıp tehdit etmekle suçladığı mektubu onu ayağa kaldırmıştı.

Lenin'in hastalığı, Orkonidze ve Stalin'e Gürcü muhaliflerine karşı saldırıya geçme fırsatını sunmuştu. 21 Aralık'ta Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi, muhalefet liderleri Mdivani, Makharadze, Tsintsadze ve Kavtaradze'ye Gürcistan'ı terk etme emri verdi.[39]

Lenin, aralık sonuna doğru iyileştiğinde Gürcü sorununa dönmeye karar verdi. 30 Aralık'ta aşağıdakini dikte etti:

> Öyle anlaşılıyor ki resmen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sorunu denilen o dillere destan özerklik sorununda Rusya işçilerinin yeterince enerjik ve kesin olarak müdahale etmemiş olması konusunda sanırım çok gevşek davrandım...
>
> Birleşik bir aygıta ihtiyaç duyulduğu söyleniyordu. Bu güven nereden kaynaklanıyordu? Bizim Çarlıktan... devralıp Sovyet yağıyla yağladığımız aynı Rus aygıtından kaynaklanmasın sakın?
>
> Böyle koşullarda kendimizi savunmak için söylediğimiz "birlikten ayrılma özgürlüğü"nün, Rus olmayanları gerçek Rus'un, tipik Rus bürokratının olduğu gibi özünde bir alçak ve tiran olan Büyük Rus şovenistinin saldırısından kurtaramayacak bir kâğıt parçası olarak kalması gayet doğal. Şovenist Büyük Rus ayaktakımının yarattığı dalgada Sovyet ve Sovyetleştirilmiş olanların çok küçük bir yüzdesinin süte düşmüş sinek gibi boğulacağına kuşku yok... ama Rus olmayanları gerçekte Rus kabadayılığına karşı gerçek bir güvence sağlayacak önlemler almakta yeterince dikkatli davrandık mı? Bunu yapabileceğimiz ve yapmamız gerektiği halde böylesi önlemleri almış olduğumuzu düşünmüyorum.

Lenin devam ederek konuyu Stalin'e getirir:

> Sanırım Stalin'in aceleciliği ve salt yönetim sevdası, o ünlü "milliyetçi-sosyalizm"e kiniyle birlikte burada vahim bir rol oynadı. Siyasette kin, genelde en kötü rolü oynar.[40]

Lenin 31 Aralık'ta dikte ettiği bir başka notta Orkonidze'nin suçlarıyla

ilgili görüşlerini iletiyordu: "*Yoldaş Orkonidze'ye örnek bir ceza verilmeli.*" Devam ediyordu:

> Bütün bu Büyük Rus milliyetçiliği kampanyasının siyasal sorumluluğu, tabii ki Stalin'in ve [Çeka şefi] Dzerjinski'nin omuzlarındadır.

Büyük Rus şovenizmiyle ölümüne savaşmadıktan sonra partinin, anti-emperyalist ulusal kurtuluş hareketlerine desteği tam bir ikiyüzlülük olurdu:

> biz kendimiz... ezilen milliyetlere karşı emperyalist tavırlara kayarak tüm ilkeli samimiyetimizi, tüm emperyalizme karşı mücadele ilkesini savunmamızı baltaladık! [41]

Siyasal faaliyetinin son birkaç haftasında Lenin'in zihnini en çok Gürcü sorunu meşgul etmişti. Sekreteri Fotieva, **Günlüğü**'nün 14 Şubat 1923 tarihi bölümüne şunları yazmış: "*Beni tekrar içeri çağırdı. Zor konuşuyordu; yorgun olduğu açıkça görülüyordu. Talimatının üç hususunu tekrarladı. Kendisini en çok sarsan konuda, yani Gürcü sorununda özel ayrıntılara girdi. İşlerin hızlandırılmasını istedi.*" [42] 5 Mart'ta Lenin'in dikte ettiği aşağıdaki mektup Troçki'ye telefonla iletilecekti:

> Çok gizli
> Şahsa özel
> Sevgili Yoldaş Troçki: Gürcü davasının savunmasını parti MK'sında üstlenmeni cidden istiyorum. Bu dava şimdi Stalin ve Dzerjinski'nin "kıskacı"nda ve ben onların tarafsızlığına güvenemem. Tam tersine. Bunun savunulmasını üstlenmeyi kabul edersen içim rahat olacak. Eğer herhangi bir sebeple bunu reddedersen, bana mutlaka tüm dosyayı geri gönder. Bunu senin kabul etmediğinin bir işareti olarak göreceğim.
> En iyi yoldaşça selamlarımla,
>
> *Lenin*[43]

Lenin, bu mektupla birlikte Troçki'ye ulusal sorunla ilgili memorandumunu da iletmişti.

Lenin, Troçki'nin yeterince kararlı davranmayacağından endişe ediyordu. Troçki olayı 1927'de şöyle anlatır:

> Fotieva... bana Lenin'in "ulusal" denilen mektubunu getirdiğinde ben, Kamenev parti kongresine katılmak için o gün Gürcistan'a gitmek üzere yola çıkacağından, gereken önlemleri alması için mektubu ona göstermenin iyi olacağını söyledim. Fotieva şöyle cevapladı: "*Bilmem. Vladimir İlyiç bana mektubu Yoldaş Kamenev'e iletme talimatı vermedi. Fakat ona sorabilirim.*" Birkaç dakika sonra şu mesajla çıkageldi: "*Söz konusu bile değil. Vladimir İlyiç, Kamenev'in mektubu Stalin'e göstereceğini, Stalin'in de o zaman aldatmak amacıyla sahte bir taviz vereceğini söyledi.*" [44]

6 Mart'ta Lenin, Gürcü muhalefet liderlerine kısa fakat çok önemli bir mesaj gönderdi:

> P.G. Mdivani, F.Y. Makharadze ve diğerlerine
> Çok gizli
> Troçki ve Kamenev Yoldaşlar'a kopyası verilecek
> Sevgili Yoldaşlar:
> Davanızı tüm kalbimle izliyorum. Orkonidze'nin kabalığına ve Stalin ile Dzerjinski'nin de müsamaha göstermesine kızdım. Sizin için notlar alıyor ve bir konuşma hazırlıyorum. Saygılarımla,
> *Lenin*[45]

Bu Lenin'in dikte ettiği son belgeydi. 7 Mart'ta üçüncü ciddi krizini geçirdi. 10 Mart'a gelindiğinde vücudunun bir tarafı felç olmuştu. Bir daha hiç konuşamadı. Siyasal hayatı sona ermişti. Stalin ve Orkonidze'yi bu kriz kurtarmıştı.

Rabkrin

Gürcü sorunuyla uğraşırken Lenin, bunun sadece daha genel bir hastalığın (bürokrasinin gücünün) semptomu olduğunun giderek daha çok farkına vardı.

Eğer Gürcü olayı, onu Stalin'le çatışmaya sürüklemişse İşçi ve Köylü Müfettişliği'yle (*Rabkrin*) ilgili soruşturması bu çatışmayı derinleştirmişti. Stalin, 1919'dan parti genel sekreterliğine atandığı 1922 İlkbaharı'na kadar Rabkrin'ın başındaydı. Fakat bu kurumun üzerindeki güçlü etkisi bir süre daha devam edecekti. Müfettişliğin görevleri genişti: Yetkileri, komiserliklerin ve memurların çalışmalarını teftiş etmekten, bütün idarenin randıman ve moralini gözetmeye kadar geniş bir alana yayılmıştı.

Lenin, Rabkrin'in bürokrasiyle savaşan ve demokratik denetimi gerçekleştiren bir süper komiserlik olmasını hedeflemişti. Kurum, istedikleri zaman istedikleri devlet dairesine girme yetkisine sahip işçi ve köylülerden oluşan ekiplerle çalışıyordu. Ne yazık ki devlet dairelerinde çalışmak, işçilerin kendilerini de bürokratlara dönüştürmüştü. Deutscher'in söylediği gibi Stalin, Rabkrin'i "***hükümet içindeki kendi özel polisi***"ne dönüştürmüştü.[46] Rabkrin'in şefi olarak bütün devlet aygıtını, işleyişini ve personelini diğer herhangi bir komiserden çok daha sıkı kontrol edecek duruma gelmişti.

Troçki daha 1920'de verimsiz olduğu gerekçesiyle Rabkrin'e saldırmıştı. Ancak 5 Mayıs 1922 gibi geç sayılabilecek bir tarihe kadar Rabkrin'i savunmaya devam eden Lenin'in desteğini alamamıştı.[47] Ne var ki Stalin'le Gürcü konusundaki anlaşmazlığı, Lenin'in gözlerini açacaktı. *Daha Az Ama Daha Öz* adlı son makalesinde Rabkrin'e savaş ilan ediyordu:

> İşçi ve Köylü Müfettişliği Halk Komiserliği'nin şu anda en küçük bir otorite kullanmadığını dürüstçe kabul edelim. Başka hiçbir kurumun şu bizim İşçi ve Köylü Müfettişliği'nden daha kötü örgütlenmediğini ve mevcut koşullarda bu Halk Komiserliği'nden hiçbir şey beklenemeyeceğini herkes bilir.[48]

Lenin'in sağlığı, reform mücadelesini kendisinin yürütmesine elver-

mediğinden, yardım için Troçki'ye başvurdu. Troçki, Lenin'le üçüncü krizinden hemen önceki son konuşmasını hatırlıyor:

> Lenin, beni Kremlin'deki odasına çağırdı. Sovyet aygıtımızda bürokratizmin dehşet verici artışından ve bu problemle baş edebileceğimiz bir kaldıraç bulmamızın gerekli olduğundan söz etti. Merkez Komitesi'nde özel bir komisyon kurulmasını önererek, benden bu çalışmaya aktif olarak katılmamı istedi. Şu cevabı verdim: "*Vladimir İlyiç, Sovyet aygıtı içindeki bürokratizmle şimdiki mücadelede, hem taşrada hem de merkezde, partili ve partisiz memur ve uzmanlardan oluşan (taşrada, bölgelerde, parti bölge örgütlerinde ve merkezde) seçilmiş özel bir grubun bazı parti yöneticileri ve grupları, yani Merkez Komitesi etrafında kümelenmesini unutmamalıyız. Bir memura saldırdığında karşına bir parti lideri çıkıyor. Uzman da onun çevresinden biri oluyor. Mevcut koşullarda ben böyle bir çalışmayı üstlenemem.*" Vladimir İlyiç, bir an düşündü ve (kelimesi kelimesine yazıyorum) dedi ki: "*Yani ben Sovyet bürokratizmiyle bir mücadele öneriyorum; sen ise partinin Örgütlenme Bürosu'nun bürokratizmini buna dâhil etmeyi öneriyorsun?*"
>
> Böyle bir şey beklemediğimden güldüm; çünkü aklımda bu fikre ait böyle hazır bir formülasyon yoktu.
>
> Cevap verdim: "*Sanırım öyle.*"
>
> Sonra Vladimir İlyiç dedi ki: "*Çok güzel, o zaman bir ittifak öneriyorum.*"
>
> Dedim ki: "*İyi bir adamla birlik kurmak benim için zevktir.*" [49]

Devrimi kurtarmak için umutsuzca çırpınan ölüm döşeğindeki Lenin, müttefik olarak Troçki'ye sarıldı. 1917'de ve İç Savaş sırasında olduğu gibi aralarında gene samimi bir ittifak kurulmuştu.

Lenin'in Rabkrin eleştirisi, parti liderliğinin oybirliğiyle desteğini alamadı. Troçki'nin hatırladıkları:

> Politik Büro, Lenin'in Rabkrin'in reorganizasyonu projesine nasıl tepki verdi? Yoldaş Buharin, Lenin'in makalesini [*Az Olsun, Öz Olsun*] basmakta duraksarken, Lenin ise kendi açısından yazının hemen yayımlanmasında ısrar ediyordu. N.K. Krupskaya,

bana telefonda yazının mümkün olan en kısa sürede yayımlanmasını sağlayacak adımlar atmamı söyledi. Talebim üzerine yapılan Politik Büro'nun acil toplantısında katılanların tümü (Stalin, Molotov, Kuibyshev, Rikov, Kalinin, Buharin yoldaşlar) sadece Yoldaş Lenin'in planına karşı olmakla kalmamış, makalenin basılmasına da karşı çıkmışlardı. Sekretarya üyelerinin muhalefeti özellikle sert ve kesindi. Yoldaş Lenin'in makalenin kendisine basılmış haliyle gösterilmesini ısrarla talep etmesi üzerine, sonradan Rabkrin'in başına geçecek olan Yoldaş Kuibyshev, Politik Büro'nun yukarıda belirttiğim oturumunda, Lenin'i yatıştırmak için Pravda'nın Lenin'in makalesinin yer aldığı özel bir sayısının basılıp gösterilmesini, ama makalenin kendisinin partiden gizlenmesini önerdi... Politik Büro toplantısına neredeyse bir saat geç gelen Yoldaş Kamenev'den başka beni destekleyen olmadı.

Onları makaleyi basmaya yönelten başlıca argüman, Lenin'in bir makalesinin ne olursa olsun partiden gizlenemeyeceğiydi.[50]

4 Mart 1923'te Pravda, Lenin'in makalesini yayınladı. Ne yazık ki makalenin parti içindeki etkisi zayıf kalacaktı.

Lenin'in Vasiyeti

Siyasal hayatının son birkaç gününde Lenin, yerine kimin geçeceği sorununa takılıp kalmıştı. Parti ve devletin başına onun yerine kim geçecekti? Bu konuda yazdı. Sovyet rejiminin nazik durumu nedeniyle onun için ciddi önem taşıdığı anlaşılan partinin üst liderliğindeki personelin analizini yapmayı görev bildi.

Bu sorun Lenin'in ***Vasiyet***'inin yaşamsal unsurunu oluşturuyordu. Bu, 23-31 Aralık 1922'de dikte ettiği ve 4 Ocak'ta bir ek daha yaptırdığı notlarından oluşuyordu. Kruşçev'in Stalin'le ilgili ifşaatlarının peşinden yayınlanan Lenin'in **Eserleri**'nin yaklaşık 30 yıl sonraki baskısında bu notlar, *Kongre'ye Mektup* olarak yer alacaktı.

Notlar, Merkez Komitesi, Merkez Kontrol Komisyonu ve Rabkrin'de değişiklikler öneriyor, sonra da üst düzey parti liderliğinin analizini yapıyordu. Lenin, Sovyet rejiminin istikrarına tehdidin, en başta temelinde (proletarya ve köylülük arasında bir bölünme tehlikesinde) yattığını öne sürüyordu.

> Bizim partimiz iki sınıfa dayandığından, bu iki sınıf arasında anlaşma olmazsa, istikrarsızlık muhtemel hale gelir ve düşüşü kaçınılmaz olur... Hiçbir tür önlem böyle bir durumda bir bölünmeyi önleyemez.

Bu uzun vadede bir tehditti. Kısa vadede Lenin, daha büyük bir bölünme tehlikesinin parti liderliği içeresindeki *kişisel* ilişkilerden kaynaklandığını öngörmüştü:

> Bu açıdan istikrar sorunundaki başlıca faktörlerin MK'nın Stalin ve Troçki gibi üyeleri olduğunu düşünüyorum. Aralarındaki ilişkilerin bir bölünme tehlikesinde daha çok rol oynayacağını düşünüyorum.

Bu kâhince yargıdan sonra Lenin, partinin altı liderinin portresini çizmeye geçiyordu: Stalin ve Troçki, Zinoviev ve Kamenev, Buharin ve Piatakov:

> Genel sekreter olduktan sonra Yoldaş Stalin'in elinde sınırsız otorite toplandı. Ben, bu otoriteyi her zaman yeterli ihtiyatla kullanabileceğinden emin değilim. Diğer yandan Yoldaş Troçki Haberleşme Halk Komiserliği sorununda MK'ya karşı mücadelesinde şimdiden kanıtlamış olduğu gibi sadece göze çarpan yeteneğiyle ayırt edilmiyor. Belki de şahsen mevcut MK'daki en becerikli kişi; fakat aşırı bir özgüven sergiledi ve çalışmanın salt idari yanıyla aşırı meşgul oldu.
>
> Mevcut MK'da göze çarpan iki liderin bu iki özelliği, dikkatsiz davranılması halinde bir bölünmeye yol açabilir. Eğer partimiz bunu savuşturacak adımları atmazsa, bölünme beklenmedik bir biçimde gelebilir.

Zinoviev ve Kamenev'le ilgili sadece tek yorum yapılmış: "*Hemen hatırlatmalıyım ki Zinoviev ve Kamenev'le Ekim'de yaşadığımız olay tabii ki bir rastlantı değil.*" MK'nın en genç iki üyesi olan Buharin ve Piatakov konusunda Lenin'in yazdıkları:

> Onların (en genç olanlar arasında) en göze çarpan şahsiyetler ol-

dukları kanaatindeyim. Ancak onlar hakkında şunlar da akılda tutulmalı: Buharin, sadece partinin en değerli ve başlıca teorisyeni değil; aynı zamanda haklı olarak bütün partinin gözbebeği olduğu düşünülüyor. Fakat onun teorik görüşleri ancak çok büyük bir ihtiyat payıyla tamamen marksist olarak sınıflandırılabilir. Çünkü onda skolastik bir yan var (hiçbir zaman bir diyalektik araştırması yapmadı ve sanırım, bunu hiçbir zaman tam anlamıyla kavramadı). Piatakov'a gelince, tartışmasız göze çarpan bir irade ve göze çarpan bir yeteneğe sahip biri. Ama ciddi bir siyasal sorunda yönetmeye ve yönetmenin idari yanına aşırı bir azimle sarılıyor.[51]

Bu aşamada (23 ve 25 Aralık) Lenin, diğer önlemler arasında, genişletilmiş bir Merkez Komitesi'nin gözetiminde, büyük ölçüde Troçki ve Stalin'in öne çıkmasına dayanan kolektif bir liderliğin muhafaza edilmesini önermişti. Ne var ki on gün sonra Lenin yazdığı dengeyi tamamen değiştiren bir ekle, Stalin'e sert ve kesin bir saldırıya geçti. Bu fikir değişikliği, Gürcü olayının sonucuydu. Çünkü Lenin şimdi Stalin ve Orkonidze'yi Büyük Rus kabadayıları gibi davranmakla suçlayarak, 22 Aralık'ta Stalin'in Krupskaya'ya kaba davrandığı bir olayı hatırlatıyordu. 4 Ocak 1923'te Lenin Vasiyet'ine şu eki yaptı:

Stalin çok kaba ve bu eksiklik kendi ortamımızda ve biz komünistler arasında kalan işlerde hoş karşılanabilecekken, bir genel sekreterde hoş görülemez. İşte bu nedenle yoldaşlara, Stalin'i bu görevden alıp yerine tüm diğer yönlerden Yoldaş Stalin'den farklı olan, sadece tek avantaja sahip, yani yoldaşlarına daha hoşgörülü, daha sadık, daha nazik ve daha anlayışlı, daha kaprissiz başka birini atamalarını öneriyorum.[52]

Lenin'in *Vasiyeti* ilk bakışta marksist olmayan bir belge; genel siyasal-toplumsal bir açıklamadan çok Stalin'e karşı şahsi bir savaş ilanı gibi görünür. Ancak Lenin, siyasetin insanlar tarafından ve onlar aracılığıyla geliştiğini iyi biliyordu. Parti ve devlet liderliğinde kişilik özellikleri pekâlâ yabancı toplumsal kuvvetlerin dışavurumu haline gelebilir.

Lenin'in pozisyonunun trajedisi *Vasiyeti*nin bütününe sinmişti. Devrimci faaliyeti boyunca, muhafazakâr parti aygıtına gereken baskı-

yı yapmak için parti tabanına bel bağlamışken, şimdi *siyasetin başlıca silahı* olarak kişisel düzeyde değişikliklere bel bağlamak zorunda kalıyordu.

Lenin ve Troçki, gözlerini partideki proleter unsura çeviremezlerdi; çünkü bu şimdi sadece küçük bir azınlıktı. Mucize eseri restore edilmiş olsa bile parti içi demokrasiye bel bağlayamazlardı; çünkü parti büyük ölçüde fabrika müdürleri, hükümet görevlileri, subaylar ve parti görevlilerinden oluşuyordu. Böyle bir demokrasi, bürokrasinin özlemlerini yansıtırdı. Lenin ve Troçki "Eski Muhafızlar"a çağrıda bulunamazlardı; çünkü birincisi onlar partide küçük bir azınlıktı (sadece yüzde 2), ikincisi de birçoğu bürokratik kastın önemli bir parçasını oluşturuyordu.

Lenin, Sovyet devletinde bürokrasinin, devrimci proletaryanın Birinci Dünya Savaşı, devrim, İç Savaş ve beraberinde getirdiği tahribat, açlık, salgın hastalıklar ve fiziksel imhanın birikmiş acılarından kaynaklanan tükenişi ve dağılmanın yarattığı siyasal ve idari boşluğu doldurmak için doğduğunu biliyordu. Lenin'in bürokrasiyle savaş amacıyla önerdiği önlemler, hep (artık var olmayan) aktif proletaryanın yerine ikame edilmişti.

Lenin, farklı bir bağlamda "*insan yıkıma giderken... doğru hesap yapabilecek durumda değildir*" diye yazmıştı. Ne yazık ki bu yorum şimdi de Lenin'in kendisine uygun düşüyordu.

16

Troçki ve Troyka

Lenin'in Politbüro çalışmalarına katılamadığı Aralık 1922 ya da Ocak 1923'te Stalin, Politbüro içinde Zinoviev ve Kamenev'le birlikte gizli bir hizip kurdu. Hareketlerini koordine ederek birlikte hareket etme sözü verdiler (Stalin, bu üçlü yönetim ya da *troyka*nın varlığını ilk kez On İkinci Parti Kongresi'nde açıkça kabul etti).[1]

Üçü neden güç birliğine gitmişti? Lenin'in ölmesi halinde parti liderliğini Troçki'ye verecek her hamleye karşı çıkmak istiyorlardı.

Görmüş olduğumuz gibi Stalin, İç Savaş boyunca Troçki'den nefret etmişti. Onu hiçbir zaman çekememişti. Troçki, entelektüel bir dev, parlak bir yazar, hatip, Ekim Ayaklanması'nın örgütçüsü ve savaşta başı çeken liderdi. Stalin, iki lafı bir araya getiremezdi; yazıları makine gibi ruhsuzdu ve parti çevreleri dışında neredeyse hiç tanınmayan biriydi. 1905 ve 1917 Devrimleri'nde önemli bir rol oynamamıştı. John Reed'in **Dünyayı Sarsan On Gün**'ünde adının neredeyse hiç geçmemesi ve Lunaçarski'nin 1923'te yayınlanan **Devrimci Siluetler**'inde Stalin'e yer vermeyi gerekli görmemesi rastlantı değildi. Tekrar dönersek Kruşçev, 1956'da Yirminci Kongre'deki gizli konuşmasında demişti ki: "*Burada hazır bulunanların yüzde 99'unun 1924 yılından önce Stalin hakkında çok az şey duyup çok az şey bildiğini söylersem, belki de gerçeğe ihanet etmiş olmam.*" [2]

Zinoviev, ayaklanmaya karşı çıkıp Lenin tarafından "*grev kırıcısı*" diye yaftalanmanın utancını taşırken, Troçki'yi Ekim 1917'deki parlak başarısı nedeniyle affedemezdi. Zinoviev, İç Savaş boyunca Troçki'nin askeri politikasına karşı çıktı. Aynı zamanda emeğin askerileştirilmesi ve sendikalar konularında Troçki'nin en ses getiren muhaliflerinden de biriydi.

Kamenev ise Zinoviev'in *alter egosu*ydu. Bütün bu sorunlarda onunla birlikte saf tutmuştu.

Troyka üyelerinin idari gücü çok fazlaydı. Stalin, partinin dört yönetici organının (Merkez Komitesi, Politbüro, Orgbüro ve sekretarya) hepsine üye tek kişiydi. Zinoviev ve Kamenev sırasıyla Petrograd ve Moskova parti şubelerinin asıl liderleri olup ellerinde çok fazla yerel yetki vardı. Buna karşılık Troçki'nin emrinde herhangi bir parti aygıtı yoktu.

Lenin'in yokluğunda Politbüro altı üyeden oluşuyordu: Troyka, Troçki, Tomski ve Buharin. Sağ kanattan Bolşevik sendika lideri olan Tomski, Troçki'nin emeğin askerileştirilmesi ve sendikaların devletleştirilmesi politikasıyla sert bir çatışmaya girmişti.

Troçki hariç diğerlerini birleştiren şey, eski Bolşevizm'in *esprit de corps*'ruydu. Hem Zinoviev hem de Stalin Bolşevik Parti dışında kaldığı yıllarda Troçki'ye sert saldırılarda bulunmuştu.

Troçki işi ağırdan alıyor

Stalin'e ve bürokrasiye karşı birleşmekte anlaşan Lenin ve Troçki, saldırılarını başlıca iki sorunda yoğunlaştırdılar: Gürcistan ve Rabkrin. Troçki, Fotieva'nın bir yorumunu açıklamıştı: "*Vladimir İlyiç, kongrede Stalin için bir bomba hazırlıyor.*" "*Bomba*" kelimesi onun değil, Lenin'indi. "*Vladimir İlyiç, sizden Gürcü meselesini kendi elinize almanızı rica ediyor. O zaman kendisini güvende hissedecek.*" [3]

Troçki ne yapacaktı? 6 Mart 1923'te Kamenev, onu görmeye geldi. Süngüsü düşmüştü ve Troçki'nin gönlünü almak için sabırsızlanıyordu. Troçki büyüklük gösterip affedici davrandı. Kamenev'e Lenin'in açık duruşuna karşın Stalin'e karşı harekete geçmemeye karar verdiğini söyledi. Otobiyografisinde Kamenev'le buluşmasını şöyle anlattı:

> "*Stalin'in görevden alınmasına ve Orkonidze'nin atılmasına karşıyım... Fakat Lenin'le özünde aynı fikirdeyim. Ulusal sorun politikasında radikal bir değişiklik, Stalin'in Gürcü muhaliflerine baskının kaldırılması, partinin idari baskı altına alınmasına son verilmesi, sanayileşme meselelerinde daha sağlam bir politika ve üst merkezlerde dürüst bir işbirliği istiyorum... Stalin'in hemen*

Krupskaya'ya yazıp kabalığı yüzünden özür dilemesi, davranışını gözden geçirmesi şart. Boyundan büyük işlere kalkışmasın. Daha fazla entrika dönmesin ama dürüstçe işbirliği yapılsın..." Kamenev derin bir nefes aldı. Tüm önerilerimi kabul etti. Tek korkusu Stalin'in inat edeceğiydi: "*Kaba ve kaprisli.*"

"*Stalin'in şu anda başka bir alternatifi olduğunu düşünmüyorum*" diye cevapladım. O gece geç saatlerde Kamenev, bana Stalin'le şehir dışında görüşebildiğini, Stalin'in tüm koşulları kabul ettiğini haber verdi.[4]

Böylece Troçki tam da Lenin'in uyarıda bulunduğu şekilde "sahte bir taviz" koparmış oluyordu.

Kamenev arabuluculuk yaparken Lenin, bir başka krize dayanamadı. On ay daha (ama şuurunu kaybettiği nöbetler eşliğinde ve felçli olarak) yaşayacak, zaman içinde konuşma yetisini yitirecekti. Lenin'in politika sahnesinden çekileceği netleştiği anda Stalin, kendi intikam yolunda ilerlemeye başladı.

Troçki'nin eline geçen Stalin'e karşı "bomba"nın fitilini ateşleyeceği ilk ve o zamana kadarki en önemli fırsat, On İkinci Parti Kongresi'ydi (17-25 Nisan 1923). Ama o, bu yönde hiçbir girişimde bulunmadı.

Lenin'in ulusal sorun konusunda Stalin ve Orkonidze'ye saldırıları delegelerden gizlenirken Stalin'in kendisi, kongreye ulusal sorun üzerine raporunu sundu. Stalin, "Gürcü şovenizmi"yle suçladığı Gürcü komünistlere çok sert saldırıyordu:

Bu tehlikeli rotada ilerleyen yoldaşlarımız, Gürcü sapmacılar, avantajlı konumlarını korumak için tüm parti hukukunu çiğneyerek federasyona karşı çıkıp federasyondan çekilmek istiyorlar. Bizi kendilerine Ermenistan ve Azerbaycan Cumhuriyetlerinin zararına olacak bazı imtiyazlar vermeye zorluyorlar. Fakat bu bizim girebileceğimiz bir yol değil; çünkü bu, bütün politikamızın ve Kafkasya'daki Sovyet iktidarının kesin ölümü anlamına geliyor.

şimdiki koşullarda Trans Kafkasya Federasyonu olmadan Kafkasya'da barışı korumak imkânsız; eşitliği kurmak imkânsız. Bir ulusa ötekinden daha çok ayrıcalık tanınmasına izin verile-

mez. Yoldaşlarımız bunun farkındalar. İşte bu nedenle iki yıllık çekişmeden sonra bir avuç olan Mdivani grubu Gürcistan partisinin kendisi tarafından defalarca dışlandı.

Bu yetmezmiş gibi Lenin'in de onun politikasını desteklediğinden söz etti:

> Yoldaş Lenin'in böyle acele etmesi ve federasyonun bir an evvel kurulmasındaki ısrarı hiç de rastlantı değil. Merkez Komitemizin üç olayda Trans Kafkasya'da bir federasyonun gerekli olduğunu onaylaması hiç de rastlantı değil.[5]

Gürcü delegeleri Lenin'in konuyla ilgili notlarının kongrede okunmasını boşuna talep ettiler. Onları haklı gören tek Politbüro üyesi Buharin'di. Stalin ve Zinoviev'i isim vererek eleştirdi ve Lenin'in yazdığı öne sürülen notları ima ederek Stalin'in "yerel sapmalar"a karşı kampanyasını teşhir etti. Lenin'in neden sadece Büyük Rus şovenizmine karşı "alarm çanları"nı çaldığını sordu.

> Yoldaş Lenin, niçin Gürcü sorunu üzerinde alarm zillerini bu kadar büyük bir gayretle çaldı? Yoldaş Lenin, niçin mektubunda sapmacıların hatalarından tek kelime söz etmezken, tersine hedef tahtasına sapmacılara karşı yürütülmekte olan politikayı koydu? Eğer Yoldaş Lenin burada olsaydı, Rus şovenistlerine on yıllarca unutamayacakları bir ders verirdi.[6]

Buharin'in Büyük Rus şovenizmine saldırısının bir benzeri Rakovski'den geldi. O da dedi ki:

> Ulusal sorun, Sovyet Rusya ve parti için çok ciddi zorluklara gebe sorunlardan biridir. Eğer bu konuda gereken duyarlılığı, gerekli anlayışı göstermezsek (parti kongresinde açıkça ve dürüstçe söylememiz gerektiği gibi) iç savaş tehlikesi yaratan sorunlardan biri budur. Bu, devrimci Rus proletaryasının ulusal bayrak altında Sovyet Birliği'nin ekonomik ve siyasal yaşamından pay alma taleplerini ortaya koyan altmış milyon Rus olmayan köylüyle bağı sorunudur.[7]

Rakovski, "*ulusal sorunu alaycı bir gülümsemeyle karşılayan çok sayıda yoldaş*"tan söz etti. Onlar "*fakat biz maddi ve ekonomik kültürün ulusal kültüre karşı koyduğu... milliyetler aşamasını geride bırakmış bir ülkeyiz*"; "*Ulusal kültür, barikatların karşı cephesindeki geri ülkeler, kapitalist ülkeler içindir. Oysa biz komünist bir ülkeyiz*" [diyorlar].[8]

Rakovski, yayılmasına karşı Lenin'in ciddi uyarılarda bulunduğu bürokratik zihniyetin bir Büyük Rus zihniyetini doğurduğunu öne sürdü:

> Merkezi otoritelerimiz, bütün ülkenin idaresi meselesini ofislerindeki rahat koltuklarından halletmeye başladılar. Tabii ki on iki cumhuriyeti idare etmek zahmetli bir iş. Fakat sadece tek ülke olsaydı, tek düğmeye basılarak insan ülkeyi idare edebilseydi, bu nasıl da zahmetsiz olurdu.[9]

Rakovski, Ukrayna diline eşit haklar tanıyan bir karara oy kullandığı kongreden ayırılırken kendisine Ukrayna dilinde sorulan bir soruya "*benimle anlaşılır bir dille konuş*" diye cevaplayan Ukraynalı bir yüksek memurun davranışını aktarır.[10]

Rakovski, birlik henüz resmen onaylanıp federal hükümetin otoritesi anayasal güvenceye kavuşturulmadan önce bile RSFSC organlarının diğer Sovyet cumhuriyetleri için kararname ve yasalar çıkardığı bir dizi örnekten de söz etmişti. Birliği, komiserliklerinin Aralık 1922'den beri fiilen bütün ülkeyi yöneterek, cumhuriyetlere ne türden olursa olsun hiçbir özyönetim alanı bırakmamakla suçlamıştı. Rakovski, Rus milliyetçiliği dalgasıyla savaşmak için SSCB hükümetindeki komiserliklerin onda dokuzunun kaldırılması gerektiği sonucuna varmıştı.[11]

Fakat Buharin'in ve Rakovski'nin konuşmalarının etkisi çok azdı. Stalin cevabında şunları söyleme cüreti gösterdi:

> Birçok konuşmacı, Vladimir İlyiç'in notlarına ve yazılarına göndermeler yaptı. Bense hocam Yoldaş Lenin'den alıntı yapmak istemiyorum. Çünkü o burada olmadığından belki ondan yanlış ve yersiz alıntılar yapabilirim diye korkuyorum.[12]

Peki ama Troçki ne yapıyordu? Sanayi üzerine karar tasarısıyla ilgili düzeltmelerle meşgul olduğunu açıklayarak ulusal sorun tartışma-

sının tamamen dışında kalmıştı! [13]

Stalin'in milliyetler sorunu üzerine verdiği karar tasarısı oybirliğiyle kabul edildi.

Tekrarlayalım; Merkez Komitesi'nin Rabkrin raporu dâhil, örgütsel raporunu On İkinci Kongre'ye sunan kimdi? Stalin!

Pravda'da yayımlanması ve delegelerden birinin "*bomba etkisi gibi bir şey*" [14] yarattığını söylemesi nedeniyle zaten delegelerce bilinen Lenin'in Rabkrin'e yönelik suçlamaları, Stalin tarafından kolayca yatıştırıldı. Stalin, parti örgütlenmesi konusundaki raporunda Lenin'in Rabkrin'in örgütlenmesiyle ilgili önerisini açımlayıp savunmuştu. Lenin'in bürokrasiyi kınamasını tekrarlayıp onaylamıştı:

> [Lenin] politikamızın doğru olduğunu, fakat aygıtımızın düzgün işlemediğini, bu yüzden de otomobilin doğru yönde ilerlemeyip yoldan saptığını söyledi. Ben Şliapnikov'un bu konuda yorum yaparken, sürücülerin iyi olmadığını söylediğini hatırlıyorum. Bu yanlış, tabii ki kesinlikle yanlış. Politika doğru; sürücü mükemmel; otomobil iyi bir Sovyet otomobili. Fakat devlet otomobilinin bazı parçaları, [örneğin] devlet aygıtındaki bazı görevliler kötü; onlar bizim adamlarımız değiller. Otomobilin düzgün yol almayışının ve genelde doğru siyasal çizgiden sapmamızın nedeni de bu.
>
> Aygıtın düzgün işlemeyişinin nedeni bu. Eğer onu tamir edemezsek, sadece doğru siyasal çizgi bizi çok ileri taşımaz. Bunlar Yoldaş Lenin'in daha bir yıl önce üzerinde çalıştığı ve ancak bu yıl Merkez Kontrol Komisyonu ile İşçi ve Köylü Müfettişliği'nin reorganize edilmesi önerisiyle uyumlu bir sistem içinde formüle ettiği fikirlerdir.[15]

Onun ulaştığı başlıca sonuç, "*tescil ve dağıtım departmanını... Merkez Komitesi'ne bağlı olan ve başlıca işçilerimizi tescil etmekle görevli organı*" güçlendirmek gerektiğiydi.[16] Başka bir deyişle Stalin'in kendi örgütsel tabanı Usprad'ın güçlendirilmesiydi!

Stalin, "*eskilerin yerini alacak genç liderler*" kuşağının eğitilmesinin, "*... Merkez Komitesi'nin çalışmalarına yeni, taze kuvvetleri çekmenin... en becerikli ve bağımsız olanları terfi ettirmenin*" zamanının gel-

diğini söyledi.[17] Lenin'in Merkez Kontrol Komisyonu ile İşçi ve Köylü Müfettişliği'ni genişletip birleştirme isteğini yerine getirirken Stalin, bu organı kendi komutası altında, sekretaryanın kendisi dışındaki en sağlam ve güvenilir aracına dönüştürmüştü.

Gürcü komünistlerine çok sert bir saldırının arkasından Merkez Komitesi'nin örgütsel raporunun tartışmalarına cevap veren Stalin, konuşmasını aşağıdaki sözlerle tamamladı:

> Sonuçta mevcut kongreyle ilgili bir çift söz söyleyerek toparlayacağım. Yoldaşlar, söylemeliyim ki bunun gibi böylesine birlik içinde ve bir tek fikirden ilham alan bir kongreyi uzun süredir görmemiştim. Yoldaş Lenin'in burada olmamasına üzülüyorum. Eğer burada olsaydı, şöyle diyebilecekti: "Partiye yirmi beş yıl hizmet edip onu büyük ve güçlü kıldım." (*Alkış tufanı*) [18]

Kongre, parti örgütlenmesi, Rabkrin ve Merkez Kontrol Komisyonu'nun durumundan memnuniyet belirten "Merkez Komitesi Raporu"yla ilgili kararı onayladı:

> Rabkrin ve Merkez Kontrol Komisyonu'nun radikal reorganizasyonu planını onaylarken kongre, aralarındaki zorunlu örgütsel bağlantılarının kurulması ve çabalarının sistemli olarak birleştirmeleri halinde, merkezi devlet ve parti kontrol aygıtlarında gereken iyileştirmenin, şu iki amaca da ulaşılmasını mümkün kılacağına ikna olmuştur: 1. Devlet aygıtında gerekli iyileştirmenin sağlanması; 2. Partiyi çizgindeki sapmaya karşı ve bazı partili işçi gruplarının bir bütün olarak fiilen partiden kopmalarına karşı güvence oluşturulması.
>
> Kongre, Merkez Komitesi'nin örgütsel aygıtı ve genelde parti merkezinin tüm örgütsel çalışmasındaki iyileşmeyi not eder. Yeni Merkez Komitesi'ne, şimdi partinin istisnasız tüm idari alanlarda gerçek liderliğini sağlayacak personelin doğru atanmasında özellikle önemli rol oynaması gereken muhasebe ve tayin bölümünün çalışmasını yüksek öncelikle ele alma talimatı verir.[19]

Troçki, Merkez Komitesi raporunun tartışmalarına yine katılma-

dı. Kongrede sadece sanayi raporuyla ilgili bir konuşma yaptı. Hatta Stalin'le anlaşmazlığına dair bir imada bile bulunmadı. Troçki çekişmeden uzak durmak için o kadar ileri gitmişti ki kendisini *troyka*ya karşı savunmak için konuşma yapanları bile azarlamıştı.* [20]

Peki ya Lenin'in ***Vasiyet***'inin yayınlanması konusunda ne olup bitiyordu? Politbüro üyeleri ve Merkez Kontrol Komisyonu Prezidyumu'ndan 1923 Haziran başında görüş sorulmuştu.

Zinoviev, Vasiyet'in yayınlanmasına karşıydı. Stalin diyordu ki: "*Ben yayınlanmasına gerek olmadığını savunuyorum. Zaten İlyiç yayınlanması için izin vermedi ki.*" Kamenev'in yorumu: "*Basılmamalı. Politbüro'da yapılması amaçlanan ama yapılamayan bir konuşmaydı. Hepsi bu. Kişilik tahlilleri yazının temeli ve içeriği*" Tomski onayladı: "*Ben Yoldaş Zinoviev'in sadece MK üyelerinin bildirilmesi önerisine katılıyorum. Yayınlanmamalı; zira genelde halk içinde kimse bundan bir şey anlamayacak.*" Merkez Kontrol Komisyonu Prezidyumu'ndan A. Solts'un söyledikleri: "*V.I.'in bu notu genelde halkı değil ama MK'yı göz önüne alıyor. Kişilik tahlillerine bu kadar uzun uzadıya yer vermesi de bu nedenle... Basılmamalı.*" Buharin, Rudzutak, Molotov ve Kuybişev de aynı pozisyondaydılar. Yayınlanmasından yana tavır alan tek kişi Troçki'ydi.[21]

Fakat Troçki için artık çok geçti. On İkinci Kongre'de sessiz kaldığından, iki ay sonra Lenin'in vasiyetinin yayınlanmasında ısrar edecek durumda değildi.

Troçki'nin sanayi üzerine raporu

Troçki, kongreye sanayiyle ilgili bir rapor sundu. Rapor analitik olarak parlaktı; fakat Politbüro çoğunluğuyla polemikten kaçınmak için farklılıkları ortaya sermekten uzak durmuştu.

Troçki "*sadece sanayinin gelişmesinin proletarya diktatörlüğünün sarsılmaz temelini yaratacağını*" öne sürdü. Hükümetin gerek piyasaya yersiz idari müdahaleden, gerekse piyasanın yetersiz düzenlemesinden kaçınabileceği "*piyasa ve planı doğru ilişkilendirme*" politikasını tavsi-

* Troçki'nin, sonradan On İkinci Kongre'deki davranışından mahcup olduğunu, otobiyografisinde kongreye hiçbir gönderimde bulunmamasından açıkça görüyoruz. Tam da kongreye yer verilmesi beklenen yerde, çıktığı bir ördek avına dört sayfa ayrılmıştı.

ye ediyordu: "*Devlet faaliyetinin başlıca kaygısı, genelde devlet sanayisinin planlı gelişmesi olmalıdır.*" Troçki, NEP'in geliştirmeyi hedeflediği tarım ve sanayi arasındaki mal mübadelesinin, çok düşük düzeyde kalan ağır sanayi üretimi üzerinde hiçbir etki yapmazken, nasıl tüketim malları üretimini güçlendirdiği gösterdi. "*Birliğimizin tüm emekçi nüfusunca yaratılmış, bizim eskiden artık-değer dediğimiz şeyin mümkün olduğunca büyük bölümünü sosyalizmin değirmenine taşıyarak*" ağır sanayiyi canlandırmak, ilerleyen dönemin görevi olacaktı.[22]

Sonra da Troçki, geri kalanı unutulduğu halde konuşmasına ün kazandıran bir noktayı açarak devam etti. Önceki yazdan başlayarak, tarım ürünlerinin fiyatları ile sanayi ürünlerinin fiyatları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir şema gösterdi: Açık makas gibi görülen şemada fiyatların birbirinden giderek daha çok uzaklaştığı görülüyordu. Ne yazık ki hâlâ durumu geçiştirdiğinden "makas"ın varlığını büyük bir kriz olarak göstermedi ama bunun sanayinin özel çiftçiliğin toparlanmasının gerisinde kaldığını ortaya çıkardığını açıkladı.

Troçki şimdi de Politbüro'da önceden üzerinde anlaşmaya varılmış olan sonuçlara geçti. Birincisi tahıl ihracatını artırmanın gerekli oluşuydu. İlkesel olarak herkes tarafından kabul edilmekle birlikte, artık kalıplaşmış bir ifade gibi görülebilecek olan ikincisi de sanayi verimliliğini, yoğunlaşma önlemleriyle ve genel maliyetin azaltılması yoluyla artırmaktı.

Konuşmasını planlama ilkelerini uzun uzadıya açıklayarak bitirdi. Gereken şeyin "*tek ekonomik plan*" olduğunu söyledi. Planlamanın gelişmesi üç aşamada olacaktı: Birinci, "*üretim araçlarını üretecek üretim araçları*"; sonra "*tüketim eşyalarını üretecek üretim araçları*"; son olarak "*tüketim malları*" Planın amacı son tahlilde piyasanın üstesinden gelmek, NEP'in üstesinden gelmekti:

> Yeni Ekonomik Politika, bizim kendimizle özel sermaye arasında mücadele için oluşturduğumuz arenadır. Bunu biz ortaya koyduk, yasallaştırdık ve mücadeleyi bu politikayla ciddi ve uzun süre yürütme niyetindeyiz.

Lenin, NEP'in "*ciddi ve uzun bir dönem için*" düşünüldüğünü söylemiş-

ti. Planlamaya muhalefet edenlerin genelde verdikleri alıntı bu sözlerdi: "*Evet, ciddi ve uzun bir dönem için.*" Troçki de cevabı yapıştırmıştı:

> Sonsuza kadar değil ama. Biz NEP'i kendi zemininde ve kendi yöntemleriyle yenmek için getirmiştik. Hangi yolla? Piyasa ekonomisi yasalarını etkin biçimde kullanıma sokarak... aynı zamanda bu yasaların planlamasında devlet mülkiyetindeki sanayimiz aracılığıyla müdahale ederek ve planlamanın kapsamını sistemli olarak genişleterek. Eninde sonunda, bu planlama ilkesini bütün piyasaya yayacak ve böylece onu yutup yok edeceğiz. Diğer bir deyişle, bizim Yeni Ekonomik Politika temelindeki başarılarımız, kendiliğinden bizi onun tasfiyesine, yerine bir sosyalist politika olacak *yepyeni* ekonomik politikanın geçirilmesine yaklaştıracak.[23]

İşçi sınıfı, sanayinin yeniden yapılandırılmasının ağır yükünü omuzlayacaktı. Troçki, kongreye Moskova bölgesinin devlet sanayisiyle ilgili raporundan alınan bir yorumu aktarmıştı: "*İktidardaki işçi sınıfı, sınıf çıkarları gerektirdiğinde, işçi ücretleri pahasına sanayiye kredi açar.*" Troçki, aynı sözleri kendi yorumuyla açarken, "*hükümetin size tam ücretlerinizi vermediği ya da yarım ücret verdiği ve siz, işçilerin devlete kendi ücretinizden olma pahasına kredi verdiğiniz anlar olabilir*" demişti.[24] İşçi, işçi devleti için artık-değer üretmeye hazır olmadıkça, sosyalizme giden bir yol yoktu. Troçki, "*ilkel sosyalist birikim*" (bu terimini ilk kullanan Vladimir Smirnov'du) döneminin kaçınılmaz zorluklarına dair bir ekle konuşmasını bitirmişti.[25]

Devlete "*ücretin yarısını verme*" sözlerinin arkasında yatan varsayım, işçi sınıfının devletle özdeşleştirilmesiydi; sendika tartışmasında Troçki'nin pozisyonunun temelinde yatan özdeşleştirmenin aynısı. Devletin bürokratikleşmesi sorunu, bir köylü denizi içinde kalan proletaryanın zayıflığı gibi konular böylece görmezden gelinmişti. "İlkel sosyalist birikim" terimi ileriki yıllarda çok sert bir tartışmaya konu olacaktı.

Yönetim ve işçiler arasındaki çatışmayı fark edemeyişi, Troçki'nin On İkinci Kongre'deki teklifinden süzülüp gelen bir çizgiydi. İşçilere "*işçinin yaşam standardını yükseltmeye ve sağlığını korumaya çalışan*

sendikacıyla aynı şekilde, kâr etmeye çalışan müdürün de işçi sınıfının çıkarlarına hizmet ettiğini" kavraması için yardım etmeliydi. "*Kendisini çalışmasının pozitif sonucuyla kanıtlayan*" yönetici, parti organlarının koşulsuz "*koruma ve desteği*"ne bel bağlayabilmeliydi.[26]

Troçki, sanayinin rasyonalizasyonunun işsizliğe yol açacağını ileri sürdü; "*kadın ve erkek işçileri işten çıkarma zorunluluğu zor, çok zor yutulabilir*"di. Fakat bu verimsiz üretimin "*gizli işsizliği*"nden daha az zararlıydı.

Böylece Troçki, planlama ve piyasa arasındaki diyalektik ilişkiyi vurgulamıştı. İkisinin bir araya gelişini, bir tanesinin sonuçta muzaffer olacağı üstünlük savaşına girişmiş iki karşıt unsurun bir araya gelişi olarak görüyordu. Gereken şey, NEP'e birden son vermek değil, fakat devlet sektörünün büyüyerek günün birinde özel sektörün ve beraberinde NEP'in yerini almasıydı.

Troçki'nin kongre raporu açık bir düşünce ayrılığı olmadan kabul edildi: Politbüro üyeleri arasındaki anlaşma, kimsenin Troçki'nin raporunu eleştirmeyeceği anlamına geliyordu.* [*27, 28 ve 29. sonnotlar dipnotta*] Karşılığında o da ulusal sorun, Rabkrin ve diğer konularda sessizliğini koruyacaktı.

Troçki'nin raporu ve beraberinde kabul edilen karar, herhangi bir özgül direktiften yoksundu. Kongreden dokuz ay sonra Troçki "*On İkinci Kongre'de planlı ekonomi yönetimiyle ilgili sorunların aslında sadece biçimsel olarak açılmış olduğundan*" şikâyet etmişti. "*Bu kongre kararında ortaya konulan araç ve yolların şimdiye kadar neredeyse büyük ölçüde uygulamaya geçirilmemiş oluşunu bu açıklıyor...*" [30]

---

* Oysa Zinoviev, Troçki ile anlaşmazlığı ima etmişti: "*Vladimir İlyiç'imiz bize... köylü ekonomisiyle başlamak gerektiğini öğretti* [27]; köylü sorunu "*devrimimizin temel sorunuydu*" [28]; Lenin, "*kâğıt üzerinde kalan planlarla kendinden geçen yoldaşlara dudak büktüştü. Vladimir İlyiç'le yaptığımız günlük çalışmalarımızdan biliyoruz ki 'yeni', 'büyük', kocaman 'planlar'la onun kadar kimse dalga geçmemiştir.*" "*Sanayinin diktatörlüğü*" *smiçka*yı, işçi ve köylü ittifakını tehlikeye atar. NEP'in hakkından gelme lafları maceracılıktır. Kamenev de aynı fikri, "*sanayinin diktatörlüğü*"*nün smiçka*'*yı tehdit edeceği*"ni tekrarladı.[29]

Gizem: Neden Troçki sessiz kaldı?

On İkinci Kongre açıldığında Troçki'ye saygılarını sunan mesajlar çığ gibi yağmıştı. Her zamanki gibi başkan, tüm ülkeden parti hücreleri, sendikalar, işçi ve öğrenci gruplarından kongreye gönderilen selamları okudu. Neredeyse her övgü mesajı Lenin ve Troçki'ye gönderilmiş gibiydi. Ancak arada bir Zinoviev ve Kamenev'e selam gönderilirken Stalin'in adından söz edilmesi çok enderdi. Mesajların okunması birkaç oturum boyunca devam etti.[31] Merkez Komitesi'nin siyasal raporunu sunan Zinoviev, geleneklerin aksine alkış almadı. Raporunu tam bir sessizlik içinde okudu; delegelerin tepkisi açıktı. Stalin de benzer bir şekilde karşılandı. Troçki'ye alkışlar ise dinmek bilmedi.

Niçin Troçki popülaritesini ve Lenin'den aldığı vekâleti Stalin'e, bürokrasiye, Büyük Rus şovenizmine karşı genel bir saldırı başlatmak için kullanmadı?

Sonraki günlerde Troçki, uzun vadede bürokrasinin zaferini böyle engelleyemese bile On İkinci Kongre'de Lenin'in ona verdiği belgelere dayanarak Stalin'i çabucak alt edebileceğine ikna olmuştu. Şöyle yazdı:

> En küçük bir kuşku bile duymadan söyleyebilirim ki 1923 başında Merkez Komitesi'ne karşı ortak eylemimiz bize zafer getirebilirdi. Dahası eğer On İkinci Kongre arifesinde, Stalin bürokrasisine karşı *Lenin-Troçki ittifakı* ruhuyla öne çıkmış olsaydım, Lenin mücadelede doğrudan yer almasa bile, hiç kuşku yok ki muzaffer olabilirdim. Zaferin ne kadar sağlam olacağı, tabii ki başka bir sorun. Bunu belirlemek için insan ülkedeki, işçi sınıfındaki ve partinin kendi içindeki bir dizi nesnel süreci hesaba katmalı. Bu ayrı ve daha geniş bir konu... 1922-23'te... o sırada ulusal sosyalist görevlilerin ya da aygıtı gasp edenlerin, Ekim'in kanundışı mirasçılarının, Bolşevizm'in taklitçilerinin hızla oluşturdukları hizbe açık bir saldırıyla komuta mevkiini ele geçirmek gene de mümkündü.[32]

"*Eğer şayet* "; eğer belirli bir biçimde harekete geçilmiş olsaydı ne olurdu, tarihsel olaylar zincirinin bir halkasının zincirin diğer halkalarını nasıl biçimlendirirdi diye spekülasyon yapmak çok zor. Bu

ihtiyat payıyla Troçki'nin Lenin'le ittifak ruhu içinde Stalin'e karşı müdahalesinin başarılı olabileceğine dair tahmini kabul edilerek, bunun Komünist Parti'nin iktidarı almanın eşiğine geldiği, ama zayıf liderliğin engeline takıldığı 1923 sonbaharında, bırakalım Moskova'dakini, Komintern'in Almanya'da yürüttüğü politikaları en azından geçici olarak etkileyeceği söylenebilir.

Kongreden aylar sonra Eylül 1923'te Alman Komünist Partisi liderleri, Rus Partisi Politbürosu'ndan yaklaşan ayaklanmayı yönetmesi için Troçki'yi Almanya'ya göndermesini istediler. Stalin, Zinoviev ve dostları görevlendirmeyi bloke etti. Eğer Troçki On İkinci Kongre'de Stalin'i "bombalasaydı", troyka belki de Troçki'nin devrimci durumun ortasındaki Almanya'ya gidişini önleyemeyebilirdi. Eğer Rus Ekim Ayaklanması'nın örgütçüsü Troçki, Alman Partisi'nin yönetimini üstlenseydi, Alman Ekimi'nin yenilgi yerine zaferle sonuçlanıp sonuçlanmayacağını kim bilebilirdi ki?

Tabii ki ancak olasılıklar üzerine spekülasyon yapabiliriz. Her tahmin kaçınılmaz olarak koşullu bir unsur içerir. Tahminin kapsadığı dönem ne kadar kısaysa, bu unsur o kadar büyüktür. Zaman, özellikle de devrimci evrede siyasette önemli bir unsurdur.

Troçki'nin kendisi 1924'te yayınlanan **Ekim Dersleri** adlı kitabında, Almanya'da doğru liderliğin muazzam sonuçlar doğurarak, Rusya'daki proleter devrimin durumunu radikal biçimde değiştirebileceğini öne sürmüştü.

Küçük bir ihmalden büyük felaketler doğabilir.

Küçük olaylar tarihte boyutlarıyla orantısız roller oynayabilir. Eğer Rosa Luxemburg, Ocak 1919'da daha iyi saklanabilse ve öldürülmeseydi, Alman Komünist Partisi onun ölümünün ardından uzun yıllar tecrübesiz ve nispeten zayıf kişilerce yönetilmezdi.

Troçki'nin On İkinci Kongre'deki suskunluğunu neye bağlamalı? Birçok açıklama var. Biri, Lenin sağken kişisel iktidar mücadelesi olarak yanlış anlaşılabilir gerekçesiyle, Stalin'le karşı karşıya gelmekten kaçındığını söyleyen Troçki'nin kendisine ait. Troçki otobiyografisinde böyle yazar:

> Başlıca engel Lenin'in durumuydu. Birinci krizinden sonra ayağa kalkıp On Birinci Kongre'ye katıldığı gibi, On İkincisi'ne de katılması beklenmekteydi. Kendisi de böyle umuyordu. Doktorlar özgüvenleri azalmakla birlikte, umut verici konuşuyorlardı... Benim açımdan, bağımsız eylem Lenin'in parti ve devlet içindeki yeri için benim kişisel savaşım olarak yorumlanır ya da daha kesin konuşursak, gösterilirdi. Bunun düşüncesi bile tüylerimi ürpertmişti. Zafer halinde bile, bunun saflarımızda bize çok ağır bir bedel ödetecek büyük bir moral bozukluğuna yol açacağını düşünmüşüm. Tüm plan ve hesaplamalarımda, belirsizliğin pozitif unsuru duruyordu; Lenin'in sağlık durumu. Kendi görüşlerini belirtebilecek miydi? Hâlâ zamanı var mıydı? Parti, bunu Troçki'nin Lenin'in yerine göz dikme savaşı değil de devrimin geleceği için Lenin ve Troçki'nin verdiği savaşın bir örneği gibi kavrayacak mıydı? [33]

Troçki, Lenin'in iyileşeceğine inanıp ortak eylemlerinin yalnız kendi çabasından çok daha etkili olacağına inanarak zaman kolladığını söyledi.

Troçki'nin şaşırtıcı davranışının hiç de dalkavukça sayılmayacak bir diğer açıklaması, yakın dostu ve hayranı *Adolf Yoffe*'den gelmişti. 1927'de, intiharından bir saat önce, Yoffe'nin Troçki'ye yazdığı mektupta şu satırları okuruz:

> Senin işaret ettiğin yolun doğrulundan bir an bile şüphe duymadım. Bildiğin gibi yirmi yıldan uzun süre, "sürekli devrim" günlerinden beri seninle birlikte yürüdüm. Fakat her zaman senin Lenin'in sarsılmaz iradesinden, boyun eğmezliğinden, gelecekte çoğunluğu kazanacağını, yolunun doğruluğuna herkesin gelecekte inanacağını bilerek doğru olduğunu düşündüğün yolda tek başına bile kalmaya hazır oluşundan yoksun olduğuna inandım... sen genelde fazla değer biçtiğin bir anlaşma ya da taviz uğruna kendi haklılığından vazgeçtin. Bu hatadır... haklılığının zaferinin garantisi, sonuna kadar boyun eğmezlikten, tam bir açık sözlülükten, her türlü tavizi reddetmekten başka bir şeyde yatmaz; Lenin'in zaferlerinin sırrının yattığı yer tam burasıdır.[34]

Yoffe'nin değerlendirmesi, Troçki'nin birçok uzlaşma ve tavize yanaştığı 1923-27 döneminin deneyimine dayanıyordu. Bu, karaktersizlikten değil de teorik ve siyasal açıklıktan yoksun olmasından kaynaklanıyordu (Bu konu biyografinin gelecek cildinde ele alınacaktır). Troçki, stalinizmin karşı-devrimci tabiatını açıkça kavrar kavramaz, **olağanüstü** baskılara rağmen tam anlamıyla uzlaşmaz bir tavır aldı. Lenin'in acil durumlardaki sezgisinin, zamanın olaylar zincirindeki belirleyici halkada, ikincil unsurlar pahasına yoğunlaşmak gerektiğini kavrayışının, Stalin karşıtı savaşının seyircilerin gözüne nasıl görüneceği gibi ikincil kaygılardan etkilenmeyeceğine şüphe yok.

Isaac Deutscher, Troçki'nin davranışına farklı bir açıklama getirir:

> Troçki'nin Stalin'e saldırmaktan kaçınmasının nedeni, doğrusu kendisini güvende hissetmesiydi. Bırakın Troçki'yi, hiçbir çağdaşı 1923 yılındaki Stalin'de geleceğin tehdit unsuru ve yükselen şahsiyetini görmemişti. Arka planda duran kararlı ve kurnaz, ama pespaye ve iki kelimeyi bir araya getiremeyen Stalin'in kendisine rakip olması Troçki'ye neredeyse kötü bir şaka gibi gelmiş olmalıydı. Troçki, onu hiç umursamayacaktı. Onun ya da hatta Zinoviev'in seviyesine inmeye tenezzül etmeyecek; en başta partiye Lenin'in öğrencilerinin o daha mezara girmeden oynadıkları onursuz oyuna katıldığı izlenimini de vermeyecekti.[35]

Troçki'nin Stalin'e yönelik küçümseyici tavrının uzun bir geçmişi vardı. İleride, Ekim Devrimi'nden sonra Stalin'in varlığının bile pek farkında olmadığını yazacaktı.[36] Oysa Stalin, parti organı Pravda'nın editörü ve Merkez Komitesi üyesiydi. Troçki'nin tutumu, onun geç katıldığı Bolşevik Parti'deki kişisel-idari unsurları yakalamakta Lenin'den ne kadar uzak olduğunu gösterir.

Troçki'nin On İkinci Kongre'deki davranışını etkileyen belki bir diğer faktör daha vardı. Kitleler arasında çok popüler olduğunu iyi biliyor, ama parti kadroları arasında kendisini güvende hissetmiyordu. Birçok eski Bolşevik'in gözünde Troçki hâlâ bir yabancıydı. Bir önceki yıl, On Birinci Kongre'de bunu gösteren bir olay olmuştu. Tartışma sürecinde Lenin, Zinoviev ve Troçki parti ve devletin birleşmesi konusunda aynı görüşü ifade ederek, bunların ayrılması gerektiğini ileri sürmüş-

lerdi. Genç Ermeni delege Mikoyan, "*parti adamı değil devlet adamı olan*" Troçki'den bu görüşü işitmesinin sürpriz olmadığını, fakat Lenin ve Zinoviev'in nasıl aynı tavrı takındıklarını anlayamadığını söylemişti.[37] Troçki, Bolşevikler'e katıldığı andan itibaren eski Bolşevikler'le arasındaki uçuruma köprü kurması için Lenin'in desteğine çok fazla bağımlı kalmıştı. Şimdi orada onu destekleyecek bir Lenin yoktu. Bu onun parti kadroları karşısındaki güvenini sarsmıştı.

Her şeyden önce Troçki'nin Lenin'in Stalin'e karşı mücadelesini açık alana taşımaktaki tereddüdü, partiyi bölme ve karşıdevrimi cesaretlendirme korkusundan kaynaklanmıştı. 1789 Fransız Devrimi'yle ilgili engin bilgisi, bu tehlikenin farkına varmasını sağlamış olmalıydı. Fransız Devrimi'nde sırf Robespierre'e olan nefretinin motivasyonuyla, aşırı solun nasıl 9 Thermidor ve Robespierre'in düşüşünü izleyen günlerde sağı desteklediğini hatırlamış olmalıydı. İlk modern komünist Gracchus Babeuf 5 Eylül 1794'te "*10 Thermidor bizim tutsaklığımızın sona erişiydi; o zamandan beri özgürlüğe yeniden doğmaktayız*" [38] diye ilan edecek kadar ileri gitmişti. Bir süre sonra Babeuf "*Robespierre sistemi*"ni şiddetle eleştirmiş olmasından pişmanlık duymuştu.[39] Fakat artık çok geçti. Bir yanda Babeuf ve neo-Hebertistler, diğer yanda monarşist gericiler ve Thermidorcular arasında hiçbir danışıklı dövüş olmadığı halde Babeuf ve yoldaşlarının kampanyası, gerçekten de başarı kazandıkları yolda gericiliğe yardım etmişti.

Troçki'nin düşüncesine egemen olan işte bu karşıdevrim korkusuydu. 10 Mayıs 1922'de, Kronstadt ayaklanmasının üzerinden bir yıldan uzun bir süre geçtikten sonra Pravda'da ülkede ekonominin düzelmesi ve genel iyileşme belirtileri üzerine yazan Troçki, tek partili sistemin sona erdirilmesinin ve en azından Menşevikler'e konan yasağın kaldırılmasının zamanın gelip gelmediği sorusunu sormuştu. Cevabı kesinlikle "*Hayır!*"dı. Neden mi? Çünkü "*biz kapitalist kuşatma altındayken, onlar tepeden tırnağa silahlı emperyalizmin yarı-siyasal, yarı-askeri temsilcileriydi ve hâlâ öyleler.*" [40]

Troçki, muhtemelen yeni bir Kronstadt ayaklanmasının sorumluluğunu alıp alamayacağını kendisine sormak zorunda kalmıştı. Bir alternatifin yokluğunda, mümkün olan son ana kadar devrimin partisine sadık kalmanın devrimcilerin ödevi olduğunu açıkça düşünüyordu. Bu,

mücadelenin ortasında değil, partinin yozlaşması sürecinde daha kolay gözden çıkarılabilecek ciddi bir kaygıydı.

Troçki'nin davranışı üzerindeki başlıca etkiler, Lenin'in kavrayışını öylesine güvensiz, öylesine sallantılı, bütün karakteriyle, bütün siyasal geçmişiyle çelişkili kılan koşullarla aynıydı. Ne Lenin ne de Troçki ufukta bir çözüm görebilmişti. Rusya'nın kuşatılmasının sonucta bir enternasyonal devrimle kaldırılması mümkündü. Fakat o arada ne yapılacaktı? Proletarya zayıflamış ve atomize olmuştu; parti, İç Savaş başladığında harekete geçirdiği işçi sınıfının desteğine artık sahip değildi. Oysa zalim ve yıkıcı bir İç Savaş'ta dövüşmüş olan devrimci parti ve hükümet, ne zafer kazandıktan hemen sonra iktidardan ayrılabilir, ne de kendi ilkelerine göre yönetemeyeceğini kavradığında bile yendiği düşmanlarına ve onların intikamlarına boyun eğebilirdi.

Lenin ve Troçki, işçilerin tükendiğini çok iyi biliyorlardı. Troçki'nin daha sonra söylediği gibi kendi yandaşlarını büyük ve ciddi değişime yönelik umutlar heyecanlandırmıyordu. Diğer yandan bürokrasi olağandışı bir şiddetle dövüşüyordu.[41] Çok az umut varken savaşmak sahiden çok zordur. Troçki'nin yıllar sonra yazdığı gibi:

> *Sol Muhalefet* iktidarı ele geçirmeyi başaramaz; hatta bunu umut bile edemezdi; elbette en ileri görüşlü liderleri hariç tutuyorum. Sol Muhalefet'in, bir devrimci marksist örgütün iktidar mücadelesi, ancak bir devrimci kabarış koşulları halinde hayal edilebilirdi. Böylesine koşullarda strateji, hükümete karşı saldırganlığa, kitlelere doğrudan çağrıya, cepheden saldırıya dayanır. Sol Muhalefet'in böyle bir mücadelede hiç de küçük roller oynamamış olan ve böyle bir mücadelenin nasıl yürütüleceğini kendi tecrübeleriyle bilen üyeleri yok değildi. Fakat 1920'lerin başında ve daha sonra Rusya'da devrimci bir kabarış yoktu; tam tersine. Böylesi koşullarda, iktidar mücadelesi yürütmek söz konusu değildi.

Zafer beklentisi olmayışı, irade gücünü felç etmiş olmalı: "*Tehlike; kitlelerle, hatta onların öncüsüyle açık bir işbirliğinin imkânsızlığına inandıktan sonra, muhalefetin mücadeleden vazgeçip daha uygun zamanları kollamak için ortalıkta görünmemesiydi.*" [42]

Gramsci, "***iradenin iyimserliği, aklın kötümserliği***"nden söz eder. Trajedi, On İkinci Kongre zamanında Troçki'nin o *irade*ye katılacak herhangi bir kitle desteğine işaret edemeyişinde gizliydi. Rus proletaryası tükenip izole olmuştu.

On İkinci Kongre sonunda Stalin'in pozisyonu güçlenmişti: Genel sekreterliğe tekrar seçilmiş; Orkonidze, Rabkrin'in başına getirilmiş; Dzerjinski, VSNKh (Ulusal Ekonomik Konsey) Başkanı olmuş; yine Stalin'in yakın çalışma arkadaşı Kuybişev, MerkezKontrol Komisyonu başkanlığına atanmıştı! On İkinci Kongre'nin Merkez Komite'ye seçtiği 40 üye içinde Troçki'nin en fazla üç siyasal dostu vardı: Rakovski, Radek ve Piatakov.

Kongreden sonra Stalin, Radek'in yerine kendi müttefiki Rikov'u geçirerek Politbüro'daki konumunu da sağlamlaştırmıştı. Şimdi Buharin'in de aralarına katıldığı dört aday üyeden üçü de (Kalinin, Molotov ve Rudzutak) sıkı stalinistlerdendi.

Partinin On İkinci Kongresi, Sovyet rejiminin gelişmesinde dönüm noktasıydı. Öncelikle Lenin'in katılmadığı ilk parti kongresiydi. Üstelik Lenin'in siyasal faaliyete bir daha dönüp dönemeyeceği bile belli değildi. Hâlâ her şey sürüncemedeydi. Ancak kongre sonrasında Lenin'in bir daha hiç dönemeyeceği anlaşılınca *troyka* (Stalin, Zinoviev ve Kamenev) ***Troçkizm***'e karşı yoğun bir kampanyaya girişmeye cesaret etti.

Kongreden sonra birkaç ay için hâlâ Almanya'da proleter devrimin acil zaferi bekleniyordu; bu, Sovyet Rusya'daki durumu radikal olarak değiştirecek bir olaydı. Fakat Ekim-Kasım 1923'ten sonra Almanya'da devrimci fırsatın kaçırılmış olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. Alman Devrimi'nin yenilgisi, Stalin'in yeni formüle ettiği *tek ülkede sosyalizm* anlayışına kapı açmıştı. Bu, Stalin ile teori alanında yardımcısı olan Buharin'in, Troçki ve yandaşlarıyla savaşta kullandıkları bir kamçı haline gelmişti.

1923-27 yılları boyunca (gelecek cildin konusu), gelişen bürokrasi giderek proletaryadan bağımsızlaşarak, zengin köylülere (*kulak*lar) ve gelişen tüccar kesimine (*NEPmen*) daha da yaslandı. Troçki, NEP'ten faydalanan bu üç toplumsal kuvvete meydan okudu. Proletaryanın top-

lumsal ağırlığını artırmayı, sayısını çoğaltmayı, hayat standartlarını yükseltmeyi ve işçi demokrasisini yaymayı amaçlayan planlı bir sanayileşme politikası geliştirdi. Stalin (ve Buharin) hem planlı sanayileşme talebine hem de demokratikleşme çağrısına karşı çıktı.

Rusya'nın nesnel koşulları Troçki'yi altetmesinde Stalin'e yardım etti. Proletarya 1917'dekine kıyasla hâlâ sayıca azdı; yaygın işsizlik ve sanayi yöneticilerinin baskıları sonucu özgüvenini yitirmişti. Aynı zamanda Buharin'in "zenginleşin" diyerek kutsadığı kulaklar ve NEP-menler gitgide daha da güçleniyordu.

Stalin-Buharin bloğunun iç meselelerde sağa kaymasına, Komintern'in gidişatında yoğun bir sağa kayma eşlik etti. Böylece Çin Devrimi (1925-7) sırasında *Çin Komünist Partisi*, Moskova tarafından burjuva partisi *Kuomintang*'a bağlanmaya zorlanmıştı. Kuomintang, Komintern içinde yakın bir seksiyon gibi kabul edilirken Çin Komünist Partisi, Kuomintang içinde ve onun disiplinine tabi olmaya zorlanmıştı. Çan Kay Şek'in Kuomintang Ordusu Mart 1927'de Şangay'a girdiğinde Stalin ona bir tebrik telgrafı göndermişti. Çan Kay Şek, işçilerin silahsızlandırılması emri verdiğinde Komintern, Çin Komünist Partisi liderliğine direnmeme talimatı iletmişti. **Birkaç gün sonra Çan Kay Şek'in askerleri, on binlerce Şangaylı işçi ve komünisti katledeceklerdi!**

Aynı şekilde Komintern, İngiltere için de sağ politikaları benimsedi. Mayıs 1926 Genel Grevi arifesinde ve grev sırasında Komintern'in politikası, Sendika Kongresi'yle (*Trade Unions Congress*) işbirliği yapıp solcu sendika görevlilerine güven aşılarken bu kişiler, sağcı görevlilere kılıf olma işlevi gördü. TUC'un genel grevi baltalaması, işçi sınıfının kesin yenilgisine yol açtı. Bu, İngiltere tarihinde belirleyici bir dönüm noktasıydı: İşçi sınıfı militanlığının kesintisiz değilse bile uzun döneminin sona erişi, açık sınıf işbirlikçisi sağcı liderlerin sendikalara egemen oldukları ve İşçi Partisi'nin sağ kanadını yoğun bir biçimde takviye ettikleri uzun bir dönemin yolunu açtı.

Troçki'nin Çin ve İngiltere üzerine yazdıkları, o zamana kadar yazılmış en iyi marksist strateji ve taktik denemeler arasında yer alır.

Gene de Stalin'in politikalarının işçi sınıfına yaşattığı yenilgiler,

analizi ne kadar doğru olursa olsun Troçki'nin pozisyonunu değil Stalin'inkini güçlendirdi. Zayıflamış komünist hareket, *statüko*yu savunma ve herhangi bir devrimci kargaşaya karşı çıkma adına, bürokrasinin tatlı diline ve *tek ülkede sosyalizm*in çekiciliğine kapıldı.

Devlet, parti ve Komintern'in yozlaşmasının etkilerinin, geçmişi değerlendirme avantajına sahip olunmayan o dönemde net görülmeyişi de Troçki'nin yaşadığı zorlukları artırmıştı. Teorik ve siyasal berraklıktan yoksunluğu, Troçki'yi her şeyden önce 1926-27'de Birleşik Muhalefet'teki yeni müttefikleri haline gelecek olan Zinoviev ve Kamenev'e bir dizi taviz verip orta yol bulmasına yol açtı. Tereddüt ve yan çizmek kadar hiçbir şey, Troçki'nin karakterine yabancı değildi. 1927'de Stalin'in suçlarının büyüklüğünü kavrayıp onu "***devrimin mezar kazıcısı***" olarak nitelendirdiğinde, tam bir uzlaşmaz olup çıkacaktı.

Notlar

Giriş

1. **Tony Cliff,** Trotsky: Towards October 1879-1917 (Bookmarks: Londra 1989).
2. **Tony Cliff,** Lenin (dört cilt, Pluto Press: Londra 1975-9; üç Cilt olarak tekrar baskı yaptı, Bookmarks: Londra 1985-7).

1. Sovyet iktidarının sağlamlaştırılması

1. **Leon Trotsky,** My Life (New York 1960), s. 337.
2. age, s. 337-8.
3. age, My Life, s. 340-1.
4. **John Reed,** Ten days that shook the world (Londra 1961), s. 28.
5. **N.N. Sukhanov,** The Russian Revolution 1917: A personal record (Londra 1955), s. 636.
6. age, s. 639-40.
7. **Vtoroi Vserossiiskii Sezd Sovetovv RiSD**, s. 84-7; **J. Bunyan ve H.H. Fisher,** The Bolshevik Revolution, 1917-1918: Documents and Materials (Stanford 1924). s. 135-6.
8. **L.H. Haimson,** The Mensheviks (Chicago 1974) s. 59-60.
9. **The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes of the Central Committee of the Russian Social-Democratic Labour Party (Bolsheviks) August 1917-February 1918** (Londra 1974) (bundan sonra CC Minutes olarak geçecektir), s. 292.
10. **CC Minutes,** s. 127.
11. **CC Minutes,** s. 127
12. **CC Minutes,** s. 291-5.
13. **CC Minutes,** s. 128-35.
14. **Leon Trotsky,** The Stalin School of Falsification (New York 1962), s. 107-123'e atıf.
15. **Biulleten Oppozitsiu,** 7. sayı (1929), s. 30-2.
16. **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 107-23.
17. **J.L.H. Keep** (editör), The Debate on Soviet Power: Minutes of the All-Russian Central Executive Committee of Soviets (Oxford 1979), s. 68.
18. **Debate on Soviet Power**, s. 71.

19. **Leon Trotsky,** Sochineniia (Moskova), 3. cilt, 2. kitap, s. 104-6 ve 402.
20. **Haimson,** s.75'e atıf.
21. **CC Minutes,** s. 143.
22. **CC Minutes,** s. 150.
23. **O.H. Radkey,** The Sickle under the Hammer (New York 1963), s. 66-7.
24. **Bunyan ve Fisher,** s. 190.
25. **Haimson,** s. 67-8.
26. **Victor Serge,** Year One of the Russian Revolution (Londra 1972), s. 79.
27. **Leon Trotsky,** On Lenin (Londra 1971), s.115'e atıf.
28. **Leon Trotsky,** Sochineniia, 2. Cilt, 2. Kitap, s. 202.
29. age,3. Cilt, 2. Kitap, s. 133.
30. age, **Sochineniia,** 3. Cilt, 2. Kitap, s. 138.
31. **M. Latsis,** Chrezvychainaia Komissiia po borbe s kontrrevoliutsiei (Moskova 1920).
32. **VictorSerge,** Year One, s. 307.
33. **Latsis,** s. 9.
34. **Victor Serge,** Year One, s. 189
35. **V.I. Lenin,** Collected Works, Rusça dördüncü baskısından tercüme edildi; (Moskova) 30. Cilt, s. 223.
36. **Victor Serge,** Year One, s. 298.
37. **Karl Marx ve Friedrich Engels,** Historisch-Kritische Gesamtausgabe, Ier Teil, 7.Cilt, s. 423.
38. **Leon Trotsky,** Terrorism and Communism (Ann Arbor 1972), s. 54-5.

2. Brest-Litovsk Barışı

1. **Izvestiia,** 10 Kasım 1917; **Leon Trotsky,** Sochineniia, 3. Cilt, 2. Kitap, s. 164-5.
2. **Izvestiia,** 19 Kasım 1917; age, s. 178.
3. **Izvestiia,** 6 Aralık 1917; age, Sochineniia, s. 206-7.
4. **Trotsky'nin A.A. Ioffe'ye önsözü** (editor), Mirnye peregovorii v Brest-Litovsk (Moskova 1920).
5. **OttokarCzernin,** In the World War (Londra 1919), s. 232-3
6. **Leon Trotsky,** My Life, s. 365.
7. **Ottokar Czernin,** s. 232.
8. **V.I. Lenin,** Works, 26. Cilt , s. 444 ve 447-8.
9. **Leon Trotsky,** On Lenin, s. 93-5.
10. **J.W. Wheeler-Bennett,** Brest-Litovsk: The Forgotten Peace, Mart 1918 (Londra 1938), s. 196.
11. **CC Minutes,** s. 176-7.
12. **CC Minutes,** s. 177-8.
13. **CC Minutes,** s. 174.
14. **CC Minutes,** s. 179.
15. **Ioffe,** s. 66.
16. age, s. 102.
17. **Leon Trotsky,** My Life, s. 373.
18. **Ottokar Czernin,** s. 372.

19. **Ioffe,** s. 207-8; **Wheeler-Bennett,** s. 226-7.
20. **Wheeler-Bennett,** s. 166.
21. **Pravda,** 12 Şubat 1918, **Wheeler-Bennett** içinde, s. 237.
22. **Leon Trotsky,** The History of the Russian Revolution to Brest-Litovsk (Londra 1919), s. 142.
23. **General Max von Hoffmann,** War Diaries and other papers (Londra 1929), 1.Cilt, s. 206-7.
24. **Leon Trotsky,** My Life, s. 387.
25. **CC Minutes,** s. 204-5.
26. **CC Minutes,** s. 210-11.
27. **CC Minutes,** s. 218-9.
28. **CC Minutes,** s. 221-2.
29. **CC Minutes,** s. 223.
30. **CC Minutes,** s. 223-4.
31. **CC Minutes,** s. 233.
32. **CC Minutes,** s. 235.
33. **Sedmoi sezd RKP(b)** (Moskova 1923), s. 83.
34. **Bunyan ve Fisher,** s. 523-4.
35. **Leninskii sbornik,** 11. Cilt, s. 59-61
36. **Kommunisticheskaia partiia sovetskogo soiuza v rezoliutsiakh i resheniiakh sezdov, konferentsii i plenumov TsK,** yedinci baskı (Moskova 1953) (bundan sonra KPSS v Rezoliutsiakh olarak geçecek), 1. Cilt, s. 404-5.
37. **CC Minutes,** s. 212-5.
38. **V.I. Lenin,** Works, 27. Cilt, s. 37.
39. **V.I. Lenin,** Works, 27. Cilt, s. 39.
40. **Wheeler-Bennett,** s. 81.
41. **Ottokar Czernin,** s. 215.
42. age, s. 223.
43. age, s. 228.
44. age, s. 233.
45. age, s. 237-8.
46. age, s. 239.
47. **Wheeler-Bennett,** s. 170.
48. **Ottokar Czernin,** s. 240.
49. age, s. 318.
50. **Wheeler-Bennett,** s. 229-30.
51. age, s. 231
52. Bkz., **General Ludendorff,** My War Memoirs, 1914-1918 (Londra 1919), 2. Cilt, s. 547-60.
53. **K. Liebknecht,** Politische Aufzeichnungen aus seinem Nachiass (Verlag Die Aktion 1921), **Leon Trotsky,** My-Life, s. 378'e atıf.
54. **Leon Trotsky,** My Life, s. 390-1'e atıf.
55. **N.K. Krupskaya,** Reminiscences of Lenin (Moskova 1959), s. 449.
56. **Leon Trotsky,** How the Revolution Armed (beş cilt, Londra 1979-1981) (bundan sonra HRA olarak geçecek), 1. Cilt, s. 507.

3. Kızıl Ordu'nun inşası

1. Bkz., **Tony Cliff**, Trotsky, 1. Cilt, s. 168-72.
2. **H.W. Nelson,** Leon Trotsky and the Art of Insurrection, 1905-1917 (Londra 1988), s. 53 ve58.
3. age, s. 58-9.
4. age, s. 63-4. Nelson, Troçki'nin yazılarından, özellikle de **Sochineniia**, 6. Cilt, s. 145-7, 151-2 ve 172'den birçok örneğe gönderme yapar.
5. **Leon Trotsky,** Sochineniia, 9. Cilt, s. 190.
6. age, s. 190.
7. **H.W. Nelson,** s. 86-7.
8. **Leon Trotsky,** Sochineniia, 9. Cilt, s. 195; **Nelson**, s. 91-2.
9. **Lissagaray,** History of the Paris Commune of 1871 (Londra 1976), s. 135.
10. age, s. 173.
11. age, s. 258.
12. **Leon Trotsky,** HRA, 5. Cilt, s. 337.
13. **Pravda,** 14 Mart 1923, The Case of Leon Trotsky (Londra 1937) s. 102-3'den alınmıştır.

4. Kızıl Ordu'nun yapısı

1. **K. Muratov,** Revoliutsionnoe dvizhenie v russkoi armii v 1917 (Moskova 1958), s. 313.
2. **Leon Trotsky,** HRA, 1.Cilt, s. 413.
3. **A.S. Bubnov,** S.S. Kamenev ve R.P. Eideman (editörler), Grazhdanskaia voina 1918-1921 (Moskova 1928) (bundan böyle Bubnovolarak geçecektir), 2. Cilt, s. 50.
4. **E. Eriaklov,** Krasnaia Gvardiia v borbe za vlast sovetov (Moskova 1937), s. 39.
5. **Y. Akhapkin** (editor), First Decrees of Soviet Power (Londra 1970), s. 86.
6. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 245.
7. **V.I. Lenin,** Works, 24. Cilt, s. 100-1.
8. **Akhapkin,** s. 67-8.
9. **R. Wade,** Red Guards and Workers' Militias in the Russian Revolution (Stanford 1984), s. 311.
10. **Direktivy komandovaniia frontov Krasnoi Armii** (1917-1927), 4. Cilt (Moskova 1978), s. 20.
11. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 157-9.
12. **Akhapkin,** s. 137.
13. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt s. 564.
14. **Leon Trotsky,** My Life, s. 437.
15. **Direktivy komandovaniia frontov Krasnoi Armii** (1917-1927), 4. Cilt, s. 112.
16. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 115.
17. **Bubnov,** 2. Cilt, s. 85.
18. age, s. 83
19. age, s. 87
20. **M. Bouloiseau,** The Jacobin Republic, 1792-1794 (Cambridge 1987), s. 128.

21. age, s. 136.
22. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 476.
23. age, 2. Cilt , s. 39.
24. **Leon Trotsky,** My Life, s. 411-12.
25. **Leon Trotsky,** HRA, 3. Cilt , s. 6.
26. **D.N. Fedotoff-White,** Growth of the Red Army (Princeton 1944), s. 105'e atıf.
27. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 442.
28. age, 3. Cilt, s. 173-4.
29. age, 2. Cilt, s. 155-6.
30. age, 3 . Cilt , s. 10
31. **G.S. Pukhov,** Kak vooruzhalatsia Petrograd (Moskova 1933), s. 113.
32. **Bubnov,** 2. Cilt, s. 67-8.
33. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 242.
34. age, 2. Cilt, s. 368.
35. **Bubnov,** 2. Cilt, s. 126.
36. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 8.
37. age, s. 23 ve 38.
38. age, s. 10.
39. age, 3. Cilt, s. 11.
40. age, 3. Cilt, s. 12-13.
41. **Bubnov,** 2. Cilt, s. 95.
42. age, s. 97.
43. age, s. 96.
44. age, s. 96.
45. **Leon Trotsky,** HRA, 4. Cilt, s. 390.
46. **F. Benvenuti,** The Bolsheviks and the Red Army, 1918-1922 (Cambridge 1988), s. 209.
47. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 196.
48. age, s. 183.
49. age, 2. Cilt, s. 113.
50. age, 4. Cilt, s. 194-5.
51. age, 2. Cilt, s. 116-8.
52. age, 1. Cilt, s. 557-8.
53. age, s. 249.
54. age, s. 298.

5. Kızıl Ordu'nun ruhu

1. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 301.
2. age, 2. Cilt, s. 18-19.
3. age, s. 20.
4. **E.H. Carr,** The Bolshevik Revolution, 1917-1923 (Londra 1953), 3. Cilt, s. 16.
5. **J. Erickson,** The Soviet High Command (Londra 1962), s. 25.
6. age, s. 675.

7. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 21.
8. age, s. 160.
9. age, 2. Cilt, s. 580-1.
10. age, 3. Cilt, s. 209.
11. age, 1. Cilt, s. 24.
12. age, s. 419-20.
13. age, 4. Cilt, s. 95.
14. age, 1. Cilt, s. 459-60.
15. age, 2. Cilt, s. 289-90.
16. age, 4. Cilt, s. 151-2.
17. age, 1. Cilt, s, 356-8.
18. **Bubnov,** 1. Cilt, s. 168.
19. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 322.

6. Çelikleşmiş Kızıl Ordu

1. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 309-10.
2. **Leon Trotsky,** My Life, s. 396.
3. age, s. 397.
4. age, s. 397.
5. **Proletarskala Revollutslla,** sayı 2 (25) (1924), **Leon Trotsky,** age, s. 399'e atıf.
6. age, s. 407.
7. age, s. 410.
8. age, s. 411 ve 413-14.
9. age, s. 415.
10. age, s. 418.
11. age, s. 417.
12. age, s. 420.
13. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 29.

7. Kızıl Ordu içinde Troçki'ye muhalefet

1. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 9.
2. age, s. 427-8.
3. age, s. 8.
4. age, 4. Cilt, s. 85-6.
5. age, s. 86.
6. age, s. 86-7.
7. age, 1. Cilt, s. 215-6.
8. age, 2. Cilt, s. 259-60.
9. age, s. 407-8.
10. **Leon Trotsky,** Stalin (Londra 1947), s. 277.
11. age, s. 297-8.
12. **Theses of the Left Communists,** 1918 (Glasgow 1977), s. 16-17.
13. **Leon Trotsky,** My Life, s. 439-40.

14. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 280-1.
15. **Leon Trotsky,** My Life, s. 440.
16. age, s. 441.
17. **J.V. Stalin,** Works (Moskova 1953), 4. Cilt, s. 120.
18. age, s. 123.
19. age, s. 124 -126.
20. age, s. 133.
21. **J. Meijer** (editor), The Trotsky Papers (Lahey 1971) (bundan sonra Trotsky Papers olarak geçecek), 1. Cilt, s. 135 ve 137.
22. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 474.
23. Bkz., **Trotsky'nin Lenin'e 14 Aralık 1918 tarihli mesajı,** Trotsky Papers, 1. Cilt, s. 197 içinde.
24. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 465.
25. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 291.
26. **Pravda,** 29 Kasım 1918, Benvenuti'den alınmıştır, s. 79-80.
27. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 155.
28. age, s. 155.
29. age, s. 253.
30. age, s. 361-3 ve 367.
31. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 328.
32. **Pravda,** 25 Aralık 1918; Benvenuti, s. 82-3.
33. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 207-9.
34. **Pravda,** 26 Aralık 1918; **Benvenuti**, s. 85.
35. **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 45.
36. **Leon Trotsky,** My Life, s. 446.
37. age, s. 398.
38. **Petrogradskaia Pravda,** 3, 11 ve 13 Nisan 1918.
39. **A.F. Ilyin-Zhenevsky,** The Bolsheviks in Power (Londra 1984), s. 63-4'den alınmıştır.
40. age, s. 71'den alınmıştır.
41. age, s. 71-2'den alınmıştır.
42. **J.V. Stalin,** Works, 4. Cilt, s. 194.
43. age, s. 213.
44. age, s. 216-7.
45. age, s. 214.
46. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 172.
47. age, s. 223.
48. age, s. 221.
49. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 107-9.
50. **V.I. Lenin,** Works, 28. Cilt, s. 195.
51. **Leon Trotsky,** My Life, s. 447.
52. **V.I. Lenin,** Works, 29. Cilt, s. 7.
53. **R. Medvedev,** Hell Black Night, Inostranaia literatura, Mart 1989, s. 170 içinde.

54. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 277.
55. **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 98.
56. **Trotsky Papers,** 2. Cilt, s. 841.
57. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 243-56.
58. **A.V. Danilevsky,** V I Lenin i voprosy voennogo stroitelstva na viii sezde RKP(b) (Moskova 1964), s. 71 ve 76.
59. age, s. 75-6.
60. **V.I. Lenin,** Works, 29. Cilt, s., 153-4.
61. **Leninskii sbornik,** 37. Cilt, s. 137.
62. age, 38. Cilt, s. 135-40.
63. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 319 ve 322.
64. age, s. 325-35.

8. Askeri strateji konusunda anlaşmazlıklar

1. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 521.
2. age, s. 521.
3. age, s. 523.
4. age, s. 525.
5. **J.V. Stalin,** Works, 4. Cilt, s., 271.
6. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 523.
7. **J.V. Stalin,** Works, 4. Cilt, s. 273.
8. **Lenin'den Sokolnikov'a,** 20 Nisan 1919, **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 369'den alınmıştır.
9. **Lenin'den Antonov-Ovsienko'a,** 22 Nisan 1919, **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 373'den alınmıştır.
10. **24 Nisan-1 Mayıs 1919, Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 377-87'den alınmıştır.
11. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 566-7.
12. age, s. 581-2, not 4.
13. age, 1. Cilt, s. 483.
14. **Leon Trotsky,** My Life, s. 452.
15. **Minutes of the central committee (Merkez Komite Tutanakları); Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 578-81'den alınmıştır.
16. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 313.
17. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 591 ve 593.
18. age, s. 589.
19. **Leon Trotsky,** HRA, 2. Cilt, s. 135.
20. age, s. 70-78
21. age, s. 334-9
22. **Meijer'in yorumu,** Trotsky Papers, 1. Cilt, s. 587-8 içinde.
23. **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 222.
24. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 597.
25. age, s. 599.
26. age, s. 611.

27. age, s. 667.
28. **Leon Trotsky,** HRA, 2. Cilt, s. 429-30.
29. age, s. 412-14.
30. age, s. 540-1; **Trotsky,** Sochineniia, 17.Cilt, 2. kitap, s. 266-7.
31. **Leon Trotsky,** HRA, 2. Cilt, s. 565; **Trotsky,** Sochineniia , 17. Cilt, 2. kitap, s. 287.
32. **Leon Trotsky, My** Life, s. 429.
33. **Klara Zetkin,** Reminiscences of Lenin (Londra 1929), s. 19-21.
34. **J.V. Stalin,** Works, 4. Cilt, s. 345-6.
35. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 329 ve 322.
36. **V.I. Lenin,** Works, 32. Cilt, s. 173.
37. **Klara Zetkin,** s. 20.
38. **Leon Trotsky, My** Life, s. 457-8.

9. Askeri doktrin tartışması

1. **M. Frunze,** Sobranie Sochinenii (Moskova 1929), s. 207-227.
2. **Leon Trotsky,** HRA, 2. Cilt s. 227-8.
3. age, s. 85-6.
4. **Leon Trotsky,** HRA, 5. Cilt, s. 396-7.
5. age, s. 125-6.
6. age, s. 317.
7. age, s. 317 ve 319-20.
8. age, s. 361.
9. age, s. 409-11.
10. age, s. 397.
11. age, s. 342.
12. age, s. 345-6.
13. age, s. 394-5.
14. age, s. 340-1
15. **M.N. Tukhachevsky,** Voina klassov (Moskova 1921), s. 138-40.
16. **Leon Trotsky,** HRA, 4. Cilt, s. 132 ve 134.
17. age, 5. Cilt, s. 389.
18. **V.I. Lenin,** Works, 23. Cilt, s. 319.
19. age, 24. Cilt, s. 180.
20. **Leon Trotsky,** HRA, 2. Cilt, s. 190-2.
21. age, s. 167-9.
22. age, s. 16-18.
23. **Desiatli sezd RKP(b)** (Moskova 1933), s. 294, 614 ve 674-84.

10. Kızıl Ordu ve stalinist bürokrasinin doğuşu

1. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 275.
2. **T.H. Rigby,** Lenin's Government: Sovnarkom 1917-1922 (Cambridge 1979) s. 89.
3. **L.N. Kritzman,** Die heroische Periode der grossen russischen Revolution (Frankfurt-am-Main 1971), s. 265.

4. **Perepiska sekretariata TsK RSDRP(b) s mestnymi partiinymi organizatsiiakh** (Moskova 1957) 4. Cilt, belge 111.
5. **Pravda,** 3 Ocak 1919, Benvenuti s. 63'e atıf.
6. **Deviatii sezd RKP(b)** (Moskova 1920) s. 101-2.
7. **Leon Trotsky,** HRA, 1. Cilt, s. 25.
8. **T.H. Rigby,** s. 182.
9. age, s. 181.
10. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 295.
11. **S.I. Gusev,** Uroki grazhdanskoi voiny (Moskova 1921), s. 8.
12. **Leon Trotsky,** The Revolution Betrayed (New York 1987), s. 89-90.
13. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 384-5.

11. Çıkmaza giren savaş komünizmi

1. **Kritzman,** s. 80.
2. age, s. 293.
3. **K. Leites,** Recent Economic Development in Russia (Oxford 1922), s. 152 ve 199.
4. **J. Bunyan,** The Origin of Forced Labor in the Soviet State, 1917-1921 (Baltimore 1967), s. 173-4.
5. **V. Brügmann,** Die russischen Gewerksschaften in Revolution und Bürgerkrieg 1917-1919 (Frankfurt-am-Main 1972), s. 151.
6. **Kritzman,** s. 252.
7. age, s. 276.
8. age, s. 287.
9. **F. Lorimer,** The Population of the Soviet Union (Geneva 1948), s. 41.
10. **Kritzman,** s. 288.
11. **Leon Trotsky,** The New Course (New York 1943), s. 63; **Trotsky,** Sochineniia, 17. Cilt, 2. kitap, s. 543-4.
12. **Leon Trotsky,** My Life, s. 564.
13. **Desiatii sezd RKP(b)** (Moskova 1921), s. 191-2.
14. **Leninskii sbornik,** 7. Cilt, s. 363.
15. **Leninskii sbornik,** 35. Cilt, s. 175.
16. **V.I. Lenin,** Works, 31. Cilt, s. 505.
17. age, 32. Cilt, s. 133.
18. **Trotsky Papers,** 2. Cilt, s. 3-7.
19. age, s. 9.
20. **Leon Trotsky,** Sochineniia, 15. Cilt, s. 269-71.
21. age, s. 5-6.
22. age, s. 111-2.
23. age, s. 133.
24. age, s. 181.
25. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 101.
26. **Leon Trotsky,** Sochineniia, 15. Cilt, s. 287; Trotsky, HRA, 3. Cilt, s. 83.
27. **V.I. Lenin,** Works, 30. Cilt, s. 312.

28. age, s. 332-4.
29. **Leon Trotsky,** HRA, 3. Cilt, s. 107.
30. age, s. 109.
31. age, s. 113.
32. **Leon Trotsky,** Terrorism and Communism, s. 140-2.
33. **Karl Marx,** Capital, 1. Cilt (Londra 1954), s. 191.
34. **Kritzman,** s. 283.
35. **Sobranie uzakonenii** (1920), 8. sayı, 52. Makale ve 10. sayı 64. Makale.
36. **Trotsky Papers,** 2. Cilt, s. 23.
37. age, s. 115.
38. **Leon Trotsky,** Sochineniia, 15. Cilt, s. 345-7.
39. age, s. 347-8, 359, 399 ve 445.
40. age, s. 385-6.
41. age, s. 452-85.
42. **Leon Trotsky,** The New Course, s. 80'e atıf.
43. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 372.
44. **V.I. Lenin,** Works, 31. Cilt, s. 374-5.
45. **Otchety o deiateinosti tsentralnogo komiteta RKP(b)** (Moskova 1921), s. 47-8.
46. **Otchety o deiateinosti tsentralnogo komiteta RKP(b),** s. 47-9.
47. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 490-1.
48. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 350-1.
49. **V.I. Lenin,** Works, 32. Cilt, s. 20-1.
50. age, s. 37.
51. age, 32. Cilt, s. 50.
52. **Leon Trotsky,** Concluding Speech to the Second All-Russian Congress of Miners, 26 Ocak 1921, **Trotsky,** Stalin School, s. 31 içinde.
53. **V.I. Lenin,** Works, 32. Cilt, s. 204.
54. **Leon Trotsky,** The New Course, s. 32.
55. The Case of Leon Trotsky, s. 408.
56. Bkz., **N. Bukharin,** Dengi v spokhe proletarskoi diktatury (Moskova 1920).
57. **V.I. Lenin,** Works, 36. Cilt, s. 595.
58. **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 29.
59. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 221.
60. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 214.
61. **Leon Trotsky,** My Life, s. 465-6.
62. **S. Singleton,** The Tambov Revolt, 1920-1921, Slavic Review (Eylül 1966) içinde.
63. **P. Avrich,** Kronstadt 1921 (New York 1974), s. 35.
64. age, s. 37
65. age, s. 39.
66. **V. Serge,** Memoirs of a Revolutionary (Londra 1963), s. 123.
67. **P. Avrich,** s. 42.
68. age, s. 45.
69. age, s. 42.

70. age, s. 46-7.
71. age, s. 89-90.
72. age, s. 93.
73. age, s. 69.
74. age, s. 179-80.
75. **Desiatii sezd RKP(b)**, s. 253.
76. **P. Avrich,** s. 184.
77. **V.I. Lenin,** Works, 32. Cilt, s. 279.
78. **Leon Trotsky,** Revolution Betrayed, s. 96.
79. **Odinnadtsatii sezd RKP(b)** (Moskova 1936), s. 468.

12. Proletaryanın düşüşü ve bürokrasinin yükselişi

1. **I.S. Rosenfeld,** Promyshlennaia politika SSSR (Moskova 1926), s. 37.
2. **Brügmann,** s. 215-6.
3. **V.I. Lenin,** Works, 33. Cilt, s. 256.
4. **Kritzman,** s. 217.
5. age, s. 218.
6. **Trudy I vserossiiskogo sezda sovetov narodnogo khoziaistva** (Moskova 1918), s. 434.
7. **Chetvertii vserossiiskii sezd professionalnykh soiuzov** (Moskova 1921), s. 119.
8. **V.I. Lenin,** Works, 29. Cilt, s. 555.
9. age, 33. Cilt, s. 65.
10. age, 32. Cilt, s. 412.
11. **Odinnadtsatii sezd RKP(b),** s. 109.
12. **G.V. Vernadsky,** A History of Russia (New York 1944), s. 319.
13. **W. Pietsch,** Revolution und Statt: Institutionen als Träger der Macht in der Sowjetrussland (1917-1922) (Cologne 1969), s. 137.
14. **V.I. Lenin,** Works, 31. Cilt, s. 178.
15. age, 29. Cilt, s. 183.
16. age, 33. Cilt, s. 77.
17. ages, s. 428-9.
18. **N. Bukharin ve E. Preobrazhensky,** The ABC of Communism (Londra 1969), s. 240.
19. **Sukhanov,** s. 528-9.
20. **E.H. Carr,** 1. Cilt, s. 183.
21. **Bukharin ve Preobrazhensky,** s. 436.
22. **V. Serge,** Year One, s. 336.
23. **T.H. Rigby,** Communist Party Membership in the USSR, 1917-1967 (Princeton 1968), s. 470-1.
24. **Leon Trotsky,** The New Course, s. 27.
25. **Leon Trotsky,** The Real Situation in Russia (Londra 1928), s. 94.

26. **V. Serge,** Year One, s. 264.
27. **T.H. Rigby,** CommunistParty Membership, s. 241-2.
28. **Izvestiia TsK RKP(B),** 28 Mart 1920.
29. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 29-30 ve 76.
30. **Odinnadtsatii sezd RKP(b),** s. 422.
31. **Izvestiia TsK RKP(B),** 24 Mart 1920.
32. **Odinnadtsatii sezd RKP(b),** s. 420.
33. **V.I. Lenin,** Works, 28. Cilt, s. 257.
34. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 442 ve 463.
35. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 525.
36. **CC Minutes,** s. 126-251.
37. **Pietsch,** s. 153.
38. **R.H. McNeal** (editor), Resolutions and Decisions of the Communist Party of the Soviet Union (Toronto 1974), 2. Cilt, s. 13.
39. **Vosmaia konferentsiia RKP(b)** (Moskova 1961) s. 221.
40. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 56.
41. **Izvestiia TsK RKP(B),** 5 Mart 1921.
42. **Dvenadtsatii sezd RKP(b)** (Moskova 1923), s. 207.
43. **Izvestiia TsK RKP(B),** Mart 1923.
44. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 52.
45. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 54.
46. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 62-3.
47. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 56-7.
48. **E.H. Carr,** 1. Cilt, s. 188.
49. **A.G. Löwy,** Die Weltgeschichte ist das Weltgericht (Viyana 1968), s. 111.
50. **R.V. Daniels,** The Conscience of the Revolution: Communist Opposition in Soviet Russia (Cambridge, Massachusetts 1965), s. 129.
51. **V. Serge,** Year One, s. 366.
52. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 529.
53. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 529-30.
54. **V.I. Lenin,** Works, 32. Cilt, s. 261.
55. age, s. 243.
56. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 540.

13. Komünist Enternasyonal'in ilk adımları

1. **Leon Trotsky,** The First Five Years of the Communist International, 1. Cilt (Londra 1973), s. 37-9.
2. **Leon Trotsky,** Sochineniia, 13. Cilt, s. 33-7.
3. **V.I. Lenin,** Sochineniia , 24. Cilt, s. 724.
4. **Vosmoi sezd RKP(b)** (Moskova 1939), s. 501-4.

5. **Leon Trotsky,** First Five Years, 1. Cilt, s. 43.
6. age, s. 46.
7. age, s. 47.
8. age, s. 46-7.
9. age, s. 48.
10. age, s. 49.
11. age, s. 49.
12. age, s. 52.
13. age, s. 53-4.
14. **Sedmol sezd RKP(b),** s. 138.
15. **Leon Trotsky,** First Five Years, 1. Cilt, s. 69.
16. age, s. 70.
17. age, s. 71.
18. age, s. 86-7.
19. **Trotsky Papers,** 1. Cilt, s. 61-7.
20. **Leon Trotsky,** First Five Years, 1. Cilt, s. 130-1.
21. age, s. 132.
22. age, s. 145.
23. age, s. 133-5.
24. age, s. 137-8.
25. age, s. 143-4 ve 147.
26. age, s. 153.
27. age, s. 159.
28. age, s. 152-3.
29. age, s. 153.

14. Komintern: Troçki strateji ve taktik öğretiyor

1. **Leon Trotsky,** First Five Years, 1. Cilt, s. 228-9.
2. age, s. 346.
3. age, s. 261-2.
4. age, s. 285-6.
5. **J. Degras** (editor), The Communist International 1919-1943: Documents 1. Cilt (Londra 1971), s. 248-50.
6. **Leon Trotsky,** FirstFive Years, 2. Cilt, s. 91-6.
7. **V.I. Lenin,** Works, 33. Cilt, s. 208.
8. **Angress,** Stillborn Revolution: The Communist Bid for Power in Germany, 1921-1923 (Princeton 1963), s. 156-7.
9. **H. Malzahn,** in Protokoll des III. Kongress der Kommunistischen Internationale (Hamburg 1921), s. 259.
10. **P. Broué,** Révolution en Allemagne 1917-23 (Paris 1971), s. 484
11. **Leon Trotsky,** First Five Years, 1. Cilt, s. 328-9.
12. age, s. 348.
13. age, 2. Cilt, s. 32.

14. age, s. 353.
15. age, s. 29.
16. age, 1. Cilt, s. 13.
17. age, s. 349.
18. **Antonio Gramsci,** Selections from the Prison Notebooks (Londra 1982), s. 238.
19. **R. Wohl,** French Communism in the Making, 1919-1924 (Stanford 1966), s. 91.
20. age, s. 218-9.
21. age, s. 438-9.
22. age, s. 174.
23. age, s. 89-90.
24. age, s. 96.
25. age, s. 307.
26. **J. Braunthal,** History of the International (Londra 1967), 2. Cilt, s. 193.
27. **R. Wohl,** s. 218.
28. **Leon Trotsky,** First Five Years, 2. Cilt, s. 53-6.
29. **Degras,** 1. Cilt, s. 308.
30. **Leon Trotsky,** First Five Years, 2. Cilt, s. 110-11.
31. age, s. 145.
32. age, s. 146-7.
33. **R. Wohl,** s. 288.
34. age, s. 407-8.
35. **Leon Trotsky,** First Five Years, 2. Cilt, s. 278-9.
36. age, s. 281-2.
37. age, s. 284.
38. **Writings of Leon Trotsky (1933-34)** (New York 1972), s. 40.

15. Lenin ve Troçki bürokrasiye karşı güçbirliği yapıyor

1. **V.I. Lenin,** Works, 32. Cilt, s. 225.
2. age, s. 236.
3. **Leon Trotsky,** First Five Years, 2. Cilt, s. 268.
4. age, s. 268-9.
5. age, s. 238.
6. **V.I. Lenin,** Works, 33. Cilt, s. 116.
7. age, s. 280.
8. age, 36. Cilt, s. 571.
9. **Trotsky Papers,** 2. Cilt, s. 579-83.
10. **Leon Trotsky,** First Five Years, 2. Cilt, s. 245.
11. age, s. 270-1.
12. age, s. 236-7.
13. age, s. 271.
14. age, s. 271-2.
15. **V.I. Lenin,** Works, 35. Cilt, s. 475.
16. **Trotsky Papers,** 2. Cilt, s. 745-9.

17. **V.I. Lenin,** Works, 36. Cilt, s. 598.
18. **E.H. Carr,** 2. Cilt, s. 310-11.
19. **V.I. Lenin,** Works, 33. Cilt, s. 426.
20. age, s. 501.
21. age, 45. Cilt, s. 497.
22. age, 42. Cilt, s. 418.
23. age, s. 600.
24. **L.A. Fotieva,** Iz vospominanii o Lenine (Moskova 1964), s. 28-9'den alındı.
25. **V.I. Lenin,** Works, 45. Cilt, s. 601.
26. age, 33. Cilt, s. 460-1.
27. age, 45. Cilt, s. 606.
28. age, 29. Cilt, s. 194.
29. **Desiatii sezd RKP(b),** s. 163-8.
30. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 562.
31. **Trotsky Papers,** 2. Cilt, s. 347-9.
32. **Odinnadtsatii sezd RKP(b),** s. 72-5.
33. **V.I. Lenin,** Works, 42. Cilt, s. 602-3.
34. **R. Pipes,** The Formation of the Soviet Union: Communism and Nationalism, 1917-1923 (Cambridge 1964), s. 271.
35. **V.I. Lenin,** Works, 42. Cilt, s. 421-3.
36. **P.N. Pospelov ve diğerleri,** Vladimir Ilyich Lenin: Biografiia (Moskova 1963), s. 611.
37. **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 66-7.
38. **V.I. Lenin,** Works, 33. Cilt, s. 372.
39. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 150.
40. **V.I. Lenin,** Works, 36. Cilt, s. 605-6.
41. age, s. 610-11.
42. age, 42. Cilt, s. 493.
43. age, 45. Cilt, s. 607.
44. **Troçki'den Parti Tarihi Bürsou'na,** 21 Ekim 1927, alıntı **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 71 'den.
45. **V.I. Lenin,** Works, 45. Cilt, s. 608.
46. **I. Deutscher,** The Prophet Unarmed (Londra 1959), s. 47.
47. **V.I. Lenin,** Works, 33. Cilt, s. 353-4.
48. age. s. 490.
49. **Leon Trotsky,** Stalin School, s. 73-4.
50. age, s. 72.
51. **V.I. Lenin,** Works, 36. Cilt, s. 594-5.
52. age, s. 596.

16. Troçki ve Troyka

1. Bkz., **J.V. Stalin,** Works, 5. Cilt, s. 231.
2. **The Anti-Stalin Campaign and International Communism** (New York 1956), s. 76.
3. **Leon Trotsky,** My Life, s. 482.

4. age, s. 486.
5. **J.V. Stalin,** Works, 5. Cilt, s. 261-2.
6. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 563.
7. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 529.
8. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 530.
9. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 532.
10. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 526.
11. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 531-2.
12. **J.V. Stalin,** Works, 5. Cilt, s. 271.
13. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 577.
14. **Denadtsatii sezd RKP(b),** s. 96.
15. **J.V. Stalin,** Works, 5. Cilt, s. 209-10.
16. age, s. 213.
17. age, s. 223.
18. age, s. 240.
19. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 685.
20. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 365.
21. **Trotsky Papers,** 2. Cilt, s. 813-5.
22. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 321-2.
23. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 331.
24. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 315.
25. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 321.
26. **KPSS v rezoliutsiiakh,** 1. Cilt, s. 702.
27. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 25.
28. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 36.
29. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 394.
30. **Leon Trotsky,** The New Course, s. 8.
31. **Dvenadtsatii sezd RKP(b),** s. 89, 48, 496 ve 502-3.
32. **Leon Trotsky, My Life,** s. 481.
33. age, s. 481-2.
34. age, s. 537.
35. **I. Deutscher,** s. 93.
36. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 242-3.
37. **Odinnadtsatii sezd RKP(b),** s. 453-7.
38. **A. Soboul,** The French Revolution, 1787-1799 (Londra 1974), 2. Cilt, s. 422.
39. age, s. 439.
40. **Leon Trotsky,** First Five Years, 2. Cilt, s. 122.
41. **Leon Trotsky,** Stalin, s. 387.
42. age, s. 403-4.

Dizin

Alekseev, General M. V. 49

Armand, Inesa
Kommunist içinde 38

Budyeni, S. M.
Askeri Muhalefet içinde 129
Denikin'i bozguna uğratıyor 120
Kızıl Süvariler'in lideri 61
Proleter askeri stratejiyi savunuyor 129, 136
Varşova'ya saldırı 124, 125

Buharin, N. I.
12. Kongre'de Rus şovenizmine saldırıyor 260, 261
Brest'e karşı devrimci savaşı savunuyor 29, 31
Dış ticaret tekeline karşı çıkıyor 241
Emeğin askerileştirilmesini destekliyor 160, 161, 167, 168
Geçiş Dönemi İktisadı 155
Lenin'in Rabkrin'e saldırmasına karşı 251, 252
Lenin, Vasiyeti'nde ona skolastik diyor 253, 254
"Militarist-proleter diktatörlük" 185
Pravda'da Troçki'ye suçlama 96
Radek ve Uritski'yle Komnunist'i çıkarıyor 38
Savaş komünizminin devamını savunuyor 155
Stalin'in teorisyeni 274, 275
Troçki'nin askeri politikasına muhalif 101
Vasiyet'in basılmasına karşı çıkıyor 264

Bund 7

Clausewitz, K 133
Savaş, siyasetin başka bir şekli 54

Czernin, Kont O. 32, 33
Bir an önce barış istiyor 41, 43
"Rüzgarın yönü değişti" 26
"Troçki karamsar" 25

Çeka
İç Savaş'ta öldürdüğü insan sayısı 20
Kuruluşu 19

Dan, T. H.
"Bolşevikler bölünüyor" 15

Denikin, General A. I. 113, 114, 118, 120-122, 126
Beyazlar harekete geçiyor 49
Gerillaları Kızıllar'ın başını ağrıtıyor 91
Tsaritsin'i alıyor 119

Dzerjinski, F.
12. Kongre'de VSNKh başkanı oluyor 274
"Devrimci savaş"ı savunuyor 29
Lenin onu şovenistlikle suçluyor 248, 249
Sendikaların devletleştirilmesi konusunda Troçki'yi destekliyor 167
Troçki'yi överken 165
"VTsIK'da Lenin ve Troçki olmalı" 10

Frunze, M.
10. Kongre'de MK'ya seçiliyor 149, 175
Proleter (tek) askeri doktrini ortaya atıyor 129, 134-137

Gorki, M.
Birleşik Enternasyonalistler Sovyet yürütmesinde 7
Lenin'in Troçki'ye hayranlığını aktarıyor 107

Gosplan
Lenin: "Planlama bürokratik ütopya" 238
Troçki planlı ekonomiyi savunuyor 234, 238

Gramsci, A.
"İradenin iyimserliği ..." 274
Troçki'yi ultra solculukla suçluyor 221

Gusev, S. E.
Cumhuriyet Askeri Devrimci Konseyi üyesi oluyor 115
"Eski Çarlık subaylarının Kızıl Ordu'da işi yok" 101
"Kızıl Ordu, istilacı ordusu gibi" 148
"Orduda parti demokrasisi zayıflıyor" 146
Proleter (tek) askeri doktrinin teorisyeni 129
Stalin'in takipçisi 149, 175
Sviiazhsk'taki Troçki'yi övüyor 81
Troçki'nin Denikin planına karşı çıkıyor 114

Hoffmann, General M.
Almanlar yeniden saldırıyor 34, 35
Bolşevikler'i zorbalıklarla suçluyor 32

Brest'te müzakerecilerden biri 26
Savaşı yeniden başlatma taraftarı 33

İşçi Muhalefeti
Devletin sendikalaşması 172
Lenin'in muhalefete karşı mücadelesi 171
Lenin, muhalefetin haklı tarafları olduğunu düşünüyor 194
Muhalefet Kronstadt'a karşı 180
Partinin onuncu kongresinde 168, 169
Pravda muhalefetin yazılarını basıyor 167

Kaledin, General A.
Beyazlar harekete geçiyor 49

Kalinin, M.
Onlar Platformu'nda 168
Rabkrin meselesinde Lenin'e karşı Stalin'le birlikte 252
Sıkı stalinistlerden 274
Troçki'den fazla oy alanlardan 174

Kamenev, L. B.
Dış ticaret tekelinin gevşetilmesinden yana 241
Gürcistan meselesinde Lenin'e karşı Stalin'le beraber 245, 249
Lenin'in Rabkrin makalesinin basımından yana 252
Lenin ve Troçki'siz koalisyon hükümetinden yana 10, 11
Lenin: "Zinoviev ve Kamanev'in Ekim'de yaptıkları raslantı değil" 253
"Ne olursa olsun barış" taraftarı 30
Onlar Platformu'nda 168
Partiden özür diliyor 16, 17
Stalin'in elçisi 258, 259
Stalin ve Zinoviev'le troyka 257, 258, 274
Troçki'den fazla oy alanlardan 175
Vasiyet'in basımına karşı 264
VTsIK başkanlığından alınıyor 15
Zinoviev'le beraber Ekim Ayaklanması'na karşı 9

Kamenev, S. S.
Güney cephesinde hata: Beyaz Gönüllü Ordusu'na saldırı 117-119
Kolçak'ı sıkıştırıyor 114
Vatsetis yerine başkomutan oluyor; Troçki buna karşı 115

Kamenski, A.
Çarlık subaylarının kullanılmasına karşı 98, 99
Voroşilov'a övgü 100

Kızıl Muhafızlar 10, 13, 55, 57, 88

Kollontay, A.
İşçi Muhalefeti içinde 167, 168
Kommunist içinde 38

Kornilov, General L. G.
Beyazlar harekete geçiyor 49

Krasnov, General P. N.
Bolşevikler savaştan önce yumuşak davranıyor 18
Güneyde ayaklanıyor 79

Krestinski, N. N.
10. Kongre'de MK'ya seçilemiyor 175
Brest Barışı'na Troçki'yle birlikte çekimser oy 37
Dış ticaret tekelini savunuyor 242
Troçki'yle birlikte sendikaların devletleştirilmesini savunuyor 167

Krupskaya, N. K.
Brest Barışı konusunda Lenin'in tereddütü 45
Lenin'in Rabkrin makalesinin basımı için uğraşıyor 251
Stalin'in kaba davranışı üzerine "Vasiyet"e ek 254
Troçki: "Stalin Krupskaya'dan özür dilemeli" 259

Kruşçev, N. S.
"1924'ten önce Stalin tanınmıyordu" 257
"Vasiyet"i yayınlıyor 252

Kuybişev, V.
10. Kongre'de MK aday üyesi 149, 175
12. Kongre'de Merkez Kontrol Komisyonu başkanı 274
"Vasiyet"in basılmasına karşı 264

Kühlmann, R. von
Alman Dışişleri Bakanı; Brest'te müzakereci 26
Savaşın yeniden başlamasını istemiyor 33, 41-44
Troçki paylıyor 31

Larin
"Basın özgürlüğü"nü savunuyor 14
Subayların yerine komünistlerin geçirilmesini öneriyor 105

Laşeviç
"Generalleri limon gibi sıkıp fırlatmak" 102

Güney Cephesi Askeri Devrimci Konseyi'ne atanıyor 118
Lenin onu başkomutan yapmak istiyor 106
Troçki'nin Denikin planına karşı çıkıyor 114

Latsis, M. I.
Çeka'nın ölüm cezaları 20

Liebknecht, K.
Troçki'nin Brest'teki tutumunu destekliyor 45

Lissagaray
Paris Komünü'nün askeri deneyimi 52

Lunaçarski, A.
"Devrimci Silüetler"de Stalin yok 257
Koalisyon hükümeti taraftarı 9, 12

Makharadze, F. I.
Gürcü komünistler Kafkasya Federasyonu'na karşı 246, 247
Lenin Gürcüler'i destekliyor 249

Martov, L.
Sovyetler'de uzlaşmayı savunuyor 7, 8

Marx, K. H.
Devrimci terörü savunur 21
Enternasyonel devrim 197
"Kendisi için sınıf" 183
"Ücretli emek, köle emeğinden üstündür" 162

Mdivani, B.
Gürcü komünistler Kafkasya Federsyonu'na karşı 246, 247
Lenin Gürcüler'i destekliyor 249
Stalin'in ultimatomu 245

Menşevikler
Bolşevikler'in bölüneceğini umuyorlar 15
Devrimden sonra Sovyetler'deki durumları 7
Grevlerde konuşuyorlar 177
İç Savaş'ta ikircikli tutum 186, 187, 194
Koalisyon hükümetini savunuyorlar 8-10, 16
Troçki tek parti rejimini savunuyor 272

Miliutin, V. M.
Dış ticaret tekeline karşı 241

Emeğin askerileştirilmesine karşı 158
Hükümetten istifa ediyor 15
Koalisyon hükümetini savunuyor 11
Partiden özür diliyor 16

Nogin, V. P.
Emeğin askerileştirilmesine karşı 158
Hükümetten istifa ediyor 15
Koalisyon hükümeti fikrini destekliyor 9, 13
Partiden özür diliyor 16

Orkonidze, G. K.
10. Kongre'de MK'ya seçiliyor 149
12. Kongre'de Rabkrin'in başkanlığına seçiliyor 274
Gürcü komünistleri tasfiye 247
Kafkasya Federasyonu için uğraş 246
Lenin: "Orkonidze'ye örnek bir ceza verilmeli" 248
Lenin: "Stalin ve Orkonidze büyük Rus kabadayıları" 254
Stalin'in destekçisi 175

Piatakov, G. L.
Dış ticaret tekeline karşı 241
Kommünist içinde 38
Lenin: "göze çarpan bir irade" 253

Preobrazhenski, E. A.
Kommünist içinde 38
"Militarist-proleter diktatörlük" 185
Sendikaların devletleştirilmesinden yana 167

PUR (Merkezi Siyasal Yönetim) 147

Radek, K.
10. Kongre'de konuşuyor 194
Brest'te Alman askerlerine komünist gazete dağıtıyor 26
Kommunist içinde 38
MK içinde Troçki'ye yakın olan 3 kişiden biri 274
Polonya konusunda Lenin Radek'e hak veriyor 126
Polonya'ya saldırıya karşı 124
"Troçki kalemini kılıca dönüştürdü" 54

Rakovski, K.
12. Kongre'de şovenizme saldırıyor 260, 261
Emeğin askerileştirilmesini destekliyor 167
MK içinde Troçki'ye yakın 3 kişiden biri 274

Reed, J.
Devrimden sonraki Sovyet Kongresi'ni betimliyor 6
Kitabında Stalin'in adı neredeyse hiç geçmiyor 257

Rikov, A. I.
Cumhuriyet Askeri Devrimci Konseyi üyesi 115
Emeğin askerileştirilmesine karşı 158
Hükümetten istifa ediyor 15
Koalisyon hükümeti fikrini destekliyor 9, 11
Lenin'in makalesinin yayınlanmasına karşı 252
Orkonidze'nin bir Gürcü komünisti tartaklaması 246
Partiden özür diliyor 16
Stalin'in adamı 274

Serge, V.
"Aptalca bir merhamet" 18
"Kimse Lenin'i eleştirmekten korkmuyordu" 192
Petrograd'da grev dalgası 177
Tek parti rejiminin yarattığı bozulma 188

Sklianski, E. M.
Cumhuriyet Askeri Devrimci Konseyi'nin üyesi 115
Güney cephesinde strateji tartışması 118
Stalin'in tuzağı 113
Troçki'nin becerikli yardımcısı 83

Smilga, I. T.
Cumhuriyet Askeri Devrimci Konseyi üyesi 115
Polonya'ya saldırı ve Stalin'in kıskançlığı 125
Troçki'nin Denikin planına karşı 114

Sosyal Devrimciler
Bir kısmı Bolşevikler'e katıldı 192
Devrimden önce ve sonra Sovyetler'in kompozisyonu 7
İç Savaş'ta ikircikli tutum 186, 187, 194
Kamenev'le koalisyon müzakereleri 10, 15
Kronstadt'ın "komünistsiz Sovyetler" talebi 179
Lenin ve Troçki uzlaşmaya ve koalisyona karşı 12, 13
Vikzhel'in koalisyon çağrısı 9

Stalin, J. V.
10. Kongre'de "stalinistler" MK'yı dolduruyor 175
12. Kongre'de Buharin sert konuşuyor 260
Anti-enternasyonalist güdülerle barışı savunuyor; Lenin paylıyor 30

"Askeri uzmanlar"a karşı 116
Asker sevdası 148, 149
Büyük Rus şovenizmi 244-249
Dış ticaret tekelinin yumuşatılmasını istiyor 241, 242
Kamenev arabulucu 259
Lenin'in Petrograd'ı terk etme önerisine destek 122
Lenin'in Rabkrin makalesinin yayınlanmasına karşı 252
Lenin'i tahrif etmeye 12. Kongre'de başladı 261, 262
Polonya'ya saldırının destekçisi 124, 125
Rabkrin'in başkanı 250
Sendikaların devletleştirilmesine karşı 166, 168
S. Kamenev'in başkomutanlığa getirilmesi 115
Troçki'nin planlama anlayışı 236-238
Troçki'nin Stalin'i küçümseyişi 271
Troçki'ye karşı Askeri Muhalefet 101, 102, 107, 113
Troyka'nın idari gücü 258
Troyka oluşuyor 257
Tsaritsin'de ön-stalinst hizip 93, 94
Vasiyet'e ek: "Kaba Stalin sekreterlikten alınmalı" 254
"Vasiyet"in yayınlanmasına karşı 264
Vasiyet'ten: "Otoriteyi ihtiyatlı kullanmaz" 253

Sverdlov, I. M.
Barışı savunuyor 30
Dışişleri'ne Troçki'yi öneriyor 6
Kamenev'in yerine VTsIK başkanı oluyor 15
Lenin ve Troçki'yle birlikte uzlaşmacılara karşı 16

Şliapnikov, A. G.
İşçi Muhalefeti'nde 168, 169
Partinin işçi tabanının erimesi 189
Stalin'in yerine Güney cephesi ordu komiseri oluyor 95
Uzlaşmacıların yanında 15

Toms i, M. P.
Emeğin askerileştirilmesine karşı 158, 165
Onlar Platformu'nda 168
Sendikaların devletleştirilmesine karşı 165, 166
"Vasiyet"in yayınlanmasına karşı 264

Urits i, M. S.
Çeka'nın başındayken öldürülüyor 20

Devrimci savaş taraftarı 29
Kommunist içinde 38
Uzlaşmacılara sert çıkıyor 10

Vikzhel
Koalisyon çağrısı yapıyor 9
""Lenin: "Vikzhel Kornilovlar'ın yanında" 11
Troçki'den Lenin'e destek 12, 13

Voroşilov, K. Y.
Askeri Muhalefet'in parçası 98, 107-109, 129
"Askeri uzmanlar"a karşı 93
Stalin'e yakınlaşma 94
Troçki: "Voroşilov bir orduyu komuta edemez" 95

Yoffe, A. A.
Brest'te çekimser 37
"Lenin'in boyun eğmezliği sende yok" 270

Zetkin, K.
Lenin: "Polonya'ya saldırı hataydı" 125

Zinoviev, G. E.
Bürokrasinin yükselişi 191
Dış ticaret tekelinin yumuşatılmasını istiyor 241
"İkinci Komünist Manifesto" 202
Koalisyon hükümeti fikrini destekliyor 9
Lenin'in sert çıkışı 11
Maerztaktion'un sorumlularından 218
"Ne olursa olsun barış" taraftarı 28-30
Onlar Platformu'nda 168
Partiden özür diliyor 15
Partinin işçi tabanının erimesi 189
Petrograd'da grev dalgası 177, 178
Troçki Zinovyev'i küçümsüyor 271
Troyka kuruluyor 257
Troykanın idari gücü 258
Tsektran'ın dağıtılması taraftarı 166, 167
Tuhaçevski'nin Komintern Genelkurmayı önerisi 138
"Vasiyet"in yayınına karşı 264
"Vasiyet"te Ekim hatırlatması 253

Troçki 1917 - 1923

Ekim Devrimi'ni izleyen altı yıl, yirminci yüzyıl siyasetinin merkezinde yer aldı. 1917 sonunda işçi sınıfı, tarihte ilk defa büyük bir ülkede iktidardı. 1923'e gelindiğinde iç savaş ve ekonomik yıkımın sonucunda işçi sınıfı küçülmüştü. Lenin'in kendisi bürokrasinin artan gücüne karşı uyarıda bulunmuştu.

Leon Troçki, bu olayların merkezinde yer aldı. Kızıl Ordu'yu kuran, işgalci ordulara karşı emekleme aşamasındaki işçi iktidarını savunan oydu. Emeğin askerileştirilmesini, sarsıntı halindeki ekonominin yeniden inşa edilmesini isteyen oydu. Yeni Ekonomik Politika döneminde iktisadi hayatın çarpıklığının artması ve kapitalizmin sinsice yeniden sokulması konularında uyarıda bulunan da Troçki'ydi.

Nihayet bürokrasinin büyümesini frenleyip Stalin'i tüm yetkileri elinde tutuğu genel sekreterlik pozisyonundan uzaklaştırmayı hedefleyen Lenin'in son mücadelesinde müttefik ararken başvurduğu kişi yine Troçki olacaktı.

Tony Cliff'in Troçki biyografisinin bu ikinci cildi, yaşamsal bir soruyla son buluyor: Troçki neden uzlaştı? Neden 1923'te Lenin'le anlaşmasına u[illegible] bürokrasiye ve Stalin'e karşı genel bir saldırı başlatmadı?

- 20.00

ISBN 978 975 8442 14 0
TK 978 975 8442 11 9
9 789758 442140

THG
0922114
CAO